

บทที่ 4 ผลการวิจัย

จาก Mai Soong Kha ผู้ สวัสดิ์

เส้นทางชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ เป็นแง่มุมที่สะท้อนให้เห็น การเปลี่ยนแปลง และการเรียนรู้การดำเนินชีวิตในบริบทแวดล้อมบนแผ่นดินอื่น จากทัศนคติชีวิต นอกรัฐไทยนั้นมีภูมิหลังชีวิตที่แสดงถึงความสัมพันธ์ในครอบครัว การอบรมบ่มเพาะจากพ่อแม่ การศึกษา และจุดเปลี่ยนชีวิต ที่ส่งผลให้ชาวไทใหญ่หลายคนต้องตัดสินใจเดินทางข้ามผ่าน เส้นพรมแดนเพื่อคาดหวังถึงความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอิสระในการดำเนินชีวิตเท่าที่พึงมีในฐานะ แรงงานข้ามชาติ แต่จากทัศนคติ บนแผ่นดินไทย นั้น ไม่ได้สวยงามอย่างที่คาดหวัง สถานการณ์ที่ต้องพบ ผู้คนที่ต้องเรียนรู้ ชีวิตที่ต้องออกแบบวางแผนเพื่อสามารถหล่อเลี้ยง ตนเอง รวมไปถึงครอบครัวที่บ้านเกิด เรื่องราวจากกรณีศึกษาของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน เป็นภาพสะท้อนชีวิตของผู้ที่ถูกเรียกว่า “แรงงานข้ามชาติ”

เส้นทางการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยของชาวไทใหญ่นั้น สามารถเข้าได้ 3 เส้นทาง ได้แก่ ทางชายแดนบ้านอรุโณทัย (หนองอู) อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ทางอำเภอ ทำห้เหล็ก ติดกับอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย และทางอำเภอหัวเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งการเลือกเส้นทางเข้ามาขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดของที่อยู่ในรัฐฉานกับเขตชายแดนในประเทศไทย จากกรณีศึกษา พบว่าชาวไทใหญ่ 10 คน เดินทางเข้ามาประเทศไทยทางอำเภอเชียงดาว จำนวน 4 ราย ทางอำเภอแม่สาย จำนวน 2 ราย และทางอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน จำนวน 2 ราย

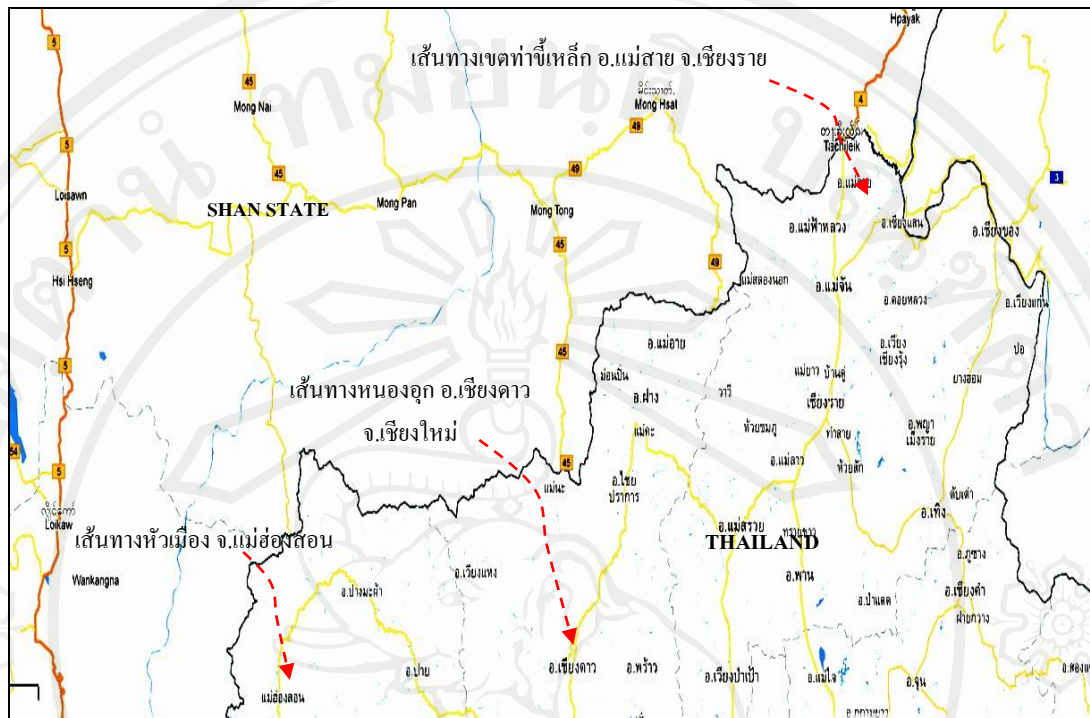
การเดินทางเข้ามาประเทศไทยของชาวไทใหญ่นั้น ส่วนใหญ่มีการติดต่อนายหน้า ให้พาเข้ามา โดยบางคนเดินทางมาเพียงลำพัง โดยมีญาติพี่น้องที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ก่อนแล้วรอรับ บางคนมากับครอบครัว บางคนมากับแฟน และบางคนมากับเพื่อน แต่เส้นทางการเดินทางเข้าประเทศไทยไม่ได้โรยด้วยกลีบกุหลาบ เพราะชาวไทใหญ่ไม่ได้เข้ามาในฐานะ นักท่องเที่ยว แต่เข้ามาในฐานะคนหลบหนีเข้าเมือง

การเดินทางโดยการนั่งรถโดยสารจากเมืองทำห้เหล็ก เข้าสู่อำเภอแม่สาย จากกรณีศึกษามีความลำบากในสองเส้นทาง คือ นายหน้าพาหลบด่านชายแดนแม่สาย โดยการให้ชาวไทใหญ่นั่งยารถยนต์ลอยน้ำหลบเข้ามา จากนั้น นายหน้าฝั่งอำเภอแม่สาย เอมอ ไซค์มารับที่จุดนัดพบ พาไปพักที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง วันรุ่งขึ้นจึงหารถไปส่งตามที่เรา

ต้องการ อีกรกรณีเมื่อเข้ามาถึงอำเภอแม่สายแล้วถูกจับกุม นายหน้าจะทำการเจรจาต่อรองกับเจ้าหน้าที่ จากนั้นชาวไทใหญ่จะถูกพาเปลี่ยนเส้นทางไปทางอำเภอท่าตอน จังหวัดเชียงใหม่ โดยเมื่อรถนายหน้ามาถึงด่านตรวจ ต้องลงเรือต่อ เมื่อขึ้นฝั่งแล้วต้องเดินเท้าข้ามคอค ความยากลำบากของการเดินเท้าข้ามคอคในวันที่ฝนตก กลางคืนอากาศหนาวเย็น และทางลาดชัน ต้องเดินเท้าทั้งคืน และต้องเดินทางอย่างระแวงระวังไม่ออกนอกเส้นทาง เพราะอาจเสี่ยงต่อการพบของทหารพม่า ทหารว่าได้ตลอดเวลา จากนั้นจะมาเข้าประเทศไทยทางอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

บางเส้นทางชาวไทใหญ่ต้องนั่งรถของนายหน้าเข้ามาถึงจุดส่งคนใกล้ชายแดน แต่ละแห่ง โดยนายหน้าจะมีจุดพักจุดส่งคน หรือส่งต่อให้นายหน้าคนอื่น แต่ในการนั่งรถเข้ามาต้องเบียดกับชาวไทใหญ่จำนวนมากที่มาพร้อมกัน ต้องหมอบอยู่หลังรถกระบะอยู่ใต้ผ้าใบที่คลุมปิดบังไว้ ทั้งเหยียบยาเบียดเสียดและร้อนระอุ

ชาวไทใหญ่บางราย โชคดีสามารถเดินทางเข้ามาอย่างสะดวก โดยนั่งรถนายหน้าเข้ามาและเดินเท้าต่อ จนมาถึงจุดนัดพบในเขตประเทศไทยได้ บางรายถูกจับกุมที่ด่านตรวจ แต่มีทางเจ้าหน้าที่ตำรวจติดต่อพาเข้ามาทำงานในจังหวัดเชียงใหม่ แต่บางรายก็ไม่โชคดีเสมอไป เมื่อถูกจับกุมแล้วถูกส่งตัวกลับไปชายแดน แต่ก็ยังหลบหนีเข้ามาอีกหลายครั้งจนสำเร็จ ซึ่งชาวไทใหญ่ต้องเสียค่านายหน้าจำนวนมากขึ้นอยู่กับความใกล้ชิดไกลของพื้นที่ คนที่ไม่มีเงินเก็บต้องกู้เงินหรือยืมญาติพี่น้องเพื่อมาจ่ายเป็นค่านายหน้า เมื่อทำงานเก็บเงินได้แล้ว จึงใช้เงินคืน

ภาพ 1 แผนที่เส้นทางการเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยของชาวไทยใหญ่

กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่

(1) กลุ่มผู้ที่ไม่เคยได้รับการเรียนหนังสือในระบบ

หอม อายุ 27 ปี

บุคลิกและสำเนียงการพูดที่ชัดเจนเหมือนคนไทย ทำให้คนภายนอกแทบจะไม่ทราบ ว่าหอม เป็นแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ เธอไม่เคยมีเพื่อนชาวไทยใหญ่ ไม่เข้าร่วมกิจกรรมงาน ประเพณีของชาวไทยใหญ่ วิธีคิดที่ได้รับการบ่มเพาะจากครอบครัวประกอบกับระยะเวลาที่ ครึ่งชีวิตของเธอคลุกคลีอยู่กับคนไทยจนเธอซึมซับวิธีคิด วิธีการดำเนินชีวิตเฉกเช่นเดียวกับ คนไทยทั่วไปในสังคม

ฉากทัศน์ชีวิต นอกประเทศไทย

เธอและครอบครัวเป็นคนเมืองหาง รัฐฉาน ประเทศพม่า ครอบครัวของหอม มีทั้งหมด 14 คน นอกจากพ่อแม่แล้วเธอมีพี่น้องทั้งหมด 12 คน เป็นผู้ชาย 7 คน ผู้หญิง 5 คน เธอเป็นลูกคนที่ 8 โดยเธอมีพี่ที่เป็นฝาแฝดหนึ่งคู่ แต่ละคนอายุห่างกันเฉลี่ย 2-4 ปีเท่านั้น ครอบครัวของเธอจัดว่าอยู่ในฐานะร่ำรวย เนื่องจากพ่อของเธอเป็นผู้ใหญ่บ้าน ได้รับบำเหน็จ

ที่นา และมีเงินเดือน แม่เปิดร้านขายของชำหน้าบ้าน เหตุผลที่พ่อกับแม่อยากมีลูกมาก เพราะแม่เป็นเด็กกำพร้าไม่มีญาติพี่น้อง แต่มีตายายผู้มีฐานะดีคนหนึ่งรับอุปการะแม่ของเธอ จนแม่ได้มาพบกันพ่อซึ่งมีอายุมากกว่าแม่ถึง 40 ปี ดังนั้น พ่อจึงมีความหวังโยคนในครอบครัว หากวันหนึ่งไม่มีพ่อแล้วจะได้มีคนดูแลแม่ของเธอได้ เธอและพี่น้องต้องอยู่ในการดูแลของแม่ และพี่เลี้ยงถึง 4 คน บ้านของเธอมีกองงานทั้งหมด 20 คน แบ่งเป็นคนทำอาหาร คนทำงานบ้าน คนทำนา คนเลี้ยงวัว ซึ่งเป็นสมบัติตกทอดจากปู่ตายาย ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัว ถือว่าไม่ขัดสน มีข้าว มีผัก มีสัตว์เลี้ยงจำนวนมาก อาหารการกินพร้อม ซื่อเพียงเกลือกกับพงซุรต เท่านั้น ส่วนข้าวที่มีอยู่จำนวนมากสามารถนำไปแลกกับงาและน้ำมันพืชได้

ด้านการเรียนหนังสือ ในบรรดาพี่น้องทั้งหมด 12 คน มีเพียง 5 คนที่ได้เรียนหนังสือ ต่อเนื่องโดยพ่อจะพิจารณาจากการเอาตัวรอดได้ การช่วยเหลือตัวเอง และความต้องการ ของลูกแต่ละคน “หนูไม่เรียนหนังสือ เพราะตอนเด็กหนูช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ กลัวคน ไม่กล้า แสดงออก ชอบเล่นกับเด็กเล็กมากกว่าเพื่อนรุ่นเดียวกัน เพราะคิดว่าเด็กเล็กไม่เป็นอันตรายกับ หนู เป็นคนไม่ชอบเสียงดังถ้าใครตะคอกใส่หนูจะกลัวจนตัวสั่นเลย” ต่อมาเธอจึงได้เรียนเพียง ชั้น 2 ทำให้เธอพูดภาษาไทยใหญ่และภาษาพม่าได้ แต่เขียนไม่ค่อยได้ แต่ชีวิตส่วนใหญ่ของเธอ จะติดสอยห้อยตามแม่ของเธอมากกว่าพี่น้องคนอื่นๆ เธอจึงเห็นทุกอย่างที่แม่ทำด้วยความตั้งใจ แม่ของเธอต้องดูแลลูกทั้ง 12 คนและต้องดูแลพ่อของเธอพร้อมกับรับรองแขกผู้ใหญ่ที่แวะมา เยี่ยมเยือนพ่อของเธออยู่เสมอ “คุณแม่ของหนูเป็นคนที่เก่งมาก เลี้ยงลูก 12 คน คุณแม่ไม่เคยพูด คำหยาบคายกับลูก คุณแม่จะแสดงความรักอย่างการกอด การหอมแก้ม และเฝ้าดูแลทุกคนด้วยความรัก อย่างตอนกลางคืนก็จะคอยตื่นมาดูว่าลูกคนไหนนอนหลับสบายหรือไม่สบาย” ระหว่างที่เธอเล่าเรื่องราวชีวิตเธอเรียกพ่อและแม่ว่าคุณพ่อคุณแม่ทุกคำ

นอกจากการดูแลลูกทั้งหมดอย่างไม่ขาดตกบกพร่องแล้ว แม่ยังดูแลพ่อของเธอเป็นอย่างดี เธอไม่เคยเห็นแม่ได้นั่งร่วมกินข้าวกับพ่อแม่เพียงครั้งเดียว แม่รักและเคารพบูชาพ่อ ของเธอมาก “หนูเห็นคุณแม่แยกเสื้อผ้าของพ่อซักต่างหาก ไม่ปะปนกับของลูกๆ และทุกเช้าแม่ จะใส่ยาสีฟัน เตรียมน้ำล้างหน้าและผ้าเช็ดหน้าให้พร้อมทุกอย่าง ตอนนั้นหนูก็สงสัยว่าทำไม คุณแม่ต้องทำถึงเพียงนั้น” นอกจากนี้เธอและพี่น้องยังได้รับการสั่งสอนเรื่องของมารยาท ในสังคม การให้เกียรติกันและกัน พ่อแม่ของเธอไม่เคยทะเลาะให้ลูกได้ยิน เวลาอยู่กับลูกๆ พ่อจะเป็นคนที่อารมณ์ดี ส่วนแม่จะมีมุขตลกๆ บรรยายภาคนในครอบครัวจึงอบอุ่นและพี่น้อง สนิทสนมกันมาก

สิ่งที่พ่อกับแม่ได้สอนเธอและลูกทั้งหมดในเรื่องของมารยาทในสังคม เนื่องจากพ่อ ของเธอเป็นผู้ใหญ่บ้านที่ต้องดูแลสมาชิกในหมู่บ้านจำนวน 700 ครอบครัว บ้านของเธอเป็น

เสมือนจุดศูนย์กลางของผู้นำทางการเมืองหลายระดับที่ร่วมเป็นพันธมิตรกัน ได้แก่ เครือข่ายผู้ใหญ่บ้าน ทหารไทใหญ่ ทหารว้า ทหารกะเหรี่ยง เมื่อเกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้น ครอบครัวของเธอต้องส่งเสบียงและส่งส่วยให้แก่ทหารทุกกลุ่มอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ “คนในหมู่บ้านต้องเสียภาษีรถจักรยานยนต์ ภาษีที่นาให้รัฐบาลพม่า นอกจากภาษีแล้วก็ต้องให้ข้าวปลาอาหารทั้งพม่า ไทใหญ่ และว้า ชาวบ้านแทบจะไม่มีข้าวกิน หลายคนเริ่มอยู่ไม่ได้ก็ต้องย้ายเข้าประเทศไทย อย่างที่เมืองฝางกับบ้านนาหวาย อำเภอฝาง ส่วนใหญ่เป็นคนจากหมู่บ้านหนูที่ไปอยู่ที่นั่น”

ครอบครัวของหอม เริ่มถึงจุดพลิกผัน จากคนที่มีความฐานะร่ำรวยต้องกลายเป็นคนที่ต้องหาเช้ากินค่ำ จากเหตุการณ์ความเข้าใจผิดที่เกิดขึ้น ในสมัยนั้นมีผู้ตรวจราชการแผ่นดินเข้าขอตรวจทรัพย์สินสมบัติของผู้ใหญ่บ้านที่มีความฐานะร่ำรวยที่สุด ตอนนั้นมีเพียงบ้านของเธอที่เป็นบ้านสองชั้นขนาดใหญ่ และมีรถยนต์คันแรกของหมู่บ้าน แต่พ่อของเธอเข้าใจผิดคิดว่าเป็นทหารเดือนปลอมตัวมาจึงข่มขู่ผู้ตรวจราชการแผ่นดินจนเสียชีวิต พ่อของเธอถูกศาลตัดสินว่าฆ่าคนตายโดยเจตนา แต่พ่อสู้คดีจนชนะ โดยต้องขายทรัพย์สินสมบัติทั้งหมดที่มีอยู่ ทั้งร้านขายของชำ รถยนต์ รถจักรยานยนต์ สมบัติที่เหลือเป็นของครอบครัวมีเพียงที่นา โรงสีข้าว และบ้านที่อยู่กันมา ลูกจ้างที่ทำงานก็ยังคงได้ทำงานต่อไปแต่ลดเรื่องการดูแลลง โดยไม่มีที่พักอาศัยให้อย่างที่ผ่านมา

เรื่องเลวร้ายที่เกิดขึ้นกับครอบครัวของเธอยังไม่สิ้นสุดลงเพียงแค่นั้น เมื่อครอบครัวของเธอต้องขาดเสาหลักของบ้านอย่างพ่อไปโดยที่ไม่รู้ชะตากรรมใดใด ซึ่งขณะนั้นเธอมีอายุเพียง 7 ปีเท่านั้น ในขณะที่แม่กำลังอุ้มท้องน้องคนสุดท้าย สถานการณ์ทางการเมืองผันผวน พ่อของเธอถูกจับตัวไป “วันนั้นเป็นวันเข้าพรรษา เวลาประมาณ 8 โมงเช้า คุณพ่ออยู่ที่วัดมีทหารว้าเรียกคุณพ่อไปพบ คุณแม่รู้ได้ทันทีว่าคุณพ่อถูกจับตัวไป คุณพ่อโดนจับตัวมัดมือมัดเท้าไปทางฝั่งตะวันออกของหมู่บ้าน” ในช่วงเวลาที่พ่อถูกจับตัวไปนั้น ทหารกลุ่มหนึ่งประมาณ 10 คน เข้ามารื้อข้าวของภายในบ้านเก็บเอาทรัพย์สินของครอบครัวเธอไปทั้งหมด ขณะนั้นในบ้านมีเพียงเธอและแม่ซึ่งกำลังตั้งครรถ์ถูกทหารเอาปืนจี้ไว้ เมื่อได้ทุกอย่างตามต้องการแล้วจึงปล่อยตัวแม่และเธอไป

เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคนในหมู่บ้านต่างพากันกลัว ไม่มีใครยอมไปช่วยเหลือพ่อ ตอนนั้นมีเพื่อนพ่อที่เป็นทหารมุซออาสาไปช่วย แต่แม่กลัวว่าจะกลายเป็นสงครามการเมือง จึงอาสาจะไปเจรจากับหน่วยประจำการทหารว้าเพื่อขอทำจดหมายแจ้งไปยังกลุ่มที่จับตัวพ่อไป ขอให้ปล่อยตัวพ่อออกมา และจากการที่พ่อเป็นคนที่มีความรู้จำนวนมาก การร้องขอจึงได้ผล พ่อได้รับการปล่อยตัวในอีก 2 วันต่อมา

จากนั้น ได้มีทหารผู้ใหญ่มาขอโทษกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นว่าเป็นการเข้าใจผิด แต่เพื่อความปลอดภัยของพ่อ หลายฝ่ายที่ขอให้พ่อกลับไปอยู่เมืองนายซึ่งเป็นบ้านเกิดของพ่อ เพราะหากยังคงอยู่ที่เมืองหางต่อไปก็ต้องรับหน้าที่เป็นผู้นำชุมชนเช่นเดิมซึ่งอาจเกิดเรื่องเลวร้ายขึ้นอีก พ่อจึงกลับไปอยู่เมืองหาง โดยที่แม่ไม่ทันได้บอกที่กำลังตั้งครรรค์ลูกอีกคน ส่วนแม่และลูกๆ ก็ลำบากกว่าเดิม พี่น้อง 2 คนที่กำลังเรียนหนังสือก็ต้องออกจากโรงเรียน เพื่อออกมาหางานทำช่วยเหลือครอบครัว โดยมีพี่สาวคนโตอยู่ช่วยแม่ทำงานเป็นหลัก เย็บผ้า ปลูกผัก รับจ้างทำนา โดยจะได้ค่าจ้างเป็นข้าว คนละ 3 เกวียน เนื่องจากที่นาถูกเรียกคืน เพราะเป็นที่นาของหลวงที่ได้รับจากตำแหน่งของพ่อ ในขณะที่น้องชายคนที่ 3 กับ 4 ถูกเรียกเกณฑ์ทหารไทใหญ่ แต่แม่ขอลูกชายไว้เพราะยังเด็กอยู่ พี่ชายคนโตจึงอาสาไปเป็นทหารแทน โดยไปเป็นคนขับรถให้ทหารไทใหญ่ ส่วนพี่สาวคนรองก็ไปรับจ้างในวงไฮโล หาเงินส่งน้องเรียน แม้จะไม่มีพ่ออยู่ด้วยแต่แม่ก็เป็นเสมือนเสาหลักของครอบครัว แม่จะชวนลูกๆ ไปทำนาด้วยกัน และยังคงพูดถึงพ่อในทางที่ดีเพราะเป็นห่วงพ่อเสมอ

2 ปีผ่านไป เธอไม่ได้รับข่าวคราวของพ่อเลย ในขณะที่แม่ของเธอได้คลอดลูกคนสุดท้อง ซึ่งเธอเป็นคนเลี้ยงน้องคนสุดท้องและทำงานช่วยแม่ทุกวัน “หนูต้องเลี้ยงน้อง ชักผ้า ตักน้ำใส่โถง รับจ้างชักผ้า รับจ้างตักน้ำ หนูก็จะเอาน้องใส่หลังแล้วหอบน้ำไปด้วย เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว พี่ชายเคยสอนให้ทำเลยทำเป็น และทุกวันตอนเย็นหนูต้องหุงข้าวรอแม่ ทำงานแบบนี้ทุกวัน หนูจะรู้หน้าที่ของตนเอง แต่เป็นคนตื่นเช้ายาก คุณแม่ก็จะรู้จะค่อยๆ มาเรียกมาปลุกให้ตื่น” เธอเล่าภาระงานของเด็กหญิงวัย 9 ขวบให้ฟัง

สิ่งที่ทำให้เธอเปลี่ยนแปลงจากเด็กผู้หญิงที่ไม่กล้าทำอะไรด้วยตนเอง ไม่กล้าแสดงออก อยู่บ้านติดตามแม่ไปทำงานตลอดเวลา และไม่ค่อยพูด กลายเป็นเด็กที่ไม่เกรงกลัวใคร “หนูรู้สึกว้าโตะเป็นผู้ใหญ่ขึ้นทันที หนูต้องเข้มแข็ง คุณพ่อไม่อยู่แล้วจะมัวมาทำตัวให้เป็นภาระของคนในครอบครัวไม่ได้ เวลาที่เห็นคุณแม่ร้องไห้ก็อยากจะปกป้องดูแลคุณแม่ ตอนนั้นอยากเรียนศิลปะการต่อสู้มากเพื่อจะได้ดูแลคนในครอบครัวได้”

ครอบครัวของเธอได้รับจดหมายติดต่อมาจากพ่อในอีก 2 ปีต่อมา พ่อของเธอมีชีวิตที่ลำบากมาก โดยพ่อของเธอไปทำงานร่อนเพชรแต่ไม่มีเงินเก็บเลย พ่อเขียนมาเล่าเรื่องราวชีวิตให้ฟังและบอกแม่ว่ามีคนในหมู่บ้านบอกว่าแม่ของเธอมีชู้บ้าง แต่งงานใหม่มีลูกใหม่บ้าง แต่พ่อก็ยินดีหากแม่จะแต่งงานใหม่ แต่แม่ของเธอยืนยันว่าทุกวันนี้มีความสุขดีและไม่คิดแต่งงานใหม่ และในเช้าวันหนึ่งขณะที่เธอและพี่น้องนั่งอยู่หน้าบ้าน มองไปทางที่พ่อของพวกเขาจากไป ซึ่งพวกเขาจะนั่งอยู่เช่นนั้นเพื่อฝารอคอยวันที่พ่อกลับมา “มีรถคันใหญ่ๆ วิ่งมา

จดหน้าบ้าน ทุกคนรีบวิ่งไปดู คุณพ่อลงมาจากรถพร้อมชুবวบน้ำอัดลมในมือ ที่นำมาฝากลูกๆ พวกเราดีใจกันมาก ครอบครัวของพวกเรากลับมาสมบูรณ์อีกครั้ง”

พ่อของเธอกลับมาด้วยอาการป่วยหนักด้วยโรคหัวใจ โรคเบาหวานและโรคความดันโลหิตสูง เนื่องจากอายุมากและขาดการดูแลตนเอง พวกเธอจึงทำงานหาเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลพ่อ แต่โชคดีที่พี่ชายของเธอมีเพื่อนเป็นหมอใหญ่ที่รัฐบาลพม่าส่งมาประจำเขต จึงไม่ได้เสียค่าใช้จ่ายในการรักษามาก แต่ยาบางอย่างต้องสั่งซื้อจากเมืองไทย เม็ดละ 200 บาท แม้เงินในบ้านเริ่มร่อยหรอลง แต่ก็ยังเป็นช่วงเวลาที่ครอบครัวของเธอมีกความสุขที่สุด “ถ้าหากที่สุดแต่ก็มีความสุขที่สุด” เธอบอกเช่นนั้น

แม้พ่อของเธอจะได้รับการดูแลใส่ใจอย่างดีจากคนในครอบครัว แต่อาการป่วยที่ทำให้ไม่สามารถแบ่งเบาภาระครอบครัวได้ทำให้พ่อของเธอคิดมาก “วันหนึ่งคุณพ่ออยากกินโจ๊กหมู แต่เราก็ไม่มีเงินไปซื้อหมู เพราะที่บ้านเลี้ยงหมูแต่เราฆ่าหมูไม่เป็น เลยทำเพียงโจ๊กธรรมดาให้คุณพ่อกิน พออีกวันคุณพ่ออยากกินกาแฟแต่ไม่มีเงินซื้อ พอดีที่สาวรับจ้างทำงานที่ร้านขายกาแฟโบราณจึงแอบเอากาแฟที่ร้านมาให้คุณพ่อกิน คุณพ่อโมโหตัวเองมาก ร้องให้แล้วบอกว่าเมื่อก่อนฉันมีกิน แต่ตอนนี้ฉันต้องกินของที่ลูกแอบเอามาให้กิน” แม่ของเธอคอยเฝ้าให้กำลังใจและปลอบใจพ่ออยู่เสมอ อาการของพ่อเริ่มทรุดลงเรื่อยๆ วันที่พ่อของเธอจากไป ครอบครัวของเธอเฝ้าดูแลพ่ออย่างไม่คลาดสายตา พ่อเรียกเธอไปคุยแล้วบอกว่าเป็นเด็กดีและรักแม่ให้มาก พร้อมสั่งเสียแม่ของเธอว่าไม่ต้องเอาเงินไปจัดงานศพให้ แต่เอาพอม้วนกับเส้นแล้วนำไปเผาเลย แต่แม่ยืนยันว่าหากเกิดอะไรขึ้นแม่จะต้องจัดงานให้พ่ออย่างสมเกียรติ จากนั้นประมาณ 16.00 น. พ่อของเธอเริ่มหายใจอ่อนแรง หมอฉีดยารักษาแต่พ่อของเธออาเจียนออกมา 3 ครั้งแล้วก็จากไปอย่างสงบ เวลานั้นในบ้านเหลือเพียงข้าวสารถังเดียว เงินจะจัดงานศพก็ไม่มี แต่แม่ก็ไม่ร้องไห้ให้ลูกเห็น “คุณพ่อไปสบายแล้วลูกๆ ทุกคนห้ามกลัวคุณพ่อนะ” แม่ของเธอบอกกับลูกๆ เช่นนั้น ปรากฏว่าในวันจัดงานศพพ่อของเธอญาติพี่น้องและเพื่อนสนิทมิตรสหายของพ่อมาช่วยเหลือกันจัดงานศพให้พ่อของเธอเป็นเวลา 1 อาทิตย์ งานศพของพ่อจึงเสร็จสิ้นผ่านไปอย่างเรียบร้อย

หลังจากนั้นทุกคนเริ่มโตขึ้น แม่ดูแลลูกทุกคนเหมือนเดิมทุกอย่าง ทุกคนอยู่อย่างประหยัดและรู้จักค่าของเงิน “พวกเราไม่เคยได้ซื้อเสื้อผ้าใหม่เลย อย่างรองเท้าแตะ ถ้าพื้นไม่รั่วก็ไม่ซื้อ หนูก็เอาเชือกฟางมามัดยึดกับไม้มาตามไว้ก็ใส่ได้ต่อ หรือบางวันที่บ้านมีปลากระป๋องอันเดียวเราก็ใส่ผักเข้าไปเยอะๆ เป็นอาหารอย่างเดียวแต่กินได้ทั้งบ้านเลยมีความสุขดี” ข้าวที่ได้จากการรับจ้างทำนาก็ยังคงต้องแบ่งให้กลุ่มทหารสองกลุ่มที่เข้ามา แต่เนื่องจากสมาชิกในครอบครัวมีจำนวนมากทำให้ข้าวไม่เพียงพอต่อการบริโภค แม่จึงต้องไป

ซื้อข้าวราคาถูกมาผสมกับข้าวที่ปลูกได้ให้ลูกกิน ครั้งหนึ่งมีเหตุการณ์น้ำท่วมหมู่บ้าน ทำให้หน้าข้าวได้รับความเสียหายทั้งหมด แม่จึงต้องไปซื้อข้าวมาจาทหารเพื่อมาทำอาหารให้ลูกกิน

เมื่อชีวิตความเป็นอยู่ของครอบครัวเริ่มเปลี่ยนแปลงไป แม่ของเธอจึงมองว่า เธอควรต้องออกเดินทางเพื่อไปเรียนรู้ชีวิตในโลกกว้างบ้าง “ประเทศไทย” คือ ดินแดนที่เธอจะได้เติบโตพัฒนาตนเองยิ่งขึ้นไป “คุณแม่บอกว่าหนูอ่านหนังสือไม่ออก ได้เรียนภาษาไทยใหญ่ที่วัดแค่หนึ่งเดือนเท่านั้น” ประกอบกับในหมู่บ้านของเธอเริ่มมีคนเข้ามาทำงานในประเทศไทยบ้างแล้ว แม้จะมีเสียงดูถูกนิทาว่าคนที่ไปทำงานในเมืองไทยนั้นเข้าไปหลงแสงสี แต่หากมีเงินกลับมาสร้างบ้านใหม่หรือคนที่บ้านมีทรัพย์สินเงินทองหรือมีเครื่องประดับติดกาย ก็จะได้รับยกย่องในหมู่บ้าน ค่านิยมทางสังคมของบ้านเธอเป็นเช่นนั้น เธอจำคำแม่สอนทุกอย่างไว้กับตัวเอง แม่สอนไม่ให้พี่น้องทะเลาะเบาะแว้งกัน แต่ให้ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รู้จักและเคารพในหน้าที่ของแต่ละคน ส่วนพ่อของเธอจะสอนเสมอว่า “ในหลายแห่งผู้ชายเป็นใหญ่ แม้ว่าเธอจะเป็นผู้หญิงแต่ต้องไม่อ่อนแอ ผู้หญิงก็เก่งได้ ชีวิตไม่มีอะไรแน่นอน ไม่มีใครรวยหรือจนได้ตลอดไป ให้กล้าหาญและยอมรับในสิ่งที่ตนเองเป็น” คำสอนเหล่านี้เธอนำติดตัวมาเป็นเกราะป้องกันตนเองในชีวิตการเดินทางจากบ้านครั้งแรกของเธอ

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

เส้นทางการเริ่มต้นชีวิตในประเทศไทย เกิดขึ้นเนื่องจากพี่สาวของเธอได้เข้ามาทำงานในประเทศไทยได้สักพักแล้ว และมีน้ำสาวที่ทำงานอยู่อำเภอเชียงดาว ต้องการคนมาเลี้ยงลูกให้ แม่ของเธอจึงเห็นดีที่จะให้เธอได้ออกมาเรียนรู้ชีวิตด้วยตนเอง “รุ่นพี่ในหมู่บ้านที่ทำงานในประเทศไทยแต่กลับมาเยี่ยมบ้าน จึงไปประเทศไทยพร้อมกับรุ่นพี่คนนั้น ตอนนั้นหนูอายุ 12 ปี จึงตัดสินใจในมาประเทศไทยกับเพื่อนในหมู่บ้านอีก 4 คน” แม่ไปหยิบเงิน 500 บาท มาให้เธอคิดตัวระหว่างเดินทาง แม่เตรียมเสื้อผ้า 2 ชุด ใส่กระสอบให้เธอ แต่โซคร้ายเธอและเพื่อนถูกจับที่ด่านนาหวาย เพราะไม่มีบัตรอนุญาตเข้าประเทศไทย เธอกับเพื่อนถูกจับอยู่ในคุก 2 วัน จากนั้นมีนายตำรวจคนหนึ่งบอกว่าที่ร้านอาหารในเมืองเชียงใหม่ต้องการคนทำงานจึงมาชวนเธอและเพื่อนไปทำงาน “เขามองหน้าหนูแล้วถามว่าเด็กที่มันไม่ร้องไห้ คนนี้อยากจะไปทำงานไหม” ขณะนั้นเธอและเพื่อนๆ สามารถพูดภาษาไทยใหญ่และภาษาไทยได้บ้าง จึงตัดสินใจเข้าไปทำงานตามคำชักชวน ระหว่างการเดินทางพอมมาถึงอำเภอเชียงดาว เธอไม่เคยเห็นถนนลาดยางมาก่อน เธอจึงรู้ว่าทุกอย่างในประเทศไทยยิ่งใหญ่มาก เมื่อมาถึงเชียงใหม่ได้มาทำงานที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งอยู่บริเวณสี่แยกกลางเวียง เธอพบชาวไทใหญ่ซึ่งทำงานอยู่ก่อนแล้ว แฟนของตำรวจที่พาพวกเขาเป็นผู้จัดการร้านอาหารให้เพื่อนของเธอที่มาด้วยกันทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟ ส่วนเธอเป็นคนล้างแก้วอยู่หลังร้าน “ถ้าหนูล้างแก้วเสร็จ

หนูก็จะไปแอบดูเขาแกะสลักผักและผลไม้ ตอนหลังเลยขอเข้าไปช่วยคุณป้าแกะสลัก เพราะอยากเรียนรู้อยากทำเป็น”

ชีวิตการทำงานของหอม ไม่ได้ราบรื่นนัก “รุ่นพี่พาไปซื้อเสื้อผ้า หนูเลยเอาเงินให้เขาหมดเลย 500 บาทที่แม่ให้มา ซื้อได้ไม่กี่อย่างแต่เงินที่เหลือเขาก็ไม่คืนหนูสักบาท”

เธอได้เงินเดือนเดือนแรก 2,800 บาท แต่เธอตั้งใจทำงานที่ได้รับมอบหมายอย่างเต็มที่ บางครั้งคนล้างจานอีกคนลาออก เธอก็ต้องไปทำหน้าที่แทน แต่มีเหตุการณ์ที่ทำให้เธอต้องลาออกจาก ร้านอาหารคือในห้องพักรวมของคนงานมีคนขโมยเงิน ซึ่งคนที่ขโมยเงินไปคือเพื่อนที่มาจากหมู่บ้านเดียวกันกับเธอ เพื่อนของเธอจึงลาออกกลับบ้านที่รัฐฉาน แต่ตัวเธอก็คิดว่าเพิ่งมายังไม่ควรกลับ เธอจึงลาออกไปหาพี่สาวที่อำเภอเชียงดาวแทน อาชีพที่สองของเด็กหญิงอายุ 14 ปี คือ พี่เลี้ยงเด็ก เธอทำงานได้ 2 ปี ยังอ่านหนังสือภาษาไทยไม่ออก แต่สามารถพูดภาษาเมืองได้คล่อง พี่สาวมองว่าทำงานอยู่ไปแบบนี้จะไม่มีความก้าวหน้าเลยส่งเธอกลับไปอยู่บ้านที่รัฐฉานตามเดิม พอกลับไปอยู่ได้ไม่ถึงเดือน แม่ของเธอก็ให้กลับมาอยู่กับน้ำที่รู้จักกันที่จังหวัดเชียงใหม่อีก “มาเชียงใหม่รอบสองเริ่มฉลาดขึ้น รู้ว่าต้องขึ้นรถที่ไหนอย่างไรถึงจะไม่ถูกจับ หนูติดต่อนายหน้าชาวไทใหญ่ให้มารับที่หน้าโรงพยาบาลอำเภอเชียงดาว” เธอเล่าประสบการณ์

กลับมาจังหวัดเชียงใหม่ครั้งนี้ หอมได้มาทำงานเป็นพี่เลี้ยงเด็กที่อำเภอสารภีพักอาศัยอยู่กับบ้านนายจ้าง แต่อยู่ได้ 1 เดือน พี่สาวรู้จึงให้ลาออกเพราะมีคนบอกว่ายกครัวนี้อาจเกี่ยวข้องกับเรื่องยาเสพติด พี่สาวกลัวเธอติดร่างแหไปด้วยจึงให้ลาออก แล้วจึงหางานให้ใหม่เป็นพี่เลี้ยงเด็กเช่นเดิม แต่บ้านนายจ้างอยู่แถวเชียงใหม่แลนด์ซึ่งเป็นงานที่เธอทำมาจนถึงปัจจุบัน บ้านของนายจ้างเป็นตึกแถว 5 ชั้น นายจ้างมีฐานะดี หน้าที่ของเธอคือ เลี้ยงลูกนายจ้าง 2 คน เป็นเด็ก 2 ขวบ และเด็ก 3 เดือน นอกจากนี้เธอต้องรับผิดชอบงานบ้านทุกอย่างมาทำงานช่วงแรกเธอรู้สึกแปลกตากับข้าวของเครื่องใช้ เพราะที่บ้านเกิดของเธอไม่มี นายจ้างผู้หญิงสอนเธอเรื่องล้างจานและการใช้น้ำยาซักผ้าเท่านั้น ส่วนงานอื่นทั้งหมดเธอต้องเรียนรู้เอง ต่อมาเจ้านายจึงเริ่มสอนการทำอาหาร วิธีการเลี้ยงน้องที่ถูกต้อง ส่วนเรื่องภาษาไทยเธอเรียนรู้กับตนเองทุกวันหน้ากระจกและจากการดูรายการโทรทัศน์ แต่ก็ยังอ่านหนังสือไม่ได้ “มีไปรษณีย์มาส่งจดหมายแต่หนูเขียนชื่อรับจดหมายไม่เป็น เลยบอกนายจ้างให้สอนเขียนชื่อหนู แล้วหนูก็ฝึกเขียนชื่อตัวเองเป็นภาษาไทย 3 แผ่น จนคล่อง แต่พอไม่เขียนนามสกุลไปรษณีย์ก็ไม่ให้อีก” นายจ้างจึงซื้อหนังสือฝึกอ่านภาษาไทยมาให้ และสอนภาษาไทยให้เธอได้บอกว่า โดยเน้นการให้ดูรูปภาพแล้วฝึกเขียนคำจากภาพ เมื่อเธอพอจะสามารถฝึกคัดคำภาษาไทยได้เอง เธอก็เริ่มลองอ่านหนังสือพิมพ์ ฝึกเขียนฝึกพูดทุกวัน ช่วงเช้าเธอต้องทำอาหาร

เอาเด็กๆ นอนกลางวัน เธอก็จะนั่งฝึกเขียนภาษาไทย ฝึกอ่านคำซ้ำๆ เธอชอบการฝึกภาษาไทยมาก “เวลาหนูเห็นป้ายที่มีข้อความภาษาไทย หนูจะอ่านออกเสียงดังๆ ถ้าพูดผิดนายจ้างก็จะสอนคำที่ถูกต้องให้”

หลังจากฝึกภาษาไทยเช่นนี้ได้ 2 เดือน เธอสามารถอ่านภาษาไทยได้คล่อง แต่เขียนภาษาไทยยังไม่ค่อยได้ เธอเริ่มปรับปรุงแบบฝึกหัดของเธอโดยการลองนั่งคิดคำจากสิ่งๆ ที่เธอพูดขึ้นมาเอง แล้วลองเขียนไปเรื่อยๆ และเธอมักจะขอยืมหนังสือของลูกนายจ้างคนโตที่เข้าโรงเรียนแล้วมาอ่านด้วย

เธออยู่กับครอบครัวนายจ้างมา 5 ปี นายจ้างของเธอจึงมีลูกอีก 1 คน แต่คลอดได้เพียงหนึ่งเดือนนายจ้างผู้หญิงของเธอต้องไปทำงานที่ประเทศอังกฤษ แต่เธอก็สามารถเลี้ยงลูกนายจ้างได้อย่างดีและจัดการงานทุกอย่างในบ้านได้อย่างเรียบร้อย เพราะมีประสบการณ์มาแล้ว “เวลาหนูสอนเด็กๆ หนูก็จะสอนเรื่องมารยาทในสังคมอย่างที่คุณพ่อคุณแม่สอนหนูมา อย่างเดินผ่านผู้ใหญ่ก็ต้องก้มตัวเล็กน้อย หรือคนเป็นพี่ต้องเลี้ยงน้องอย่างไร” นอกจากนี้ นายจ้างผู้หญิงก็มักจะซื้อหนังสือเกี่ยวกับการเลี้ยงเด็กมาให้เธออ่านเป็นประจำ ทำให้เธอมีความรู้เกี่ยวกับโภชนาการเด็ก พัฒนาช่วงวัยของเด็กมากขึ้น และการทำงานกับนายจ้างครอบครัวนี้ทำให้เธอได้มีโอกาสเดินทางไปเที่ยวในหลายจังหวัด “ได้เห็นทะเลครั้งแรกที่อำเภอชะอำ จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ หนูรู้สึกว่ามันกว้างใหญ่มาก หนูถ่ายรูปส่งไปให้คุณแม่ดู คุณแม่บอกว่าหนูเป็นลูกคนแรกที่ได้เห็นทะเล” เธอเล่าด้วยรอยยิ้ม

ประมาณปี พ.ศ. 2550 ครอบครัวเจ้านายย้ายบ้านใหม่มาอยู่บริเวณคอนจัน ทุกอย่างยังไม่ลงตัว เธอต้องเปลี่ยนแปลงตารางเวลาการทำงานและการใช้ชีวิตทั้งหมด มีงานที่เพิ่มขึ้น คือ เรื่องการจัดตกแต่งบ้าน และยังคงต้องกลับมานอนบ้านที่เซียงใหม่แลนด์ ทุกวันศุกร์ ในขณะที่บรรยากาศในบ้านเริ่มไม่ราบรื่นนัก เนื่องจากนายจ้างทั้งคู่เริ่มทะเลาะกัน มีปัญหาชีวิตคู่ ซึ่งทำให้เธอเริ่มมีมุมมองของเรื่องชีวิตคู่ของชายหญิงว่าเป็นเรื่องน่าเบื่อ และเป็นสิ่งที่เธอไม่ปรารถนา “เป็นช่วงชีวิตที่อึดอัดมากเพราะเจ้านายทะเลาะกัน งานก็ล้นมือ ไม่ค่อยได้หลับได้นอน และต้องเดินทางไปมาตลอด หนูเลยซื้อรถจักรยานยนต์ต่อจากพี่ชาย โชคดีที่หนูมีบัตรคนพื้นที่สูงหนูเลยไปสอบทำใบขับขี่ได้” เธอยังไม่หยุดการเรียนรู้เพียงเท่านั้น ในช่วงปิดเทอม กศน. เธอเลิกเรียนเย็บผ้าเพราะเธอสามารถเย็บผ้าเป็นอาชีพเสริมได้แล้ว แต่เธอไปสมัครเรียนคอมพิวเตอร์เพิ่มเติม เธอทำงานหนักแต่เธอก็รู้จักจัดการค่าใช้จ่าย โดยจะมีการแบ่งเงินสำหรับให้แม่ เงินสำหรับจ่ายค่าประกันชีวิต เงินสำหรับค่าเรียน และเงินสำหรับใช้จ่ายในชีวิตประจำวัน

เรื่องวิธีการจัดการรายรับรายจ่าย หอม เริ่มทำงานมีเงินเดือนจากน้ำพักน้ำแรง ตั้งแต่อายุเพียง 12 ปี แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การจัดการรายรับรายจ่ายทำให้แต่ละเดือนเธอจึงไม่มีเงินเหลือเก็บ ได้เงินมาเท่าไรก็ส่งให้คุณแม่หมดเลย “หนูไม่มีเงินสักบาทก็อยู่ได้ เพราะหนูอยู่กับ นายจ้าง กินอยู่ฟรี หนูไม่ชอบแต่งตัวตามแฟชั่น ไม่ใช่เครื่องสำอาง และไม่ชอบเที่ยวหรือกิน ฟุ่มเฟือย” พออายุ 17 ปี เธอได้อ่านหนังสือเล่มหนึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำบัญชีครัวเรือน การเก็บเงิน การใช้จ่ายเงิน การส่งให้ครอบครัว และให้บททวนตนเองว่าอยู่ในสถานะทางเศรษฐกิจอย่างไร เพื่อหาวิธีการจัดการที่เหมาะสมกับรายรับรายจ่ายของตนเอง เธอจึงเริ่ม จัดทำรายรับรายจ่ายของตนเอง

เธอนึกย้อนถึงช่วงปีแรกที่เธอเข้ามาอยู่กับครอบครัวนายจ้างคนปัจจุบัน เธอไม่ได้ใช้ ภาษาไทใหญ่ในการสื่อสาร และไม่ได้พบเพื่อนชาวไทใหญ่เลย ทำให้เธอคุ้นเคยกับสังคมไทย มาตลอด “ทำงานกับครอบครัวนายจ้างคนนี้มา 13 ปี ที่หนูอยู่ได้เพราะรู้ลึกว่ามีอิสระ นายจ้าง ใจดีมาก หยิบยื่นโอกาสทุกอย่างให้ ไม่เคยปิดกั้นการเรียนรู้ของหนู” เมื่อเธอทำหน้าที่ได้ อย่างครบถ้วนเรียบร้อย นายจ้างจึงสนับสนุนสิ่งที่เธออยากเรียนทุกอย่าง ช่วงนั้นเธออยากเรียน เย็บผ้าเพราะเคยช่วยแม่เย็บผ้ามาก่อนเมื่ออยู่บ้านเกิด นายจ้างจึงพาเธอไปกรอกใบสมัครเรียน ที่วิทยาลัยสารพัดช่าง พร้อมจ่ายค่าเรียนให้ทั้งหมด เธอเรียนมาได้ 2 ปี แต่ก็ยังเจอปัญหา ในการเขียนหนังสือ และเรื่องตัวเลข “ถ้าให้หนูเขียนตามบนกระดานหนูเขียนได้ แต่ถ้าให้เขียน เองยังเขียนไม่ค่อยเป็น อีกอย่างหนูตกวิชาคณิตศาสตร์มาตั้งแต่เด็ก คิดเลขได้แค่เลขหลักเดียว คุณหารไม่ได้เลย พอมาเรียนหนูก็อ่านสายวัดตัว อ่านไม้บรรทัดไม่เป็น” ชีวิตของเธอช่วงนั้น ต้องเลี้ยงลูกทั้ง 3 ของนายจ้าง พาไปส่งที่โรงเรียน แล้วทุกวันจันทร์ วันพุธ และวันศุกร์ เธอจะไปทำความสะอาดสำนักงานให้นายจ้างบริเวณถนนศิริมั่งคณาจารย์ซึ่งเป็นรายได้เสริม เพื่อเก็บเงินซื้อจักรเย็บผ้า ทำงานเสร็จประมาณ 09.00 น. เธอก็จะไปเรียนเย็บผ้าต่อ เรียนเสร็จ ก็กลับบ้านไปทำงานบ้านต่อ

เธอทำงานและเรียนเช่นนี้อยู่ประมาณ 2 ปี เริ่มอ่านเขียนภาษาไทยได้เก่งขึ้น มีความสามารถในการตัดเย็บพอที่จะก็สามารถตัดเย็บเสื้อผ้าขึ้นพื้นฐานได้ หลังจากจบ หลักสูตร เธออยากจะเรียนรู้โลกที่กว้างขึ้นอีก “อยากรู้จักผู้คนในสังคม เมื่อมีความรู้มากขึ้น ชีวิตเริ่มเปลี่ยน หนูเลยนึกถึงเรื่องการศึกษาอยากเรียนให้สูงขึ้น ส่วนเรื่องการตัดเย็บเสื้อผ้า หนูก็ลงหลักสูตรเรียนการตัดเย็บเสื้อผ้าผู้ชายต่อ” เพื่อนที่วิทยาลัยสารพัดช่าง ได้แนะนำให้เธอ ไปเรียนการศึกษานอกระบบ หรือ กศน. เธอจึงปรึกษานายจ้างซึ่งนายจ้างก็หาข้อมูลเกี่ยวกับ กศน. มาให้เธอ

จากนั้น เธอจึงได้เป็นเรียนหนังสือที่ กศน. ศูนย์ป่าพร้าวนอก โดยเรียนทุกวันอาทิตย์ ครั้งละครึ่งวัน เธอเรียนจนจบระดับประถมศึกษาปีที่ 6 “หนูอ่านหนังสือทุกประเภท และอ่านหนังสือเรียนของลูกนายจ้าง คุณครูใจดีมาก และการเรียนหนังสือทำให้หนูมีความรับผิดชอบมากขึ้น หนูสามารถสอนการบ้านเด็กได้ และบางครั้งหนูไม่รู้เด็กก็จะสอนหนู” เธอยังคงทำงานบ้าน เลี้ยงเด็กและเรียนหนังสือ แต่ไม่ได้ทำงานทำความสะอาดที่สำนักงานนายจ้างแล้ว เนื่องจากนายจ้างย้ายไปอยู่บ้านใหม่บริเวณคอนจัน อีกทั้งเธอสามารถซื้อจักรเย็บผ้าได้แล้ว จึงรับงานเย็บผ้าที่บ้านแทน และเปลี่ยนมาทำงานเสริมโดยการทำความสะอาดที่บ้านของแม่และพี่สาวของนายจ้าง ซึ่งอยู่ในบริเวณไม่ไกลกันมากนักแทน ขณะนั้นเธอมีรายได้ต่อเดือนประมาณ 8,000 บาท และได้รายได้เสริมจากการรับงานเย็บผ้าจากทางสารพัดช่าง เช่น ตัดเย็บผ้าม่าน ตัดเย็บเสื้อ เปลี่ยนซิป เป็นต้น

ส่วนเรื่องเรียนหนังสือนั้น เมื่อเธอเรียนถึงระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ได้ทอมเดียว คุณครูที่สอนอยู่ลาออก เธอจึงไปหาข้อมูลที่อำเภอเมืองว่ามีศูนย์การเรียนที่ไหนแนะนำบ้าง เธอจึงได้เข้าเรียน กศน. ที่สถาบันปัญญาอิสระ ซึ่งขณะนั้นใช้สถานที่เรียนของวัดสวนดอก “ช่วงที่มาเรียนวันแรกหนูรู้สึกแปลกใจและไม่ชินเลย เพราะเป็นการเรียนกับคนไทยใหญ่ครั้งแรก คนที่มาเรียนเป็นคนไทยใหญ่มากกว่าคน แต่ทำไมหนูไม่รู้สึกว่าหนูเป็นไทยใหญ่” เธอตั้งคำถามกับตัวเอง แต่การกลับมาได้ยินได้ฟังได้เริ่มพูดภาษาไทยใหญ่อีกครั้ง ทำให้เธออยากเรียนรู้ภาษาไทยใหญ่ และทำให้เธออยากเรียนหนังสือที่นี่ แม้ว่าเธอจะเป็นคนเดียวที่เรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นแต่เธอก็เข้าเรียนระดับประถมศึกษาและเรียนภาษาไทยกับเพื่อนคนอื่นๆ

“เวลาเรียนหนังสือ ทุกคนจะมาลอกที่หนูหมดเลยบางคำศัพท์ยากๆ หนูเขียนได้ แต่เพื่อนเขียนไม่ได้ หนูก็รู้สึกหงุดหงิดว่าทำไมเพื่อนเขียนไม่ได้ แต่แล้วก็เริ่มเข้าใจเพื่อนและอยากจะช่วยเหลือเพื่อน” หอม คิดว่าการปฏิบัติตัวของเธอแตกต่างไปจากเพื่อนไทยใหญ่คนอื่นๆ เธอยึดคติของตนเองว่าต้องทำงานให้เต็มที่ ตั้งใจเรียน ถึงเวลาที่เที่ยวให้สนุก ที่สำคัญมีวินัยและมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่ของตนเอง แต่สิ่งที่เธอเห็นคือเพื่อนบางคนไม่ตั้งใจเรียน จับกลุ่มนินทา และมีเสียงโทรศัพท์ดังเป็นระยะในขณะที่เรียน “ทำไมพวกเขาเป็นแบบนี้” เธอตั้งคำถามที่สองกับตัวเอง “ชาวไทยใหญ่ที่หนูเห็นมักจะหลงแสงสี และนิยมการแต่งกายให้ทันสมัย แต่ไม่รู้จักนำความรู้ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตตนเองให้ดีขึ้น แต่ได้มาเรียนได้พูดคุยกับเพื่อนมาสักระยะหนึ่งก็พบว่าจริงๆ แล้วพวกเขาก็มีอัธยาศัยดี และจริงใจ แต่ทุกวันนี้หนูก็ไม่ได้ไปร่วมกิจกรรมงานประเพณีของชาวไทยใหญ่และไม่มีเพื่อนสนิทชาวไทยใหญ่แม้แต่คนเดียว เพราะหนูรู้สึกไม่สนิทใจที่จะคบหา”

ยั้งกับเพื่อนผู้ชาย เธอยังค่อนข้างระวังตัวและไม่คบหาเพื่อนผู้ชายในลักษณะชู้สาว “คุณแม่เคยบอกว่าถ้าหนูเริ่มมีประจำเดือน ห้ามไปนอนกับผู้ชายเด็ดขาด เพราะเพียงครั้งเดียว หนูก็จะท้องได้” ประกอบกับที่เคยเห็นนายจ้างทะเลาะกันเรื่องชีวิตคู่ ทำให้เธอบอกกับตนเองไว้ว่าเธอจะอยู่คนเดียวและจะไม่คบเพื่อนสนิทผู้ชาย เธอจึงไม่กล้าการใช้ชีวิตคนเดียว “คุณแม่สอนหนูว่าต้องอยู่ได้ทุกที่ และเป็นตัวของตัวเอง ส่วนคุณแม่สอนว่ามองให้ไกล คิดให้เป็น หนูมีไว้ฟังตามไว้ดู และเรียนรู้ความผิดพลาดของคนอื่นแล้วเราจะผิดพลาดน้อยที่สุด”

หอม คิดว่าการบ่มเพาะเลี้ยงดูในวัยเด็กส่งผลต่อวิถีคิดและการดำเนินชีวิตในปัจจุบันของเธอเป็นอย่างมาก เช่น การกล้าคิดกล้าทำ รับผิดชอบต่อหน้าที่ รู้จักการวางแผนชีวิตไปในทางที่ดี เป็นต้น ซึ่งเมื่อได้มาสัมผัสเพื่อนชาวไทยใหญ่เธอจึงเห็นความแตกต่างของคนรุ่นเดียวกันที่เป็นคนไทยและคนไทใหญ่ เธอมองว่าเพื่อนชาวไทยใหญ่ของเขามีพัฒนาการการเรียนรู้ได้ค่อนข้างช้า ไม่มีการวางแผนในการดำเนินชีวิต เกรงกลัวทุกอย่างทั้งที่ยังไม่เกิด ไม่เป็นตัวของตัวเอง ตามเพื่อน ตามกระแสสังคม ไม่มีความคิดเป็นของตัวเอง ไปไหนมักไปเป็นกลุ่ม และไม่มีการคิดวิเคราะห์ว่าถ้าทำแบบใดจะเกิดผลแบบใด “หนูรู้สึกว่าหนูเดินมาไกลกว่าเพื่อนๆ มาก แต่หนูก็กลับไปนึกถึงคำที่พ่อแม่สอนว่าให้เอาความผิดพลาดของคนอื่นมาสอนตัวเอง และอย่ามองคนที่สูงหรือต่ำกว่าเราเพราะจะทำให้เรามองข้ามจิตใจคนอื่นไป” ทุกวันนี้ เธอจึงยังคงมีความสุขในการเรียนหนังสือร่วมกับเพื่อนชาวไทยใหญ่คนอื่นๆ และเริ่มไปร่วมงานของเพื่อนบางคนที่เธอเห็นความจริงจังที่มีให้กับเธอ

หอม มีมุมมองในการใช้ชีวิตคล้ายคลึงกับเด็กที่โตขึ้นในสังคมไทย ประกอบกับการนำคำสั่งสอนของพ่อแม่มาปรับใช้และเตือนสติเธอเสมอ ทำให้เธอเติบโตและเอาตัวรอดได้ “เรื่องข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิแรงงาน หนูไปถามที่กรมจัดหางานเองหมดเลย หนูไม่รู้จักกลุ่ม NGOs ไทยใหญ่ที่ทำงานพวกนี้เลย เพราะหนูไม่ชอบการฟังแบบปากต่อปาก พ่อบอกตลอดว่าให้กล้าที่จะถาม อย่ากลัวอะไรต้องไปถามคนที่รู้จริงๆ” ในการติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ นั้น เธอจะศึกษาข้อมูลการทำบัตรหรือเอกสารต่างๆ ทั้งจากเอกสารแจกฟรี และสอบถามจากเจ้าหน้าที่ของสำนักงานที่เกี่ยวข้องโดยตรง เธอไม่เชื่อมั่นข้อมูลที่เป็นบอกแบบปากต่อปาก ซึ่งข้อมูลสำคัญอาจตกหล่นหรือมีการสื่อสารต่อไม่ครบถ้วน

เธอกล้าคิด กล้าตัดสินใจ โดยผ่านการคิดที่รอบคอบ จากเดิมที่มักให้คนอื่นตัดสินใจให้มาตั้งแต่เด็ก เวลานี้เธอวางแผนชีวิตและมีวินัยในบทบาทหน้าที่ของตน พร้อมทั้งสามารถดูแลคนในครอบครัวได้ สิ่งใดที่อยากได้ก็จะเก็บเงินซื้อเอง อย่างเช่น ลูกโลก เธอไปคูที่ร้านหนังสือแล้วกลับมาเก็บเงินซื้อเอง แต่บางครั้งเธอก็พบปัญหาที่ทำให้หมดกำลังใจ

ตัวอย่างเช่น ช่วงที่ญาติพี่น้องของเธอป่วย และเธอไม่สามารถหาเงินให้ได้ เธอก็จะไปส่งบารมีที่ร้านหนังสือที่เธอชอบไปเป็นประจำ

ในด้านของเป้าหมายและความหวังของชีวิต ปัจจุบัน หอม ยังคงทำงานให้กับนายจ้างครอบครัวเดิม และยังมีความสุขกับการใช้ชีวิตในวันนี้ แต่มีเรื่องที่ยังกังวล คือ แม่ของเธอยังไม่ยอมย้ายมาอยู่ประเทศไทย ซึ่งพี่สาวของเธอได้ซื้อบ้านไว้ที่อำเภอสนทราย “ทุกวันนี้หนูก็ยังส่งเงินให้คุณแม่ ทำมาตั้งแต่อายุ 12 ปี แล้ว แต่ก็อยากให้คุณแม่มาอยู่ด้วยกันที่นี่ เป็นห่วงคุณแม่ แต่คุณแม่ก็ขอร้องหนูไว้เรื่องการทำงานว่าไม่อยากให้หนูทำงานแบบ NGOs เพราะกลัวว่าคุณแม่จะไม่ได้เจอหนูอีก เป็นอาชีพที่ต้องเสียสละ บ้านเราไม่ได้ร่ำรวยถึงจะทำงานแบบนั้นได้ แต่แม่ก็ไม่อยากมีเงินมากมาย แค่ให้หนูมีชีวิตสบายก็พอ” ขณะนั้นเธอเสียใจมาก คิดว่าคุณแม่ไม่เข้าใจสิ่งที่พร่ำสอนตลอดมาให้ทำในสิ่งที่เธอรัก

อย่างไรก็ตาม หอม ยังมีความฝันที่ซ่อนไว้ในใจ คือ เธออยากทำงานให้กับองค์กรยูนิเซฟ แรงบันดาลใจมาจากในขณะนั้นหมู่บ้านเธอมีเจ้าหน้าที่ขององค์กรยูนิเซฟ เข้ามาฉีดวัคซีนให้กับคนในหมู่บ้าน และที่ฝาผนังบ้านของเธอมีโปสเตอร์ประชาสัมพันธ์งานขององค์กรยูนิเซฟติดอยู่ เธอมองรูปนั้นเมื่ออายุเพียง 7 ปี อีกทั้งเธอสังใจจากเหตุการณ์ในวัยเด็กที่ไม่สามารถปกป้องช่วยเหลือคนในครอบครัวที่เธอรักที่สุดได้ เธอจึงอยากทำงานที่จะทำให้สังคมสงบสุขและมีส่วนในการช่วยเหลือคนอื่นได้บ้าง ปัจจุบัน เธอจึงมีความสนใจที่จะเพิ่มทักษะความรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อหวังว่าอนาคตจะได้ทำงานกับองค์กรระหว่างประเทศ แต่เธอก็ไม่ลืมการอยู่กับความเป็นจริงในปัจจุบันและยังคงทำหน้าที่ให้ดีที่สุดทั้งในการดูแลครอบครัวของเธอ ดูแลครอบครัวบ้านเรือนของนายจ้าง รวมทั้งการหารายได้เลี้ยงตนเอง

จากชีวิตที่ผ่านมาของหอม ที่ต่อสู้ชีวิตด้วยตัวของเธอเอง ทำให้เธอมีความภาคภูมิใจในตัวเองหลายอย่าง คือ เธอภูมิใจที่ได้เกิดมาในครอบครัวของคุณพ่อ คุณแม่ และแวดล้อมได้ด้วยพี่ชาย น้องชาย พี่สาว น้องสาว แม้จะไม่ได้ร่ำรวยมากมายแต่ครอบครัวที่อบอุ่นทำให้เธอรู้สึกมีกำลังใจใช้ชีวิต

เธอภูมิใจในความมีวินัยและความรับผิดชอบของตนเอง เธอเต็มทีกับหน้าที่ของลูก หน้าที่ของน้องสาวและพี่สาว หน้าที่ของนักเรียน และหน้าที่การทำงานเป็นแม่บ้าน เธอรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองและสามารถทำหน้าที่ของตนได้อย่างดี

เธอภูมิใจที่สามารถช่วยเหลือครอบครัวและญาติพี่น้องได้ในทุกด้าน เช่น ส่งเงินสร้างบ้านให้แม่ ส่งเงินให้น้องเรียนหนังสือ คอยให้คำปรึกษาเวลาญาติพี่น้องต้องไปติดต่อโรงพยาบาลหรือสถานที่ราชการต่างๆ เป็นต้น เนื่องจากเธอกำลังจะซักถามเมื่อไม่เข้าใจ

และมีทักษะภาษาไทยค่อนข้างดี ทำให้สามารถติดต่อประสานงานหรืออ่านข้อมูลข่าวสารได้คล่องแคล่ว เธอจึงสามารถนำความรู้ที่มีมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตของตนเองได้

บทสรุป

หอม เชื่อว่าชีวิตเธอ โชคดีที่ไม่ลำบากมากนักเมื่อเทียบกับแรงงานชาวไทยใหญ่คนอื่น ๆ คือ ความดีที่ทำมา ความกตัญญูทดแทนที่ต่อผู้มีพระคุณ ความสามารถในทักษะภาษาไทยที่ทำให้ชีวิตง่ายขึ้น การกล้าคิดกล้าทำกล้าถามเมื่อไม่เข้าใจหรือสงสัย และการอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ดีทั้งสภาพความเป็นอยู่และผู้คนรอบข้าง ทำให้เธอมีแนวทางการใช้ชีวิตไปในทางที่ดี และหมั่นเพิ่มเติมความรู้อยู่เสมอเพื่อพัฒนาตนเองและเท่าทันสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป การเรียนรู้ในหลายเรื่อง ทำให้ประสบการณ์ชีวิตของเธอได้เรียนรู้ปัญหาวิธีแก้ไข และการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองอยู่เสมอ อย่างที่เธอบอกว่า “คุณแม่ไม่เคยมานั่งสอนโดยตรงว่าต้องใช้ชีวิตอย่างไร ต้องทำอะไร แต่หนูเรียนรู้จากประสบการณ์ชีวิตของตนเอง” หอม เติบโตมาพร้อมกับการสังสมประสบการณ์การเรียนรู้หลายเรื่อง ได้แก่

เรื่องทักษะภาษาไทย การอยู่ครอบครัวคนไทยมาเป็นเวลานานและการฝึกฝนด้วยตนเองเพิ่มเติม ทำให้ หอม มีทักษะฟังพูดอ่านเขียนภาษาไทยได้อย่างชัดเจน รวมทั้ง การเรียนหนังสือระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่ศูนย์การศึกษาออกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) วัดช่างเคี่ยน ก็มีมีส่วนทำให้ทักษะภาษาไทยของเธอดียิ่งขึ้น

เรื่องการปรับตัวในสังคม เธอได้รับการบ่มเพาะเลี้ยงดูจากครอบครัว ทั้งเรื่องมารยาทในสังคมที่คุณแม่ได้สั่งสอนให้ช่วยทำงานต้อนรับแขกบ้านเมืองของคุณพ่อเป็นประจำ เธอไม่เคยเกียจงานหนัก เธอเรียนรู้จากคำสอนของนายจ้างผู้หญิงและจากการสังเกตเรียนรู้ด้วยตัวเอง อย่างไรก็ตาม เนื่องจากเธอเรียนรู้ชีวิตแบบสังคมไทยมาเป็นเวลานาน ทำให้เธอไม่มีความสัมพันธ์กับเครือข่ายพี่น้องชาวไทยใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ แม้แต่งงานประเพณีชาวไทยใหญ่เธอก็มักจะไม่นิยมไปร่วมงาน เธอจึงไม่เคยไปเรียนรู้ตามศูนย์เรียนรู้ที่มีกลุ่มองค์กรอิสระ องค์กรพัฒนาเอกชนหรือองค์กรศาสนาจัดให้ หรือแม้แต่กลุ่มชาวไทยใหญ่ที่รวมตัวกันเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาวไทยใหญ่ กลุ่มองค์กรศาสนา

เรื่องการทำงาน งานฝีมือการเย็บผ้าที่คุณแม่สอนเธอมาตั้งแต่เด็กจนกลายเป็นอาชีพเสริมในปัจจุบัน และเรียนเรื่องการเย็บผ้าถักร้อยเพิ่มเติมที่วิทยาลัยสารพัดช่าง จังหวัดเชียงใหม่

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน หอม เธอใช้การสอบถามจากเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบโดยตรง เธอไม่นิยมถามจากผู้อื่นเพราะเธอเกรงว่าจะไม่ได้รับข้อมูลที่ถูกต้องชัดเจน

ฉายแสง อายุ 31 ปี

ฉายแสง ชายหนุ่มชาวไทยใหญ่ ที่เดิมมีความตั้งใจเข้ามาประเทศไทยเพื่อมาตามหาพี่ชายแท้ๆ แต่สุดท้ายได้สร้างครอบครัวอันอบอุ่นขึ้น โดยมีลูกสาวตัวน้อยที่เกิดบนผืนแผ่นดินไทย ชายหนุ่มผู้มีความมุ่งมั่นทำงานเพื่อพี่น้องชาวไทยใหญ่ และผู้หลงใหลการเป็นครูและนักจัดรายการวิทยุเป็นชีวิตจิตใจ ได้ทำหน้าที่ให้ความรู้กับผู้อื่น จนความสุขใจบังเกิดขึ้นในชีวิตของผู้ชายคนนี้

ฉากทัศน์ชีวิต นอกรัฐไทย

ฉายแสง เกิดที่อำเภอแสนหวี จังหวัดลำปาง ซึ่งเป็นเมืองหลวงของรัฐบาลตอนเหนือ ครอบครัวของเขามีด้วยกันทั้งหมด 11 คน คือ พ่อ แม่ และพี่น้องรวมเขาเป็น 9 คน โดยเขาเป็นน้องคนสุดท้องของบ้าน พี่น้องของเขามีอายุห่างกันเพียง 2 ปี แม่ของเขาสืบเชื้อสายมาจากเจ้าเมืองแสนหวี ส่วนพ่อของเขาเป็นตระกูลใหญ่ที่มีชื่อเสียงเรื่องการค้าขาย ด้วยฐานันดรศักดิ์ที่แตกต่างกัน เมื่อพ่อและแม่ของเขาตัดสินใจแต่งงานกัน แม่จึงถูกไล่ออกจากวัง มาใช้ชีวิตแบบสามัญชนทั่วไป โดยแม่เปิดร้านอาหารอยู่ที่บ้าน ส่วนพ่อมีอาชีพค้าขายและเป็นผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งต้องปกครองลูกบ้านจำนวน 80 ครัวเรือน ครอบครัวของเขาต้องส่งข้าวให้ทหารพม่าและทหารไทใหญ่ ปีละ 6 ถัง ตามที่ได้รับแจ้งมา

ฉายแสง จึงเกิดมาในครอบครัวที่มีฐานะค่อนข้างดี โดยมีทรัพย์สินสมบัติทั้งหมด 60 ไร่ ไร่ 70-80 ไร่ ม้า 80 ตัว ควาย 30 ตัว บ้านเรือนทำด้วยไม้สักทั้งหลัง มีลักษณะเป็นบ้านสองหลังขนาดใหญ่อยู่ติดกัน หน้าบ้านมีสระน้ำขนาดใหญ่ ช่วงชีวิตที่สุขสบายเช่นนั้น ฉายแสงไม่เคยได้สัมผัส ได้ยินเพียงการบอกเล่าจากแม่และพี่ๆ ของเขาเท่านั้น เนื่องจากขณะที่เขาเกิดพ่อของเขาถูกจับกุมติดคุกในข้อกล่าวหาว่าเป็นสายลับให้ทหารไทใหญ่ พ่อติดคุกเป็นเวลา 3 ปี จึงได้รับการปล่อยตัวออกมา เป็นครั้งแรกตั้งแต่เกิดมาที่ได้เห็นหน้าพ่อ

ในขณะนั้น ฐานะทางบ้านของเขาตกต่ำลงมาก เพราะขาดเสาหลักอย่างพ่อไป ระหว่างที่ถูกจับกุม หน้าซำ พ่อของเขายังได้รับบาดเจ็บจากการถูกจับกุมทำให้กระดูกซี่โครงหักหลายส่วน ส่งผลให้พ่อไม่สามารถทำงานหนักได้หลังจากที่พ่อได้รับการปล่อยตัวออกมา รายได้หลักของครอบครัวจึงมาจากร้านอาหารของแม่เพียงอย่างเดียว ส่วนทรัพย์สินที่เป็นที่นา ก็ลดน้อยลงเหลือเพียงที่นา 10 ไร่ ไร่ 20 ไร่ ม้า 5 ตัว ที่นามีการให้คนอื่นมาเช่าทำนาโดยเก็บค่าตอบแทนเป็นข้าว คนละครึ่งหนึ่ง ทรัพย์สินที่มีอยู่จึงไม่มากพอที่จะสามารถส่งลูกทุกคนให้ได้เรียน

พี่สาว 6 คนแรกไม่ได้เรียนหนังสือ เพราะต้องทำงานหาเงิน โดยพี่สาวคนที่ 1, 2 และ 3 คนต้องไปรับจ้างทำงานในเมืองลำเลี้ยว ส่วนพี่สาวคนที่ 4, 5 และ 6 ช่วยแม่ทำงานที่ร้านอาหาร และช่วยพ่อทำงานในไร่ในนา พี่ชายคนที่ 7 ได้บวชเรียนที่วัดในหมู่บ้าน ส่วนพี่สาวคนที่ 8 กับเขา ได้เรียนหนังสือที่เมืองยอ โดยมีพี่สาวทั้ง 6 คน ทำงานหาเงินเป็นค่าเรียนหนังสือให้น้องๆ ทุกวันหลังกลับจากโรงเรียน เขา จะช่วยพี่ๆ ทำงานบ้าน และทำอาหาร

ในขณะนั้น ทหารไทใหญ่ ได้แจ้งข่าวมาที่หมู่บ้าน ให้ครอบครัวที่มีลูกชายส่งลูกชายไปเป็นทหารไทใหญ่ครอบครัวละ 1 คน เนื่องจากสถานการณ์บ้านเมืองไม่สงบ มีการสู้รบกันอย่างต่อเนื่อง พ่อกับแม่จึงได้หารือกันขอให้พี่ชายที่บวชเรียนไปเป็นทหาร ส่วนเขาได้โอกาสในการเรียนหนังสือต่อ เพราะพ่อกับแม่มีความเห็นว่าเขาเรียนถึงชั้น 4 เริ่มเก่งแล้วจึงควรมีโอกาสได้เรียนต่อ แต่หลังจากนั้นไม่นาน พ่อของเขาก็เสียชีวิตลงด้วยอาการเจ็บป่วย ซึ่งไม่สามารถพาไปรักษาได้ทันเวลาเนื่องจากโรงพยาบาลอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน จายแสงจึงไม่ได้เรียนหนังสือต่อ เพราะต้องช่วยแม่ทำงานร้านอาหาร แต่การค้าขายก็ไม่ค่อยดีนัก โชคดีที่ยังมีลูกน้องเก่าของพ่อคอยช่วยเหลือครอบครัวอยู่เสมอ

เมื่อ จายแสง อายุได้ 13 ปี แม่ชวนเขาไปตามหาพี่ชายที่เป็นทหารอยู่บริเวณเขตชายแดนติดต่อกับทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทย มาทราบภายหลังว่าสวนทางกัน ในขณะที่พี่ชายของเขาได้เดินทางกลับไปบ้าน ส่วนแม่กับเขาก็ออกมาตามหาพี่ชายที่ชายแดน แต่แม่กับเขาก็เดินทางต่อไปโดยเดินเท้าลัดเลาะแนวเขามาจนถึงเมืองต๋วน รัฐฉาน จึงได้พบเจ้าอาวาสที่วัดแห่งหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่ติดเขตชายแดนประเทศไทย เขาเห็นเด็กหลายคนได้เรียนหนังสือที่วัดแห่งนี้ และมีครูชาวต่างชาติมาสอนหนังสือด้วย เขาจึงบอกแม่ว่า “ผมอยากเรียนหนังสือที่นี่ อยากเก่งภาษาอังกฤษ” ประกอบกับได้นึกถึงคำพูดของพ่อที่ว่า “อยากให้เรียนหนังสือ อยากส่งไปเรียนหนังสือกับคนเผยแพร่ศาสนาคริสต์” แม่ของเขานุญาตให้เรียนหนังสืออยู่ที่วัดได้ ในช่วง 6 เดือนแรก แม่อยากอยู่ดูแลเขาก่อนว่าจะอยู่ได้หรือไม่ แม่จึงไปขออาศัยอยู่กับคนรู้จักในหมู่บ้านใกล้ๆ และทำงานหาเงินเป็นค่ารถกลับบ้าน เพราะต้องกลับไปดูแลบ้าน ดูแลพี่สาวของเขา และจะไปตามหาพี่ชายของเขาต่อไป วันที่แม่กลับบ้านเขาร้องให้อยากกลับบ้านไปกับแม่ด้วย สิ่งเดียวที่แม่ทิ้งไว้ให้ คือ ข้อความในกระดาษแผ่นเล็กที่เขียนเป็นภาษาไทใหญ่ แปลความได้ว่า “ใจเราสอนตัวเรา ดียิ่งกว่าให้แม่คอยสอนคอยขึ้นนำว่าต้องทำเช่นนั้นทำเช่นนั้น” ซึ่งเขาได้จำไว้สอนและเตือนตนเองเสมอมา

ณ วัด แห่งนี้ จึงเป็นสถานที่ที่เขาได้เรียนหนังสืออย่างจริงจัง เขาได้เรียนภาษาไทใหญ่ ภาษาพม่า และภาษาอังกฤษ จากครูสอนศาสนาคริสต์ อย่างที่พ่อของเขาตั้งใจไว้

ซึ่งแม้จะเป็นการสอนในวัดของศาสนาพุทธ แต่เจ้าอาวาสเป็นคนที่ใจกว้างมากที่เปิดโอกาสให้ครูชาวต่างชาติมาสอนหนังสือ เพราะหลวงพ่อดต้องการให้เด็กได้เรียนภาษาอังกฤษ ส่วนการนับถือศาสนานั้นหลวงพ่อไม่ได้บังคับให้นับถือศาสนาใดเป็นพิเศษ แต่หากเด็กโตขึ้นแล้วสามารถคิดและตัดสินใจได้เองค่อยเลือกที่จะนับถือศาสนาใด

ในระหว่างที่เรียนหนังสืออยู่ที่วัด จายแสง ได้ช่วยทำงานวัดอย่างเต็มที่ พออายุ 18 ปี เนื่องจากจำนวนนักเรียนที่เพิ่มขึ้นเป็น 30 คน แต่จำนวนครูไม่เพียงพอ เขาจึงได้ช่วยครูสอนหนังสือ ทำให้มีครูทั้งหมด 4 คน ได้แก่ เจ้าอาวาส ครูชาวพม่า ครูต่างชาติ และตัวเขา การสอนช่วงแรกนั้นรู้สึกว่ายาก แต่ครูท่านอื่นให้กำลังใจเสมอ “ถ้าผมทำ ผมก็จะเก่งขึ้นด้วย แต่ถ้าอยู่เฉยๆ ไม่นานก็ลืมสิ่งที่ได้เรียนไป” เขาเป็นครูอยู่ที่วัด จนถึงอายุ 19 ปี เกิดเหตุการณ์ความไม่สงบขึ้นบริเวณชายแดน มีการสู้รบอย่างรุนแรง ทำให้ครูชาวต่างชาติต้องหยุดสอนหนังสือและเดินทางกลับประเทศ ทำให้จำนวนครูน้อยลงแต่การสอนหนังสือยังคงดำเนินต่อไป ในขณะเดียวกัน จายแสง รู้สึกคิดถึงแม่มาก อยากกลับไปหาแม่ พี่ชาย และพี่สาว จึงรวบรวมเงินที่เก็บออมไว้ กราบลาเจ้าอาวาสกลับบ้าน เมื่อกลับไปถึงบ้านก็พบแม่นอนป่วยอยู่ที่บ้าน โดยมีพี่สาวคนที่ 6 คอยดูแล ส่วนพี่สาวคนที่ 2 แต่งงานแล้วไปทำงานอยู่ที่ประเทศไทย ส่วนพี่สาวคนอื่นๆ ยังคงทำงานรับจ้างในเมืองลำเลี้ยว นาย M จึงตัดสินใจอยู่บ้านดูแลแม่ที่ไม่สบาย ในระหว่างที่อยู่บ้านจึงไปช่วยสอนหนังสือที่โรงเรียนในหมู่บ้านซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณวัด “ผมชอบเป็นครู เพราะเราได้เรียนรู้จึงอยากให้คนอื่นได้เรียนรู้ด้วย” เขาทำงานอยู่ที่บ้านจนอายุ 24 ปี แม่บอกว่าอยากเห็นเขาแต่งงานเป็นฝั่งเป็นฝาสักที ขณะนั้นเขามีแฟนเป็นเพื่อนครูที่สอนมาด้วยกัน เมื่อแต่งงานได้เพียง 1 ปี แม่ก็เสียชีวิตลงด้วยโรคมะเร็งปากมดลูก

หลังจากนั้น 3 เดือนต่อมา เขาและภรรยาจึงตัดสินใจไปประเทศไทย เพื่อตามหาพี่ชายที่เป็นทหารตามคำขอของแม่ก่อนเสียชีวิตว่าให้ตามหาพี่ชายให้พบ เพราะก่อนหน้านี้แม่จะเสียชีวิตพี่ชายได้โทรศัพท์มาหาแม่บอกว่าอยู่ประเทศไทย “ช่วงแรกไม่อยากมาเมืองไทย แต่ต้องไปหาพี่ชายและต้องทำงานหาเงินด้วย ผมได้ยืมคนในหมู่บ้านบอกว่าทำงานลำบาก ผมทำงานไม่เก่งไม่รู้จะไปทำอะไร” แต่สุดท้ายก็ตัดสินใจกับแฟนว่าจะไปประเทศไทย เพื่อตามหาพี่ชายให้พบตามความต้องการของแม่

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

ในการเดินทางเข้าประเทศไทย จายแสง ได้ติดต่อกับพระรุ่นพี่ที่วัดเมืองต้น ภูฐาน ซึ่งเป็นวัดที่จายแสง เคยอาศัยอยู่เมื่อหลายปีก่อน เพื่อสอบถามวิธีการเข้าประเทศไทย พระรุ่นพี่จึงแนะนำให้ไปสอนหนังสือที่คอยไคแลง ซึ่งเป็นฐานที่มั่นของกองกำลังไทใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณ

เขตติดต่อทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทย เพื่อให้ จายแสง ได้ทำงานเก็บเงินและได้ทำงานที่เขารัก คือ อาชีพครู จากนั้นจึงค่อยออกเดินทางตามหาพี่ชายต่อไป

จายแสง และภรรยา อยากไปสอนหนังสือที่ดอยไตแลง แต่ขณะนั้นสามารถติดต่อพี่ชายได้แล้ว พี่ชายจึงชวนมาทำไร่ทำสวนที่อำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ “อย่าไปเลยพี่ทำมา 20 กว่าปี จนเข้าไปอยู่ในกลุ่มหยุดยิง แล้วจึงหันมาทำไร่ทำสวนที่ดอยหล่อ เราสองคนไม่ได้เจอกันนาน น่าจะได้มาเจอกันสักครั้ง” พี่ชายบอกเขาเช่นนั้น

เขาและภรรยา จึงตัดสินใจไปอยู่กับพี่ชายที่อำเภอคอยหล่อ จังหวัดเชียงใหม่ พี่ชายของเขาจ้างทำไร่ทำสวน ได้ค่าจ้างวันละ 120 บาท จายแสง กับภรรยา จึงทำงานทำสวนทำไร่เมื่อเริ่มมีรายได้ นาย M และภรรยา จึงมีการบริหารจัดการรายรับรายจ่ายของครอบครัว ซึ่งได้เรียนรู้จากการสอนของเจ้าอาวาสและครูชาวต่างชาติเมื่อครั้งสอนหนังสืออยู่ที่วัดเมืองต้น รัฐบาล ว่าให้แบ่งเงินเป็น 10 ส่วน คือ ทำบุญ 1 ส่วน ค่าใช้จ่ายในครอบครัว 3 ส่วน ส่งเงินให้ที่บ้าน 2 ส่วน เก็บออม 2 ส่วน และเป็นค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือยต่างๆ 2 ส่วน เขาและภรรยาปฏิบัติตามหลักการนี้มาโดยตลอด จึงทำให้มีเงินเก็บสำหรับการดำเนินชีวิตของครอบครัวเล็กๆ ของเขา

จายแสง ทำงานได้ประมาณ 3 เดือน เขาจึงคิดว่าหากทำงานเช่นนี้ต่อไปชีวิตต้องลำบากแน่นอน ขณะเดียวกันมีคนรู้จักอยู่ที่เมืองต้น ส่งข่าวมาชวนให้ไปทำงานเกี่ยวกับการถ่ายเอกสาร สิ่งพิมพ์ และงานข่าวของชาวไทยใหญ่ จายแสง มีความคิดที่อยากเปลี่ยนแปลงชีวิตให้ดีขึ้น ไม่อยากทำไร่ทำนามีชีวิตที่ลำบากแบบพี่ชาย นอกจากนั้น การทำงานเรื่องการสื่อสารเกี่ยวกับชาวไทยใหญ่ คงเป็นการทำงานเพื่อพี่น้องชาวไทยใหญ่คนอื่นๆ ด้วย ไม่ได้เป็นการทำงานที่ลงแรงเพื่อแลกกับเงินเพียงอย่างเดียว

องค์กรอิสระที่ทำงานเกี่ยวกับการให้บริการข่าวสารข้อมูลเรื่องราวของแรงงานข้ามชาติและความเคลื่อนไหวในรัฐบาล ซึ่งตั้งอยู่บริเวณอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นสถานที่ทำงานแห่งใหม่ของ จายแสง และภรรยา หน้าที่หลักของเขา คือ เขียนข่าวเกี่ยวกับชาวไทยใหญ่ ทั้งข่าวจากภายในและภายนอกประเทศ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันและเพื่อสื่อสารให้เครือข่ายชาวไทยใหญ่ได้ทราบความเคลื่อนไหวของชาวไทยใหญ่ทั้งที่อาศัยอยู่ในแผ่นดินประเทศบ้านเกิดและประเทศไทยอย่างไรก็ตาม แม้ว่า จายแสง จะอยู่ประเทศไทยได้ระยะหนึ่งแล้ว แต่ทักษะการใช้ภาษาไทยของเขายังไม่ดีนัก ประกอบกับในที่ทำงาน คนทำงานส่วนใหญ่ใช้ภาษาไทยในการสื่อสาร ทำให้ทักษะในการอ่านและเขียนภาษาไทยของเขาไม่คล่องนัก

ประสบการณ์ชีวิตในประเทศไทยของ จายแสง นั้น ถือว่ายังมีไม่มากนัก เขาจึงพบปัญหาในการดำเนินชีวิตหลายอย่าง เช่น ปัญหาการเดินทางในจังหวัดเชียงใหม่ ช่วงแรกที่มาอยู่ เขาใช้รถจักรยานยนต์ไม่เป็น อ่านภาษาไทยไม่ออก ไม่มีบัตรแรงงาน มีเพียงบัตรบุคคลไม่มีสถานะทางทะเบียน ทำให้ไม่กล้าเดินทางออกนอกเส้นทางที่คุ้นเคย นอกจากนั้นยังมีปัญหาการสื่อสาร เนื่องจากทักษะภาษาไทยในการอ่านเขียนยังไม่คล่อง ทำให้ความมั่นใจในการสื่อสารลดลง ประกอบช่วงนั้นยังไม่มีเปิดให้จดทะเบียนแรงงาน เขาจึงอยู่ในสถานะของแรงงานข้ามชาติที่ไม่มีใบอนุญาตทำงาน เช่น ช่วงที่ภรรยา ตั้งครรภ์ต้องไปฝากครรภ์ที่คลินิกใกล้หมอ เขาไม่กล้าพาภรรยาไปฝากครรภ์ เพราะเขาไม่ทราบว่าต้องไปติดต่อที่ไหน สอบถามอย่างไร จึงต้องขอให้เพื่อนชาวไทยใหญ่ที่อยู่ประเทศไทยมานานแล้วเป็นธุระจัดการแทน เป็นต้น

จากปัญหาที่พบ ทำให้จายแสงมีความสนใจอยากเรียนภาษาไทย อยากให้ตนเองสามารถพูดภาษาไทยได้ชัดเจน และมีความเข้าใจในความหมายคำศัพท์ภาษาไทยมากขึ้น อยากอ่านและเขียนภาษาไทยให้คล่องขึ้น เพราะสนใจเรื่องราวประวัติศาสตร์ของไทยใหญ่และชาวไทย อีกทั้งเมื่อครั้งอยู่บ้านที่รัฐจันเขาได้พบคนไทยชื่อลุงบุญ ซึ่งสมัครเป็นทหารไทยใหญ่ ได้บอกเล่าเรื่องราวความสัมพันธ์ของคนไทยกับคนไทใหญ่ว่ามีความสัมพันธ์กันที่เครือญาติกันมาช้านาน ทำให้เขาอยากเรียนภาษาไทยให้เก่งยิ่งขึ้น เขาจึงสมัครเรียนภาษาไทยที่เมืองคักรอิสระจัดขึ้น โดยการชักชวนของเพื่อนชาวไทยใหญ่ ทำให้ทักษะภาษาไทยของเขาดีขึ้นเป็นลำดับ ประกอบกับเขาพยายามด้วยการค้นหาคำศัพท์ที่ไม่เข้าใจความหมายจากพจนานุกรมภาษาไทยควบคู่ไปด้วย

จายแสง ได้เรียนรู้ที่จะกล้าแสดงออกผ่านการเป็นนักจัดรายการวิทยุของสถานีวิทยุแห่งหนึ่ง โดยการแนะนำของเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน ในช่วงรายการของเขา ซึ่งจัดเวลา 19.00-20.00 น. ของทุกวัน จัดรายการด้วยภาษาไทยใหญ่ มีการเปิดเพลงและอ่านข่าวประชาสัมพันธ์ และให้ความรู้ทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับชาวไทยใหญ่ และในช่วงเวลา 20.00-21.00 น.

เป็นการเปิดคลิปเสียงรายงานข่าวจากประเทศพม่า “ผมขอการเป็นดีเจเช่นเดียวกับการเป็นครู เพราะเป็นงานที่ได้ทำเพื่อส่วนรวม ได้เป็นสื่อกลางในการสื่อสารข่าวสารของแรงงานไทใหญ่ให้กับชาวไทยใหญ่ที่ไม่รู้ข่าวสารได้รับทราบ”

จายแสง ได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตในประเทศไทยว่าหากมาอยู่ประเทศไทยต้องอยู่แบบคนไทย หมายถึงการทำความเข้าใจกฎระเบียบของสังคมไทย มารยาททางสังคมของคนไทย รวมถึงลักษณะนิสัยของคนไทยด้วย เพื่อให้สามารถปรับตัวและอยู่ร่วมกันได้อย่างเข้าใจ ซึ่งกันและกัน ดังคำกล่าวในภาษาไทยใหญ่ที่ว่า “ดกเมิงไหน ก่อเอาไม้เมิงนั้นเฮ็ดดอก เอามอกเมิง

นั้นมาปึก” คล้ายดังคำสุภาษิตของคนไทยที่ว่า “เข้าเมืองตาหลิ่ว ให้อาหลิ่วตาม” คือ อยู่ที่ไหน ต้องเรียนรู้และปฏิบัติตามกฎระเบียบของสังคมนั้นๆ ให้ได้ และที่สำคัญต้องมีทักษะภาษาไทยที่ดี จะทำให้สามารถใช้ชีวิตได้สะดวกขึ้น สามารถเดินทาง ติดต่อกับคนในสังคมหรือหน่วยงานต่างๆ ได้ง่ายขึ้น

ในด้านเป้าหมายและความหวังของชีวิต จายแสง มีความฝันและเป้าหมายในชีวิต ที่อยากมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ คงไม่ต่างจากชาวไทยใหญ่คนอื่นๆ มากนัก แต่สิ่งสำคัญที่นาย M คำนึงถึงคือการได้ทำประโยชน์ให้กับพี่น้องชาวไทยใหญ่ทุกคน ความฝันและเป้าหมายการทำงานจึงเป็นเป้าหมายของคนที่มีจิตอาสา ในขณะที่เดียวกันตัวเขาเองก็มีฝันเล็กๆ ที่อยากให้เป็นจริงในอนาคต “ชีวิตคนเราจบลงง่ายๆ เพียงเท่านั้นหรือ แล้วเราเกิดมาบนโลกนี้เพื่อสิ่งใด” คำถามปรัชญาชีวิตของครูชาวต่างชาติที่วัดเมืองต้น รัฐฉาน ดังก้องในใจของเขาเสมอมา ในขณะที่เจ้าอาวาสได้เน้นย้ำคำสอนในเรื่องการทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ซึ่งเป็นข้อคิดที่เขายึดถือปฏิบัติมาตลอด และเป็นแรงบันดาลใจให้เขาอยากเรียนรู้เรื่องราวทางพุทธศาสนา หลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา

จายแสง มีเป้าหมายที่จะฝึกฝนเรียนรู้ภาษาไทยให้เก่งเกือบเท่าเจ้าของภาษา และอยากศึกษาเรื่องราวประวัติศาสตร์ของชาวไทยและชาวไทยใหญ่ เพื่อที่วันข้างหน้าจะกลับไปสอนหนังสือ และสอนภาษาไทยที่บ้านเกิดเมืองแสนหวิ รัฐฉาน

ด้านการทำงาน เขาอยากพัฒนาการทำงานของตนเองให้ดียิ่งขึ้น อยากให้เกิดการสื่อสารรับรู้และเข้าใจสถานการณ์ปัญหาในปัจจุบันของพี่น้องชาวไทยใหญ่ เพื่อให้แรงงานชาวไทยใหญ่เข้าใจและเข้าถึงสิทธิอันพึงมีในฐานะแรงงานข้ามชาติ และเป้าหมายสุดท้ายที่เขากำลังพยายามทำอยู่ในปัจจุบัน คือ การดูแลครอบครัวและปกป้องลูกสาวให้เติบโตขึ้นในสังคมไทยอย่างมีคุณภาพและเป็นพลเมืองที่ดีของสังคม

สำหรับ จายแสง สิ่งที่เขาภูมิใจในชีวิต คือ การสามารถตามหาพี่ชายของตนเองจนพบตามที่แม่ได้ร้องขอไว้ก่อนจากไป และการได้ทำงานเพื่อส่วนรวมเพื่อพี่น้องชาวไทยใหญ่ ทั้งการเป็นครู การทำงานข่าว และการเป็นนักจัดรายการวิทยุ รวมทั้งการที่เขาสามารถดำเนินชีวิตและดูแลครอบครัวให้อยู่อย่างมีความสุขได้

บทสรุป

แม้เส้นทางชีวิตของ จายแสง จะไม่ได้ยากลำบากเมื่อเทียบกับชาวไทยใหญ่คนอื่นๆ แต่ก็ได้สวยงามไร้อุปสรรคในชีวิต แต่สิ่งที่เขายึดมั่นมาตลอดคือคำสอนของบุคคลอันเป็นที่รักและเคารพทั้งจากพ่อ แม่ เจ้าอาวาส และครูชาวต่างชาติ

เรื่องทักษะภาษาไทย จายแสง แสงหาโอกาสในการเรียนรู้ให้กับตนเอง ตั้งแต่เมื่อครั้งพ่อแม่เรียนหนังสือกับเจ้าอาวาสวัดเมืองต่วน รัฐฉาน รวมทั้งการเรียนรู้จากกลุ่มองค์กรอิสระที่มีการจัดอบรมหลักสูตรต่างๆ ให้ หากมีโอกาสเขาก็มักจะเข้าร่วมเรียนรู้อยู่เสมอ และการศึกษาสำหรับเขามีความสำคัญ ทั้งต่อการทำงานและเป็นการเพิ่มพูนความรู้เพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ปัจจุบันเขายังคงทุ่มเทให้กับการเรียนระดับประถมศึกษา ของศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.)

เรื่องการปรับตัวในสังคม จายแสง เรียนรู้การใช้ชีวิตในประเทศไทย ด้วยการช่วยเหลือจากเครือข่ายเพื่อนฝูงพี่น้องของเขาเอง ทั้งการหางาน การช่วยเหลือเกื้อกูล ในสิ่งที่เขา และภรรยาไม่เข้าใจหรือทำไม่เป็น

เรื่องการทำงาน อาชีพที่เขาทำล้วนเกิดจากการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ทำงานที่เขา ต้องสะสมชั่วโมงบินด้วยตนเอง ทั้งการทำไร่ทำสวน และการทำงานสื่อสารเพื่อแรงงาน ชาวไทใหญ่

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน เนื่องจาก จายแสง ทำงานอยู่ในแวดวงขององค์กรอิสระ รวมถึงการเป็นนักจัดรายการวิทยุ ทำให้เขามีช่องทางเข้าถึงข่าวสารเรื่องสิทธิแรงงาน กิจกรรมของเครือข่ายชาวไทใหญ่ มากกว่าแรงงานชาวไทใหญ่ที่ทำงานอื่นๆ

หม่อง อายุ 23 ปี

บุคลิกที่สุภาพอ่อนน้อม กิริยาสำรวม สายตาที่เป็นมิตร และคำพูดที่ลงท้ายด้วยคำว่า “ครับ” ทุกประโยค ของ หม่อง ชายหนุ่มวัยรุ่นชาวไทใหญ่คนหนึ่ง อาจเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เขาเป็นแกนหลักสำคัญของอาสาสมัครชาวไทใหญ่ที่ทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม โดยบทบาทรับผิดชอบหลักของเขา คือ การเป็นพิธีกร คนต้อนรับ คนให้คำปรึกษาแนะนำ ในการทำกิจกรรมของเครือข่ายชาว ไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่

ฉากทัศน์ชีวิต นอกประเทศไทย

หม่อง เกิดที่บ้านคอยคำ เมืองกึ่ง รัฐฉาน หมู่บ้านขนาด 90 ครัวเรือน ไม่มีไฟฟ้าใช้ ถนนเป็นทางลูกรัง ชาวบ้านถูกทหารพม่าเกณฑ์ให้ไปเป็นทหาร ลูกหาบและคนนำทาง สมาชิกของแต่ละครอบครัวต่างเคยมีประสบการณ์ถูกเกณฑ์แรงงานจากทหารพม่ามาแล้วทั้งสิ้น สำหรับครอบครัวของหม่อง นั้น “แม่” คือ คนที่มีประสบการณ์ถูกเกณฑ์แรงงานให้ไปเป็นคนนำทางให้กับทหารพม่า จำนวน 3 ครั้ง หม่อง จำเหตุการณ์ครั้งนั้นได้ดี เขาเล่าให้ฟังถึงเหตุการณ์ในครั้งนั้นว่า “ตอนนั้นผมอายุ 9 ปี ประมาณห้าโมงเย็น มีทหารพม่าเข้ามาในหมู่บ้าน พวกผู้ชายหนีหายไปหมด แม่ของผมเพิ่งกลับมาจากการทำงาน แม่ให้ผมกับน้องไปหลบอยู่กับ

ญาติข้างบ้านที่ไม่ถูกจับ แต่แม่ถูกทหารพม่าจับตัวไป 3 คืน พอแม่ถูกปล่อยตัวกลับมาแม่บอกว่าโดนใช้ให้เป็นคนนำทางในป่า” เขานึกย้อนถึงภาพเหตุการณ์ในวัยเด็ก การเกณฑ์แรงงาน และการส่งอพยพย้ายหมู่บ้าน เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเป็นประจำในหมู่บ้านของเขา และหมู่บ้านใกล้เคียง

ครอบครัวของ หม่อง มีสมาชิกทั้งหมด 6 คน ได้แก่ พ่อ แม่ พี่สาวคนโต พี่สาวคนรอง หม่อง และน้องสาว ซึ่งเขา มีอายุห่างจากพี่สาวทั้งสองคน คนละ 3 ปี ส่วนน้องสาวนั้น มีอายุน้อยกว่าเขา 4 ปี การที่ครอบครัวของเขามีลูกชายคนเดียวถือเป็น โชคอย่างหนึ่งในชีวิตของหม่อง เพราะทำให้เขาไม่ต้องถูกเกณฑ์แรงงาน ไปเป็นทหาร เพราะทหารไทใหญ่ มีกฎเกณฑ์ในการเกณฑ์ทหารว่า ครอบครัวที่มีลูกชาย 2 คน ลูกชายคนใดคนหนึ่งนั้นจะต้องถูกเกณฑ์แรงงานไปเป็นทหาร

ครอบครัวของ หม่อง มีฐานะยากจน สมบัติของครอบครัวมีเพียงที่นา 3 ไร่ และสวน 4 แห่ง ซึ่งใช้ปลูกข้าวเหลือง งา และไม้ผล เช่น ต้นมะม่วง และขนุน แม้ว่าพ่อของหม่อง จะมีบทบาทเป็นถึงกำนันของพื้นที่ แต่ค่าตอบแทนที่เป็นเพียงข้าวสาร 20 ถังต่อปีนั้น ไม่เพียงพอต่อการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวถึง 6 คน พ่อต้องทำงานรับจ้างสานตะกร้าเพิ่ม ส่วนแม่จะเก็บยอดชาจากสวนของครอบครัว มาตากแห้ง แล้วนำมาแยกใส่ถุงไว้หลายๆ ถุง เพื่อนำไปแลกข้าวสารกับเพื่อนบ้าน และด้วยความยากจนนี้เองที่ทำให้พี่สาวคนโตของหม่อง ต้องออกไปอาศัยอยู่กับลุง ซึ่งเป็นพี่ชายของแม่ในหมู่บ้านอีกแห่งหนึ่ง เพื่อทำงานหาเงินช่วยพ่อแม่เลี้ยงดูคนในครอบครัว และทำให้พี่สาวคนรองของเขา ต้องออกจากโรงเรียนเพื่อมาทำงานเลี้ยงเด็ก หาเงินเลี้ยงคนในครอบครัว “บ้านผมต้องหาเช่ากินค่า พ่อเป็นกำนันแต่ได้ค่าตอบแทนเป็นข้าว 20 ถังต่อปี ไม่ได้เป็นเงินเดือน ส่วนที่นาก็ปล่อยให้เช่าเพราะเราก็ไม่มีแรงงาน ส่วนสวนก็ทำตามฤดูกาล ถ้าไม่มีน้ำก็ทำอะไรไม่ได้เลย เหมือนทำตามมีตามเกิด” หม่องเล่าถึงฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว

กิจวัตรประจำวันของแม่ ต้องไปเก็บยอดชาที่สวน แล้วนำมาตากแห้ง แยกใส่ถุงไว้หลายๆ ถุง แล้วนำไปแลกข้าวสารจากเพื่อนบ้าน เพราะในสมัยนั้นที่หมู่บ้านของเขายังคงเป็นการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกัน ส่วนพี่ซัพักต่างๆ ทุกครอบครัวจะมีปลูกไว้กินเองอยู่แล้ว และด้วยเหตุผลเรื่องของความยากจน พี่สาวคนโตจึงต้องออกจากบ้านเพื่อไปทำงานหาเงินช่วยพ่อแม่เลี้ยงดูคนในครอบครัว ต้องไปอาศัยอยู่กับพี่ชายของแม่ หรือ ลุง ซึ่งอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง โดยไปช่วยลุงทำสวน ทำนา ในขณะที่ พี่สาวคนรองของเขา ได้เข้าเรียนในโรงเรียนถึงชั้น 1 เทียบได้กับประถมศึกษาปีที่ 1 ของประเทศไทย ก็ต้องออกจากโรงเรียนเพื่อมาทำงานเลี้ยงเด็ก หาเงินช่วยครอบครัว “พี่สาวผมต้องเดินทางไปโรงเรียนซึ่งอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง

ต้องเดินเท้าไปกับเพื่อน เพราะไม่มีรถ ใช้เวลาเดินทางตั้งแต่ 07.00-08.30 น. มีอยู่วันหนึ่งตอนเย็นฝนตกหนัก พี่สาวกลับบ้านไม่ได้ พ่อต้องออกไปรับกลับบ้าน แม่ก็เป็นห่วง เลยคุยกันว่าออกมาทำงานดีกว่า” นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของชีวิตการทำงาน

ส่วนตัวเอง ตอนเด็กอยู่แต่ที่บ้าน แม่ของเขาไม่ค่อยยอมให้เขาไปไหน ซึ่งเขาก็ไม่ชอบออกไปเที่ยวเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เขาจึงอยู่บ้านเลี้ยงน้องและช่วยแม่เก็บซาบ้าง ซึ่งเขาก็ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือในโรงเรียนเหมือนเพื่อนคนอื่นๆ ด้วยเหตุผลคือที่บ้านไม่มีเงินส่งเรียน และการเดินทางที่แสนยากลำบาก แต่สิ่งที่เด็กชายอายุ 10 ปี อยากทำคือ การบวช “ผมเห็นข้างบ้าน ลูกชายเขาได้บวชเป็นเณร อยู่ที่วัดแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ไกลออกไปอีกหมู่บ้าน โดยมีศรัทธาวัดเป็นชาวบ้านจาก 3 หมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียง” เขาจึงขออนุญาตพ่อแม่เดินทางไปวัดแห่งนั้น โดยหวังว่าจะมีชาวบ้านที่ยอมเป็นผู้อุปการะดูแลค่าใช้จ่ายเรื่องการบวชให้ ซึ่งการบวชส่งลงของชาวไทยใหญ่นั้น หากพ่อแม่ไม่มีเงินจัดงานบวชให้ แต่หากมีผู้ใจดีรับดูแลเรื่องนี้ให้ ก็สามารถดำเนินการได้ เขาออกเดินทางด้วยความหวัง โดยเขาและเพื่อนอีก 7 คน ออกเดินทางด้วยการเดินเท้าเป็นระยะทางกว่า 10 กิโลเมตร ไปยังวัดแห่งนั้น เขาและเพื่อนอยู่ที่วัดเป็นเวลา 7 วัน ส่วนเพื่อนของเขา 6 คน มีพ่อแม่ และมีคนมารับจัดงานบวชให้ มีเพียงเขาคนเดียวที่ไม่ได้บวช “ผมเสียใจมาก ร้องไห้ น้ำตาไหลเลย ที่ผมไม่ได้บวช และผมก็คิดถึงแม่ไม่ได้ เมื่อก่อนไม่มีโทรศัพท์ การเดินทางก็ลำบาก” สุดท้ายพ่อแม่ของเขาก็มาตามหาเขาและรับกลับบ้าน ในวันนั้นเขาจำน้ำเสียงอันน้อยเนื้อต่ำใจต่อโชคชะตาของแม่ได้ดี “เราเป็นคนจน ฐานะทางบ้านยากจน ไม่ได้บวชเราก็ต้องทำใจนะลูก”

หม่อง กลับมาอยู่บ้านกับครอบครัว โดยเขาต้องเลี้ยงน้อง ทำงานบ้าน และช่วยแม่เก็บใบชาเหมือนเช่นเดิม เขาจึงสนิทกับแม่มากกว่าพ่อ เพราะพ่อของเขาต้องออกไปทำงานนอกบ้าน และหลายครั้งที่พ่อต้องไปทำงานในบทบาทของกำนันหมู่บ้าน บ้านของเขาจึงได้รับรองแขกผู้ใหญ่หลายครั้ง เช่น เมื่อมีงานประเพณี งานพัฒนาหมู่บ้าน และการประชุมหารือต่างๆ เป็นต้น หม่อง พี่สาว และน้องสาว จึงได้รับการสั่งสอนเรื่องมารยาทในสังคมจากแม่ของเขา “เวลาแขกมาบ้าน เราต้องต้อนรับด้วยความเต็มใจ ถึงบ้านเราจะไม่ใหญ่โต แต่เราก็ต้องเต็มที่ ต้องมีน้ำใจ ต้องเปิดใจกว้าง และมีน้ำเย็นๆ ให้แขกได้ชื่นใจ”

“เวลาแขกมาพูดกับเรา เราต้องพูดจาไพเราะ ลงท้ายด้วย ครับ ค่ะ เสมอ ที่สำคัญต้องไม่ส่งเสียงดังรบกวนผู้ใหญ่ด้วยกัน เราจะได้ชื่นชมว่าเราเป็นตัวอย่งที่ดี ครอบครัวพ่อแม่สอนมาดี”

“เมื่อถึงช่วงทานอาหาร ต้องให้แขกทานก่อน แล้วเราก็อยกานทีหลัง แต่ถ้าหิวจนทนไม่ไหว ให้ตักแบ่งแยกออกมาทานเอง”

นอกจากเรื่องมารยาท แม่ของเขายังได้สอนเขาเรื่องอื่นๆ อีก เช่น “ห้ามหยิบหรือ ลักขโมยของคนอื่น ถ้าอยากได้ต้องขอ ต้องถาม หรือซื้อเอง” โดยชาวไทใหญ่มีความเชื่อว่าการรับของจากผู้อื่นที่ไม่ใช่คนในครอบครัว ญาติพี่น้อง แม้แต่เพื่อนสนิทนั้นก็สมควรรับ อาจทำให้คนนั้นถูกไสยศาสตร์เล่นงานได้ ส่วนเรื่องการทำงาน แม่สอนเขาว่า “ในการทำงานนั้น ลูกต้องพยายามให้ถึงที่สุด ถ้าลูกมีความพยายามก็จะพบความสำเร็จ ต้องไม่ใจร้อน ไม่ท้อถอย และที่สำคัญลูกต้องให้กำลังใจตัวเอง”

เมื่อหม่องอายุได้ 11 ปี พี่สาวคนโตที่อยู่กับลุง ได้แต่งงานแล้วย้ายจากบ้านลุงไปอยู่บ้านสามี ซึ่งตั้งอยู่ถัดไปอีกหมู่บ้านในเขตจังหวัดเดียวกัน เขาตัดสินใจขออนุญาตแม่ไปรับจ้างเลี้ยงควายให้พี่เขย เพราะเขาสงสารที่บ้าน พ่อแม่ต้องทำงานหาเงินเลี้ยงลูกแบบหาเช้ากินค่ำ “ถ้าผมออกไปทำงานหาเงินบ้างก็คงดี บ้านผมเหลืออยู่ 5 คน ถ้ามีคนออกไปอยู่ข้างนอกช่วยหาเงินบ้างก็จะช่วยแบ่งเบาภาระครอบครัวได้” แม่จึงอนุญาตให้เขาไปทำงานอยู่กับพี่สาวและพี่เขย หน้าที่ของเขา คือ เลี้ยงควาย 2 ตัว ช่วงเช้าเขาต้องพาควายออกไปปล่อยกินหญ้าในทุ่งนา ตอนเย็นพาควายกลับมาเข้าคอก จากนั้นต้องเอาข้าวไปส่งให้พี่เขย ซึ่งมักจะไปไถนาและนอนค้างที่เพิงพักในทุ่งนา และบางครั้งเขาก็ไปนอนค้างกับพี่เขยด้วย เขาได้คำตอบแทนเป็นข้าวปีละ 2 ถัง นอกจากนี้ พี่สาวและพี่เขย ได้ซื้อเสื้อผ้าชุดใหม่ให้เขาปีละ 2 ชุด

3 ปี ต่อมา เขาก็ได้รับข่าวร้ายของครอบครัว คือ พ่อของเขาเสียชีวิตลงด้วยอาการป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ แม่เดินทางมาบอกข่าวกับเขาด้วยตนเอง โดยก่อนหน้านี้นี้ 4 วัน เขาเพิ่งเดินทางกลับไปบ้านเพื่อช่วยแม่เกี่ยวข้าว เพราะพ่อนอนป่วยอยู่ที่บ้านเป็นเวลา 7 วันมาแล้ว เพียง 2 วันที่เขากลับมาทำงาน พ่อของเขาก็เสียชีวิตลงอย่างสงบ “ผมนึกเสียใจว่าตอนพ่อไม่สบาย ผมไม่ได้อยู่ดูแล แม่บอกว่าพวกเราไม่มีที่พึ่งอีกต่อไปแล้ว แม่จึงมาขอข่าวจากเพื่อนนำไปใช้ในงานศพของพ่อ” โดยเขาได้เอาข้าวสาร 8 กระสอบ ซึ่งเป็นค่าแรงในการทำงานของเขาทั้งหมด ให้แม่ไปเป็นอาหารเลี้ยงในงานศพของพ่อ

หลังจากพ่อเสียชีวิต แม่ของเขา พี่สาวคนรอง และเขายังคงช่วยกันทำงานหาเงินเลี้ยงครอบครัว และเพื่อส่งน้องสาวเรียนหนังสือ น้องสาวของเขาเป็นคนเดียวในบ้านที่ได้เรียนหนังสือสูงที่สุด โดยเรียนถึงชั้น 10 ได้เรียนภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ และวิชาอื่นๆ ตามหลักสูตรของโรงเรียน น้องจึงเป็นคนเดียวในบ้านที่อ่านออกเขียนได้ แม้อใจของเขาจะอิจฉา และน้อยใจน้องสาวอยู่ไม่น้อย แต่เขาก็พยายามบอกกับตนเองเสมอว่า “ผมคิดว่าผมเป็นคนยากจน แต่ต้องให้กำลังใจตนเอง ถ้ามีโอกาสค่อยศึกษาหาความรู้เอง แต่ตอนนี้จะให้ไปเข้าโรงเรียนก็สายไปเสียแล้ว ที่สำคัญผมต้องทำงานเลี้ยงดูแม่และน้องสาวของผม”

ส่วน หม่อม นั้นแม้ไม่ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนเหมือนคนอื่น ๆ แต่เขาก็มีโอกาสได้เรียนภาษาไทยใหญ่ จากวัดในหมู่บ้าน ญาติพี่เขยของเขา ขอให้เจ้าอาวาสวัดเมตตาสอนหนังสือให้เขา เจ้าอาวาสจึงให้พระสงฆ์ที่วัด สอนหนังสือให้เขาแบบตัวต่อตัว “เจ้าอาวาสท่านบอกพระสงฆ์ที่มาสอนว่า เด็กคนนี้ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนคนอื่น ถ้าไปเรียนที่อื่นก็จะแก่กว่าคนในห้องเดียวกัน จึงขอให้สอนหนังสือให้ด้วย” เขาจึงได้เรียนภาษาไทยใหญ่ โดยเรียนตั้งแต่เวลา 19.00-20.00 น. ในขณะที่เด็กในหมู่บ้าน มาดูโทรทัศน์ที่วัดแห่งนี้ เพราะมีเพียง 1 เครื่อง ในหมู่บ้าน โดยใช้เครื่องปั่นไฟ

เพื่อนๆ ของเขาส่วนใหญ่ได้เรียนหนังสือ อ่านออกเขียนได้ เมื่อหมู่บ้านมีงานผู้ใหญ่ มักเรียกเพื่อนๆ ของเขาไปอ่าน หรือ เขียนหนังสือให้ เขาเป็นเพียงคนเดียวที่ไม่ถูกเรียกใช้ เขาจึงเกิดความน้อยใจ แต่เขาบอกกับตนเองว่า “มีผมเพียงคนเดียวที่อ่านหนังสือไม่ได้ ผมต้องตั้งใจเรียน ต้องเอาดีให้ได้” เขาเรียนหนังสือได้ปีกว่า พออ่านออกเขียนได้ประมาณ 50% จึงมีเหตุให้ต้องหยุดเรียน เพราะการเดินทางสู่โลกภายนอกสำหรับเขากำลังเริ่มต้น

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

ใน พ.ศ. 2546 เมื่อ หม่อม อายุ 15 ปี เขารุ่นคิดกับตนเองว่า “ทำงานเลี้ยงควาย อยู่แบบนี้ ได้ข้าวปีละ 2 ถัง อนาคตข้างหน้าคงไปได้ไม่ไกล อยู่ไปแบบนี้ต้องไม่มีกิน ไม่มีใช้แน่นอน” เขาจึงตัดสินใจติดต่อเพื่อนสนิทคนหนึ่ง ที่อยู่หมู่บ้านเดิม เรื่องการเดินทางมาทำงานในประเทศไทย เพื่อนคนนี้ที่บ้านมีฐานะร่ำรวย เพื่อนของเขาได้เรียนหนังสือ แต่เป็นคนมีน้ำใจและไม่เคยดูถูกเขา เหมือนเพื่อนคนอื่นๆ “ถ้าอยู่ในหมู่บ้านก็เล่นด้วยกัน แต่เวลาเจอกันตามงานหมู่บ้าน พอเห็นผมใส่เสื้อผ้าเก่าๆ พวกเขาก็ทำเหมือนไม่เห็นผม ไม่รู้จักผม และเดินเลี่ยงไปทางอื่น แต่เพื่อนสนิทผมคนนี้ไม่เป็นแบบเพื่อนกลุ่มนั้น” เวลาไปเที่ยว เพื่อนๆ กลุ่มนั้นจะจีจักรยานไป แต่เขาต้องเดินไปคนเดียว หรือเวลาเพื่อนซื้อขนมอร่อยๆ เขาก็ไม่มีโอกาสได้ทานขนมอร่อยๆ แบบเพื่อน เพราะไม่มีเงิน เขาก็ทำใจยอมรับฐานะของตนเอง และไม่โกรธเพื่อน “เงินมีค่ามากเลยครับ” เขาเล่าย้อนถึงเหตุการณ์วัยเด็ก สะท้อนความคิดของเขา

เขาชวนเพื่อนสนิทไปทำงานที่ประเทศไทย โดยเขาเคยได้ยินคนในหมู่บ้านพูดถึงประเทศไทยว่าหาเงินได้ง่าย ซึ่งเขาก็เชื่อเพราะคนที่ไปทำงานประเทศไทย เมื่อกลับมาเยี่ยมบ้านเกิดมักแต่งตัวด้วยเสื้อผ้าทันสมัย มีจักรยานสีสมัยนั้น ใครมีจักรยานนับว่ามีฐานะร่ำรวยส่งเงินมาให้พ่อแม่ใช้ และสร้างบ้านใหม่ให้พ่อแม่ พ่อแม่จะดีใจมาก ที่ชีวิตไม่ลำบากเหมือนเดิม เขาอยากทำได้เช่นนั้น โชคดีที่เพื่อนของเขาคิดอยากมาทำงานในประเทศไทยเช่นเดียวกัน เพราะพี่สาวสองคนของเพื่อนสนิทก็เข้ามาทำงานในประเทศไทยเช่นกัน เขาบอกเพื่อนว่าไม่มีเงินสำหรับเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทาง เพื่อนสนิทของเขาจึงไปขอยืมแม่

มาให้เขา ซึ่งแม่ของเพื่อนสนิทก็เอ็นดูเขา เพราะเขาเป็นเด็กดี และไม่ได้ออกไปไหนทางที่เสียหาย แม่เพื่อนให้เงินมาคนละ 150,000 บาท เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการเดินทางเข้าประเทศไทย เมื่อทราบข้อมูลช่องทางในการเดินทางแล้ว เขาจึงบอกแม่ว่าขออนุญาตมาทำงานที่ประเทศไทย โดยบอกว่าจะมากับเพื่อนสนิท แม่ของเขาจึงรักเพื่อนของเขาดีจึงไว้ใจ แม่บอกเขาก่อนมาประเทศไทยว่า “แม่มีลูกชายคนเดียว ลูกต้องเป็นเด็กดี ต้องไปทำงานจริง อย่าทำในสิ่งที่ไม่ดี แล้วส่งข่าวมาบ้านบ้าง” การส่งข่าวคราวกลับมาบ้านในสมัยนั้น เป็นการฝากบอกกับคนรู้จักที่ได้กลับมาเยี่ยมบ้านให้ไปบอกข่าวคราวกับพ่อแม่ให้ หรือบางทีถ้าพ่อแม่รู้ว่าใครกลับมาจากเมืองไทยก็จะไปถามว่าเจอลูกเราไหม แม่คนนั้นจะอยู่ไกลเพียงไหนก็จะไปถามหา

การเดินทางเข้าสู่ประเทศไทยนั้น เขาและเพื่อนสอบถามเรื่องการเดินทางจากคนที่เคยมาประเทศไทย เขาและเพื่อนนั่งรถยนต์ขับเคลือบสีล้อ จากหมู่บ้านมาถึงนาถองมูระหว่างเดินทางเขาเห็นรถลักษณะเดียวกันอีกหลายคัน และมีคนเดินทางแบบเขาอีกประมาณ 60 คน โดยเขาและเพื่อนได้นั่งอยู่ส่วนด้านหลังคนขับ ซึ่งนั่งร่วมกับคนอื่น รวม 8 คน โดยนั่งแถวละ 4 คน ซ้อนตักกัน 2 แถว และกระบะหลังยังมีคนนอนเบียดกันอีกหลายคน โดยมีผ้าใบคลุมกระบะไว้ ทุกคนต้องจ่ายค่านายหน้าคนละ 80,000 บาท พอมาถึงเขตชายแดนนาถองมูเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีรถกระบะของนายหน้าอีกคนมารับไปส่งที่เขตหนองอุกอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เขาและเพื่อนต้องเสียค่านายหน้าอีกคนละ 2,500 บาท จากนั้นเขาและเพื่อนถูกส่งต่อมาที่อำเภอแมริม โดยมีญาติของนายหน้าพามาอีกที เป็นไร้กะหล่ำปลี เขาและเพื่อนจึงเริ่มทำงานเป็นลูกจ้างในไร่ ตกลงค่าจ้างวันละ 75 บาท เวลาทำงานตั้งแต่ 07.00-17.00 มีหน้าที่เก็บผักซาโยเต้ กะหล่ำปลี ทำแปลงผัก ดูแลผัก มีที่พักให้ฟรี แต่ต้องซื้อข้าวกินเอง ตอนนั้นเขาและเพื่อนพูด ฟัง อ่าน เขียนภาษาไทยไม่รู้เรื่อง คนที่พามาคอยอธิบายให้ แต่เขาและเพื่อน ทำงานได้เพียงครึ่งวัน ก็มีเหตุให้ต้องเดินทางไปอื่น โดยที่ยังไม่ได้รับค่าจ้าง เพราะทำงานไม่ครบหนึ่งวัน เนื่องจากมีญาติของนายหน้าจำนวน 3 คน ซึ่งมาจากในเมืองเชียงใหม่ เข้ามาหาญาตินายหน้าที่สวน ได้เจอเขาและเพื่อน จึงถามว่า “ทำไมเด็กสองคนมาทำงานที่นี่ เป็นลูกหลานใคร ญาติพี่น้องของใคร” เมื่อคุยกันสักพัก มีผู้ชายคนหนึ่งซึ่งรู้จักพี่สาวของเพื่อนเขา ผู้ชายคนนั้นจึงชวนเขาและเพื่อน ไปทำงานที่กรุงเทพฯ ซึ่งพี่สาวของเพื่อนได้ย้ายไปทำงานที่กรุงเทพฯ แล้ว โดยเขาและเพื่อนต้องไปพักกับผู้ชายคนนั้นในเมืองก่อนประมาณ 2 วัน จึงจะติดต่อเรื่องการเดินทางให้ “ตัดสินใจไปกันเลย ไม่ได้คิดอะไร ชีวิตกำลังสนุก เลยบอกลาเจ้านายโดยไม่ได้รับค่าจ้าง เพราะทำงานได้ไม่ถึงวัน” เขาและเพื่อนจึงตัดสินใจเดินทางเข้าไปในเมืองเชียงใหม่ พร้อมผู้ชาย 3 คน ที่เพิ่งรู้จักกัน โดยทั้งหมดต้องเดินเท้าจาก

โครงการหลวงหนองหอย มาจนถึงตำบลโป่งแยง อ.แมริม เพื่อมาขึ้นรถโดยสารเข้าเมือง 2 ชั่วโมงผ่านไปก็ยังไม่มียอดโดยสารเข้าเมืองผ่านมา สักพักมีรถยนต์ของสามิภรรยาคนไทย คู่หนึ่งกำลังจะลงไปซื้อผักในเมืองเชียงใหม่ ทั้งหมดจึงขออาศัยรถเข้าไปด้วย โดยผู้ชายที่พามา บอกว่าขอลงแถวอำเภอสันทราย

ในที่สุด พวกเขาทั้งคู่ถูกตำรวจจับกุมตัวที่ด่านตรวจก่อนถึงอำเภอสันทราย ตำรวจค้น กระเป๋าเสื้อผ้าแต่ไม่พบสิ่งผิดกฎหมายแต่อย่างใด “ผมกับเพื่อนก็ไม่รู้เรื่องอะไรเลย กลัวมาก ตอนนั้นได้ยินคำว่าต่างด้าวๆ แต่ไม่รู้ว่าหมายถึงอะไร” ในขณะที่ผู้ชาย 3 คนที่มาด้วยกันได้ เจริญกับตำรวจ แต่ตำรวจยืนยันว่าหากไม่มีบัตรอนุญาตทำงานหรือบัตรแสดงตนที่ถูกต้อง ตามกฎหมายต้องจับติดคุก ในที่สุดเขาและเพื่อนจึงถูกตำรวจใส่กุญแจมือและกุมตัวไปโรงพัก อำเภอสันทราย ผู้ชายที่พามาไม่ถูกจับและบอกกับเขาว่าพวกเขาจะไปหาที่โรงพัก จะหาคน มาช่วย ไม่ต้องกลัว ไม่ต้องน้อยใจ “ผมกลัวมาก ร้องให้ตลอด ฟังก็ไม่ออก พูดก็ไม่ได้ ไม่รู้ด้วย ว่าทำไมถึงถูกจับตัว”

เขาและเพื่อน ติดคุกอยู่ที่สถานีตำรวจอำเภอสันทราย เป็นเวลา 7 วัน โดยไม่มีใคร มาติดต่อหรือแสดงตัวว่าเป็นญาติมารับกลับ ตำรวจจึงเอาเอกสารบัตรประจำตัวของเจ้าของรถ ที่อาศัยมาสอบถาม โดยให้ชาวไทใหญ่คนหนึ่งเป็นล่ามให้ เขาและเพื่อนยืนยันว่าไม่รู้จักกัน มาก่อน อีก 3 วันต่อมา ตำรวจถามถึงผู้ชาย 3 คนที่พามา เขาและเพื่อนก็บอกว่าไม่รู้จัก ไม่มีเบอร์ติดต่อเพราะเพิ่งเจอกัน ตำรวจว่าถ้าไม่มีใครมารับก็ต้องส่งตัวกลับ ในคุกมีคน หลากหลายเชื้อชาติ ทั้งคนพม่า คนจีนฮ่อ คนไทย และคนไทใหญ่ ซึ่งส่วนใหญ่ถูกจับด้วยข้อหา หลบหนีเข้าเมืองเช่นกัน เพื่อนของเขาพูดภาษาพม่าได้ แต่ไม่กล้าพูดคุยกับคนพม่าที่ติดคุก ด้วยกัน เพราะว่าคนไทใหญ่กับคนพม่ามีความขัดแย้งกันอยู่ และกลัวตำรวจจะกล่าวหา ว่าเป็นพวกเดียวกัน “ร้องไห้ทุกวัน ไม่ยอมกินข้าว เราคิดว่าเราตั้งใจมาหางานทำ แต่กลับต้องมาอยู่ในคุกแบบนี้”

เขาและเพื่อน ติดคุกทั้งหมด 29 วัน ก็ยังไม่มียุติมาติดต่อ ตำรวจจึงพามาขึ้นศาล ที่กองเมือง โดยมีล่ามเป็นผู้หญิงไทใหญ่คอยแปลภาษาให้ เขาและเพื่อนต้องขึ้นศาล 2 วัน และถูกแยกสอบสวนคนละห้อง เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่เล่ามาตรงกันหรือไม่ ซึ่งเขาและ เพื่อนได้พูดความจริงทำให้ได้ข้อมูลที่ตรงกัน เสร็จจากขึ้นศาลเขาและเพื่อน ถูกส่งตัวกลับ มาอยู่ในคุกตามเดิม แต่คนที่เคยอยู่ในคุกด้วยกันได้ออกไปหมดแล้วเพราะมีญาติมารับกลับ เขาและเพื่อน ติดคุกต่ออีก 7 วัน แต่ตำรวจไม่ได้เข้มงวดมากนัก โดยไม่ได้ลือคประตู่ห้องขัง เขาและเพื่อนจึงช่วยทำความสะอาดหน้าโรงพัก เก็บขยะ เขาก็ไม่คิดหนี ทำให้ตำรวจไว้ใจ

“เมื่อก่อนเคยได้ยินคนที่หมู่บ้านเล่าให้ฟังว่าตำรวจไทยมีน้ำใจดี เวลาสอบสวนก็พูดดี ไม่รังแก ไม่ทำให้เราตกใจ” เขายืนยันถึงสิ่งที่ได้ยินเมื่อเทียบกับสิ่งที่ได้เจอ

หลังจากนั้นตำรวจได้แจ้งว่า หากอีก 2 วันยังไม่มีการรับกลับ เขาและเพื่อนต้องถูกส่งตัวกลับพม่า โดยก่อนถูกส่งตัวกลับเขาและเพื่อนร้องให้ ขอบัตรประจำตัวของประเทศพม่าคืน เพราะหากไม่มีบัตรก็กลับบ้านไม่ได้ “ผมสื่อสารกับตำรวจไม่ได้ เพราะพูดฟังภาษาไทยไม่รู้เรื่อง พอดีมีชาวไทใหญ่อีกคนที่เพิ่งมาติดคุก จึงช่วยพูดภาษาไทยกับตำรวจให้ ผมและเพื่อนจึงได้บัตรพม่าคืนมา” ตอนนั้นเองที่เขาและเพื่อนได้เข้าใจคำว่าต่างด้าวเพราะคนไทใหญ่ที่ติดคุกด้วยกันอธิบายให้ฟังว่า คำว่า “ต่างด้าว” หมายถึงคนที่ไม่ใช่คนไทยที่ต้องตามกฎหมาย ลักลอบเข้าเมือง เช่นเดียวกับคนไทยไปพม่าแล้วไม่มีบัตรประจำตัว ก็โดนจับเช่นเดียวกัน ดังนั้น ต้องเข้าใจว่าเจ้าหน้าที่ทำตามหน้าที่ โดยก่อนถูกส่งตัวกลับ มีผู้หญิงคนหนึ่งซึ่งเป็นญาติของคนจีนที่ติดคุกด้วยกัน ซึ่งเคยเห็น หม่อง และเพื่อนร้องให้ทุกวัน และมักจะให้เงินเขาและเพื่อนคนละร้อยบาท พร้อมกับฝากเงินให้ตำรวจไปซื้อข้าวมาให้เขาและเพื่อนทาน วันที่ถูกส่งตัวกลับเขาได้เจอกับผู้หญิงใจดีคนนั้นอีกครั้ง ซึ่งผู้หญิงคนนั้นก็มอบเงินให้เขาและเพื่อนติดตัวไปคนละ 100 บาท

จากนั้น มีรถตำรวจนำผู้ต้องหาแบบเขาและเพื่อนรวม 60 กว่าคน ไปส่งที่ด่านชายแดนหนองจอก โดยคอยดูแลความปลอดภัยอย่างดี เขาและเพื่อนอยู่ที่ด่านประมาณ 2 ชั่วโมง ทหารพม่าถามว่าจะเข้าพม่ากลับบ้านหรือจะอยู่ประเทศไทยเหมือนเดิม เขาบอกว่าไม่มีเงินติดตัวแล้ว ตอนเข้าประเทศไทยมาก็เสียเงินค่าเดินทางมากแล้ว ยืนยันว่าจะอยู่ประเทศไทยต่อไปได้ เพราะแม้ต้องกลับไปบ้านก็จะหาเงินแล้วกลับมาเข้าประเทศไทยอีกครั้ง ขณะนั้นเขาและเพื่อน พบญาตินายหน้าเจ้าของรถที่พาเขาและเพื่อนเข้าประเทศไทย เขาจึงเล่าว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง แล้วขอร้องรถกลับมาแถวแม่ริม ซึ่งญาตินายหน้าแนะนำให้ทำงานในสวนผักอีกแห่งหนึ่ง เขาและเพื่อนได้ขอยืมเงินจากคนไทใหญ่ที่รู้จักกัน เป็นค่ารถให้ญาตินายหน้าอีกคนละ 2,500 บาท

หม่อง และเพื่อน สมัครเข้าทำงานที่สวนผักแห่งหนึ่ง ได้ค่าจ้างเดือนละ 2,500 บาท ทำงานตั้งแต่เวลา 07.00-17.00 น. ที่พักฟรี อาหารต้องหาทานเอง ทำงาน 10 วัน ได้หยุด 1 วัน เขาและเพื่อน ทำงานเก็บเงินจนสามารถใช้นี้คืนได้หมด หลังจากนั้นไม่นาน พี่สาวของเพื่อนสนิท ทราบข่าวจากคนรู้จักว่าน้องชายทำงานอยู่ที่สวนผักแห่งนี้จึงมารับเพื่อนไปทำงานด้วยที่กรุงเทพฯ เพื่อนสนิทชวนเขาไปด้วยแต่เขากลัวโดนจับอีก “คนที่สวนบอกผมว่าไม่ต้องไป ถ้าไปอีกผมก็จะไม่มีเงินเก็บ จะโดนจับอีก ให้ผมทำงานที่นี่และต้องสู้งานหนัก” เขาจึงตัดสินใจทำงานที่นี่

ปี พ.ศ.2547 เจ้านายทำบัตรอนุญาตแรงงานให้ ค่าใช้จ่ายในการทำบัตรอนุญาต
แรงงาน จำนวน 3,800 บาท เจ้านายออกเงินให้คนงาน คนละ 1,000 บาท ส่วนที่เหลือหักจาก
เงินเดือน เดือนละ 500 บาท คนไทใหญ่ที่ทำงานด้วยกันอธิบายว่า ถ้ามีบัตรแล้วก็ต้องอยู่
กับเจ้านายที่นั่นอย่าหนีเจ้านายไปไหน “ผมก็อยากทำให้ถูกต้องตามกฎหมาย ไปไหนสะดวกดี
ไม่ต้องกลัวอะไร” เขาคิดเช่นนั้น อีกส่วนเขาได้ฟังวิทยุที่จัดรายการโดยนักจัดรายการ
ชาวไทใหญ่ ซึ่งให้ความรู้เรื่องการทำบัตรแรงงาน การใช้ชีวิตในเมืองไทย การตั้งใจทำงาน
การเก็บเงิน เศรษฐกิจพอเพียง และการรักษาลี้ภัยลี้ภัย

เมื่อเริ่มมีเงินเก็บ เขาได้จัดการเงินโดยมีการแยกค่าใช้จ่ายที่จำเป็นไว้ทุกเดือน ได้แก่
หักค่าบัตรเดือนละ 500 บาท ค่าข้าวสารกระสอบละ 370 บาท ใช้ได้ประมาณ 3 เดือน ส่วนหัก
เก็บจากสวน ค่าน้ำมันพืชเครื่องปรุงอาหาร 250 บาทต่อเดือน เงินที่เหลือเก็บออมไว้
อย่างไรก็ตาม เขาได้นำเงินเก็บไปซื้อทอง 50 สตางค์ ราคา 3,000 บาท ซึ่งสมัยนั้นทอง 1 บาท
ราคา 5,700 บาท “คนไทใหญ่ส่วนใหญ่ถ้ามีเงินจะซื้อทองเก็บไว้ เพราะถ้าเก็บเป็นเงิน
มักจะหมดไปกับการใช้จ่าย” เขาบอกเหตุผลที่ต้องซื้อทองเก็บไว้

พ.ศ.2548 เขาทำงานจนมีเงินเก็บประมาณ 20,000 บาท เขาจากบ้านมาเป็นเวลา 3 ปี
แล้วและไม่ค่อยได้ส่งข่าวคราวกลับบ้าน เขาคิดถึงแม่อยากกลับบ้านเพราะเป็นห่วงแม่
เขาจึงตัดสินใจลาออกจากงานและกลับบ้าน โดยยังไม่ทราบว่ากลับบ้านเป็นเวลานานเท่าใด
โดยก่อนกลับเขาขอให้เจ้านายเก็บบัตรแรงงานของเขาไว้ให้ดี เพราะหากเขากลับมาอีกครั้ง
จะได้มีเอกสารยืนยัน

“วันที่กลับถึงบ้านรู้สึกภูมิใจมาก เพราะมีเงินเก็บและได้พบแม่กับพี่สาว
ซึ่งเอาแต่ร้องไห้ดีใจ ส่วนน้องสาวตอนนั้นไปโรงเรียน ญาติพี่น้องดีใจมาก มาเยี่ยมเยียน
ต้อนรับผมอย่างดี” โดยหวังจะได้ซื้อขนมไปฝากญาติพี่น้องที่บ้านด้วย เขาได้เล่าให้แม่ฟัง
ทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับเขา แล้วเขาก็ได้ทราบว่าช่วงที่เขามาประเทศไทย แม่ของเขาไม่ยอม
ทานข้าว จนล้มป่วยอยู่ 7 วัน เขาจึงบอกแม่ให้ทำใจ มีคนอีกมากมายที่โดนแบบนี้เหมือนกัน
เขานับว่าโชคดีที่มีคนคอยช่วยเหลือ จนผ่านมาได้ถึงวันนี้ เขาอยู่บ้านประมาณ 5 เดือน
โดยทำงานรับจ้างทำนา ทำสวน ได้ค่าจ้างเป็นข้าว 6 กระสอบ ซึ่งเขาขอให้แม่หมดเลย ต่อมาแม่
ของเขอยากสร้างบ้านใหม่ เพราะบ้านหลังเดิมสภาพทรุดโทรมมากแล้ว แต่การสร้างบ้านนั้น
ต้องใช้เงินจำนวนมาก ถ้าเขายังอยู่ที่บ้านคงหาเงินมาสร้างบ้านให้แม่ไม่ได้ เขาตัดสินใจ
กลับเข้ามาหางานทำในประเทศไทยอีกครั้งเพื่อเก็บเงินสร้างบ้านให้แม่ โดยเงินที่เขาให้แม่ไว้
ในครั้งนี้ แม่จะนำไปซื้ออุปกรณ์เตรียมไว้ก่อน

การเดินทางกลับเข้ามาทำงานทำในประเทศไทยครั้งที่ 2 ครั้งแรกเป็นประสบการณ์ครั้งที่ 2 หม่อง จึงคิดให้รอบคอบมากขึ้น เขาจึงศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับเส้นทางการเดินทาง โดยสอบถามจากกลุ่มนายหน้าที่จับรถรับส่งคนมาประเทศไทย ทำให้รู้ว่ามีเส้นทางมาประเทศไทย 3 ทาง คือ ทางท่าจีเหล็ก จังหวัดเชียงราย ทางหัวเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และทางหนองอู่อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ เขาเลือกเส้นทางมาแม่ฮ่องสอน เพราะการเดินทางสะดวกและประหยัด โดยเสียค่าใช้จ่ายทั้งหมดประมาณ 10,000 บาท แต่โชคร้าย ระหว่างการเดินทางในเขตประเทศพม่า เขาและคนทั้งหมดในรถถูกทหารว่าจับกุมตัวไว้เป็นเวลา 1 เดือน เขาคำนวณด้วยสายตาคิดว่ามีชาวไทยใหญ่ประมาณ 100 กว่าคน ถูกจับกุมอยู่เช่นกัน เขาและคนอื่นๆ ถูกใช้ให้ทำงาน โดยกลางวันเป็นช่างสร้างป้อมที่ปักส่วนกลางคืนต้องเฝ้ายามดูแลความปลอดภัยให้กับทหารว่า “ผมกลัวมาก ถูกจับอีกแล้ว แต่คราวนี้เป็นทหารว่าไม่ใช่ตำรวจไทย แต่ก็ให้กำลังใจตัวเองมีคนอีกมากก็ต้อง โดนเหมือนเรามีคนบอกว่าทำงานให้สักพักก็จะได้รับการปล่อยตัว” เป็นจริงดังนั้น 1 เดือนต่อมา เขาได้รับการปล่อยตัวโดยมีรถมาส่งตามจุดที่เราต้องการ เขาขอมาอยู่ที่สวนผัก อำเภอเมริม จังหวัดเชียงใหม่กลับมาหาเจ้านายคนเดิมซึ่งเก็บบัตรอนุญาตแรงงานของเขาไว้

ช่วงที่ หม่องกลับมาทำงานในช่วงฤดูร้อน ประมาณเดือนมีนาคม-เมษายน เจ้านายจึงไม่มีงานปลูกผักจำนวนมากเหมือนเดิม เขาจึงขอทำงานรับจ้างรายวันในสวนไปก่อน เจ้านายยินดีจ้างเขาอีกครั้ง เขาอยู่ที่สวนได้เพียง 2 วัน แม่ให้ญาติแจ้งข่าวกับเขาว่าแม่กำลังสร้างบ้านอยู่ และต้องการเงิน อีก 100,000 จ๊าด (ขณะนั้นเทียบได้ประมาณ 2,500 บาท) “ผมไม่กล้าบอกแม่ว่าเพิ่งมาถึงประเทศไทย และเพิ่งทำงานได้ 2 วัน ไม่กล้าบอกว่าโดนจับเป็นเดือนกลัวแม่เป็นห่วง และน้อยใจที่ผมยังไม่มีเงินให้” เขาแก้ปัญหาโดยการเข้าไปปรึกษาเจ้านายขอยืมเงินเจ้านายก่อน โดยเขาจะทำงานชดใช้หนี้ให้ เมื่อได้เงินเขารีบฝากคนรู้จักไปให้แม่ ส่วนเขาทำงานกับเจ้านายต่อจนสามารถชดใช้หนี้ได้หมด เขายังคงทำงานให้เจ้านาย และหมดห่วงเรื่องบัตรอนุญาตแรงงาน เพราะเจ้านายจะดำเนินการให้ทุกปี

ช่วง พ.ศ. 2550 เจ้านายมีปัญหาทางการเงิน ธุรกิจขาดทุน จึงต้องการลดค่าใช้จ่ายในสวนลง โดยการลดคนงานออกจากคนงาน 10 คน เหลือไว้เพียง 3 คน โดยเจ้านายเลือกเขาและเพื่อนอีกสองคน ให้ทำงานต่อ “ผมคิดว่าที่เจ้านายเลือกผมเพราะอยู่นาน เจ้านายจึงไว้ใจผมภูมิใจมากที่เจ้านายเลือกผม” เขาจึงได้ทำงานดูแลโรงพริกหยวก มีหน้าที่ดูแลต้นพริกเพาะเมล็ด เก็บเกี่ยว ตักแต่ง โดยได้ค่าจ้างเป็นเงินเดือน เดือนละ 2,700-3,000 บาท เจ้านายปรับเพิ่มให้เป็น 3,500 และ 4,000 บาทต่อเดือน ตามลำดับ โดยก่อนหน้านี้เจ้านายได้ส่งเขาไปอบรมที่มหาวิทยาลัยแม่โจ้ เป็นเวลา 2 คิน เขาได้เรียนรู้เรื่องการทำเกษตร แนวคิดเรื่อง

เศรษฐกิจพอเพียง “ผมชอบเรื่องการเกษตรและเศรษฐกิจพอเพียง เพราะได้ความรู้แล้วเอามาใช้ประโยชน์ในการทำงานที่สวนของเจ้านายได้”

ภาษาไทยยังเป็นอุปสรรคในการสื่อสารของเขา เขาเริ่มฟังภาษาไทยเข้าใจ พูดคุยสื่อสารได้ด้วยภาษาไทยใหญ่ที่คล้ายคลึงกับภาษาคำเมือง แต่ยังอ่านและเขียนภาษาไทยไม่ได้ ในการใช้อุปกรณ์ทางการเกษตรต่างๆ เขาไม่สามารถอ่านฉลากการใช้ปุ๋ยหรืออุปกรณ์ได้ แต่มีหัวหน้าคนงานที่คอยสอน ให้คำแนะนำ เขาจึงใช้การจำว่าต้องใช้อย่างไร นอกจากนี้เขายังได้ทำหน้าที่ในการต้อนรับ และให้ความรู้แก่คนที่มาเยี่ยมชมสวน การทำปุ๋ย การดูแลรักษา ฯลฯ “ผมชอบการที่ได้พูด ได้แนะนำให้คนอื่นฟังในสิ่งที่ผมทำมาด้วยมือ”

หม่อง ทำงานอยู่ที่สวนต่อมาจนถึง ปี พ.ศ. 2552 ขณะนั้นเขาอายุได้ 20 ปี เขาเริ่มสุขภาพไม่ดี คือ เริ่มมีอาการเป็นตะคริว ทำงานอยู่แล้วล้มลง ขยับขาไม่ได้ เจ้านายและเพื่อนคนงานมาบิบบวดให้จนอาการดีขึ้น และทำงานต่อได้ จนถึงประมาณ 16.00 น. เขาล้มลงอีก จึงให้เพื่อนพาลับที่พัก ระหว่างที่นอนพักนั้น เขารู้สึกเหมือนตะคริวเริ่มจากขาทั้งสองข้างแล้วขึ้นไปจนถึงหัว ขาของเขาทั้งสองข้างไม่มีความรู้สึก เขาไม่รู้สึกตัวอีกเลย เจ้านายรีบพาเขาไปรักษาตัวที่โรงพยาบาลนครพิงค์ เขาพักรักษาตัว 7 วัน อาการเริ่มดีขึ้น มีเพียงขาขวาและแขนซ้ายเท่านั้นที่ไม่รู้สึกตัว ส่วนค่าใช้จ่ายจำนวนมาก เนื่องจากมีการเอกซเรย์สมองจำนวน 2 ครั้ง ครั้งละ 5,000 บาท โดยเจ้านายลืมห่วงบัตรสุขภาพประจำปีให้เขา แต่เจ้านายได้ช่วยดูแลค่าใช้จ่ายทั้งหมดให้เขาเป็นจำนวนเงิน 30,000 บาท “เจ้านายปลอบใจผมว่าไม่ต้องกังวล ผมต้องหายเป็นปกติ ผมก็คิดว่าถ้ามีวันเป็นได้ ก็ต้องมีวันหายได้เช่นกัน” เขาให้กำลังใจตัวเอง พอออกจากโรงพยาบาลได้ เขาต้องใช้ไม้ค้ำยันในการช่วยเดิน เขากลับมารักษาตัวที่สวนต่ออีก 1 เดือน โดยไม่ได้ทำงาน แต่เจ้านายยังคงจ่ายเงินเดือนให้เหมือนเดิม เอาข้าวมาให้ทุกมื้อ ทำให้เขาซาบซึ้งในน้ำใจของเจ้านายซึ่งมีจิตใจดีมาก

“ผมไม่ได้อยากป่วยแบบนี้ ถ้าผมหายก็จะตั้งใจทำงานให้ดี ไม่ให้เจ้านายผิดหวัง เจ้านายช่วยชีวิตผมไว้ ผมนับถือเจ้านายเหมือนพ่อคนที่ 2” เขาบอกกับเจ้านายเช่นนั้น แต่แล้วอาการของเขากลับไม่หายขาด เขายังคงมีอาการขยับตัวไม่ได้เป็นระยะ อาการหนักขึ้นจากนั้นอีก 2 เดือน เขาไม่รู้สึกตัวอีกเลย เพื่อนที่ทำงานบอกให้เขาย้ายไปทำงานที่อื่น เพราะเดี๋ยวในโรงพริกหยวกนั้นอากาศไม่ถ่ายเท เขาอาจได้รับสารพิษจากการสูดดม หรือจากการใช้งานมาเป็นเวลานาน สภาพร่างกายของเขาตอนนั้น ซุบซอม ผิวดำคล้ำ บางคนนึกว่าเขาเป็น โรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ แต่เจ้านายไม่ยอมให้เขาลาออก เจ้านายจึงให้เขาเปลี่ยนไปทำงานเฝ้าหน้าร้านขายของชำแทน เนื่องจากเจ้านายของเขาเป็น อบต. มีภารกิจข้างนอกมาก จึงไม่ค่อยมีเวลาดูแลร้านขายของ เขาจึงมีหน้าที่จัดร้าน ขายของ ดูแลรับแขก

ทุกอย่างในร้าน แต่อาการของเขากลับไม่ดีขึ้น เขายังมีอาการขยับตัวไม่ได้บ่อยครั้งขึ้น เขาจึงตัดสินใจขออนุญาตเจ้านายลาออก เพื่อไปหางานทำในเมืองเชียงใหม่ โดยหวังว่าหากอาการดีขึ้นจะกลับมาทำงานให้เจ้านายอีก โดยครั้งนี้เจ้านายยินดีให้เขาลาออกเพราะสงสาร แต่ก่อนออกมาเจ้านายบอกว่าถ้าไปแล้วไม่มีดูแล ไม่มีคนช่วยเหลือ ก็โทรมาหาเจ้านายได้ตลอดเวลา

ใน พ.ศ. 2553 เขาได้เจอเพื่อนซึ่งอยู่คนละหมู่บ้านแต่มาเจอกันที่เชียงใหม่ ได้ติดต่องานที่เชียงใหม่ให้ เป็นลูกจ้างร้านอาหารตามสั่งแถวถนนนิมมานเหมินท์ ได้ค่าจ้างวันละ 150 บาท ต่อมาเพิ่มเป็น 160 บาทต่อวัน ทำงานไม่มีวันหยุด ทำงานตั้งแต่ 03.50-13.00 น. เขาเช่าที่พักอยู่กับเพื่อน และใช้จักรยานในการเดินทาง เขายังคงมีการจัดการแบ่งเงินไว้สำหรับค่าหอ 750 บาท ค่าอาหาร ค่าเครื่องปรุงอาหาร ฯลฯ “ผมพออยู่ได้ แต่ก็ต้องเก็บเงินมากขึ้น เพราะผมอยากเรียนหนังสือ” ทุกวันนี้ อาการป่วยดีขึ้น เขาทราบว่าสุขภาพของเขาไม่แข็งแรงนัก ไม่สามารถทำงานได้หนักเหมือนแรงงานผู้ชายคนอื่นๆ แต่อาการไม่ย่ำแย่ถึงกับต้องล้มหมอนนอนเสื่อเหมือนในอดีต

เนื่องจาก หม่อม ขาดโอกาสทางการศึกษามาตั้งแต่เด็ก และช่วงชีวิตที่ผ่านมามุ่งเน้นกับการทำงานหาเงินส่งไปให้แม่สร้างบ้าน อีกทั้งยังไม่รู้จักคนอื่นๆ มากนัก ทำให้ช่องทางรับรู้ข้อมูลข่าวสารของเขาค่อนข้างน้อย โดยเฉพาะในเรื่องสถานที่เรียนหนังสือ “มาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ช่วงแรกผมไม่รู้จักใคร จึงไม่รู้ว่าไปที่เรียนที่ไหนบ้าง” เขาเริ่มสอบถามจากเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน จึงได้รู้ว่าที่ห้องเรียนความคิด หรือ Migrant Learning Centre ตั้งอยู่บริเวณวัดเจ็ดยอด มีการเปิดสอนภาษาไทยและคอมพิวเตอร์ เขาจึงไปสมัครเรียนหนังสือ โดยมาเรียนทุกวันตอนเย็นเวลา 18.00-20.00 น. “ช่วงแรกรู้สึกอาย คนที่มาเรียนก็มีจำนวนมาก แต่ผมเขียนไม่เป็นเลยแม้แต่ตัวเดียว แต่ผมก็คิดว่าผมต้องเรียนให้รู้ เรียนให้เป็น คือ ถ้าไม่รู้ก็ต้องถาม เขียนไม่เป็นก็ต้องถามคนอื่นว่าเขียนอย่างไร ไม่เช่นนั้นผมก็จะไม่ได้เปิดหูเปิดตา เพราะถ้าผมได้รู้ภาษาไทยมากขึ้น ก็จะเห็นแสงสว่างในชีวิตมากขึ้น” เขาบอกถึงความสำคัญของการเรียนหนังสือ พอเขาเริ่มฟัง พูด อ่าน เขียนได้คล่องขึ้น เขาจึงอาสาช่วยคุณครูช่วยแนะนำน้องๆ ที่มาเรียนใหม่ เช่น ช่วยตรวจแก้ไขการเขียน ช่วยให้คำแนะนำ เป็นต้น ห้องเรียนความคิด จึงเป็นโรงเรียนแห่งแรกที่ทำให้เขาได้เรียนภาษาไทย คอมพิวเตอร์ และได้รู้จักเพื่อนชาวไทยใหญ่ที่ทำงานในจังหวัดเชียงใหม่ ได้รู้จักเพื่อนที่ทำงานหลากหลายอาชีพ อย่างไรก็ตาม เขาเรียนได้เพียงคอร์สเดียว เป็นเวลาประมาณ 1 ปี จึงหาที่เรียนใหม่ เพราะเขาอยากเรียนแบบที่ได้เลื่อนชั้น แต่ที่เดิมไม่มีการเลื่อนชั้น เป็นการเรียนตามคอร์สเหมือนที่เขาเรียนทุกปี เขาจึงปรึกษาเพื่อนที่รู้จักกันที่ห้องเรียน ซึ่งเพื่อนแนะนำให้เขามาเรียนภาษาไทยเพิ่มเติมให้

แน่นอนก่อนสมัครเรียน กศน. เพื่อตอนเรียนจะได้เรียนง่ายขึ้น เพราะต้องมีการบ้าน อ่านหนังสือ ทำโครงการ และทำรายงานจำนวนมาก เขาจึงมาสมัครเรียนภาษาไทยที่วัดป่าเป้า โดยเรียน ตั้งแต่ 18.00-20.00 น. ซึ่งเป็นเวลาที่เขาสามารถมาเรียนได้ เขาได้เรียนภาษาไทย ภาษาไทใหญ่ ซึ่งทำให้เขารู้เกี่ยวกับไทใหญ่มากกว่าแค่หลักภาษา แต่ครูได้สอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมไทใหญ่ วิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม สิ่งมีชีวิต ร่างกายของมนุษย์ ฯลฯ ทำให้เขามี ความรู้รอบตัวเพิ่มขึ้น เขามีความคิดว่าต้องใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ชีวิตประจำวันของเขา จึงเริ่มทำงานตอน 03.50-13.00 น. พอเลิกงานเสร็จเขาจะกลับหอพักเพื่อนนอนหลับประมาณ 2-3 ชั่วโมง จากนั้นเตรียมตัวไปเรียนหนังสือที่วัดป่าเป้า เลิกเรียน 20.00 น. กลับหอพัก อาบน้ำ กินข้าวทำธุระส่วนตัวและกิจกรรมอื่นๆ เช่น ฟังวิทยุ อ่านหนังสือ ดูโทรทัศน์ แล้วเข้านอน ประมาณ 22.00 น. เพื่อเก็บแรงสำหรับการทำงานในเช้าตรู่ของวันถัดไป

นอกจากการทำงาน และการเรียนหนังสือที่ หม่อม ชื่นชอบแล้ว อีกสิ่งที่เขาชื่นชอบ เป็นพิเศษ คือ การทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม เขาเป็นแกนนำหลักในการจัดกิจกรรม ให้กับเครือข่ายชาวไทใหญ่ เช่น งานปีใหม่ งานสวดธรรมจักร ช่วยเหลือผู้ประสบภัย แผ่นดินไหวในพม่า เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีงานช่วยเหลือคนไทยที่ประสบภัยน้ำท่วม ในช่วงที่ผ่านมาด้วย โดยมีกิจกรรมบันเทิงและรับบริจาคเงิน สิ่งของจากแรงงานไทใหญ่ ในจังหวัดเชียงใหม่

หน้าที่หลักของเขาทุกงาน เป็นพิธีกร คนต้อนรับ คนให้คำแนะนำ รวมถึง ช่วยจัดบันทึกเขียนหนังสือ เขาชอบการได้พบปะกับผู้คนจำนวนมาก และมีจิตสาธารณะ อยากทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม “ผมคิดว่าเราต้องมึน้ำใจ ยิ่งเรามาอยู่ประเทศไทย ก็ต้องช่วยเหลือคนไทย ได้บุญ ได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ ได้เพื่อน ได้เครือข่าย และต้องเป็น ตัวอย่างให้พี่น้องๆ รุ่นหลังสืบทอดต่อ” เมื่อชีวิตคลุกคลีกับกลุ่มเพื่อนที่ทำกิจกรรมร่วมกัน เขาจึงเลือกคบเพื่อนที่มีความสนใจและชอบในสิ่งที่ใกล้เคียงกับเขา คือ ชอบการเรียนหนังสือ ชอบการทำกิจกรรมเพื่อส่วนรวม รู้ประวัติว่าเป็นใครมาจากไหน มีน้ำใจ ไม่เกร ไม่ดื้อมเหล่า เขาไม่ชอบการเที่ยวเตร่แบบกินดื่มเที่ยว แต่ชอบการเที่ยวแบบที่ไม่สร้างความรำคาญให้คนอื่น เป็นการเที่ยวแบบศึกษาหาความรู้ได้ประโยชน์ใส่ตัวด้วย

ส่วนเรื่องการจัดการเงิน เขายังคงทำเหมือนเช่นเดิมแต่มีค่าใช้จ่ายส่วนอื่นๆ เพิ่มขึ้น เขาค้าค่าเช่าหอพักไว้ 750 บาท ค่าผ่อนรถจักรยานยนต์ เดือนละ 2,150 บาท เหตุผลที่ซื้อ รถจักรยานยนต์เพราะอยากไปเรียนหนังสือ และไปทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ อยากมีรถ เพราะจะได้สะดวกเวลาเดินทาง โดยเขาได้ไปปรึกษาเจ้านายว่าจะซื้อรถแบบไหนดี เจ้านายแนะนำให้เขาไปดูที่ร้านรถ ไปเลือกแบบที่ชอบ เขาจึงไปที่ร้าน พนักงานอธิบายให้ฟัง

ถึงยี่ห้อรถ และการผ่อนจ่าย เมื่อเลือกได้แล้วเขาจึงโทรศัพท์ทำให้เจ้านายมาค้าประกันให้ นอกจากนี้มีค่าใช้จ่ายอื่นๆ ประจำเดือน และส่วนที่เหลือจึงเป็นเงินเก็บสำหรับส่งไปให้แม่ เพื่อสร้างบ้าน และใช้จ่ายในช่วงงานบุญประเพณี เช่น งานออกพรรษา งานสงกรานต์ มีพิธีรดน้ำคำหัวพ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ ซึ่งชาวไทยใหญ่ให้ความสำคัญมาก ลูกทุกคนต้องส่งเงินให้พ่อแม่ที่บ้าน ถ้าบ้านไหนลูกไม่ส่งเงินมาให้ พ่อแม่จะน้อยหน้าคนอื่น

อย่างไรก็ตาม ก่อนหน้าที่ชีวิตของ หม่อง จะสามารถดำเนินชีวิตได้ตามปกติ อย่างทุกวันนี้ เขาต้องพบปัญหาอุปสรรคหลายอย่าง การอ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ในช่วงแรก รวมถึงการไม่มีบัตรถูกต้องตามกฎหมาย ทำให้เขาต้องใช้ชีวิตอย่างระแวงระวัง เดินทางไปไหนก็กลัวถูกจับ อ่านป้ายตามถนนหนทางไม่ได้ ต้องใช้ความพยายามในการสื่อสารซักถามจากคนอื่น รวมทั้งเวลาไปซื้อของ ถ้าเจอลูกจ้างร้านขายของเป็นชาวไทยใหญ่ด้วยกัน ก็ง่ายขึ้น เพราะคุยกันรู้เรื่อง นอกจากนี้ เขาเคยได้ยินคำพูดที่บ่งบอกถึงความไม่พอใจของแม่ค้าคนไทยที่มีต่อแรงงานชาวไทยใหญ่ เมื่อครั้งที่เขาไปยื่นเอกสารทำบัตรแรงงานแถวแมริม ตอนพักเที่ยงเขาออกไปหาข้าวทานที่ตลาดแมริม เขาได้ยินแม่ค้าชาวไทยพูดถึงชาวไทยใหญ่ ที่หลายคนถือเอกสารและมาซื้อของที่ตลาดในวันนั้นจำนวนมาก “ผมได้ยินว่าคนต่างด้าวพวกนี้ อยู่เต็มเมืองเลย เวลาเดินทางไปไหนเห็นแล้วรู้ทันทีว่าเป็นต่างด้าว เดินขวางเต็มถนน ไม่มีมารยาท เดินจูงมือกันเป็นพวง ผมได้ยินเช่นนั้น ไม่ได้โกรธหรือไม่พอใจ แต่ผมกลับคิดว่า ผมต้องปรับตัวให้อยู่ในสังคมของคนไทยให้ได้ ต้องไม่ทำตัวแปลกแยก ต้องทำตัวให้กลมกลืนกับคนไทย เช่น การซื้อของ การใช้ข้าวของเครื่องใช้”

ชีวิตในประเทศไทย สอน หม่อง หลายอย่าง ในด้านการใช้ชีวิต ทำให้เขาได้เรียนรู้การใช้ชีวิต การปรับตัวในบางเรื่องที่ทำให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทย เช่น มารยาทในการอยู่ร่วมในสังคมกับคนจำนวนมาก การพูดจาและท่าทางที่เป็นมิตร การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และการเลือกคบเพื่อน ในด้านของอาชีพ ทำให้เขาได้มีงานทำ มีเงินเก็บเลี้ยงดูแม่อย่างที่เขาตั้งใจไว้ อีกทั้งความรู้จากการทำงานทำให้เขามีความรู้ติดตัว เช่น การทำการเกษตร การทำอาหาร แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การขายของ เป็นต้น ในด้านการศึกษา ทำให้เขามีโอกาสได้เรียนหนังสือ ได้เรียนภาษาไทย ภาษาไทใหญ่ คอมพิวเตอร์ เขาได้ความรู้รอบตัวเพิ่มขึ้น และอยากที่จะค้นคว้าหาอ่านเพิ่มเติมอยู่เสมอ เขานำความรู้และประสบการณ์มาปรับใช้กับชีวิตได้จริง เช่น ทักษะการอ่านเขียนภาษาไทย ทำให้เขาสามารถทำรายงาน และการทำการบ้านส่งอาจารย์ได้ รวมทั้งความรู้ด้านคอมพิวเตอร์ทำให้เขาสามารถค้นคว้าหาข้อมูลได้สะดวกขึ้น เป็นต้น

รวมถึงการได้ทำกิจกรรมของเครือข่ายแรงงานชาวไทใหญ่ ทำให้เขารู้จักการวางแผนการทำงาน ในการจัดงานแต่ละครั้งมีขั้นตอนที่ต้องเตรียมพร้อมหลายอย่าง ทั้งการประชุมวางแผน การประสานงาน การติดต่อหลายฝ่าย ฯลฯ “ผมจึงคิดได้ว่าก่อนจะเกิดกิจกรรมหรืองานต่างๆ ขึ้นมาได้ ต้องมีการวางแผนเตรียมงานมาก่อนหลายอย่าง หลายขั้นตอน และต้องมีการทำงานร่วมกับคนหลายคน”

ปัจจุบัน หม่อง มีบัตรอนุญาตแรงงาน บัตรประกันสุขภาพ และทำพาสปอร์ตเป็นที่เรียบร้อยแล้ว โดยทางราชการได้แจ้งให้นายจ้างที่มีลูกจ้างเป็นแรงงานข้ามชาติให้ไปทำบัตร “ผมภูมิใจมากที่มีหลักฐานเอกสารแสดงตนถูกต้องตามกฎหมายของประเทศไทย” เขาสามารถฟัง พูด อ่าน เขียนได้ ได้เรียนหนังสือ มีเพื่อนที่เป็นกัลยาณมิตร และเขายังมีเงินเก็บส่งไปให้แม่ปีละ 3 ครั้ง ครั้งละ 300,000 จ๊าด

ในอนาคต หม่อง อยากทำงานเกี่ยวกับงานข่าวสารข้อมูล การเผยแพร่ข้อมูลอันเป็นประโยชน์ต่อพี่น้องแรงงานไทใหญ่ และอยากศึกษาเรื่องของการใช้ชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อนำไปใช้กับชีวิตในอนาคต อย่างไรก็ตามเขายังมีเรื่องกังวลเป็นห่วงแม่ เพราะแม่อยู่ที่บ้าน เขาอยากดูแลแม่ให้ดีกว่านี้ แต่ยังทำได้ไม่เต็มที่เพราะเขายังคงต้องทำงานหาเงินที่ประเทศไทยต่อไป เขาหวังไว้ลึกลึกในใจว่าสุดท้ายหากมีโอกาสได้กลับไปทำงานอยู่ที่บ้าน เขาจะนำความรู้ไปสอนน้องๆ ในหมู่บ้าน เพื่อให้มีความรู้และมีจิตใจอยากทำประโยชน์เพื่อคนอื่นเหมือนเขา

บทสรุป

หม่อง ต้องต่อสู้กับชีวิตที่พลิกผันตลอดเวลา ด้วยคำสอนของแม่ที่ยังดังก้องในความทรงจำของเขา และการให้กำลังใจตนเองเสมอ ทำให้เขาได้ทำในสิ่งที่ตั้งใจไว้ในการเข้ามาทำงานเพื่อเก็บเงินส่งให้ทางบ้าน นอกจากนี้เขาได้อยู่ท่ามกลางกัลยาณมิตรที่ชื่นชอบในสิ่งเดียวกัน ชีวิตของ นาย T ผ่านการเรียนรู้ชีวิตในหลายเรื่องได้แก่

เรื่องทักษะภาษาไทย เขามีโอกาสได้เรียนภาษาไทยที่วัดในหมู่บ้านใกล้เคียง โดยความเมตตาของเจ้าอาวาส จากนั้นชีวิตของเขาได้มีโอกาสเรียนภาษาไทย และคอมพิวเตอร์จากห้องเรียนที่องค์กรอิสระจัดตั้งขึ้นจากการหาข้อมูลของเขาโดยสอบถามจากเพื่อนร่วมงาน และได้เรียนภาษาไทยอีกครั้งที่วัดป่าเป้า โดยการแนะนำของเพื่อนชาวไทใหญ่ ซึ่งทำให้เขาได้เรียนรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณี เรื่องสิ่งแวดล้อม และความรู้รอบตัวจากหนังสือเรียนภาษาไทย ปัจจุบันกำลังเรียนภาษาไทยให้แน่นก่อนเพื่อเตรียมตัวสำหรับการสมัครเรียน กศน. ในปีต่อไป ซึ่งเขาคิดว่าการเรียนหนังสือทำให้เห็นโลกที่กว้างขึ้น ยิ่งถ้ารู้ภาษาไทยได้ชัดเจนมากเท่าไร เขาจะเห็นแสงสว่างในชีวิตชัดเจนขึ้นเท่านั้น

เรื่องการปรับตัวในสังคม ชีวิตของ หม่อง ได้รับการอบรมบ่มเพาะจากคำสอนของแม่ มาอย่างดี เขาจำคำสอนของแม่เรื่องความอดทน ความรู้จักประมาณตนเอง มารยาทในสังคม การปฏิบัติตนต่อผู้ใหญ่ การเสียสละ การแบ่งปัน เขาต้องเสียสละ โอกาสในการเรียนหนังสือ เพื่อออกมาหาเงินช่วยครอบครัวและส่งน้องสาวเรียนหนังสือ รวมถึง ประสบการณ์การเรียนรู้ จากกิจกรรมเพื่อส่วนรวมของเครือข่ายแรงงานชาวไทใหญ่ เขาจึงได้เรียนรู้การวางแผน การทำงานที่เป็นระบบ และเป็นพื้นที่ให้เขาได้แสดงออกในสิ่งที่เขาค้นคิด คือ การประสานงาน การเป็นพิธีกร คนต้อนรับ และเป็นคนให้คำแนะนำพูดคุยกับผู้อื่น เนื่องจาก หม่อง มีบุคลิกของการเจรจาพูดคุย การ ได้ช่วยอาจารย์ที่ห้องเรียนความคิดสอนหนังสือเพื่อนๆ ทำให้เขากลับมา กล้าคุยกับผู้อื่น

เรื่องการทำงาน ประสบการณ์ทำงานแม้จะไม่หลากหลาย แต่ก็เป็นที่อาชีพที่เขา มีความรู้ติดตัว ทั้งเรื่องการเกษตร การทำอาหาร

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน จากการที่ หม่อง ได้ทำงานกิจกรรมของเครือข่ายแรงงาน ชาวไทใหญ่ ทำให้ได้รู้จักคนทำงานองค์กรอิสระ และสามารถใช้อินเทอร์เน็ตในการศึกษา หาข้อมูลได้ด้วยตนเอง ทำให้เขาทราบข่าวสารข้อมูลเรื่องสิทธิแรงงาน และเรื่องการทำ กิจกรรมของชาวไทใหญ่ ได้เป็นอย่างดี

(2) กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่มีโอกาสได้เรียนหนังสือในระบบ

หอมนวล อายุ 19 ปี

หอมนวล ใช้ชีวิตในประเทศไทยมาเป็นเวลา 6 ปี เป็นช่วงเวลาที่เธอ ได้เรียนรู้ขึ้นด้วย ลำแข้งของตนเอง ทำให้เธอเติบโต มีความคิดเป็นผู้ใหญ่ที่มากด้วยประสบการณ์ เพราะเธอต้อง หาวิธีให้ชีวิตอยู่รอดได้ โดยเลือกที่จะพยายามแก้ไขปัญหาคด้วยตนเองจนสุดความสามารถ น้อยครั้งที่เธอจะเอ่ยปากขอความช่วยเหลือจากใคร “หนูสนิทกับคนอื่นยาก ไม่ชอบพูดจา สนุกสนานกับใคร เวลามีปัญหาकुุ่มใจ หนูจะเก็บตัวอยู่คนเดียวในห้อง ไม่ปรึกษาใคร”
หอมนวล บอกเล่าถึงตัวตนของเธอ

ฉากทัศน์ชีวิต นอกรัฐไทย

ครอบครัวของหอมนวล อาศัยอยู่กับป้าผู้เป็นพี่สาวของพ่อ อยู่ที่เมืองน้ำจ้าง รัฐฉาน ประเทศพม่า ซึ่งเป็นเมืองขนาดใหญ่ มีไฟฟ้าจากเครื่องปั่นไฟใช้ โดยเปิดเป็นเวลาตั้งแต่ 18.00-20.00 น. ส่วนน้ำอุปโภคบริโภคใช้น้ำบ่อ ซึ่งมีทั้งน้ำบ่อในแต่ละบ้าน และลำห้วยตามธรรมชาติ ส่วนการคมนาคมถนนยังเป็นลูกรังสีแดง พาหนะในการเดินทางใช้การเดินเท้าเป็นหลัก แต่บางครอบครัวมีรถจักรยานหรือรถจักรยานยนต์ใช้

ชีวิตครอบครัวของหอมนวน พ่อและแม่มีที่ดินว่างเปล่าอยู่ที่บ้านข้าวหล้า เมืองน้ำจ้าง รัฐนาน แต่ยังไม่ได้สร้างบ้านเป็นของตนเอง ครอบครัวของเธอจึงอาศัยอยู่กับครอบครัวของป้าในเมืองน้ำจ้าง โดยครอบครัวของเธอมีสมาชิกทั้งหมดจำนวน 4 คน ได้แก่ พ่อ แม่ หอมนวน และน้องชาย แท้จริงแล้วแม่ของเธอเคยมีลูกมา 2 คน แต่เสียชีวิตทั้งคู่ เนื่องจากความล้มเหลวของการรักษาพยาบาลในสมัยนั้น แม่เล่าว่าพอเธอเกิดมา จึงมีผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านทำพิธีกรรมเพื่อเสริมสิริมงคลให้กับเธอ โดยการเอาหม้อตั้งไฟแล้วอุ้มเธอวนไปมา ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ทำให้กับเด็กที่รอดชีวิตลืมนาคูโลกได้ นั่นเป็นความเชื่อที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น

พ่อและแม่ของหอมนวน ประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน ได้แก่ การปลูกข้าว งาม ข้าวโพด ถั่วลิสง ซึ่งทำไร่ทำสวนบนที่ดินของครอบครัวอยู่ห่างจากบ้านป้าประมาณ 3 กิโลเมตร ผลผลิตที่ได้เน้นขายให้กับพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อผลผลิตโดยตรงในหมู่บ้าน ส่วนผลผลิตที่เหลือเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน ฐานะทางบ้านของเธอจึงอยู่ในระดับปานกลาง พ่ออยู่พอกิน แม่ของเธอจึงส่งเธอเข้าเรียนหนังสือที่โรงเรียนในเมืองน้ำจ้าง ซึ่งเป็นโรงเรียนขนาดใหญ่มีตั้งแต่ชั้นอนุบาล จนถึงชั้น 10 หรือเทียบได้กับมัธยมศึกษาปีที่ 4 ในประเทศไทย ซึ่งเพื่อนส่วนใหญ่ในหมู่บ้านได้เรียนหนังสือ แต่สำหรับคนที่ฐานะทางบ้านยากจน หากมีโอกาสได้เรียนก็ได้เรียนถึงเพียงชั้น 4 เท่านั้น สามารถอ่านเขียนภาษาพม่าได้ ก็เพียงพอสำหรับการดำเนินชีวิตประจำวันแล้ว

หอมนวน มีโอกาสได้เรียนหนังสือในเมืองน้ำจ้าง โรงเรียนตั้งอยู่ไม่ไกลจากบ้านป้าของเธอมากนัก เธอจึงสามารถเดินเท้าไปโรงเรียนทุกวันได้ เธอไปเรียนหนังสือตั้งแต่ 08.30-15.30 น. เธอได้เรียนภาษาพม่า ความรู้เกี่ยวกับประเทศพม่า คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ เธอชอบเรียนภาษาอังกฤษมากที่สุด เพราะรู้สึกสนุกในการได้เรียนภาษาที่แตกต่างออกไป ซึ่งเธอสามารถอ่านเขียนภาษาไทยใหญ่และภาษาพม่าเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงกระตือรือร้นในการเรียนภาษาต่างประเทศ ด้วยพื้นฐานความสนใจส่วนตัว ทำให้เธอเรียนรู้ทางด้านภาษามากกว่าวิชาอื่นๆ ส่วนวิชาที่หอมนวนไม่ชอบ คือ วิชาวิทยาศาสตร์เพราะเธอไม่มีทักษะในการคิดวิเคราะห์ หรือการคิดที่ซับซ้อนมากนัก ลักษณะการสอนหนังสือ คุณครูเน้นการอ่านเพื่อจำ และมีการให้คัดลอกในสิ่งที่จดจำลงในสมุด โดยไม่ให้ผิดแม้แต่คำเดียว หากทำผิด หรือไม่ตั้งใจเรียน คุณครูมีวิธีการลงโทษด้วยการตีด้วยไม้เรียว ซึ่งเธอก็เคยถูกครูตีมือจนเลือดออก “หนูลายมือไม่สวย เวลาเขียนหนูอายเพื่อน หนูจึงอาสาทำการบ้านให้เพื่อน เพื่อจะได้ฝึกการเขียนให้มากขึ้น พอครูชมว่าตัวหนังสือหนูสวยขึ้น หนูดีใจมาก จึงชื่นชอบการเขียนการอ่านหนังสือตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา” เธอเล่าถึงการกระบวนการฝึกฝนด้วยตนเองของเธอ

นอกจากนี้ ในช่วงเย็นของทุกวัน เธอและเพื่อนต้องเรียนพิเศษ ตั้งแต่เวลา 16.00-18.00 น. โดยคุณครูจะสอนพิเศษตามวิชาหลักที่ได้เรียนมา ซึ่งมีค่าเรียนพิเศษคนละ 2,000 บาท “แม่ของหนูอยากให้หนูเรียนภาษาจีนด้วย ประกอบกับเพื่อนของหนูก็เรียนภาษาจีนหลายคน แต่หนูไม่ยอมเรียน เพราะต้องตื่น ไปเรียนภาษาจีนที่โรงเรียนจีนในหมู่บ้าน ตั้งแต่เวลา 04.00-05.00 น. และหนูคิดว่าเรียนทั้งภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ และถ้าต้องเรียนภาษาจีนอีก หนูไม่ไหวแล้ว” อย่างไรก็ตาม หอมนวน ก็ยังชื่นชอบการเรียนหนังสือมาก เพราะทำให้เธอได้อ่านเขียนหนังสือ และได้รู้จักเพื่อนจำนวนมาก

หอมนวน ได้เรียนหนังสือจนถึงชั้น 6 เธอเริ่มขาดเรียน ด้วยเหตุผลที่ว่า “หนูเริ่มเหนื่อยและไม่มีความสุข เพราะหนูต้องเรียนหนังสือ เรียนพิเศษ และต้องช่วยป้าขายเส้นก๋วยเตี๋ยว เส้นขนมจีนสด รวมถึงขายก๋วยเตี๋ยว และขนมจีน ในตลาด หนูมีหน้าที่ล้างจาน ซึ่งต้องทำงานตั้งแต่เวลา 05.30-07.00 น. จากนั้นต้องรีบกลับบ้านเพื่อเปลี่ยนเสื้อผ้าแล้วไปโรงเรียนต่อ” โดยป้าของเธอให้ค่าแรงเป็นค่าขนมให้เธอไปโรงเรียนทุกวัน วันละ 100 บาท เธอจึงเริ่มเก็บเงินมาตั้งแต่ขายของในโรงเรียน 9 ขวบ เพราะเธอไม่คอยได้รับเงินจากแม่ของเธอ ส่วนป้าของเธอยังมีภาระเลี้ยงดูลูก ทำให้เธออยากเก็บเงินไว้ใช้เอง โดยการตั้งใจช่วยป้าของเธอทำงาน ในขณะเดียวกัน เธอก็หารายได้โดยการทำงานไปขายในโรงเรียน ในช่วงวันหยุด บางครั้ง แม่พาเธอไปเที่ยวที่ไร่ด้วย ทำให้เธอรู้จักผลไม้ในป่า “หนูเห็นลูกก้อในป่า อยากกิน พ่อจึงให้หนูไปเก็บมาและก้อลูกก้อให้ทาน” จากวิธีการที่พ่อสอน เธอจึงกลายเป็นแม่ค้าขายลูกก้อคั่ว โดยเธอขายห่อละ 1 บาท แต่ต้องแอบขาย เพราะหากถูกคุณครูจับได้ต้องถูกลงโทษอย่างแน่นอน ต่อมาเธอเพิ่มสินค้าเป็นถั่วลิสงทอด และเมล็ดทานตะวันคั่ว นั่นเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างรายได้ของเธอ

พอเริ่มเรียนชั้น 5 หอมนวน ได้นำสินค้า และขนมจากร้านขายของชำของลูกพี่ลูกน้องที่สนิทกัน มาขายที่โรงเรียน โดยเจ้าของร้านขายของชำให้เธอนำสินค้ามาขายก่อน ใช้เงินคืนทีหลัง “ช่วงนี้หนูรู้สึกสนุก ไม่รู้สึกอายเพื่อน เพราะทำแล้วหนูได้กำไรจำนวนมาก พอขึ้น ชั้น 6 แม่ช่วยทำมันทอดมาให้หนูขาย ช่วงหลังทำเองทั้งหมด ตั้งแต่ขุดมัน ทอดมัน โดยขายถุงละ 50 บาท สนุกสนานกับการขายของมาก เพื่อนชวนไปเที่ยวเล่นก็ไม่ไป นอกจากชวน ไปเล่นขายของกับเล่นหมากเก็บเท่านั้น หนูจึงจะไป” เธอเล่าถึงชีวิตแม่ค้าในวัยเด็ก

ในขณะที่หอมนวนกำลังจะเลื่อนชั้นเรียนขึ้นชั้น 7 เธอต้องหยุดเรียน เพราะแม่พาเธอมาประเทศไทย เนื่องจากช่วงนั้น พ่อกับแม่ของเธอมีปัญหาไม่เข้าใจกัน ประกอบกับคนในหมู่บ้านกล่าวหาว่าแม่เป็นคนสติไม่ดี เป็นคนบ้า ทำให้แม่ของเธอตัดสินใจพาเธอ

และน้องชายเข้ามาอยู่ประเทศไทยที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งแม่ของเธอได้ติดต่อญาติพี่น้องซึ่งเข้ามาทำงานอยู่ในประเทศไทยนานแล้ว “หนูร้องไห้ เสียใจ หนูไม่ยอมมาประเทศไทย เพราะหนูอยากเรียนหนังสือ อยากเรียนให้สูง เพื่อจบถึงชั้น 10 แล้วหนูจะเปิดร้านขายของที่บ้าน ส่วนเพื่อน ๆ ของหนูก็ไม่อยากให้หนูมา” แต่สุดท้าย เธอจึงต้องเดินทางเข้ามาประเทศไทยพร้อมแม่และน้องชาย ด้วยความจำยอมภาพของประเทศไทยในความเข้าใจของเธอ คือสถานที่ที่คนในหมู่บ้านของเธอไปทำงาน แล้วกลับมาบ้านที่รัฐฉาน มีฐานะทางการเงินที่ดีขึ้น มีเงินใช้ สร้างบ้านใหม่ให้พ่อแม่ แต่เพราะเธอไม่อยากเลิกเรียนหนังสือ จึงทำให้เธอไม่อยากจากบ้านเกิด และเพื่อนๆ ที่โรงเรียนของเธอ การเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิตเธอ กำลังจะเริ่มตั้งขึ้น

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

เมื่อ หอมนวน อายุได้เพียง 13 ปี แม่ของเธอพาเธอและน้องชาย เดินทางเข้ามาประเทศไทย โดยนั่งรถของนายหน้าที่รับจ้างพาคนข้ามแดนด้านชายแดนท่าจี้เหล็ก ซึ่งอยู่ฝั่งตรงข้ามกับอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย โดยต้องจ่ายค่านายหน้าคนละ 40,000 บาท เมื่อมาถึงอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ถูกเจ้าหน้าที่จับกุมตัวไว้ไม่ให้ผ่านเข้าประเทศไทย เนื่องจากไม่มีบัตรประชาชนหรือบัตรแรงงาน เจ้าหน้าที่จับแยกไว้สองกลุ่ม คือ กลุ่มผู้ชายวัยรุ่น ถูกเจ้าหน้าที่จับตัวไปที่ไหนเธอไม่ทราบ ส่วนแม่กับเธอ และน้องชายถูกยึดบัตรประจำตัวของประเทศพม่า และถูกจับกุมไว้ในบริเวณที่พักในด่านท่าจี้เหล็ก เป็นเวลา 1 คืน หอมนวนไม่รู้สึกกลัวหรือตกใจ เนื่องจากเธอมีเพื่อนชาวพม่าหลายคนซึ่งเป็นลูกหลานของทหารพม่า เป็นเพื่อนที่โรงเรียนเดียวกัน เธอนึกย้อนอารมณ์ ณ ขณะนั้นได้เป็นอย่างดี “หนูคิดภาวนา อยู่ในใจให้ทหารพม่าส่งพวกเรากลับรัฐฉาน เพราะหนูอยากกลับบ้านจะได้เรียนหนังสือ ประกอบกับหนูไม่ชอบการย้ายที่อยู่ ไม่อยากต้องทำความคุ้นเคยกับผู้คน และสิ่งรอบตัวใหม่”

แต่แล้วสิ่งที่เธอภาวนาไว้ในใจกลับไม่เป็นผล เมื่อในช่วงเย็นของวันรุ่งขึ้น มีนายหน้ามาติดต่อรับเธอกับแม่และน้องชาย เธอไม่ทราบว่ามีการเจรจากันอย่างไร ในที่สุดทหารก็ยอมปล่อยตัวเธอและครอบครัวแต่โดยดี หลังจากนั้นเธอและครอบครัวได้นั่งรถนายหน้าเดินทางไปตามทางลัดเข้าเขตอำเภอท่าตอน จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อถึงเวลา 03.00 น. นายหน้าพาเธอและครอบครัวพักค้างคืนที่หมู่บ้านชาติพันธุ์แห่งหนึ่ง ซึ่งเธอจำไม่ได้ว่าหมู่บ้านนั้นอยู่บริเวณใดจนถึงรุ่งเช้า เธอและครอบครัวรวมถึงคนอื่นๆ ที่นายหน้าพามา ต้องนั่งเรือต่อไปอีก 2 ชั่วโมง ในขณะนั้น ความรู้สึกของเธอ “หนูกลัวมาก เพราะสายน้ำเชี่ยวกราก เรือโคลงเคลงหนูกลัวเรือจะล่ม” หลังจากขึ้นฝั่งแล้ว ทุกคนต้องเดินเท้าข้ามคอกเป็นเวลา 2 ชั่วโมง ระหว่างทางมีค่ายทหารพม่าอยู่เป็นระยะ เมื่อเห็นค่ายทหารอยู่ไม่ไกล คนนำทางจะพาเดินเลี้ยวไปเส้นทางอื่น

การเดินทางนั้นแสนลำบาก เพราะเป็นทางลาดชันและลื่น เนื่องจากมีฝนตกหนัก เธอและครอบครัวพร้อมทั้งคนอื่นๆ เดินทางตลอดทั้งคืน มาจนถึงไร่ข้าวโพดแห่งหนึ่งในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ทุกคนพักเอาแรงและรอให้ถึงวันรุ่งขึ้นจึงมีนายหน้า มารับพาไปส่งตามจุดที่ต้องการ โดยเสียค่านายหน้าคนละ 1,500 บาท แม่ของเธอ พาเธอและน้องชายไปหาญาติ ที่ทำงานอยู่ในสวนส้มแห่งหนึ่ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งญาติของแม่เข้ามาทำงานในประเทศไทยนานมาแล้ว แม่และเธอ จึงทำงานรับจ้างในสวนส้มแห่งนั้น ได้รายได้วันละ 70 บาท ส่วนเธอได้ค่าจ้างรายวัน วันละ 50 บาท ส่วนน้องชายของเธอยังเล็กมาก จึงยังไม่ได้ทำงาน

เมื่อชะตาฟ้าลิขิตให้ชีวิตเปลี่ยน เรื่องการเรียนหนังสือ จากการศึกษาที่เคยเป็นเด็กชอบเรียนหนังสือ แม่ของเธอจึงอยากให้ หอมนวน ได้เรียนหนังสือ “แม่บอกหนูว่าอยากให้หนูเรียนหนังสือให้อ่านออกเขียนได้ เพื่อให้ฉลาดเท่าทันคนอื่น และสามารถเดินทางไปไหนมาไหนสะดวกดี” แต่เธอกลับไม่ชอบเรียน “ไม่ชอบเรียนเพราะอายุคนอื่น เราอายุมากแล้ว จะมาเริ่มเข้าอนุบาลก็อายคนอื่น” เธอจึงขอแม่ทำงานในสวนส้มต่อไป ซึ่งแม่ของเธอก็คัดค้านเธอไม่ได้ เธอจึงทุ่มเทกับการทำงานในสวนส้ม ต้องทำงานที่ไม่เคยทำ แต่มีหัวหน้างานคอยสอนงานให้ หน้าที่ของเธอต้องเก็บส้ม คัดแยกส้ม ถอนหญ้า ขุดลอกคลอง เธอเกือบเป็นลมหลายครั้ง เพราะที่บ้านเกิด เธอได้ทำไร่ทำนาปีละครั้ง เธอทำงานที่สวนส้มได้เพียง 1 เดือน แม่จึงส่งเธอไปอยู่กับญาติในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เพราะแม่ของเธอกลัวเธอต้องแต่งงาน ตั้งแต่อายุยังน้อยเหมือนเช่นชาวไทใหญ่คนอื่นๆ ในสวนส้ม ที่แต่งงานอายุ 13-14 ปี ซึ่งแม่คิดว่าเธอยังเด็กเกินกว่าที่จะรับผิดชอบภาระครอบครัวได้ อีกทั้ง มีเด็กบางคู่ที่แต่งงานแล้วมีปัญหาทะเลาะกัน แม่จึงอยากให้เธอได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างออกไป แต่เธอกลับมิได้เข้าใจ ในความคิดและรู้สึกของแม่ “หนูนึกน้อยใจมาก ว่าแม่พาหนูมาแต่ว่าผลักใส่ให้หนูไปอยู่ที่อื่น แต่ก็บอกว่าให้หนูไปก่อนแล้วแม่จะตามไป” เธอจึงต้องไปอยู่กับญาติที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยความน้อยใจแม่ของเธอ

แม่ของเธอ พาเธอขึ้นรถโดยสารเดินทางจากอำเภอฝาง เข้ามาในจังหวัดเชียงใหม่ มาฝากไว้กับญาติที่ทำงานเป็นแม่บ้านอยู่ที่หมู่บ้านแลนด์เฮาส์ บริเวณมหาวิทยาลัยแม่โจ้ โดยเธอได้ทำงานเป็นแม่บ้านเช่นเดียวกับญาติของเธอ แต่เนื่องจากเพิ่งเข้ามาอยู่ประเทศไทย ยังไม่ได้ทำบัตรอนุญาตทำงาน เจ้าหน้าที่จึงไม่ยอมให้เธอออกไปข้างนอก รวมถึงงานประเพณีไทใหญ่อย่างปอยส่างลอง เธอก็ยังไม่มีโอกาสได้ไปร่วมงาน แต่มีบางครั้งที่เธอลางานแล้ว แอบไปเที่ยวภาคหลวง แต่ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ไม่ยอมให้หยุดงาน เธอได้ค่าจ้างเดือนละ 2,200 บาท เธอทำงานตั้งแต่เวลา 05.00 ถึง 20.00 น ทำงานได้ 3 ปี จึงลาออก แท้จริงแล้วเธอ

พยายามขอลาออกทุกปี เนื่องจากทนความจุกจิกจู้จี้ของพี่สาวเจ้านายไม่ได้ เพราะทำอะไรให้ก็ไม่ถูกใจ พอเข้าปีที่ 3 เธอทำบัตรอนุญาตทำงานถูกต้อง เจ้านายจึงยอมให้ลาออก แต่ก่อนลาออกเจ้านายก็บอกว่าถ้าอยู่ต่อจะขึ้นเงินเดือนให้อีก 500 บาท และจะให้ทองอีก 1 สลึง แต่เมื่อสถานการณ์ราคาทองสูงขึ้น จึงขอเปลี่ยนเป็นให้เงิน 3,000 บาท แทน แต่เธอก็ไม่รับและตัดสินใจเด็ดขาดว่าจะลาออก “ใจจริงหนูไม่อยากลาออก เพราะหนูก็อยากได้เงินแต่ทนความจู้จี้ไม่ไหว ประกอบกับหนูทราบข่าวจากเพื่อนที่มาจากบ้านเดียวกันว่าเราได้เรียนหนังสือด้วย หนูจึงอยากไปเรียนหนังสือบ้าง”

หอมนวน อยากเรียนหนังสือตามเพื่อนบ้าง เพราะเธอยังพูดไทยไม่ค่อยชัด อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ “ช่วงที่ไปทำบัตรอนุญาตทำงาน หนูเขียนชื่อตัวเองผิดตลอด” เธอบอกถึงแรงจูงใจในการอยากเรียนภาษาไทย เธอจึงตัดสินใจลาออกจากงานแม่บ้าน แล้วมาพักอยู่กับเพื่อนที่มาจากบ้านเดียวกัน เรื่องหางานทำใหม่ พี่เขยของเพื่อนเธอหางานให้ โดยเป็นลูกจ้างร้านอาหารในคณะทันตแพทย์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ “หนูนึกว่าเขาช่วยหางานให้ฟรี แต่พอหนูได้งาน เขาเรียกค่านายหน้าหนู 500 บาท เพื่อนของหนูช่วยต่อรองให้เหลือ 300 บาท หนูคิดว่าเขาเป็นคนที่ไม่มีน้ำใจ ชูศรีคิดคนกันเอง ทั้งที่เป็นคนไทยใหญ่เหมือนกัน” อย่างไรก็ตาม เธอก็เข้าทำงานเป็นลูกจ้างร้านอาหารแห่งนั้น ทำงานตั้งแต่ 05.30 น. ถึง 15.00 น. เป็นร้านขายก๋วยเตี๋ยวขายข้างลาดแกง ช่วงแรกทำงานได้ค่าจ้างวันละ 150 บาท ตอนหลังเจ้านายบอกว่าขอจ่ายค่าจ้างเป็นรายอาทิตย์ละ 850 บาท ซึ่งหากคิดจากรายได้ต่อวันที่จะได้รับ เธอจะได้ค่าจ้างน้อยลงถึง 200 บาท แต่เจ้านายก็บอกว่าจะขึ้นเงินเดือนให้อาทิตย์ละ 10 บาท เธอทำงานได้ 2 เดือนมีลูกจ้างลาออกไป 1 คน นายจ้างจึงเพิ่มค่าจ้างให้เธอ แต่ทำงานต่อมาได้อีก 1 ปี เธอจึงต้องลาออก เพราะมีปัญหาเกี่ยวกับเจ้านาย เธอย้อนถึงเหตุการณ์วันนั้น “เจ้านายของเพื่อนหนูมาบอกเจ้านายหนูว่าเพื่อนสนิทหนูขโมยเงินไป และเพื่อนก็เข้าใจผิดว่าหนูเป็นคนบอก” เกิดเป็นปัญหาเรื่องความเข้าใจผิด ทำให้หอมนวนตัดสินใจลาออก เพราะนี่ก็ย้อนไปถึงช่วง 6 เดือนหลังของการทำงานเธอก็ไม่มีความสุขมากนัก เพราะเจ้านายไม่ค่อยให้การดูแลเธอเท่าที่ควร เพราะห่วงแต่รายได้จากการขายอาหาร บางวันเธอทำงานหนักทั้งวัน ไม่ได้กินข้าว เจ้านายก็ไม่สนใจ โดยเฉพาะเรื่องการทำบัตรอนุญาตทำงาน เดิมที่เจ้านายเต็มใจพาเธอไปทำบัตร แต่เมื่อไปถึงพบคนจำนวนมากต่อแถวเรียงคิวทำบัตร จึงบ่นด้วยความหงุดหงิดและไม่พอใจ จากเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ทำให้หอมนวนสะสมความรู้สึกไม่พึงพอใจในการปฏิบัติของเจ้านาย เธอจึงรู้สึกไม่อยากทำงานกับเจ้านายคนนี้อีกต่อไป และเป็นสาเหตุของความพยายามในการเปลี่ยนงานอีกครั้ง

“เจ้านายยังไม่คืนเงินค่าจ้างหนู ที่เขาสะสมไว้ไม่ยอมจ่ายให้เกือบหมื่นบาท เวลาจะเบิกเขาจะให้มาแจ้งก่อนหนึ่งอาทิตย์” เธอไปขอเบิกเงินก็ได้รับการปฏิเสธ เธอเริ่มไม่มีเงินใช้ ทั้งที่รายจ่ายค่าเช่าหอกับเพื่อนยังคงมีอยู่ จากเดิมที่มีเงินในบัญชีถึง 30,000 บาท แต่ช่วงนั้นน้องชายไม่สบาย แม่มาขอเงินเธอประมาณ 150,000 บาท ซึ่งตอนนั้นแม่กลับไปอยู่ภูมิลาน เพราะพ่อต้องผ่าตัดไส้ติ่ง เธอพยายามขอเบิกเงินจากเจ้านายจนได้ ต่อมาแม่ขอเงินซื้อมอเตอร์ไซด์ เธอโอนเงินไปให้แม่อีก 10,000 บาท อีกไม่นานแม่โทรมาขอเงินอีกประมาณ 10,000 บาท เงินในบัญชีเธอจึงเหลือเพียง 10,000 บาท เธอจึงต้องทำงานหนักมากขึ้น โดยทำงานสองที่คือกลางวันทำที่คณะทันตแพทย ช่วงเวลา 17.00-24.00 น. ทำงานที่ร้านหมูจุ่ม ค่าจ้างวันละ 130 บาท ทำแค่เพียง 2 เดือนกว่า จึงลาออก “เจ้าของร้านค่าเราจนทนไม่ไหว ทำงานไปค่าไป แล้วทำงานสองที่เริ่มไม่ค่อยสบายด้วย จึงลาออกดีกว่า” ในขณะที่นั้น แม่ของเธอโทรศัพท์มาขอเงินอีก 400,000 บาท เธอจึงส่งเงินที่เหลือไปทั้งหมด หอมนวนรู้สึกเหนื่อยกับชีวิตที่ต้องเผชิญกับความบีบคั้นที่อยู่รายรอบตัว เธอเป็นคนพูดน้อยอยู่แล้ว เมื่อพบภาวะเครียดกับปัญหาชีวิต ทำให้เธอไม่อยากทำอะไรทั้งสิ้น ไม่ปรึกษาใคร เลือกที่จะเก็บความทุกข์ไว้ในใจคนเดียว

หอมนวน เริ่มต้นทำงานเก็บเงินใหม่ จากนั้นไม่นานพ่อกับแม่พาน้องชายมาอยู่กับเธอที่ประเทศไทย “น้องขอเงินหนูเพียง 10 บาท แต่หนูก็ไม่ให้ จากที่มีเงินใช้ไม่ขาดมือ กลายเป็นคนไม่มีงาน ไม่มีเงิน ร้องไห้ใหญ่เลย ตั้งตัวไม่ทัน” นั่นเป็นเหตุการณ์ที่อยู่ในความทรงจำของเธอ ประกอบช่วงนั้น มีประกาศให้แรงงานข้ามชาติติดต่อทำเรื่องการพิสูจน์สัญชาติ เธอจึงพยายามเก็บเงินเพื่อพิสูจน์สัญชาติ โดยยังคงให้เจ้านายเก็บเงินให้เช่นเดิม เพราะพฤติกรรมเจ้านายเริ่มดีขึ้น เธอเริ่มไว้ใจแต่แล้วประวัติศาสตร์ก็ซ้ำรอยเดิม เมื่อเธอขอเงินจากเจ้านาย เพื่อพาพาน้องซึ่งป่วยไม่สบายไปหาหมอ เจ้านายก็ผิดผ่อนขอเวลาอีก 2 เดือน เธอสุดทนกับความไร้น้ำใจของเจ้านาย จนเมื่อกลางปี 2553 เธอจึงตัดสินใจลาออกจากร้านอาหารในคณะทันตแพทย เธออยู่ในสถานะคนตกงาน” ไม่ได้ทำงานสองอาทิตย์ เครียดมากไม่มีความสุขเลย ช่วงนั้นไม่ค่อยพูดอยู่กับคนเดียว เก็บตัวอยู่ในห้อง” เธอเริ่มมีความคิดเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น จากประสบการณ์ทำงานและการพบผู้คนที่หลากหลายประเภท ทำให้เธอเริ่มมีสติบอกให้ตนเองผ่อนคลายทั้งกายและใจ และมุ่งมั่นตั้งใจหางานทำเพื่อเก็บเงินเลี้ยงตนเองและครอบครัวต่อไป

หอมนวนได้เริ่มทำงานใหม่โดยพี่สาวลูกน้อง พาไปสมัครขายดอกไม้ ที่กาดตันพะยอม ช่วงแรกได้ค่าจ้างวันละ 200 บาท ทำงานตั้งแต่ 05.00 – 20.00 น. ถ้าเป็นวันเทศกาลวันพระใหญ่ คนซื้อจำนวนมาก เธอก็ต้องเลิกงานดึกขึ้นอีก ทำงานได้ 6 เดือนกว่า

พอเก็บเงินได้ ปรากฏว่าเงินที่เก็บไว้ที่ห้องหายไป 2,000 บาท โดยไม่ทราบว่ามีใครเอาไป เพราะที่ห้องมีทั้งเพื่อนของเธอที่มาอาศัยอยู่ด้วย และเพื่อนของน้องชายที่แวะมาเที่ยวหาประจำ เธอไม่กล้าบอกแม่เพราะถ้าแม่รู้แม่ต้องตำหนิเธอเก็บเงินไม่เป็น เธอจึงได้แต่เก็บไว้คนเดียว พอทำงานไป เดิมเจ้านายให้หยุดวันอาทิตย์เพื่อไปเรียนหนังสือ แต่พอทำงานจริงเจ้านายไม่ค่อยให้เธอหยุด เธอจึงลาออกทั้งที่เธอมีภาระค่าใช้จ่ายในบ้านสูงขึ้น เพราะพ่อแม่ของเธอย้ายมาอยู่ด้วยกัน เธอต้องจ่ายค่าเช่าห้องเดือนละ 1,800 บาท และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ของสมาชิกในครอบครัวด้วย “แรกๆ อึดอัด เพราะเคยอยู่คนเดียว แต่พอมายู่กันหลายคน พ่อแม่บ่นบ้างก็เลยไม่ชิน ส่วนพ่อแม่ก็ทำงานก่อสร้างทั่วไป”

จากนั้น เพื่อนของหอมนวนลางานให้ทำ เป็นลูกจ้างที่ร้านอาหารในโรงพยาบาลสวนดอก ได้ค่าจ้างวันละ 170 บาท กินข้าวฟรีวันละ 2 มื้อ เจ้านายเป็นชาวไทยใหญ่เช่นกัน แต่จุกจิกขี้บ่น ไม่ไว้วางใจเธอ เธอทนความอึดอัดไม่ไหว ทำงานได้เพียง 2 เดือน เธอจึงตัดสินใจลาออก

ในช่วงนั้น เป็นช่วงที่เธอได้เรียนหนังสือที่วัดสวนดอก เธอได้ข่าวจากเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน อีกทั้ง เธอก็พักอาศัยอยู่บริเวณหลังวัดสวนดอก การเดินทางไปเรียนหนังสือสะดวก เธอจึงสมัครเรียนหนังสือที่วัดสวนดอก โดยเรียนทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่ 09.00-15.00 น. และในช่วงเย็น เวลา 18.00-20.00 น. มีเรียนภาษาไทยเพิ่มเติม และเมื่อเธอเริ่มอ่านออกเขียนภาษาไทยได้ เธอจึงมีโอกาสได้เรียนคอมพิวเตอร์ โดยทราบข่าวจากพระสงฆ์ชาวไทยใหญ่ ซึ่งเรียนภาษาไทยห้องเดียวกับเธอว่าท่านรับสอนคอมพิวเตอร์ให้ฟรี โดยใช้คอมพิวเตอร์ของพระสงฆ์ คนที่มาเรียนต้องสลับเปลี่ยนหมุนเวียนกันเรียน ชีวิตการเรียนหนังสือ ทำให้เธอได้รู้จักเพื่อนมากขึ้น เมื่อ หอมนวนล ต้องเริ่มค้นหางานใหม่อีกครั้ง เธอจึงมีเพื่อนที่เรียนหนังสือด้วยกันแนะนำงานให้ โดยเป็นลูกจ้างร้านอาหารบนตึกศรีพัฒน์ ชั้น 5 โรงพยาบาลสวนดอก ช่วงทดลองงาน 3 เดือน ได้เงินเดือนละ 4,500 บาท จนกระทั่งทำงานเดือนที่ 4 ได้เพิ่มเป็นเดือนละ 4,500 บาท ได้หยุดวันอาทิตย์และวันหยุดราชการ ทำงาน 06.00-15.00 น. เจ้านายที่ร้านไม่ขี้บ่น บอกว่าเธอทำงานเป็นแล้วไม่ต้องให้พูดมาก “ทำงานเหนื่อยก็จริง แต่ว่าอยู่แล้วสบายใจเราก็อ่านหนังสือของเรา” และเธอยังคงรับจ้างร้อยมาลัยให้ร้านขายดอกไม้ที่ภาคต้นพะยอมด้วย

นอกจากการทำงานที่หอมนวนลมุ่งมั่นตั้งใจทำงานเก็บเงินแล้ว เธอยังให้ความสำคัญกับการเรียนหนังสือ แรงจูงใจส่วนหนึ่งคือเห็นเพื่อนเรียนจึงอยากเรียนตามเพื่อน อีกส่วนคือ อยากมีความมั่นใจในการอยู่ในประเทศไทยมากขึ้น เธอเรียนภาษาไทยที่วัดสวนดอก ในช่วงเย็นเพิ่มเติม “ตอนแรกเหนื่อยมาก ไม่กล้าลุกจากเก้าอี้มาพูดหน้าห้องเรียน พูดเสียงสั้นๆ หรือเวลาครูให้เขียนประวัติตัวเองก็เครียด เพราะสะกดไม่ได้บ้าง ลืมบ้าง” เมื่อเรียนไปเรื่อยๆ

เธอก็เริ่มสนุก เริ่มเขียนภาษาไทยได้ ถ้าคำไหนอ่านไม่ได้ก็จะจดไว้ไปถามครู ตอนแรกที่เรียนภาษาไทย คาคหังเพียงให้อ่านออกเขียนได้ ช่วงหลังเห็นความสำคัญของวุฒิการศึกษาที่มีการรับรอง จึงไปสมัครเรียนการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยที่ กศน. ศูนย์สถาบันปัญญาอิสระ เธอพยายามฝึกฝนด้วยตนเอง โดยหลังเลิกงานของทุกวัน เธอก็ทำการบ้านและอ่านหนังสือ แต่บางช่วงมีซ้อมเพื่อนรำตอนกลางคืน ทำให้เธอเริ่มขี้เกียจกับอ่านหนังสือไปบ้าง “คนเราถ้าได้เรียนความรู้เพิ่มขึ้น มีความคิดที่ดี เพราะชีวิตข้างหน้าต้องใช้ชีวิตอีกยาวไกล” เธอบอกเช่นนั้น ปัจจุบัน เธอคำลังศึกษาอยู่ระดับประถมศึกษา กศน. วัดช่างเคี่ยน อำเภอเมืองจังหวัดเชียงใหม่ เธอคิดว่าการมีวุฒิการศึกษาเป็นสิ่งจำเป็น สำหรับการนำไปสมัครงาน โดยคนรับสมัครงานมักถามว่าเรียนหนังสือที่ไหน จบสาขาอะไรมาและสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้หรือไม่ หอมนวน จึงให้ความสำคัญกับการศึกษา แต่เธอยังไม่มั่นใจว่าจะสามารถหาเงินเรียนหนังสือได้ถึงระดับปริญญาหรือไม่ เพราะการเรียนหนังสือในระดับที่สูงขึ้น ต้องใช้เงินจำนวนมากขึ้น ซึ่งจากสถานะทางการเงินของเธอในปัจจุบัน ทำให้เธอไม่กล้าคิดฝันเรื่องเรียนต่อในระดับที่สูงขึ้น

ในการได้เรียนหนังสือทำให้เธอได้ความรู้ได้รู้จักเพื่อนๆ ซึ่งหอมนวนได้เลือกคบเฉพาะคนที่สามารถพูดคุยได้ถูกอกอกัน เธอเชื่อว่าแต่ละคนมีเหตุผล บางเรื่องหากคิดว่าคุยแล้วจะพาลให้ทะเลาะกันเธอก็จะเลือกที่จะไม่พูดถึงเรื่องนั้น “ถ้าเราอยากมีเพื่อนหลายคน เราก็ต้องอดทนกับความคิดของคนที่แตกต่างกัน” มุมมองของเธอคิดเช่นนั้น รวมถึง การพิสูจน์น้ำใจของเพื่อนในยามที่เธอมีปัญหา เมื่อครั้งที่เธอตกงานไม่มีเงินติดตัว เธอติดต่อไปหาเพื่อนหลายคนเพื่อขอยืมเงินแต่หลายคนเงียบหายไปจากชีวิตเธอ แต่ปัจจุบัน มีเพื่อนบางคนกลับมาขอยืมเงินเธอ ซึ่งเธอก็ยินดีให้ยืม “หนูสงสารเพื่อนเพราะหนูเคยอยู่ในสภาพของคนไม่มีเงินติดตัว แม้แต่บาทเดียว หนูรู้ว่าลำบากมากเพียงใด แต่หนูก็ใช้วิธีพยายามติดต่อให้เพื่อนใช้คืนตามที่ตกลงกันไว้”

นอกจากนี้ หอมนวน ได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ เช่น การเข้าร่วมกลุ่มชมรมการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่จังหวัดเชียงใหม่ แม้เธอจะเพื่อนรำไม่เป็น แต่มีรุ่นพี่ในชมรมคอยฝึกฝนให้เธอ จนเธอสามารถเพื่อนรำได้ และได้แสดงตามงานบุญประเพณีของชาวไทใหญ่ในจังหวัดเชียงใหม่ “หนูคิดว่าเป็นหน้าที่ของเราในการรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาวไทใหญ่ หนูเคยได้ยินผู้สูงอายุชาวไทใหญ่ที่เจอตามงานประเพณีต่างๆ บอกว่าเมื่อเรามาอยู่ต่างถิ่นที่ไม่ใช่บ้านเกิดของเรา เราต้องแสดงให้คนอื่นเห็นว่าเรามีวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทใหญ่” เธอใช้เวลาในช่วงเย็นหลังเลิกงาน ประมาณ 19.00-20.00 น. ซ้อมเพื่อนรำที่วัดมณเฑียร อยู่บริเวณใกล้กับวัดควนคำม้า บริเวณแถบบริเวณคูเมือง

ชั้นใน ซึ่งมีพระสงฆ์ชาวไทใหญ่รูปหนึ่งอาศัยอยู่ และให้ความอนุเคราะห์ขออนุญาตทางวัด
อำนวยความสะดวกเรื่องสถานที่ฝึกซ้อมให้ และปัจจุบัน เธอกลายเป็นผู้ฝึกสอนการฟ้อนรำ
ให้กับรุ่นน้องแทน แต่เธอมีเงื่อนไขในการรับงานแสดง คือ ต้องไม่ตรงกับเวลาทำงานและเวลา
เรียน เธอจะรับงานที่เป็นว่างว่างของเธอเท่านั้น ซึ่งเธอคิดว่าเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิด
ประโยชน์

เมื่อหอมนวลได้ร่วมทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ และการฝึกพูดหน้าชั้นเรียนเป็นประจำ
ทำให้เธอกล้าที่จะสื่อสาร กล้าที่จะพูดในเรื่องต่างๆ มากขึ้น และทำให้การเดินทางไปมาสะดวก
ขึ้น เพราะกล้าถามกล้าพูด ที่สำคัญทำให้เธอกลับมาเป็นคนที่น่ารัก และมีความสุขมากขึ้น
“จากคนไม่กล้าร้องเพลงก็กล้าร้องเพลงแล้ว” เธอเล่าอย่างอารมณ์ดี หอมนวลกล้าแสดงออก
มากขึ้น กล้าพบปะพูดคุยกับคนอื่น ไม่กลัวที่จะพูดผิดซึ่งหากเธอพูดผิดเธอก็พร้อมที่จะถาม
ขอคำแนะนำจากคนอื่น จากคนที่มีเพื่อนน้อย กลายเป็นคนที่เพื่อนๆ ต่างยกให้เธอเป็นที่ปรึกษา
ทั้งเรื่องงาน เรื่องเงิน และเรื่องส่วนตัว “เพื่อนๆ บอกว่าได้คุยกับหนูแล้วสบายใจ หายเครียด
แต่หนูก็ไม่ทราบเพราะอะไร หนูจะใช้วิธีการพูดตรงๆ ประชดให้เพื่อนได้คิด ซึ่งก็ได้ผล”
หอมนวล นึกย้อนถึงบุคลิกของแม่ ซึ่งมักจะใช้วิธีการพูดจาตรงไปตรงมากับเธอไม่เคยเอาใจ
เธอ ตั้งแต่เด็กจนโตก่อนถึงช่วงที่เธอแยกออกมาทำงานเองเมื่ออายุ 14 ปี แม่ไม่เคยพูดด้วยวาจา
ไพเราะอ่อนหวานกับเธอแม่เพียงสักครั้ง แต่มักได้ผลกับเธอเพราะทำให้เธอมีความมุ่งมั่นตั้งใจ
เพื่อพิสูจน์ตนเอง “ช่วงหลัง แม่ไม่ดุหนูเหมือนตอนเด็กแล้ว แม่พูดจากับหนูเพราะขึ้น
อาจเพราะหนูโตเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ทำงานเก็บเงินดูแลครอบครัวได้และเมื่อแม่มีปัญหา
ก็จะปรึกษาหนู หนูเข้าใจสิ่งที่แม่ทำมาทั้งหมดเพราะหวังดีกับหนู” อาจเป็นเพราะการปลุกฝัง
และการเลี้ยงดูจากแม่จึงทำให้เธอมีลักษณะบุคลิกเช่นนี้

นอกจากเธอจะเป็นที่ปรึกษาให้กับเพื่อนๆ แล้ว หอมนวล ยังสอบถามจากเพื่อนๆ
ถึงเรื่องราวต่างๆ ทั้งเรื่องเรียน เรื่องการทำบัตรแรงงาน ฯลฯ เพราะเธอไม่สนใจฟังข่าวสาร
ทางวิทยุไทใหญ่มากนัก เพราะไม่มีโอกาสได้ฟัง พอมาเรียนหนังสือได้รู้จักเพื่อนๆ พี่ๆ
ที่ทำงานด้านสิทธิแรงงานหลายคน เธอจึงเข้าไปปรึกษาเรื่องที่ไม่เข้าใจและไม่ทราบมาก่อน

จากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา หอมนวล คิดว่าเธอมีความคิดในการแบ่งปันมากขึ้น
สมัยอยู่บ้านเกิดเธอขายของเก็บเงินไว้ใช้คนเดียว รู้แต่ไม่ยอมให้คนอื่นใช้เงินของเธอ หนัก
ยังอยากได้เงินของพ่อแม่อีกด้วย แต่ปัจจุบันเธอมีความคิดว่าเธอต้องเป็นหลักในการเลี้ยงดู
พ่อแม่ เธอรู้สึกว่าเป็นผู้ใหญ่มากขึ้น ในเรื่องสภาวะอารมณ์ก็เช่นกัน จากเป็นคนใจ
ร้อน เธอกลายเป็นคนใจเย็นลง “หนูคิดว่าทำไมชีวิตหนูต้องมีปัญหามากมายเพียงนี้ ทำไมชีวิต
ต้องเป็นแบบนี้” เมื่อก่อนเธอมักเก็บตัวร้องไห้ใหญ่ อารมณ์เสีย แต่ปัจจุบันเธอจะรอให้อารมณ์

เย็นลงแล้วถึงพูดคุยหาทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เธอมีความอดทนมากขึ้น เธอนึกย้อนถึงช่วงอายุ 16 ปี เธอป่วยไม่สบายอยากนอนพัก แต่เพื่อนกลับคูโทรศัพท์สนเสียดัง จึงเกิดการทะเลาะกับเพื่อน เธอคิดว่าตอนนั้นเธอยังเด็ก ถ้าเธอมีความอดทน และใช้ความคิดมากกว่านั้น เธอกับเพื่อนก็คงอยู่ด้วยกันได้ไม่ทะเลาะกัน

“เมื่อก่อนจะไปดอนพูนที่ร้านหมอฟันแถวตลาดรวมโชค หนูไม่กล้าไปคนเดียว แต่ก็ตัดสินใจไปเพราะนัดหมอไว้ พี่สาวที่เป็นญาติบอกวิธีขึ้นรถให้ แต่จากกลับเจอคนขับรถไม่น่าไว้ใจ เธอจึงไม่ค่อยกล้าไปไหนคนเดียว” เธอเล่าย้อนถึงชีวิตตนเองในช่วงแรกที่มาอยู่ประเทศไทย ซึ่งหากเทียบกับชีวิตในปัจจุบัน เธอเห็นการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น เธอมีความกล้ามากขึ้น เธอสามารถเดินทาง ตัดสินใจ และวางแผนชีวิตได้ด้วยตนเองเอง เช่น การจัดการการเงิน ปัจจุบัน เธอได้เงินเดือน เดือนละ 5,000 บาท เธอแบ่งเป็นค่าเช่าห้อง 1,600 บาท ส่งเงินให้แม่เดือนละ 2,000-3,000 บาท ค่าใช้จ่ายเรื่องอาหาร ของใจที่จำเป็นไม่เกิน 1,000 บาท ส่วนที่เหลือเธอเก็บติดตัวไว้ใช้ยามฉุกเฉิน

ในอนาคต หอมนวน อยากเป็นช่างเย็บผ้า เธอชอบการเย็บผ้ามาตั้งแต่เด็ก “เราเป็นผู้หญิง ก็ควรจะเย็บผ้าเป็น” ส่วนเรื่องข้างของเงินทอง เธอคิดว่ามีพร้อมแล้ว มีแค่ไหนก็อยู่แค่นั้น เธอหวังเพียงให้ครอบครัวของเธอได้อยู่พร้อมหน้ากัน อยู่กันอย่างมีความสุข “เมื่อก่อนฟังเพลงไทใหญ่ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับครอบครัวอบอุ่น หนูอิจฉาคนที่มีครอบครัวอบอุ่นพร้อมหน้า” เพราะเมื่อตอนอยู่ที่อำเภอฝางพ่อแม่ทะเลาะกัน เพื่อนบ้านลือน้องชายว่าครอบครัวแตกแยก เธอไม่อยากให้เกิดเหตุการณ์เช่นนั้นอีก เธอเชื่อว่าชีวิตควรต้องรักษาเสถียรไปด้วย และต้องเก็บแต่สิ่งดีดีเข้ามาในชีวิต ส่วนเรื่องการใช้ชีวิตที่ประเทศไทยหรือที่รัฐฉาน เธอตามใจพ่อกับแม่ และน้องชาย ซึ่งปัจจุบัน พ่อกับแม่ของเธอทำงานรับจ้างอยู่ในแคมป์ก่อสร้าง บริเวณใกล้กับห้างสรรพสินค้าบิ๊กซีคอนจิ้น โดยน้องชายของเธออาศัยอยู่กับพ่อแม่ และได้เรียนหนังสือ

ชีวิตทุกวันนี้ของหอมนวน คิดเพียงแต่การทำงานเก็บเงินให้ครอบครัว แม้แต่เรื่องคู่ครอง เธอจึงยังไม่กล้าคิด เธอเห็นบทเรียนของเพื่อนหลายคน ที่มักโทรศัพท์ปรึกษาเธอเรื่องแฟน ทำให้เธอไม่อยากมีคู่ครอง เพราะกลัวต้องมีปัญหาและเสียใจ ประกอบกับเธอชอบใช้ชีวิตอยู่คนเดียว ภาระงานและครอบครัว ทำให้เธอไม่กล้าคิดเรื่องการแต่งงาน เพราะนั่นหมายถึงการต้องช่วยกันดูแลครอบครัวของทั้งสองฝ่าย “ถ้าหนูแต่งงาน หนูและแฟนต้องช่วยกันทำงานหาเงินเพื่อส่งให้ครอบครัวทั้งสองฝ่าย ซึ่งหนูคิดว่าอาจหนักหนาเกินกำลัง และหนูไม่ทราบว่าทางญาติฝ่ายผู้ชายจะยอมรับและพอใจในตัวหนูหรือไม่” เธอบอกเหตุผลที่อยากอยู่คนเดียว

หอมนวน ภูมิใจที่ตนเองสามารถทำงานเลี้ยงครอบครัวได้ ทำให้พ่อแม่ไม่ต้องเป็นกังวลกับเธอ เพราะเชื่อใจว่าเธอเป็นผู้ใหญ่ที่มีความคิด และวางแผนชีวิตตนเองได้ นอกจากนี้

เธอภูมิใจกับประสบการณ์การทำงานทุกอาชีพที่เธอได้ทำ ทั้งงานในสวนส้ม งานแม่บ้าน งานแม่ค้าขายดอกไม้ งานร้อยมาลัย งานร้านอาหาร “เพื่อนบางคนถามหนูว่าเธอทำได้อย่างไร เช่น การร้อยมาลัย ซึ่งหนูไม่เคยเห็นมาก่อน ที่บ้านเกิดก็ไม่มี แต่หนูสังเกตดูจากพวกมาลัยที่มีคนนำมาส่งที่ร้านก่อน แล้วก็ลองร้อยตามตัวอย่างดู ก็ทำได้ และฝึกฝนมาเรื่อยๆ” เธอกล่าว ทั้งทำด้วยความภูมิใจ และสะท้อนถึงกระบวนการเรียนรู้ที่แสดงออกมาผ่านการเลือกงานและอาชีพของตนเอง

บทสรุป

หอมนวน เป็นเด็กสาวอายุเพียง 19 ปี การเรียนรู้ชีวิตในประเทศไทยตลอดระยะเวลา 6 ปี นั้น ทำให้เด็กสาวคนหนึ่ง เติบโตเป็นคนทำงานที่มีความมุ่งมั่น ตั้งใจ และเรียนรู้ การเอาตัวรอดจากปัญหาในชีวิตมาได้ ซึ่งหลายเหตุการณ์ในชีวิตทำให้เธอทั้งได้ยิ้ม และร้องไห้ ก่อนที่จะพีนกำลังใจตนเองขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ซึ่งลักษณะการเรียนรู้ในการดำเนินชีวิต ของหอมนวน มีหลายเรื่อง ได้แก่

เรื่องทักษะภาษาไทย หอมนวน มีโอกาสได้เรียนหนังสือที่บ้านเกิด เธอได้เรียน ภาษาพม่า ความรู้เกี่ยวกับประเทศพม่า คณิตศาสตร์ ภาษาอังกฤษ วิทยาศาสตร์ โดยเธอยังไม่มี เป้าหมายในการเรียนมากนัก เนื่องจากแม่ของเธอเป็นครูจัดการเรื่องการสมัครเข้าเรียนให้ ส่วนในประเทศไทย หอมนวน หาที่เรียนภาษาไทยเพิ่มเติม เพราะช่วงแรกเธอยังอ่านเขียน ภาษาไทยไม่ได้ โดยเธอพักอยู่ในชุมชนหลังวัดสวนดอกอยู่แล้ว จึงตัดสินใจเรียนภาษาไทย ที่วัดสวนดอก ซึ่งมีพระสงฆ์ชาวไทยใหญ่สอนภาษาไทยให้กับผู้ที่สนใจเรียนฟรี จากนั้นเธอได้ เรียนการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ระดับประถมศึกษา ที่ กศน.ศูนย์สถาบันปัญญา อิศระ และปัจจุบันได้ย้ายมาเรียนที่ กศน.ศูนย์วัดช่างเคียน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเธอมีเป้าหมายในการเรียน เพื่อโอกาสในการหางานที่ง่ายขึ้น และการใช้ชีวิต ที่สะดวกสบายขึ้น เพราะสามารถอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้รอบตัว นอกจากนี้ หอมนวน การใช้คอมพิวเตอร์ ซึ่งเธอได้พูดคุยกับพระสงฆ์ชาวไทยใหญ่ ที่เรียนหนังสือภาษาไทย ที่วัดสวนดอก จึงทราบว่าพระสงฆ์รับสอนคอมพิวเตอร์ให้ฟรี เธอจึงได้เรียนรู้การใช้ คอมพิวเตอร์เป็นตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

เรื่องการปรับตัวในสังคม จากการเข้าร่วมกิจกรรมรักษาศิลปวัฒนธรรมชาวไทยใหญ่ ทำให้เธอได้ทำกิจกรรมที่ไม่เคยทำมาก่อน แต่ได้เรียนรู้ที่ประเทศไทย เช่น การฟ้อนรำ เธอมีความขยันในการฝึกฝนจากรุ่นพี่ ทำให้เธอสามารถฟ้อนรำตามแบบของชาวไทยใหญ่ได้ และสามารถเป็นรุ่นพี่ที่ถ่ายทอดให้ชาวไทยใหญ่รุ่นหลังๆ ที่สนใจ ต่อไป

เรื่องการทำงาน พื้นฐานของครอบครัวที่ทำอาชีพค้าขาย ทำให้ หอมนวน รู้จักสังเกต และชื่นชอบการค้าขาย เหมือนพ่อกับแม่ของเธอ เธอเป็นแม่ตั้งฝึกหัดตั้งแต่อายุเพียง 9 ขวบ โดยทำของทอดไปขายที่โรงเรียน ซึ่งการทำอาหารเป็น เนื่องจากพ่อกับแม่ของเธอสอนให้ เธอทำ และทำให้เธอเห็นมาตั้งแต่ยังเด็ก เธอจึงสามารถทำได้เอง ส่วนเรื่องการทำงานทำ ในประเทศไทย หอมนวนมีญาติ เพื่อน ที่ช่วยแนะนำงานให้ แต่เธอต้องเข้าไปสมัครในที่ทำงาน แต่ละแห่งด้วยตนเอง การทำงานที่หลากหลาย ทำให้ หอมนวน มีความรู้ด้านทักษะอาชีพติดตัว เช่น การร้อยมาลัย ซึ่งเธอใช้วิธีการสังเกตจากตัวอย่างแล้วฝึกฝนด้วยตนเอง

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน หอมนวน ได้รับฟังข่าวสารจากทางวิทยุที่เปิดฟัง ในระหว่างการทำงาน และหากมีข้อสงสัยเรื่องการติดต่อเกี่ยวกับสิทธิแรงงาน เธอใช้วิธีการ สอบถามจากเพื่อน หรือรุ่นพี่ที่เรียนหนังสือมาด้วยกัน โดยเฉพาะคนที่ทำงานด้านองค์กรอิสระ เธอจะสอบถามสิ่งที่สงสัยและขอคำแนะนำ จากนั้น เธอจะดำเนินการด้วยตนเองต่อไป

แสงดาว อายุ 23 ปี

บุคลิกคล่องแคล่วว่องไวและไม่เกรงกลัวใคร สายตามุ่งมั่นด้วยผ่านเรื่องราวในชีวิต มามากมาย คือ แสงดาว หญิงสาวชาวไทใหญ่ ที่ยืนด้วยลำแข้งของตนเองมาตั้งแต่ยังเป็นเด็ก แรกเริ่ม เธอเล่าเรื่องราวชีวิตให้ฟังด้วยน้ำเสียงและถ้อยคำที่ชัดเจนใกล้เคียงคนไทยค่อนข้างมาก

ฉากทัศน์ชีวิต นอกประเทศไทย

แสงดาว อายุ 23 ปี เป็นเด็กสาวชาวไทใหญ่ บ้านเกิดอยู่ที่เมืองนายน ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ ของรัฐฉาน ประเทศพม่า “หนูมีพี่น้อง 5 คน ผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 3 คน หนูเป็นคนสุดท้อง ชีวิตตอนเด็กๆ จะตามพ่อไปทำงานตลอด หนูช่วยพี่ชายเลี้ยงควาย ช่วยพ่อตัดไม้มาทำรั้วบ้าน เอาข้าวไปใส่ไร่ ถางหญ้า หยอดข้าว ถ้าเหนื่อยก็นั่งพักที่กระท่อมกลางไร่” น้ำเสียงเธอบ่งบอก ความสุขในขณะที่บอกเล่าเรื่องราวชีวิตในอดีต เนื่องจากที่บ้านทำไร่ทำนาปลูกพืชมากมาย เช่น ข้าว งา ค้า ถั่วเหลือง ฝิ่น เป็นต้น นอกจากนี้แม่ของเธอยังทอดผ้าขายด้วย เธอเก็บผลผลิตจากไร่ ไปขายที่บ้านน้ำจางและในตัวเมืองนายน ได้เงินมาให้พ่อแม่และเป็นเงินเก็บของตนเอง “หนูนับเลขขีดเลขแ่งตั้งแต่เด็ก” เธอพูดด้วยความภูมิใจ

ด้วยความรู้สึกที่แม่รักลูกไม่เท่ากัน เช่น เรื่องการส่งเรียนหนังสือ แม่ให้พี่ชาย คนหนึ่งของเธอไปบวชเรียน ส่วนอีกคนไม่ให้เรียนให้ทำงานหาเงินอย่างเดียว เธอจึงรักพ่อ และสนิทกับพ่อมากเป็นพิเศษ “เวลาพ่อเมาเหล้าเข้าบ้านแม่ก็จะด่าพ่อตลอด แต่พ่อก็บอกหนู เสมอว่าอย่าเถียงแม่ ให้เชื่อฟังแม่ จึงบอกพ่อไปว่าคิดว่าจะไม่เถียงแต่อดใจไม่ได้ พ่อบอกว่า ตัวเราเองทำไมเราจะทำไม่ได้” นอกจากพ่อแล้วเธอยังสนิทกับพี่ชายคนที่ 3 และพี่สาวคนที่ 4

ส่วนพี่สาวคนโตเธอไม่ค่อยสนิท “พี่สาวคนโตชอบแข่งสมบัติพี่น้อง พ่อแม่ว่าอะไรก็เถียงตลอด” เธอพูดถึงพี่สาวคนโตด้วยความรู้สึกไม่ชอบใจนัก แม้ว่าเธอจะไม่ใช่ว่าเด็กดีเท่าไรหรอก แต่ก็ไม่ใช่คนที่อยากได้ของคนอื่นมาเป็นของตนเอง เธอเป็นคนที่มีความยึดมั่นเชื่อถือทางพุทธศาสนามากเช่นเดียวกับชาวไทยใหญ่ส่วนใหญ่ ชีวิตของเธอจึงหมั่นทำบุญอย่างสม่ำเสมอเพราะประเพณีของชาวไทยใหญ่นิยมการไปทำบุญที่วัด ไปวัดทุกวันพระและวันสำคัญทางศาสนา ตื่นเช้ามาไปตักบาตร ส่วนตอนเย็นจะมีการจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย และจะมีการแบ่งกลุ่มไม้ปั่นโคข้าวให้พระทุกวัน ด้วยวิถีชีวิตที่เชื่อถือเรื่องบาปบุญเธอจึงบอกตนเองเสมอว่า “จะทำแต่สิ่งที่ดี ถ้าผิดยอมรับผิด แต่ถ้าเราไม่ผิดก็ไม่ยอมใครเหมือนกัน เรื่องแบบนี้สอนตัวเองมาตลอด”

แม้จะชอบตามพ่อไปทำงานในไร่เสมอ แต่แสงดาว ก็ชอบการเรียนหนังสือมากตอนเด็กๆ พ่อสอนให้อ่านเขียนภาษาไทยใหญ่เป็น และไปเรียนที่วัดในหมู่บ้านมีครูจากเมืองเชียงตุงมาสอน แต่สอนได้ไม่นานเพราะว่าผู้ใหญ่บ้านไม่สนับสนุนให้สอนหนังสือ เนื่องจากในรัฐฉานนั้นการศึกษาใช้ระบบการศึกษาของประเทศพม่า ดังนั้น ภาษาไทยใหญ่จึงไม่ได้รับการอนุญาตให้เปิดสอนได้ตามปกติ จึงต้องเรียนแบบหลบๆ ซ่อนๆ ในหมู่บ้าน เธอจึงขอพ่อกับแม่ไปเรียนที่ในตัวเมืองนาย ในหมู่บ้านมีโรงเรียนเช่นกันแต่เธอไม่ยอมเรียนเพราะเห็นเพื่อนๆ ได้ไปเรียนในเมืองจึงอยากไปบ้าง อยากเรียนภาษาพม่าให้เก่งขึ้น พี่สาวกับพี่ชายจึงทำงานเพื่อหาเงินส่งเธอเรียน เธอจึงได้เข้าโรงเรียนในเมืองนาย โดยพักอาศัยอยู่กับป้าที่เมืองนาย ทำให้เธอได้เรียนภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า และวิชาอื่นๆ ตามหลักสูตรของโรงเรียน ครูจะเคร่งครัดมากต้องอ่านให้ได้ บังคับให้ฝึกอ่านตัวต่อตัว นอกจากเรียนในห้องตอน 08.00 น.-15.00 น. แล้วช่วงเย็นเธอยังต้องเรียนพิเศษเพิ่มเติม แต่การเรียนพิเศษของที่นี่คือการเอาบทเรียนที่ครูจะสอนมาสอนก่อน ไปวันเรียนจริงนั่นเอง ช่วงที่อยู่กับป้าที่เมืองนาย พ่อมาเยี่ยมเธอเสมอ เวลาพ่อมาเยี่ยมเธอมักจะร้องไห้ อยากกลับบ้านกับพ่อเพราะอยากอยู่กับพ่อ พ่อบอกว่าไม่ต้องร้องไห้ พ่อพยายามขายวัวขายควายเพื่อหาเงินมาส่งเธอเรียนหนังสือ ซึ่งเธอก็พยายามเรียนรู้ด้วยตนเองจนอ่านเขียนได้คล่อง แต่เธอก็เรียนหนังสือได้เพียง 2 ปี คือ ชั้น 1-2 (เทียบเท่ากับ ป.1-ป.2) พอเริ่มขึ้นชั้น 3 ก็อยากย้ายไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านน้ำจาง แต่แม่ไม่ยอมและเธอก็ค่อนข้างคือใจ โคนแม่ดี แต่ก็ได้ย้ายมาเรียนที่บ้านน้ำจางอย่างที่ตั้งใจ

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

พออายุได้ 12 ปี เธอจึงมีความคิดอยากไปเมืองไทยกับพี่สาวคนโตซึ่งไปทำงานเมืองไทยได้ 3 ปีแล้ว “ที่เมืองไทย ถ้าถูกขังกักหรือเข้าห้องน้ำบางที่จะเป็น โรคเอดส์ ต้องทำงานทุกวันไม่ได้กินไม่ได้นอน ไม่สุขสบายเหมือนอยู่บ้านเรา” นี่คือสิ่งที่เธอได้ยินคนในหมู่บ้านพูด

แบบนี้เสมอทำให้กลัวไม่อยากมาไปประเทศไทย แต่ด้วยความที่มีเรื่องทะเลาะกับแม่อยู่บ่อยครั้งทำให้เธอตัดสินใจขอย้ายมาเมืองไทย พ่อรักเธอมากไม่อยากให้เธอไป แต่เธอไม่ยอม จึงส่งข่าวให้พี่สาวมารับเธอไปประเทศไทย สำหรับเด็กผู้หญิงอย่างเธอการเดินทางเข้ามาประเทศไทยไม่ง่ายเลย ต้องเดินทางด้วยการเดินเท้าตลอดทั้งคืนสลับกับการนั่งรถเป็นระยะ “ช่วงที่เดินทางออกมาจากเมืองนายมีรถนายหน้ามารับ นั่งกันเต็มรถประมาณ 70-80 คน ออกจากเมืองนาย ผ่านเมืองลางเคอ เมืองปั่น เมืองนาทองมู นั่งรถ 1 วันเต็ม แล้วเดินเท้าขึ้นคอยมาทางคอยอ่างขางอีก 1 วัน เดินไปตามถนนก็ไม่ได้เที่ยว โคนยิ่งตาย หนูกลัวมากเพราะระหว่างทางมีทั้งทหารพม่า ทหารไทใหญ่ ทหารว้าแดง เต็มไปหมด ผ่านด่านทุกด่านก็ต้องจ่ายเงินเองหมด ต้องนอนพักค้างคืนที่สวนลั่นจีเขตอำเภอฝาง พอตื่นเช้าขึ้นมามีคนไทใหญ่ที่เดินทางมาด้วยกันแวนคอยดูแลเวลานั้น หนูกลัวมาก แต่ตอนสายก็มีรถยนต์มารับเข้าไปสวนลั่นที่พี่สาวทำงานอยู่” แสงดาว เล่าให้ฟังราวกับการเดินทางนั้นเพิ่งเกิดขึ้นไม่นาน

เมื่อเข้ามาอยู่ประเทศไทย ชีวิตการทำงานเต็มตัวของเด็กผู้หญิงคนหนึ่งจึงเริ่มต้นขึ้น ช่วงแรกที่สาวหางานแม่บ้านซึ่งอยู่ใกล้ๆ บริเวณที่ทำงานของพี่สาว ได้เงินเดือนละ 600 บาท ทำอยู่ปีกว่าๆ พี่สาวก็หางานใหม่ให้ไปทำงานในร้านสนุกเกอร์ที่อำเภอแม่เฒ่า แต่เธอกลัวมาก เพราะแขกผู้ชายชอบแตะเนื้อต้องตัว เธอทำงานได้เพียง 15 วัน เงินค่าจ้างก็ไม่ได้เพราะหนีกลับมาก่อน พอกลับมาเธอก็ถูกพี่สาวคนโตคิดว่าไม่รู้จักความอดทน อีกทั้งพี่สาวก็ไม่เคยมีน้ำใจกับเธอเลย มีครั้งหนึ่งที่เธอขอพี่สาวซื้อเสื้อกันหนาวให้ ราคา 120 บาท พี่สาวตกลงซื้อให้พร้อมบอกว่าถ้าทำงานมีเงินแล้วค่อยเอาเงินมาใช้คืน เธอน้อยใจมากรวมถึงการถูกดูค่าเสมอ จึงทำให้เธอเก็บความไม่พอใจไว้ในใจเงียบๆ ในตอนนั้นเธอก็คิดถึงพ่อกับแม่ที่บ้านเกิดจับใจ

หลังจากนั้น น้ำสาวของเธอที่ย้ายมาอยู่ประเทศไทยเช่นกัน ได้แนะนำงานให้เธอเป็นลูกจ้างในร้านขายข้าวซอยในหมู่บ้านหนองยาว ที่อำเภอฝาง ได้เรียนรู้การค้าขายเก่งขึ้น แต่ทำงานได้ปีกว่าเจ้าของปิดกิจการ เธอจึงตกลงไปโดยปริยาย เธอจึงย้ายกลับไปอยู่สวนลั่นกับพี่สาว ทำงานในสวนลั่นได้ประมาณ 3 ปี งานในสวนลั่นหนักมาก เริ่มทำงาน 07.00 น. – 17.00 น. เธอต้องขุดหลุมปลูกต้นส้ม ใสปุ๋ย เก็บผลส้ม ตัดแต่งกิ่ง และปลูกผักสวนครัว โดยได้ค่าแรงวันละ 60 บาท ระหว่างที่ทำงานเธอก็เก็บเงินจากการทำงานและจากการเล่นแชร์ลูกโซ่ ทำให้พอมีเงินเก็บบ้าง พอทำงานอย่างเข้าปีที่ 3 หัวหน้างานที่เอ็นดูเธอเหมือนลูกหลาน จึงให้เธอเปลี่ยนหน้าที่มาทำอาหาร ทำได้ประมาณ 8 เดือน เธอมีอาการแพ้ มีผื่นขึ้นตามร่างกาย ไปหาหมอรักษาตัวก็ไม่หาย โคนฉิบยา 20 เซม แม่ทราบข่าวบอกว่าเธอถูกทำเสน่ห์แต่คนที่ทำนั้นยังไม่เก่งพอจึงเกิดความผิดพลาดทำให้เธอเจ็บป่วย เธอนอนป่วยเป็นเดือนอาการจึงเริ่มดีขึ้น ที่ทำงานบอกเธอว่าถ้าทำไม่ได้ก็ไม่ต้องทำเธอจึงลาออก จากนั้นก็เริ่มหางานเองได้ทำงาน

เป็นลูกจ้างที่ร้านขายยาแม่ข้าเภสัช ได้เงินเดือนเดือนละ 1,500 บาท ขณะนั้นมีเงินเก็บถึงเดือนละ 7,000 บาท นายจ้างรักเธอมาก เนื่องจากเธอเคยเก็บเงินได้แล้วคืนให้นายจ้างจึงไว้ใจ เธอเริ่มอยากเข้ามาทำงานในเมืองเชียงใหม่ เพราะมีคนไทใหญ่เข้ามาจำนวนมาก เธอศึกษาหาข้อมูลเอง โดยการสอบถามคนที่เคยเข้ามาทำงานที่เชียงใหม่มาก่อนว่าถ้าจะเข้ามาทำงานที่เชียงใหม่ต้องทำอะไรบ้าง ต้องทำบัตร ต้องย้ายนายจ้าง ฯลฯ เธอจึงขออนุญาตนายจ้างให้ออกไปลาให้เธอไปเชียงใหม่โดยอ้างว่ามาเที่ยวแต่แท้ที่จริงแล้วเธออยากมาดูสถานการณ์ก่อนว่าเป็นอย่างไร

การเดินทางเข้าเมืองเชียงใหม่คนเดียวไม่ได้ราบรื่นนัก เธอถูกจับที่ด่านมะขามป้อมอำเภอฝาง เนื่องจากเธอมีเอกสาร ทร.38 ซึ่งกำหนดขอบเขตพื้นที่การเดินทางของเธอเพียงในอำเภอฝาง “หนูมีวันหยุดวันเดียว ขอหนูไปเที่ยวเชียงใหม่สักวัน” เธอรวบรวมความกล้าขอความเห็นใจจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ สุดท้ายเธอจึงถูกปรับเป็นเงิน 200 บาท และได้รับการปล่อยตัวเดินทางเข้าเชียงใหม่ได้ พอมาถึงเชียงใหม่ก็ไปเที่ยวกาดหลวง บอกกับตัวเองว่าอยู่ได้แน่นอน เธอจึงไปหาพี่สะใภ้ที่ทำงานอยู่ในเมืองเชียงใหม่ให้ช่วยหางานให้ หลังจากนั้นเธอก็กลับไปทำงานที่อำเภอฝางตามเดิม แต่เปลี่ยนที่ทำงานจากร้านขายยาไปทำงานที่ร้านขายของสดในตลาด แต่งานค่อนข้างหนัก เข้างานเช้ามีดจนถึงดึกจึงปล่อยกลับ ช่วงฤดูหนาวเธอหนาวและกลัวมากเวลาเดินทางกลับบ้านตอนกลางคืน เธอจึงลาออก นำเงินเก็บทั้งหมดให้น้ำที่ดูแลเธอมาตลอด

ความตั้งใจเข้ามาทำงานในเมืองเชียงใหม่จึงเริ่มต้นอีกครั้ง เมื่อปี พ.ศ. 2547 ท่ามกลางเสียงคัดค้านของแม่ เธอตัดสินใจเดินทางเข้าเมืองเชียงใหม่คนเดียวด้วยเงินติดตัวเพียง 500 บาท เดินทางโดยรถโดยสารประจำทาง แต่ครั้งนี้ไม่ถูกจับเหมือนครั้งแรกเนื่องจากมีใบเสร็จของกรมการจัดหางานที่เธอไปขึ้นทะเบียนแล้วเป็นเอกสารในการเดินทาง “จะทำงานเก็บเงินไปเรื่อยๆ ซื้อรถจักรยานยนต์สักคัน แล้วก็ไปหาเรียนหนังสือ อยากเรียนหลายๆ อย่าง มีคนบอกว่าที่นี้คนไทยเรียนได้จนแก่” เธอตั้งเป้าหมายไว้ เธอเข้ามาอาศัยอยู่กับพี่สะใภ้ งานแรกในเมืองเชียงใหม่ที่เธอหาเองได้ คือ งานแม่บ้านให้เจ้านายแถวหนองป่าครั่ง ทำงานบ้านทุกอย่างและเลี้ยงลูกเจ้านาย 2 คน แต่ทำได้เพียง 3 เดือนเริ่มรู้สึกเบื่อ ไม่มีความสุข ประกอบกับเงินเดือนน้อยจึงลาออก แต่ติดปัญหาความยุ่งยากเรื่องเอกสารในการเปลี่ยนนายจ้างซึ่งต้องไปแจ้งเปลี่ยนเอง และต้องพาเจ้านายคนใหม่ไปเซ็นรับรอง เธอจึงกลับไปทำงานเป็นแม่บ้านเลี้ยงเด็กเช่นเดิมแต่กับเจ้านายคนใหม่ซึ่งก็อยู่บ้านใกล้ๆ กับบ้านเจ้านายเดิม ระหว่างนั้นเธอก็ศึกษาเรื่องการทำบัตร เรื่องการติดต่อหน่วยงานราชการเอง จนสามารถย้ายที่ทำงานได้

จากนั้น แสงดาวไปสมัครทำงานร้านกรีนไอซ์ เป็นร้านขายน้ำปั่น อยู่บริเวณ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เงินเดือน เดือนละ 4,500 บาท ทำได้ประมาณ 2 ปีจึงลาออก เนื่องจก ทนกับการคุด่าจากนายจ้างไม่ไหว เธอไปหางานใหม่ได้ทำงานที่ร้านเด็ยวมสด เนื่องจากมี ประสบการณ์ทำน้ำปั่นมาแล้วจึงได้ค่าจ้างวันละ 220 บาท ตอนนั้นมีค่าใช้จ่ายไม่มากนัก มีค่าหอพัก 400 บาทต่อเดือน ทำงานได้ปีกว่าๆ ขณะนั้นเธออาศัยอยู่กับน้ำชาย และต้องเดินทาง ทำงานทุกวัน ซึ่งระยะทางนั้นค่อนข้างไกล เธอจึงเกิดความอยากได้รถมอเตอร์ไซด์ อีกทั้งเพราะเห็นคนอื่นมีรถเป็นของตนเองจึงเป็นแรงผลักดันว่าคนอื่นทำได้เราก็ต้องทำได้ เหมือนกัน แต่เธอศึกษาหาข้อมูลก่อนทั้งจากโบชัวร์ร้านขายรถ และถามจากญาติพี่น้อง โดยใช้เวลาศึกษาอยู่ 3 เดือนว่าจะซื้อรถแบบไหน มือหนึ่งหรือมือสอง การใช้งาน ค่าน้ำมัน ฯลฯ ในที่สุดเธอตัดสินใจซื้อรถมือหนึ่งเพราะไม่อยากจะเสี่ยงกับสภาพรถมือสองที่อาจต้องซ่อม วันเว้นวัน เช่น รถจักรยานยนต์ Honda Wave ราคา 48,000 บาท ซื้อด้วยเงินสดซึ่งเป็นเงินเก็บ ทั้งหมดที่เธอมี โดยขอให้เจ้านายพาไปซื้อเพราะตามกฎหมายแรงงานเธอไม่สามารถซื้อรถ ในชื่อของเธอได้

แสงดาว ยังคงเปลี่ยนงานไปเรื่อยๆ จากร้านนมสดเปลี่ยนมาทำงานร้านเหล้าปั่น บริเวณถนนนิมมานเหมินท์ ในตำแหน่งแม่ครัว ได้เงินเดือนๆ ละ 4,500 บาท แต่มีทิปให้ และยังรับงานช่วงกลางวันด้วย โดยช่วงกลางวันไปเป็นพนักงานเสิร์ฟที่ร้านก๋วยเตี๋ยบ้านได้ พอหลัง 14.00 น. ไปทำความสะอาดสำนักงานส่วนตอนเย็นก็มาทำงานที่ร้านเหล้าปั่น เริ่มได้ เก็บเงินเป็นจริงเป็นจังเนื่องจากนายจ้างแนะนำให้เปิดบัญชีฝากประจำ เดือนละ 2,000 บาท ทุกวันนี้ก็ยังคงฝากประจำอยู่ ทำงานได้ปีกว่าแต่เนื่องจากมีปัญหาโดนหักค่าจ้างทุกครั้งทีลา หยุดกลับบ้าน เธอทนไม่ไหวจึงลาออก ย้ายไปทำงานร้านอาหารนึ่งพริกสาขา 2 เป็นพนักงาน เสิร์ฟ ได้เงินเดือนละ 3,000 บาท ได้ทิปวันละ 300-400 บาท แต่ก็ต้องเสียค่าใช้จ่าย ในการแต่งตัวแต่งหน้าเองทั้งหมด ทำงานได้ปีกว่ารายรับไม่พอจึงลาออกรับสภาพคนตกงาน อีกครั้ง แต่ขณะนั้นมีเงินเก็บเป็นจำนวน 90,000 บาท จึงไม่เดือดร้อนมากนัก

ช่วงนั้น เธอตัดสินใจกลับไปเยี่ยมบ้าน 2 เดือน เดินทางโดยขึ้นรถโดยสารที่อาเขต ไปจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปรากฏว่าเธอถูกจับติดคุกที่ด่านผาบ่อง 2 คืน เนื่องจากบัตรแรงงาน เธอไม่สามารถข้ามเขตนอกพื้นที่ได้ เสียค่าปรับ จำนวน 500 บาท จึงได้รับการปล่อยตัวเดินทาง ไปบ้านเกิดที่เมืองนาย รัฐฉาน ประเทศพม่า กลับไปบ้านครั้งนี้เธอนำเงินเก็บไปทำบุญและแจก ญาติพี่น้องมากมาย “ตอนกลับบ้านไปทำบุญใส่ซองไหว้พระที่วัดในหมู่บ้านจำนวน 10,000 จี๊ด ใส่ซองไหว้วัดอีกหมู่บ้านจำนวน 10,000 จี๊ด ใส่ซองค่าหัวผู้ใหญ่บ้านหลายหมู่บ้าน

แจกเงินให้ญาติพี่น้องและเอาเงินให้ปู่ นอกจากนี้ หนูยังซื้อทองอีก 400,000 บาท เสียเงินจำนวนมากแต่หนูไม่เสียดายเพราะคิดว่าเป็นการทำบุญ ทำแก้ไหนดูหนูก็อาจได้มากกว่านั้น”

แต่แสงดาวโชคร้าย เมื่อระหว่างการเดินทางจากกลับ แม่จะดีใจที่เสียค่ารถน้อยกว่าคนอื่น เธอเสียค่ารถตู้จากบ้านมาถึงทางเข้าจังหวัดแม่ฮ่องสอนเพียง 200 บาท ในขณะที่คนอื่นต้องเหมาเข้ามาเสียเงิน 7,000-9,000 บาท น้ำของเธอรู้จักคนขับรถตู้จึงให้เบอร์โทรศัพท์ติดต่อรถตู้กับเธอไว้ แต่ตอนนั้นเธอต้องซ่อนมอเตอร์ไซด์ผู้ชายแก่คนหนึ่ง ไปขึ้นรถ ผู้ชายคนนั้นพาเธอขี่รถวนไปมาจนมืดค่ำและพยายามจะข่มขืนเธอ เธอกลัวมากวิ่งหนีให้คนช่วยพอดีมีสามีภรรยาคนหนึ่งผ่านมาแถวนั้นเธอจึงวิ่งเข้าไปขอความช่วยเหลือ น้ำของเธอรู้จักนิสัยผู้ชายคนนี้ดีแต่ไม่เคยบอกให้เธอรู้ เป็นประสบการณ์ที่เธอจำได้ไม่ลืม พอรุ่งเช้าเธอรีบไปขึ้นรถตู้ที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ไม่เจอด่านตรวจใดใด สิ่งที่เขาผ่านพ้นมาได้นั้นเธอคิดว่าเป็นเพราะผลบุญที่เธอทำไว้ เมื่อกลับมาถึงเชียงใหม่ ยังเหลือเงินเก็บอยู่ 50,000 บาท เธอตัดสินใจซื้อที่ดินให้แม่ที่อำเภอฝาง เป็นเงิน 30,000 บาท เนื่องจากแม่ได้ย้ายมาอยู่กับพี่สาวคนโตที่อำเภอฝาง พี่ชายทั้งสองคนอยู่อำเภอแมริมและจังหวัดลำพูน ส่วนพี่สาวอีกคนอยู่อำเภอพร้าว เธอจึงเหลือเงินเก็บสำหรับไว้ใช้จำนวน 20,000 บาท เธอเริ่มทำงานเก็บเงินโดยการไปสมัครงานที่ร้านครัวในสวน ค่าจ้างไม่มากนัก แต่ 3 เดือนที่ทำงานเธอได้ทิปถึง 10,000 บาท เธอเปลี่ยนงานอีกครั้งโดยการแนะนำของเพื่อนให้ไปทำงานที่ร้านขายอาหารเครื่องดื่ม ได้เงินเดือน 4,500 บาท ทำงานตั้งแต่ 17.00 น. จนถึงร้านปิดเวลาตีหนึ่งตีสอง และยังคงทำงานนี้มาจนถึงปัจจุบัน

แม้จะเปลี่ยนงานบ่อย แต่เธอก็ไม่ลืมเรื่องการเก็บออมเงิน เพราะต้องดูแลตัวเองและส่งเงินให้ครอบครัว เธอยังคงฝากเงินประจำ และฝากกองทุนครั้งละ 5,000 บาท มีบัญชีออมทรัพย์ 3 บัญชี “สมมติว่าหนูมีเงิน 50,000 บาท หนูจะเก็บไว้ 30,000 บาท ไม่นำมาใช้เลย แต่ที่เหลืออีก 20,000 บาท เอาไว้ใช้ หนูเป็นคนชอบเที่ยวแต่ก็รู้ตัวเสมอว่าเราหาเงินมาได้เท่าไร เราต้องมีรายจ่ายอะไรเท่าไร แม่พ่อจะเสียไปแล้วแต่ทุกวันนี้ยังคงส่งเงินให้แม่ตลอด” เธอเล่าวิธีการจัดการรายรับรายจ่ายของตนเอง

แม้จะทำงานอย่างหนักแต่เธอก็ไม่เคยลืมเรื่องการเรียนหนังสือ โดยเฉพาะการเรียนภาษาไทย เธอพูดภาษาไทยชัดเจนนั่น รู้จักคำศัพท์มากขึ้นจากประสบการณ์ทำงานกับคนไทย ส่วนการอ่านนั้นเธอฝึกฝนด้วยตนเอง โดยการฝึกอ่านภาษาไทยจากทุกที่ที่เธอเห็น ทั้งจากป้ายสถานที่ ฉลากสินค้า แต่ทักษะการเขียนภาษาไทยของเธอนั้นยังอ่อนมาก หลังจากมาอยู่เชียงใหม่ได้สักพักเธอจึงเริ่มเรียนภาษาไทยที่ห้องเรียนความคิด (Migrant Learning Center) บริเวณวัดเจ็ดยอด ซึ่งเป็นสถานที่เปิดสอนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาไทใหญ่

และคอมพิวเตอร์ให้กับชาวไทใหญ่ แต่เนื่องจากทำงานหนักจึงไม่ค่อยมีเวลาไปเรียน พอจบคอร์สทำให้เธอสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้บ้าง อ่านเขียนภาษาไทยคล่องขึ้น และใช้งานคอมพิวเตอร์อย่างง่ายได้ แต่เธออยากเรียนภาษาอังกฤษเพิ่มเติม เนื่องจากเธอมีความคิดเห็นว่าทุกวันนี้ภาษาอังกฤษมีคนใช้อย่างแพร่หลาย “หนูเคยไปเป็นอาสาสมัครช่วยในงานประชุมเรื่องสิทธิแรงงานแม่บ้านที่มูลนิธิเพื่อสุขภาพและการเรียนรู้ของแรงงานกลุ่มชาติพันธุ์ (MAP Foundation) มีการใช้ภาษาอังกฤษในการประชุม จึงอยากเรียนภาษาอังกฤษ เวลาทำงานกับชาวต่างชาติเราจะได้อสื่อสารกับเค้าได้” เพื่อนที่ MAP จึงแนะนำให้เธอไปสมัครเรียนที่ NILC บริเวณถนนช้างเผือก ตรงข้ามตลาดธานีรินทร์ เธอเรียนภาษาอังกฤษทุกวันจันทร์ ถึงวันศุกร์ เวลา 13.00–14.30 น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ว่างเว้นจากการทำงาน

หลังจากนั้นเธอได้มาเรียนการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.)

ศูนย์การเรียนรู้สถาบันปัญญาอิสระ สาเหตุที่สนใจอยากเรียน กศน. เพราะอยากได้วุฒิการศึกษา “เวลาหนูไปสมัครงานเค้าจะถามเรื่องวุฒิการศึกษา ซึ่งหนูคิดว่าถ้าหนูมีวุฒิการศึกษาคนอื่นก็จะไม่มาดูแลเราได้” เมื่อเธอมุ่งมั่นที่จะเรียน กศน. เธอจึงเลือกงานที่สามารถหยุดวันอาทิตย์ได้ เนื่องจากต้องเรียนวันอาทิตย์ ด้วยความหวังดีเธอได้ชักชวนให้เพื่อนชายไปเรียนหนังสือที่เดียวกัน “อยากให้เค้าได้ศึกษาหาความรู้เหมือนเรา รู้อะไรเหมือนกัน จะได้อ่านเขียนภาษาไทยได้ ทำงานจะได้ไม่ลำบาก” เธอคบหากับเพื่อนชายคนสนิทได้เพียงปีเดียวก็ตัดสินใจแยกย้ายเลิกรากันไป เนื่องจากปรับตัวเข้าหากันไม่ได้ อีกทั้งเพื่อนชายมีนิสัยเจ้าชู้ ชอบเที่ยวใช้จ่ายเงินฟุ่มเฟือย “หนูดูแลทำทุกอย่างให้เขา แต่เขาไม่เคยทำอะไรให้หนูเลย คำขอบคุณสักคำก็ไม่มี จึงเลิกกันเหลือเพียงความเป็นเพื่อน แต่เขาก็ทำตัวดีขึ้นบ้าง อาจเพราะได้มาเรียนหนังสือได้เจอครูที่คอยสั่งสอน เขาปรับปรุงตัวดีขึ้นมาก” เธอมีเป้าหมายเรื่องการเรียน คือ อยากสอบเข้าโรงเรียน SSSNY ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ผลิตบุคลากรที่ทำงานองค์กรอิสระของชาวไทใหญ่ เธอได้แรงบันดาลใจจากการไปช่วยงานที่ MAP Foundation ทำให้ได้รับความรู้เกี่ยวกับสิทธิสุขภาพของแรงงาน ซึ่งเวลาเธอมีข้อสงสัยเกี่ยวกับเรื่องสิทธิแรงงานเธอมักจะโทรศัพท์มาสอบถามพี่ๆ ที่ MAP อยู่เสมอ และงานลักษณะนี้ได้ช่วยเหลือเพื่อนชาวไทใหญ่คนอื่นๆ แต่หากยังสอบไม่ได้เธอก็จะเรียน กศน. จนจบมัธยมศึกษาตอนปลาย

ชีวิตในจังหวัดเชียงใหม่ไม่ได้ง่ายอย่างที่คิดแต่ประสบการณ์ชีวิตสอนให้เธอแกร่งขึ้น เอาตัวรอดได้ “ช่วงแรกที่มาประเทศไทย หางานยากลำบากเพราะภาษาไทยก็ยังไม่ค่อยเก่งนัก หนูโดนดูถูกตลอดว่าเป็นไทใหญ่จะเขียนภาษาไทยได้หรือ จบการศึกษาอะไรมา และเวลาที่เจอตำรวจก็จะกลัวจนตัวสั่น แต่ตอนนี้หนูรู้แล้วว่าต้องทำตัวให้ปกติ ถ้าเราทำตกใจมีพิธีขึงเป็นที่สังเกต” เธอได้เจอผู้คนหลากหลายรูปแบบ การคบเพื่อนก็เป็นสิ่งสำคัญที่เธอได้เรียนรู้

จากการอยู่ในประเทศไทย เธอเลือกคบเพื่อนที่เป็นคนดี มีมารยาท พุดจาสุภาพ เพื่อนบางคนไม่น่าคบเธอก็จะไม่ให้ความสนิทสนมมากนักเท่าที่ควร เรื่องการทำงานเธอไม่เคยเกียจงานหนัก เธอคิดว่างานในเมืองไทยหาง่ายกว่าที่บ้านเกิด เพียงแต่เวลาเปลี่ยนงานเธอกังวลเล็กน้อย เรื่องการปรับตัวเข้ากับเพื่อนที่ทำงานใหม่ และการทำงานลักษณะใหม่ ประสบการณ์ชีวิตสอนให้เธอรู้จักแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง เรื่องใดที่ไม่รู้เธอก็จะถามเพื่อนหรือญาติพี่น้อง

ความเป็นอยู่ในปัจจุบันแม้จะไม่ได้สมบูรณ์พร้อมเหมือนเด็กวัยรุ่นทั่วไปที่ได้อยู่พร้อมหน้าครอบครัว แต่แสงดาว ก็คิดว่าเธอมีพร้อมเกือบทุกอย่างแล้ว เหลือเพียงการสร้างบ้านให้แม่ที่อำเภอฝาง ส่วนตัวเธอนั้นจะทำงานเก็บให้เงินพอใช้และเรียนหนังสือ อนาคตอยากทำธุรกิจของตนเอง แต่ขณะนี้เธอยังไม่คิดกลับไปบ้านเกิด เนื่องจากปัจจุบันพ่อของเธอเสียชีวิตแล้ว แม่ พี่สาวและพี่ชายทั้งหมดอาศัยอยู่ในประเทศไทย “อยู่ที่นี้เราใช้ชีวิตอยู่เอง ได้เรียนหนังสือ อยากไปไหนก็ได้ไป แต่ถ้าอยู่ที่บ้านต้องรับใช้ทหาร ส่งเงินส่งข้าวของให้ตลอด อย่างทำนาเราต้องแบ่งข้าว 1 ส่วนให้ทหารพม่า อีกส่วนให้ทหารไทใหญ่ เหลือเป็นของเรา 2 ส่วน” ในอนาคตก็อยากกลับไปทำธุรกิจร้านอาหารไทยที่บ้านเกิด ขณะนี้มีคนเปิดร้านอาหารไทยที่บ้านน้ำจาง ขายได้ประมาณ 200,000 บาทต่อวัน แต่ยังมีปัญหาเรื่องไม่มีน้ำแข็ง เนื่องจากไฟฟ้าไม่ค่อยมีใช้ การผลิตน้ำแข็งจึงเป็นเรื่องยาก “อยากเปิดร้านเอง ไม่อยากเป็นลูกน้องใครให้เค้าค่า” เธอบอกเหตุผลที่อยากเปิดร้านเป็นของตนเอง

“ปัจจุบัน หนูเลี้ยงตัวเองได้ เลี้ยงแม่ได้ ญาติพี่น้องมาขอยืมเงินหนูก็มีพอมือให้บ้าง ได้ทำสิ่งที่อยากทำ ได้เรียนหนังสือ มีเงินเก็บ ไม่ต้องพึ่งใคร” เด็กสาวกล่าวถึงตนเองด้วยความภาคภูมิใจ

บทสรุป

ชีวิตของหญิงสาวชาวไทใหญ่คนหนึ่ง ที่ตัดสินใจออกมาเรียนรู้โลกกว้างด้วยตนเอง ต้องผ่านการเรียนรู้เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตในสังคมได้ โดย แสงดาว ได้มีการเรียนรู้ในลักษณะ ดังนี้

เรื่องทักษะภาษาไทย แสงดาวได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของรัฐถึงเพียงชั้น 3 เทียบได้กับประถมศึกษาปีที่ 3 ในประเทศไทย ทำให้เธอได้เรียนภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า และวิชาอื่นๆ ตามหลักสูตรของโรงเรียน และการเรียนพิเศษที่ทางโรงเรียนจัดขึ้น นอกจากนี้ แสงดาวได้เรียนการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยเพราะอยากได้วุฒิมัธยมศึกษา “เวลาหนูไปสมัครงานเค้าจะถามเรื่องวุฒิมัธยมศึกษา ซึ่งหนูคิดว่าถ้าหนูมีวุฒิมัศึกษาคคนอื่นก็จะไม่มาดูถูกเราได้” เธอจึงเลือกงานที่ให้วันหยุดตรงกับวันเรียน นอกจากนี้ เธอยังเรียน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ภาษาไทใหญ่ และคอมพิวเตอร์ จากที่ห้องเรียนความคิด แต่เนื่องจากทำงานหนัก

จึงไม่ค่อยมีเวลาไปเรียน แต่ก็ทำให้เธอสามารถสื่อสารภาษาอังกฤษได้บ้าง อ่านเขียนภาษาไทยคล่องขึ้น และใช้งานคอมพิวเตอร์อย่างง่ายได้

เรื่องการปรับตัวในสังคม แสงดาว สอบถามการใช้ชีวิตจากเพื่อน และเรียนรู้จากตนเอง รวมถึงประสบการณ์ทำงานและงานอาสาสมัคร ทำให้เธอสามารถปรับตัวอยู่ในสังคมไทยได้

เรื่องการทำงาน แสงดาว ศึกษาหาข้อมูลในการเข้ามาทำงานในประเทศไทยด้วยตนเอง โดยการสอบถามจากคนที่เคยมาทำงานอยู่ก่อนแล้ว เพื่อให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นว่าเข้ามาต้องทำอะไรบ้าง ติดต่อที่ไหน การพักอาศัย ฯลฯ รวมถึงการศึกษาสถานที่ต่างๆ ในอำเภอเมืองเชียงใหม่ โดยเธอเข้ามาศึกษาการใช้ชีวิตของคนในสังคมเมืองเชียงใหม่ว่าเป็นอย่างไร

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน จากการที่เธอเป็นอาสาสมัครช่วยงานที่องค์กรอิสระที่ทำงานด้านสิทธิและสุขภาพของแรงงานข้ามชาติและกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เธอมีความรู้เรื่องสิทธิแรงงาน และได้ทำงานช่วยเหลือพี่น้องชาวไทยใหญ่ด้วยกัน

ก๊อคนำ อายุ 22 ปี

หญิงสาวผู้มีผมยาวจรดกลางหลัง เธอสวมเสื้อแขนกระบอก นุ่งผ้าซิ่น มีเพียงไม่กี่ครั้งที่เธอสวมกางเกงยีนส์เหมือนเช่นเด็กสาวรุ่นราวเดียวกัน บุคลิกอ่อนน้อม สุภาพ เรียบร้อย ดั่งผ้าพับไว้ มาพร้อมกับน้ำเสียงที่นุ่มนวลแผ่วเบา เธอจึงเปรียบเสมือนตัวแทนของหญิงสาวไทใหญ่ที่เคร่งครัดในวิถีวัฒนธรรมประเพณีความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทใหญ่ แม้จะอยู่ในแผ่นดินที่ไกลบ้านก็ตาม

ฉากทัศน์ชีวิต นอกรัฐไทย

เมืองเชียงตองประกอบด้วยหมู่บ้านขนาดใหญ่หลายหมู่บ้าน แต่ยังคงถูกรุกรานจากสภาพปัญหาการเมืองภายในประเทศพม่าอยู่เสมอ ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ผลักดันให้เกิดการหลั่งไหลเข้ามาหางานทำในประเทศไทย เนื่องจากการทำมาหากินในหมู่บ้านถูกเอารัดเอาเปรียบ ทำให้ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังมีฐานะยากจน หาเช้ากินค่ำ

“บ้านหนอยู่เมืองเชียงตอง หมู่บ้านหนอยู่ห่างจากตัวเมืองพอสสมควร แต่ถ้าจะไปในเมืองต้องเดินเท้าหรือล้อเกวียน ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง เมื่อก่อนไม่มีรถจักรยานยนต์ ไม่มีรถยนต์ ถ้ามีเข้ามาในหมู่บ้านคันหนึ่ง คนจะรีบวิ่งพากันไปดู” เธอเล่าบรรยากาศในหมู่บ้านให้ฟัง

ครอบครัว ก๊อคนำ มีสมาชิกทั้งหมด 5 คน มีพ่อแม่ และน้องชายอีก 2 คน โดยเธอเป็นพี่สาวคนโต ชีวิตต้องเดินทางตั้งแต่ยังเด็ก เพราะเมื่อเธออายุได้เพียง 5 ปี พ่อกับแม่

พาเธอเดินทางเข้ามาทำงานในโรงงานสวนส้มที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ประเทศไทย แต่อยู่ได้เพียง 6 เดือนก็ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับส่งกลับรัฐฉาน ครอบครัวของเธอไม่ได้ย้ายกลับมาอยู่เมืองเดิม แต่ย้ายไปอยู่เมืองปุมป่าแฆมซึ่งอยู่ติดเขตชายแดนไทย-พม่าทางด้านหนองอูก อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ นั้นเป็นเหตุการณ์แรกที่เป็นการเดินทางมาประเทศไทยของเธอ

เมื่อกลับไปเริ่มต้นชีวิตที่รัฐฉานอีกครั้ง พ่อและแม่ของเธอประกอบอาชีพทำไร่ทำสวน ทำนา ปลูกแตงกวา ข้าวโพดเป็นหลัก คนในหมู่บ้านของเธอพึ่งพิงทรัพยากรธรรมชาติในการดำรงชีพ อาหารส่วนใหญ่เป็นพืชผักที่เพาะปลูกเองและหาจากป่า สองถึงสามเดือนจึงจะได้หมูป่า ซึ่งหากใครหามาได้ก็จะนำมาแบ่งกันในหมู่เครือญาติ แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของระบบเครือญาติที่ยังคงแน่นแฟ้น

ก่อนคำ จึงมีหน้าที่หลักในการเลี้ยงน้องชาย บางครั้งก็ติดตามพ่อแม่ไปทำไร่ด้วย ก่อนคำ เล่าว่า “หนูเป็นคนไม่คื้อ ถ้าไม่มีของเล่นหนูก็ไม่เล่น ถ้าอยากกินขนมแต่แม่บอกว่าบ้านเราไม่มีเงิน หนูก็ไม่กิน” นอกจากเธอจะเป็นเด็กที่เรียบร้อยและช่วยพ่อแม่ทำงานทุกอย่าง ก่อนคำ ยังเป็นคนที่อยากเรียนหนังสือมาก แม้ว่าในหมู่บ้านจะมีโรงเรียนขนาดเล็ก ชั้นอนุบาลถึงชั้น 4 คุณครูมักขาดสอนเป็นประจำ ทำให้เธออยากเข้าเรียน โรงเรียนในเมืองเชียงตอง ตั้งแต่อนุบาลถึงชั้น 10 เธอเล่าว่า “มีอยู่ครั้งหนึ่งเป็นช่วงที่โรงเรียนในเมืองเปิดรับนักเรียน หนูทราบข่าวจากเพื่อนๆ ที่ไปเรียนในเมืองว่ามีการประกาศรับสมัครเข้าเรียน โดยต้องเสียค่าเรียน 500 จ๊าด แต่ขณะนั้นบ้านของหนูมีเงินเพียง 1,500 จ๊าด หนูจึงแอบขโมยเงินแม่ไป 500 จ๊าด เพื่อไปสมัครเรียน แต่พอไปถึงในเมืองแม่สั่งให้กลับถ้าไม่กลับจะโดนตี” ความฝันในการเรียนหนังสือของเธอเลือนหายไป

แม้จะหมดโอกาสในการเข้าไปเรียนหนังสือในเมือง แต่โชคชะตาก็กลับเข้าข้างเธออีกครั้ง เมื่อในหมู่บ้านมีการสอนหนังสือภาษาพม่า เธอกับน้องชายซึ่งชอบการเรียนหนังสือเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงพากันไปสมัครเรียนหนังสือ แต่ไม่มีเงินค่าเรียน จึงเข้าไปคุยกับคุณครูเพื่อขอโอกาสในการเรียน คุณครูรับเธอและน้องชายเข้าเรียน เธอจึงไปช่วยครูทำงาน เช่น ช่วยทำความสะอาดบ้าน ช่วยซักผ้า และงานอื่นๆ เพื่อแลกเปลี่ยนกับโอกาสที่ครูหยิบยื่นให้ เธอใช้ความพยายามในการฝึกฝนอ่านเขียนภาษาพม่าจนคล่อง แต่เธอได้เรียนหนังสือถึงชั้น 3 (เทียบเท่า ป.3) เท่านั้น ก็ต้องย้ายกลับไปอยู่ที่บ้านเกิดเมืองเชียงตอง แต่บ้านหลังเดิมของเธอไม่มีแล้ว พ่อกับแม่จึงสร้างกระท่อมหลังเล็กๆ อยู่บนผืนดินเดิมของครอบครัว ทำไร่ทำสวนเช่นเดิม ส่วนเธอยังคงต้องเฝ้าบ้านแต่ไม่ต้องเลี้ยงน้องแล้วเนื่องจากแม่เอน้องไปฝากเลี้ยงกับป้าในเมือง ใช้ชีวิตในบ้านเกิดเช่นนี้เป็นเวลา 1 ปี การเดินทางสำหรับเด็กผู้หญิงอย่างเธอก็เริ่มต้นอีกครั้ง

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

ประมาณปี พ.ศ. 2546 ในขณะนั้น ก่อนคำ อายุได้เพียง 12 ปี เรื่องราวการเดินทางสู่ประเทศไทยอีกครั้งจึงเริ่มต้นขึ้น เมื่อน้องชายที่ไปอยู่กับป้ามาหลายปี ต้องเดินทางเข้าประเทศไทยกับพ่อแม่อีกครั้ง เนื่องจากหมู่บ้านถูกรุกราน รวมทั้งการขับไล่ให้ออกจากหมู่บ้าน การถูกยึดที่ดินและถูกไฟเผาหมู่บ้าน เช้าวันนั้นมีรถยนต์นำหน้าเข้ามารับในหมู่บ้าน ชาวบ้านกว่า 50 คน ต่างเบียดเสียดเหยียบย่ำกันขึ้นรถ เกิดการกระทบกระทั่งทะเลาะกันเป็นระยะ

นางสาว B และครอบครัว เดินทางสู่ประเทศไทยเข้ามาอยู่ที่สวนส้มในอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เธอเริ่มต้นชีวิตในไทยด้วยการทำงานรับจ้างในสวนส้มทุกวัน ได้ค่าแรงวันละ 60 บาท ส่วนน้องชายไม่ได้ทำงานเรียนหนังสืออย่างเดียว เธอต้องทำงานเหมือนผู้ใหญ่คนอื่นๆ เช่น ถางหญ้า ขุดดิน ตักขี้วัวใส่กระสอบ เป็นต้น

ในปี พ.ศ. 2547 เธอย้ายไปทำงานที่โรงงานทำหม้อไม้กระป๋อง ผลไม้กระป๋อง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ที่นี่เธอต้องทำงานหนักกว่าที่สวนส้ม ทำงานทั้งวันทั้งคืน เข้างานเวลา 08.00 น. เลิกงานเวลา 00.00 น. ของทุกวัน บางคืนต่อเนื่องยาวนานถึงเวลา 04.00 น. ค่าแรงทุกบาทเธอให้แม่เก็บไว้ทั้งหมด แต่แม่จะแบ่งเงินให้เธอไว้ซื้อขนม หลังจากทำงานอยู่ 1 ปี เธอและครอบครัวจึงตัดสินใจเข้ามาทำงานในเมืองเชียงใหม่ตามคำชักชวนของญาติพี่น้องที่เข้ามาอยู่ก่อนแล้ว ซึ่งขณะนั้นเธอยังพูดอ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้เลย ครอบครัวของเธอเข้ามาทำงานก่อสร้างที่อำเภอ สันทราย เมื่อชีวิตต้องมีการเปลี่ยนแปลง เธอย้อนความรู้สึกช่วงเวลานั้นให้ฟัง“มาอยู่แรกๆ ไม่มีความสุขเลย เพราะเด็กรุ่นเดียวกันไม่ค่อยมี หนูต้องอยู่กับพ่อแม่ตลอด แต่พอม่าสัก 2 ปี ตอนเย็นหนูก็เริ่มสอนภาษาไทยให้กับเด็กๆ ในแคมป์ก่อสร้าง เพราะอยากให้ทุกคนไม่ลืมภาษาและวัฒนธรรมไทใหญ่” ในขณะที่เดียวกันเธอก็มีโอกาสได้เรียนภาษาไทยจากการที่มีนักเผยแพร่ศาสนาคริสต์ที่นำหนังสือภาษาไทยเข้ามาสอนภาษาไทยให้เด็กในแคมป์ก่อสร้างเป็นเวลา 2 อาทิตย์ หลังจากนั้นเธอก็พยายามเรียนภาษาไทยด้วยตัวเอง ก่อนคำ คิดว่าการอยู่ในประเทศไทยการรู้ภาษาไทยเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิต “เมื่อไม่มีคนมาสอน หนูก็คิดว่าจะมารอให้คนอื่นมาสอนให้เราคงไม่ได้สักที หนูเลยฝึกอ่านฝึกเขียนเอง ส่วนใหญ่หนูจะชอบอ่านหนังสือธรรมะ เวลาเดินทางก็จะพกติดตัวไว้อ่านเสมอ”

ปี พ.ศ. 2549 เธอและครอบครัวต้องย้ายไปทำงานก่อสร้างที่อื่น เพราะถูกนายจ้างโกงค่าแรงประมาณ 5,000 บาท ขณะนั้นเธอยังไม่มีความรู้เรื่องกฎหมายแรงงาน จึงต้องยอมถูกเอารัดเอาเปรียบไปโดยปริยาย เธอทำงานก่อสร้างได้เพียง 2 ปี แม่ก็ให้เธอเลิกทำเนื่องจากสงสารเพราะเธออายุเพียง 15 ปี แต่ต้องทำงานหนัก แม่ของเธอจึงหางานโดยการสอบถามจากคนที่รู้จักเธอจึงได้เริ่มทำงานเป็นคนดูแลผู้สูงอายุซึ่งเธอเรียกว่าคุณยาย บ้านคุณยาย

อยู่บริเวณวัดพระสิงห์ คุณยายอยู่กับหลานสาว 1 คน ซึ่งต้องทำงานประจำ ทำให้เธอสนิทกับคุณยายมากและคุณยายก็รักเธอเหมือนหลานคนหนึ่ง ชีวิตหญิงสาวกับบทบาทใหม่ “ช่วงแรกที่มาอยู่ เหนงมาก ร้องไห้ติดกันหลายวันเพราะคิดถึงพ่อกับแม่ นึกถึงตอนเย็นครอบครัวหนูจะนั่งล้อมวงกินข้าวและพูดคุยกันอย่างมีความสุข” ช่วงเดือนแรกเป็นช่วงที่เธอต้องปรับตัวหลายอย่างและต้องพิสูจน์ตนเองให้นายจ้างเห็น ได้เรียนรู้ที่จะฝึกความรอบคอบ เนื่องจากคุณยายเป็นคนทีละเอียดยมาก เช่น เวลาให้เธอไปซื้อของในตลาดเธอต้องบันทึกรายการที่ซื้อและรายจ่าย พร้อมสรุปยอดรวมทั้งหมดและเงินทองต้องมีครบถ้วนทุกครั้ง ชีวิตทุกวันของเธออยู่กับคุณยายและนายจ้างที่เป็นหลานสาวคุณยาย ในช่วง 2-3 ปีแรกของการทำงานดูแลคุณยาย เธอจึงไม่ได้ออกสังคมพบปะรู้จักผู้คนอื่นๆ ในสังคมเลย ในขณะที่ทักษะภาษาไทยของเธอดีขึ้นตามลำดับ เนื่องจากได้อ่านหนังสือให้คุณยายฟัง และเธอมีเวลาว่างในการฝึกฝนด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ

เมื่อคุณยายมีปัญหาเรื่องสุขภาพ ทำให้ไม่สามารถเดินได้ ภาระของเธอจึงหนักขึ้น เธอต้องเช็ดตัว แปรงฟัน ป้อนข้าว ซักผ้าห่มซักผ้าปูที่นอนทุกวัน แต่เธอก็ยังคงมีอิสระในวันหยุด 1 วันที่สามารถไปเรียนหนังสือ จัดรายการวิทยุและทำกิจกรรมของชมรมการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ นานนานครั้งจึงขอลาหยุดยาวเพื่อไปเยี่ยมพ่อกับแม่และน้องชาย ซึ่งได้ซื้อที่ดินและสร้างบ้านอยู่ที่อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ พ่อของเธอยังคงทำงานก่อสร้าง ส่วนแม่เป็นแม่บ้าน น้องชายได้เรียนต่อที่โรงเรียนในอำเภอแม่เฒ่า โดยเธอได้ส่งเงินให้ครอบครัวไว้ใช้อย่างสม่ำเสมอทุกเดือน “หนูจะส่งเงินให้น้องได้เรียนหนังสือสูงๆ โตขึ้นจะได้ไม่ต้องทำงานหนักอย่างหนู” เธอบอกเหตุผลกับแม่เช่นนั้น

ในขณะที่ภาระงานประจำที่ค่อนข้างหนัก งานกิจกรรมที่ชอบขึ้นชอบก็มีบ่อยครั้งขึ้น จนคุณยายออกปากบ่นตามประสาผู้สูงอายุที่อยากให้มีคนดูแลใกล้ชิด ถึงเรื่องที่ ก้อนคำออกไปทำกิจกรรมกับเพื่อนๆ บ่อยเกินไป “ถ้าคุณยายบ่นอีก หนูจะไปจริงๆ นะ” เธอปลั่งปากออกไปด้วยความรู้สึกน้อยใจ “คุณยายเขาบอกว่าถ้าหนูไม่อยู่ด้วยก็ไม่ใช่ไร” เธอเล่าคำตอบของคุณยายให้ฟัง ซึ่งยิ่งทำให้เธอตัดสินใจลาออกได้ง่ายดายยิ่งขึ้น เจ้านายของเธอซึ่งเป็นหลานของคุณยาย ยินดีให้เธอลาออกเพราะตลอดเวลา 6 ปีที่ผ่านมา เจ้านายเห็นว่าเธอทุ่มเทชีวิตเพื่อดูแลคุณยายมาโดยตลอด ถึงเวลาที่เธอควรมีชีวิตในรูปแบบที่ก้อนคำต้องการบ้าง

เมื่อลาออกจากงานแล้ว ก้อนคำจึงอาศัยช่วงที่ว่างงานกลับไปเยี่ยมพ่อกับแม่ที่อำเภอแม่เฒ่า จังหวัดเชียงใหม่ เป็นเวลา 10 วัน จากนั้นได้กลับมาหางานทำในตัวเมืองเชียงใหม่อีกครั้ง โดยได้โทรศัพท์หาลูกศิษย์ให้ช่วยหาที่พักแห่งใหม่ในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และเธอได้งานใหม่เป็นลูกจ้างร้านถ่ายเอกสาร บริเวณมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเธอได้พบ

เจ้านายเมื่อครั้งที่เธอไปรายงานตัวที่ตรวจคนเข้าเมือง โดยผู้ที่ถือบัตรพาสปอร์ตต้องไปรายงานตัวทุก 3 เดือน เจ้านายของเธอไปทำธุระพอดี และต้องการคนทำงานที่ร้านถ่ายเอกสาร เธอได้ยื่นว่าต้องการคนทำงานเธอจึงเข้าไปพูดคุยติดต่อสมัครกับเจ้านายทันที เธอจึงได้ทำงานที่ร้านถ่ายเอกสาร ทำงานตั้งแต่เวลา 08.00–18.00 น. และทำงานล่วงเวลาถึง 20.00 น. โดยได้ค่าจ้างรายวัน วันละ 160 บาท ค่าทำงานล่วงเวลาได้ 20 บาท ต่อชั่วโมง แต่เธอทำงานได้เพียง 1 อาทิตย์จึงลาออก เพราะเธอทนพฤติกรรมรังแกของเจ้านายไม่ไหว ประกอบกับเธอมีปัญหาเรื่องการเดินทาง ซึ่งที่ทำงานอยู่ห่างไกลจากที่พักบริเวณวัดพระสิงห์ โดยเธอต้องนั่งรถโดยสารมาทำงานทุกวัน หากเข้างานสายก็ถูกหักค่าจ้าง

จากนั้น เพื่อนของเธอซึ่งเคยจัดรายการวิทยุด้วยกัน ได้แนะนำให้เธอไปสมัครงานเป็นแม่บ้าน บริเวณถนนโชตนา อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ได้เงินเดือน เดือนละ 3,500 บาท มีที่พักและอาหารฟรี ทำงานตั้งแต่เวลา 09.00–17.00 น. เจ้านายใจดี และสนับสนุนเรื่องเรียนหนังสือ เพราะมองว่าเธอจะได้มีความรู้มากขึ้น นั่นเป็นการตัดสินใจเปลี่ยนงานอีกครั้งของเธอ ก่อนคำมีการจัดการเงินในแต่ละเดือน โดยค่าใช้จ่ายแต่ละเดือนของเธอประมาณ 1,000 บาท เงินที่เหลือเธอเก็บออมไว้ให้แม่และเก็บไว้สำหรับการซื้อรถจักรยานยนต์ “หนูต้องใช้จ่ายอย่างประหยัด ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ซื้อของฟุ่มเฟือย นอกจากเก็บเงินให้แม่แล้ว หนูอยากซื้อรถจักรยานยนต์ เพื่อให้สะดวกในการเดินทางไปทำกิจกรรมต่างๆ”

ช่วงปี พ.ศ. 2552 เธอได้ฟังข่าวจากสถานีวิทยุว่าวันที่ 19 กรกฎาคม 2552 จะมีการทำกิจกรรมของชมรมธรรมจักร ซึ่งเป็นชาวไทยใหญ่ที่จะมาร่วมสวดมนต์ที่วัดกุฎีดำ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีนักจัดรายการวิทยุชาวไทยใหญ่คนหนึ่งเป็นแกนหลักในการทำกิจกรรม เธอจึงสมัครเข้าร่วมทำกิจกรรม ในขณะเดียวกัน ก่อนคำ จึงเป็นอาสาสมัคร สอนภาษาไทยใหญ่ที่วัดป่าเป้า โดยสอนเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ การดำรงชีวิตและการปรับตัวในประเทศไทย การดูแลสุขภาพ สาระความรู้เกี่ยวกับสิทธิแรงงาน การจัดทำบัตรแรงงาน โดยเธอต้องศึกษาหาข้อมูล ทั้งหมดจาก Web Site ที่เกี่ยวข้อง แม้ต้องทำงานอื่นเพิ่มจากงานประจำ แต่เธอก็มีความสุข “ลูกศิษย์น่ารักมาก มาช่วยกันทำกิจกรรมตลอด มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน นอกจากกิจกรรมของชมรมแล้วพวกเราช่วยรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมเพื่อสังคมอื่นๆ เช่น ตอนน้ำท่วมภาคใต้ ชมรมได้จัดคอนเสิร์ตของศิลปินชาวไทยใหญ่ โดยเก็บค่าบัตร 50 บาท เพื่อนำเงินสมทบทุนและรับบริจาคสิ่งของไปช่วยเหลือช่วยคนในภาคใต้ เพราะพวกเราอาศัยอยู่ในประเทศไทย หากคนไทยตกทุกข์ได้ยากพวกเรา ก็อยากจะช่วย” เธอพูดถึงการทำงานด้วยจิตอาสาอย่างมีความสุข

ปัจจุบัน ก่อนคำ กำลังศึกษาที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ระดับประถมศึกษา วัดป่าเป้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเรียนทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 12.00-16.00 น. ส่วนทุกเย็นวันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 18.00-20.00 น. เธอมีเรียนเกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ไทใหญ่ ความรู้รอบตัว โดยเรียนเป็นภาษาไทย มีผู้รู้ชาวไทใหญ่มาให้ความรู้ในห้องเรียน เธอบอกว่าการเรียนในห้องเรียนนั้น จะได้ผลดีก็ต่อเมื่อต้องอ่านเพิ่มเติม อ่านให้มากก็ยิ่งรู้มาก “การเรียนหนังสือทำให้หนูรู้มากขึ้น เช่น เรื่องวัฒนธรรม 4 ภาค ของประเทศไทย ว่ามีภูมิประเทศ สภาพสังคม ศิลปวัฒนธรรม ที่แตกต่างกัน”

นอกจากบทบาท “คุณครู” บทบาท “อาสาสมัคร” แล้วเธอยังได้เป็น “นักจัดรายการวิทยุ” โดยเริ่มทำมาตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2552 เนื่องจากมีคนรู้จักในชมรมธรรมจักร เป็นนักจัดรายการวิทยุอยู่ที่วัดเจดีย์หลวง จึงชักชวนเธอให้มาจัดรายการวิทยุ เธอได้ขออนุญาต คุณยายมาจัดรายการช่วง 11.00-13.00 น. ของทุกวัน และในช่วงเย็น เวลา 17.00-18.00 น. ที่วัดศาลาด อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเธอมีพื้นฐานความรู้ในการใช้คอมพิวเตอร์ เป็นอยู่แล้ว จากการสอนของนายจ้างซึ่งสอนให้เธอใช้คอมพิวเตอร์สำหรับการหาข้อมูล ใน Google โดยเธอจะเปิดเพลงตามคำขอของผู้ฟังที่จะโทรศัพท์เข้ามาขอเพลงเป็นประจำ สลับกับการให้ความรู้ในเรื่องของสุขภาพ การทำบัตรแรงงาน กฎหมายจราจร และธรรมะ ในการดำเนินชีวิต “เราต้องอยู่กับศีลกับธรรม มาอยู่เมืองไทยมาทำงานกับคนไทยต้องเป็นคนดี ซื่อสัตย์ตั้งใจทำงาน อย่าลืมตัวว่ามาอาศัยกับพี่น้องคนไทย เราต้องขอบคุณต้องรู้บุญคุณ อย่าทำตัวเป็นนักเลงทำร้ายกัน และที่สำคัญอย่าทิ้งการศึกษา” นักจัดรายการสาวบอกเล่า ความตั้งใจของเธอ

ก่อนคำ มองว่าสิ่งสำคัญในการดำเนินชีวิตในประเทศไทย คือ ต้องเรียนภาษาไทย เพราะทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับชีวิตต้องใช้ภาษาไทยทั้งหมด ส่วนทักษะอื่นที่อยากเพิ่มเติม เช่น ภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น ด้วยเหตุผลนี้ เธอจึงคิดว่าการให้ข้อมูล ข่าวสารที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนจึงสำคัญ เธอสามารถแนะนำให้ผู้ฟังรายการได้ทราบที่สามารถไปเรียน ที่ไหนได้บ้าง โดยเธอได้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการศึกษา จากคุณครูที่วัดป่าเป้า ซึ่งจะมีเรื่องฝาก ให้เธอช่วยประชาสัมพันธ์ให้เป็นประจำ นอกจากข่าวประชาสัมพันธ์ต่างๆ แล้ว เธอยังเน้นย้ำ ให้ชาวไทใหญ่สนใจเรียนภาษาไทย เพื่อดำรงรักษาวัฒนธรรมของชนชาติของตนเอง “หนูชอบใส่ผ้าถุงตลอด ผู้หญิงไทใหญ่ต้องใส่ผ้าถุง ผู้หญิงต้องไว้ผมยาวไม่ย้อมสีผม เวลาจัด รายการวิทยุก็จะพูดตลอดว่าให้รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีไทใหญ่ไม่ให้สูญหาย” ก่อนคำ คิดว่าชาวไทใหญ่ที่อยู่ในประเทศไทย ควรได้รู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ เพราะชาวไทใหญ่ที่เข้ามาอยู่ประเทศไทยต้องห่างไกลจากบ้านเกิด ทำให้ไม่มีความรู้เกี่ยวกับ

รากเหง้าของตนเอง ซึ่งเพื่อนของเธอมักเล่าให้ฟังถึงเรื่องราวชีวิตของชาวไทใหญ่ที่อยู่ตามแคมป์ก่อสร้าง ที่ทุ่มเทเวลาให้กับการทำงานหาเงินเลี้ยงชีพเท่านั้น ไม่มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกับเครือข่ายชาวไทใหญ่ รวมทั้งขาดโอกาสทางการศึกษาด้วย

ประสบการณ์ชีวิตและการเปลี่ยนแปลงที่ไม่สิ้นสุด ทำให้ ก้อนคำ เปลี่ยนแปลงตัวเองไปในทางที่ดีขึ้นหลายอย่าง จากเดิมชอบเก็บตัวอยู่คนเดียว ไม่มีเพื่อนรุ่นเดียวกัน ไม่ค่อยคุยกับใคร ทำอะไรค่อนข้างช้า แม่เป็นห่วงว่าโตขึ้นมาจะเอาตัวรอดได้อย่างไร แต่เมื่อได้ทำงานหลายๆ อย่าง ได้เรียนรู้ชีวิตภายนอกที่กว้างขึ้นทำให้เธอเปิดโลกของตนเองเรียนรู้เรื่องราวภายนอก กล้าคิดกล้าทำ เอาตัวรอดได้ กล้าหาญมากขึ้น มีความอดทน และที่สำคัญ “หนูพูดเก่งขึ้น แต่รู้จักพูดเฉพาะเรื่องที่จำเป็นเท่านั้น” ก้อนคำ เป็นคนพูดน้อยตั้งแต่เด็ก ไม่ชอบพูดเรื่องไร้สาระ หรือการนินทาให้ร้ายใคร หากเพื่อนๆ ในกลุ่มชวนคุยหยอกล้อเพื่อนๆ แต่เธอจะมีเพียงรอยยิ้มให้เท่านั้น แต่จากโอกาสที่เธอได้เป็นนักจัดรายการวิทยุ ทำให้เธอมีความมั่นใจในการพูด กล้าแสดงความคิดเห็น ซึ่งทำให้เธอสามารถทำหน้าที่พิธีกรในงานกิจกรรมชาวไทใหญ่ และการเป็นคุณครูสอนภาษาไทใหญ่ ให้นักเรียนได้เป็นอย่างดี

การเป็นแกนนำของชมรมธรรมจักร โดยเธอได้ยื่นข่าวประชาสัมพันธ์จากทางวิทยุ เธอจึงสมัครเข้าร่วมเป็นสมาชิกของชมรม ปัจจุบันมีสมาชิกประมาณ 100 กว่าคน ก้อนคำ คิดว่าการดำเนินชีวิตในประเทศไทย ต้องสร้างกำลังใจให้ตนเองและผู้อื่น ที่สำคัญต้องมีที่พึ่งทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ โดยกิจกรรมหลัก คือ การปฏิบัติธรรมในวันสำคัญทางศาสนา ซึ่งการทำกิจกรรมกับชมรมธรรมจักร ทำให้เธอรู้จักเพื่อนชาวไทใหญ่จำนวนมาก เธอกล้าตัดสินใจมากขึ้น และรู้จักการวางแผนในการทำสิ่งต่างๆ “ในการทำงานต้องมีการวางแผนก่อนว่าเราจะทำอะไร เพื่ออะไร และต้องวิเคราะห์ผลที่จะเกิดขึ้นทั้งด้านบวกและลบ เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมอยู่เสมอ อย่างในช่วงที่มีงานปอยสังลอง ชมรมได้รับเชิญมาจากหลายวัด สมาชิกในชมรมต้องปรึกษาพูดคุยกัน วิเคราะห์ความเป็นไปได้ในการเข้าร่วมกิจกรรม บางพื้นที่ที่อยู่ห่างไกลต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูงก็จะเลี่ยงด้วยการส่งสิ่งของไปร่วมกิจกรรมแทน”

จากประสบการณ์ชีวิตที่ผ่านมา ทำให้ ก้อนคำ เกิดความภาคภูมิใจในตนเองหลายเรื่อง ได้แก่ เธอสามารถทำงานเก็บเงินส่งให้พ่อกับแม่ได้ การมีความรู้รอบตัวเพิ่มขึ้น ทั้งจากการเรียนหนังสือ การทำกิจกรรมของเครือข่ายพี่น้องไทใหญ่ รวมถึงการใฝ่รู้ของเธอเอง ความภูมิใจในการเป็นคุณครูสอนหนังสือ ซึ่งเธอทำมาเป็นเวลา 3 ปีแล้ว มีลูกศิษย์เป็นคนดี มารยาทเรียบร้อย เธอภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งของการช่วยเหลือพี่น้องชาวไทใหญ่ ในชมรมธรรมจักร ซึ่งเป็นชมรมที่ต้งขึ้นและดำเนินงานด้วยน้ำใจของสมาชิกทุกคน โดยไม่มีผู้ใดให้เงิน

สนับสนุนก็สามารถดำเนินงานได้ และเธอภูมิใจที่ชีวิตของเธอไม่เคยพบปัญหาอุปสรรค
ในชีวิตที่รุนแรง เธอเชื่อในการทำความดี และการประพุดคนอยู่ในหลักศีลธรรม ซึ่งทำให้
ชีวิตของเธอพบแต่ความสุขความเจริญ “ตั้งแต่โตเป็นผู้ใหญ่ หนูไม่เคยทำบาป เช่น การฆ่าสัตว์
ตัดชีวิต และไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข” ความคิดเช่นนี้ เธอถูกคิดได้เมื่อครั้งเป็นเด็ก ขณะที่เธอ
และเพื่อนไปจับเขียดเพื่อนำมาขายกิน เธอจับเขียดขึ้นมากำลังจะเอาเสียบเพื่อเตรียมไปขาย
เขียดคืนเพื่อเอาชีวิตรอดจนกระทั่งหลุดจากมือของเธอ เธอตกใจกลัว และถูกคิดได้ว่าใครที่รัก
ชีวิตของตนเอง และไม่ยอมให้ใครมาทำร้ายตนเองด้วยกันทั้งนั้น

ปัจจุบัน ก่อนคำ ยังคงมีความสุขการทำงานในประเทศไทย แม้ว่าจะมีข้อกั้ว
เกี่ยวกับทางบ้านเล็กน้อย เนื่องจากเธอเป็นเสาหลักในการทำงานหาเงินส่งให้ครอบครัว
เธอไม่ยอมให้พ่อแม่ต้องทำงานลำบาก แต่รายได้ของเธอก็ยังไม่มากพอที่จะทำให้พ่อกับแม่
ของเธออยู่อย่างสบายโดยไม่ต้องทำงาน รวมถึงความหวังใยต่อพี่น้องแรงงานชาวไทยใหญ่
ที่อยู่ในสังคมไทย ไม่ยอมให้ถูกเอาเปรียบจากนายจ้าง และการถูกหลอกจากนายหน้า
ในการทำบัตรแรงงาน ซึ่งมีทั้งนายหน้าชาวไทยและชาวไทยใหญ่ด้วยกันเอง

ในการเป็นนักจัดรายการวิทยุ เธอได้รับรู้ถึงความสุขของผู้ฟังที่โทรเข้ามาขอเพลง
และปรึกษาปัญหาในการดำเนินชีวิต รวมทั้งเป็นกำลังใจที่ดีอยากให้เธอมาจัดรายการทุกวัน

ในการเป็นคุณครู ก่อนคำ อยากทำงานเพื่อส่วนร่วม ซึ่งอาชีพครู เป็นหนึ่งอาชีพ
ที่เธอภูมิใจ เธอมีเป้าหมายอยากให้ลูกศิษย์ เพราะทำให้พี่น้องชาวไทยใหญ่ เป็นคนดี มีมารยาท
รู้เท่าทันคนอื่น ไม่ถูกหลอก เอาตัวรอดได้ รู้รักษาภาษาไทยใหญ่ และสามารถดำเนินชีวิตได้
อย่างถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

ในการเป็นอาสาสมัครชมรมธรรมจักร เป้าหมาย คือ ทำให้พี่น้องชาวไทยใหญ่ได้มา
รวมตัวกันช่วยเหลือกัน มีปัญหาปรึกษาหารือกัน รักษาวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทยใหญ่
และอยากให้ทุกคนมีความสุขมีความหวังกับชีวิต

ในด้านการเรียน ก่อนคำ มีความฝันถึงการเรียนในระดับปริญญาตรี แต่ยังไม่ระบุ
สาขาที่สนใจเป็นพิเศษ เธอคิดว่าการมีความรู้จะทำให้การดำเนินชีวิตสะดวกขึ้น ทั้งความรู้
รอบตัว ความรู้ด้านภาษา ความรู้เรื่องกฎเกณฑ์ระเบียบของสังคม ทำให้มีการปรับตัว
และรู้เท่าทันสังคม ซึ่งอาจเรียนรู้ทั้งจากผู้ที่มิประสบความสำเร็จชีวิตมาก่อน และเรียนรู้จากการเรียน
หนังสือได้ด้วยเช่นกัน

ส่วนในเรื่องความรัก การมีครอบครัวคู่ชีวิต ก่อนคำ ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้
เธอมุ่งมั่นในการทำงานเก็บเงินเท่านั้น อีกทั้งมุ่งมองความรักของเธอนั้นเป็นการให้

ความปรารถนาดี ความหวังดีต่อพี่น้องแรงงานชาวไทยใหญ่ ดังนั้นหากเธอจะประทับใจผู้ชายสักคน เธอจะเลือกคนที่ทำงานเพื่อส่วนร่วมเช่นกัน

เธอกำลังถึงเป้าหมายชีวิตว่า “หนูจะเรียนหนังสือให้สูงขึ้น จะสอนหนังสือต่อไปเรื่อยๆ ต่อให้มีลูกศิษย์คนเดียวก็จะสอน และจะทำงานของชมรมต่อไปเรื่อยๆ เจอปัญหาใดๆ ก็จะไม่ท้อถอยเพราะรู้ว่าสิ่งที่หนูทำอยู่มันเป็นสิ่งที่ดี” พร้อมเสริมว่าสิ่งที่ทำให้เธอมีอิสระได้ทำในสิ่งที่รักเหล่านี้ ส่วนหนึ่งเพราะน้ำใจของคนไทยที่เธอได้มาอาศัยพึ่งพิง เธอได้รับการไถ่ถามสารทุกข์สุขดิบจากคนไทยที่อยู่รอบข้างเสมอที่คอยพรั้าสอนเธอว่าให้ดูแลตัวเอง ตั้งใจเรียนเพื่อชีวิตที่ก้าวหน้าของเธอเอง

บทสรุป

ประสบการณ์ชีวิตของหญิงสาวชาวไทยใหญ่ ที่ยังคงมุ่งมั่นรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีของชาวไทยใหญ่ไว้ให้คนรุ่นต่อไป ได้รู้ซึ้งและเข้าใจถึงรากเหง้าของเชื้อชาติชาวไทยใหญ่ จึงทำให้เธอเลือกทำงานเลี้ยงชีพ และทำกิจกรรมเพื่อส่วนร่วมเพื่อหล่อเลี้ยงคุณค่าของการเป็นชาวไทยใหญ่ ก่อนคำ ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ มากมาย ที่หล่อหลอมให้เธอสามารถดำเนินชีวิตดูแลตนเองและครอบครัวได้ดังเช่นทุกวันนี้ โดย ก่อนคำ มีการเรียนรู้ในหลายเรื่อง ได้แก่

เรื่องทักษะภาษาไทย ก่อนคำ ได้เรียนหนังสือใน โรงเรียนของรัฐ ซึ่งเป็นโรงเรียนในหมู่บ้าน ทำให้เธอได้เรียนภาษาพม่า สามารถฟังพูดอ่านเขียนได้ดี แต่โอกาสได้เรียนหนังสือของเธอมีถึงเพียงชั้น 3 เท่านั้น ด้วยเหตุผลในการย้ายที่อยู่ของครอบครัว จึงทำให้เธอไม่ได้เรียนหนังสือต่อปัจจุบัน ก่อนคำ กำลังศึกษาที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยระดับประถมศึกษา วัดป่าเป้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยเรียนทุกวันอาทิตย์ ตั้งแต่เวลา 12.00-16.00 น. ซึ่งทำให้เธอต้องอ่านหนังสือ ค้นคว้าข้อมูลเพื่อทำรายงานส่งอาจารย์ โดยเธอคาดหวังการเรียนต่อในระดับสูงถึงระดับปริญญา ซึ่งเธอให้ความสำคัญกับการศึกษาว่ามีส่วนในการช่วยเพิ่มเติมความรู้ และทำให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างถูกต้องตามกฎระเบียบของสังคม

เรื่องการปรับตัวในสังคม ก่อนคำ ได้เรียนรู้การทำงานเพื่อส่วนร่วม จากการเป็นอาสาสมัครของชมรมธรรมจักร ซึ่งมีกิจกรรมส่งเสริมพุทธศาสนา และเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของพี่น้องแรงงานชาวไทยใหญ่ ทำให้เธอเรียนรู้การทำงานกับผู้อื่น การวางแผนในการทำงาน การวิเคราะห์ผลที่จะเกิดขึ้น การเป็นอาสาสมัครสอนภาษาไทยที่วัดป่าเป้า อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นอีกบทบาทที่ ก่อนคำ ได้เรียนรู้ถึงการศึกษาค้นคว้าเรื่องประวัติศาสตร์ไทยใหญ่ การดำรงชีวิตและการปรับตัวในประเทศไทย การดูแลสุขภาพ

เรื่องการทำงาน ก่อนคำ ผ่านทำงานแม่บ้าน และการดูแลผู้สูงอายุ ส่วนการเป็นครู ก็เป็นอีกหนึ่งงานอาสาสมัครที่เธอภูมิใจ

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน เธอได้รับสาระความรู้เกี่ยวกับสิทธิแรงงาน การจัดทำ บัตรแรงงาน จาก Web Site ที่เกี่ยวข้อง และจากเพื่อนในเครือข่ายที่ทำกิจกรรมร่วมกัน แต่ ความรู้จากโลกอินเทอร์เน็ตอาจไม่เพียงพอในการทำความเข้าใจเรื่องราวของชาวไทใหญ่ หลังเลิกงานของทุกวัน เธอจึงไปเรียนเพิ่มเติมความรู้ที่วัดป่าเป้า ซึ่งมีผู้รู้ชาวไทใหญ่มาให้ ความรู้รอบตัวแก่เธอ

หม่านฟ้า อายุ 24 ปี

หญิงสาวชาวไทใหญ่รูปร่างเล็ก ผิวขาว ผมดำยาว และรอยยิ้มที่เป็นกันเอง เธอมีนิสัย ชอบเก็บตัว มีโลกส่วนตัวสูง ชอบอ่านหนังสือธรรมะ และหนังสือประเภทให้แรงบันดาลใจ เธอไม่ค่อยได้คบหากับเพื่อนชาวไทใหญ่มากนัก บุคลิกที่ดูบอบบางกลับตรงกันข้ามกับ เรื่องราวที่เธอถ่ายทอดให้ฟังว่าชีวิตเธอต้องต่อสู้ดิ้นรนมากมายเพียงใด

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

บ้านเกิดของหม่านฟ้า อยู่ที่เมืองน้ำจาง ติดกับเขตเมืองนาย รัฐฉาน หมู่บ้านของเธอ เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก 30 ครัวเรือน สภาพถนนเป็นดินมีฝุ่นฟุ้ง ชาวบ้านส่วนใหญ่ต้องเดินเท้า เพื่อไปทำงานหรือไปที่ต่างๆ บางครอบครัวมีเกวียนสำหรับใช้ในการเดินทางและทำการเกษตร ส่วนการใช้น้ำในการอุปโภคบริโภคนั้น การปลูกผัก ปลูกข้าวไร้ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก บริเวณใกล้ ๆ หมู่บ้านมีลำห้วยไหลผ่านทำให้สภาพพื้นดินมีความชุ่มชื้นพอสมควร ส่วนน้ำที่ใช้ในการบริโภคนั้น ทุกคนต้องไปหาบน้ำที่ลำห้วยซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้านออกไปใช้เวลาเดินทางไปกลับประมาณ 2 ชั่วโมง “หนูต้องตื่นตั้งแต่เวลา 05.00 น. ไปหาบน้ำกับพี่สาว ถ้าเราตื่นเข้าไปถึงลำห้วยก่อน เราก็จะได้น้ำที่ใสสะอาด ตอนเด็กเด็กหนูก็ขี้เกียจตื่นบ้าง แต่ถ้าไม่ไปก็จะโดนแม่ตี” เธอและพี่สาวต้องหาบกระบอกลำใหญ่ขนาดความยาวหนึ่ง สอก หาบข้างละ 5 กระบอกลำเพื่อใส่น้ำกลับมาน้ำบ้าน โดยเอาใบไม้ปิดไว้ด้านบนกระบอกลำไม้ไผ่ เพื่อไม่ให้น้ำกระฉอกล้นออกมาในขณะที่เดินทางกลับบ้าน นอกจากนี้เป็นบริเวณที่ชาวบ้านไป หาบน้ำมาบริโภคแล้ว บริเวณนั้นก็เป็นที่จุดอาบน้ำของคนในหมู่บ้านด้วยเช่นกัน

“ชีวิตที่บ้านเป็นชีวิตที่หนูมีความสุขมาก” เธอเล่าว่าเป็นชีวิตที่มีอิสระ ได้ทำงานที่เป็นเจ้านายตนเอง ครอบครัวของเธอมีฐานะปานกลาง พออยู่พอกิน มีอาหารกินอุดมสมบูรณ์ บ้านของเธอต้องมีข้าวสาร ต้องซื้อหมูจากเพื่อนบ้านที่เลี้ยงหมู ซื้อเกลือ และผงชูรส เท่านั้น

พืชผักปลูกเอง และใช้น้ำมันงา น้ำมันจากถั่ว ที่แม่ของเธอเอาไปให้โรงงานในตัวเมือง สกัดเป็นน้ำมัน ส่วนผลไม้ที่นั่นสามารถหาทานได้ในป่า เป็นผลไม้ป่าที่มีหลากหลายชนิด

ครอบครัวของเธอมีสมาชิกทั้งหมด 4 คน มีพ่อ แม่ พี่สาวซึ่งมีอายุมากกว่าเธอ เพียงปีเดียว และเธอเป็นน้องสุดท้อง พ่อของเธอถูกคัดเลือกให้เป็นทหารไทใหญ่ จึงไม่ค่อยได้อยู่บ้าน “โตมาเหมือนคนไม่มีพ่อ” เธอกล่าวเช่นนั้น เธอจึงเติบโตมาด้วยการเลี้ยงดูของแม่ เพียงลำพังจนถึงอายุ 10 ปี แม่ต้องเลี้ยงดูเธอและพี่สาว ในขณะที่เดียวกันก็ต้องทำสวน ทำนา เย็บผ้า และทำงานอื่นๆ ในบ้าน แม่สอนให้เธอกับพี่สาวทำงานทุกอย่างให้เป็น เธอต้องหาน้ำ ต่ำข้าว ถางหญ้า ฯลฯ ตั้งแต่เด็ก มีหลายครั้งที่เธอขี้เกียจ งอแงไม่ยอมทำงาน จนแม่ต้องดู ต้องสอนว่าเพราะอยากให้อายุยืนยาวให้ช่วยเหลือตัวเองได้

ช่วงวัยเด็ก ย่ำมาอยู่บ้านด้วย ในบรรดาหลานทั้งหมด เธอมักถูกใช้ให้ทำงานทุกอย่าง มากกว่าหลานคนอื่น “ขำรักหลานไม่เท่ากัน” เป็นคำกล่าวที่สะท้อนถึงชีวิตในวัยเด็ก เธอมักจะถูกกดดันแกล้งให้ทำงานบ้าน โดยคาดเดาว่าอย่าไม่รักเธอเพราะไม่ชอบแม่ของเธอนั่นเอง ชีวิตดำเนินมาจนกระทั่งแม่ทนไม่ไหวจึงได้ย้ายออกมาจากบ้านหลังนั้นและมาอยู่กับพี่สาว ของแม่ ส่วนย่าได้ย้ายกลับไปอยู่บ้านในเขตเมือง

ชีวิตในวัยเด็ก หม่านฟ้า ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนที่มีการสอนหนังสือไทใหญ่ พู๊ดได้ แต่เขียนภาษาไทยยังไม่ค่อยได้ พออายุ 4 ขวบ แม่ส่งไปเรียนโรงเรียนอนุบาล ของรัฐบาลพม่าในเมือง เธอจึงย้ายไปอยู่กับย่า นับว่าการย้ายมาอยู่กับย่าครั้งนี้เป็นโอกาสให้เธอ ได้เรียนภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า วิชาคณิตศาสตร์ ฯลฯ “ชอบไปโรงเรียน ได้เรียนหนังสือ แต่เสียดายที่ไม่ได้อยู่กับแม่” เธอกล่าวถึงความรู้สึกขณะนั้น เธอและหลานอีก 3 คน ต้องเดินเท้าไปโรงเรียน ซึ่งใช้เวลาเดินทางผ่านหมู่บ้านต่างๆ ออกจากบ้านตั้งแต่เวลา 06.00–07.45 น. ตอนกลับก็เช่นกัน ส่วนการสอนของคุณครูชาวพม่านั้นเน้นเรื่องภาษาพม่า และภาษาอังกฤษ เป็นหลัก และมีความเข้มงวดในการคุมความประพฤติของนักเรียน หากนักเรียนคนใดฝ่าฝืน กฎระเบียบของโรงเรียน เช่น ทะเลาะวิวาท ไม่ฟังคุณครูสอน ส่งการบ้านไม่ตรงเวลา ขาดเรียน มาโรงเรียนสาย ไข่เล็บบยาว ผมยว เป็นต้น ต้องถูกทำโทษในหลายลักษณะตามความหนักเบา ของความผิด เช่น การถูกตีด้วยไม้เรียว การถูกตีที่ปลายนิ้วมือทั้ง 5 ด้วยไม้บรรทัด การยืน กระต่ายขาเดียว การวิ่งรอบโรงเรียน เป็นต้น นักเรียนส่วนใหญ่หากทำผิดก็ยอมรับผิด ไม่มีการฟ้องผู้ปกครอง เพราะทุกคนคิดว่าถ้าไม่ทำผิดครูคงไม่ทำโทษ

หม่านฟ้า ชอบเรียนหนังสือภาษาอังกฤษ เธอคิดว่าเป็นวิชาที่ฟังแล้วเธอเข้าใจได้ง่าย ครูมักจะให้นักเรียนมาท่องศัพท์เป็นประจำ เธอทำได้ดีและในการทำข้อสอบเธอมักจะทำเสร็จ เร็วกว่าเพื่อนคนอื่นๆ แต่วิชาที่ไม่ชอบ คือ วิชาภาษาพม่า ซึ่งเรียนหลักภาษาพม่า เธอไม่ชอบ

การเขียนเรื่องราว การเขียนบทกลอนเท่าใดนัก ในการสอบเป็นการสอบด้วยข้อเขียน แต่ไม่ได้ถามความคิดเห็น แต่เป็นการท่องจำโดยคำตอบต้องตรงตามเรื่องราวในหนังสือห้ามคิดเขียน แม้แต่คำเดียว

ในช่วงใกล้สอบเธอได้เรียนพิเศษกับคุณครูชาวพม่า เนื่องจากบ้านคุณครูอยู่ใกล้บ้านย่าของเธอ ครูจึงให้ไปเรียนพิเศษด้วย เธอ พร้อมหลานๆ และเพื่อน ไปเรียนพิเศษที่บ้านครู ตั้งแต่เวลา 18.00-21.00 น. แล้วทุกคนก็นอนค้างที่บ้านครูซึ่งเตรียมห้องนอนไว้ให้พร้อม ความฝันในวัยเด็กของเธอจึงอยากเป็นครู อยากสอนหนังสือ เพราะเห็นคุณครูสอนแล้ว น่าจะสนุกดี อย่างไรก็ตามเธอมีโอกาสดูเรียนหนังสือถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เท่านั้น มีความจำเป็นต้องหยุดเรียน เนื่องจากช่วงนั้นมีทหารเข้ามาทำการสู้รบในหมู่บ้าน ผู้ใหญ่พาเด็กอีกหลายชีวิตเข้าไปหลบในหลุมหลบภัยใต้ดิน พอเปิดหลุมขึ้นมาเธอเห็นคนตายจำนวนมาก บางคนถูกจับตัวไป เหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นอีกหลายครั้ง มีการอพยพชาวบ้านให้ไปอยู่อีกหมู่บ้านหนึ่ง เธอกับแม่ก็ต้องย้ายหมู่บ้านด้วยเช่นกัน

ในที่สุด พ่อของเธอก็กลับมา เนื่องจากเกษียณอายุราชการ แต่พ่อไปอาศัยอยู่ที่บ้านย่าในเมือง ตอนแรกแม่คิดว่าพ่อเสียชีวิตไปแล้ว เพราะขาดการติดต่อไปนาน หลังจากพ่อกลับมาได้ 6 เดือน พ่อชวนแม่ไปเมืองไทยเพราะไม่รู้จะทำมาหากินอะไร เนื่องจากถูกให้ย้ายบ้าน จึงไม่มีที่สวนที่นาไว้ทำกิน จะเช่าหรือซื้อก็มีราคาแพง พ่อจึงตัดสินใจชวนแม่ไปหางานทำที่เมืองไทยโดยเริ่มเข้าไปทำงานทางอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ โดยส่งพี่สาวของเธอไปอยู่กับน้า ส่วนเธอถูกส่งไปอยู่กับย่าในเมือง ส่วนพ่อแม่ของเธอเข้ามาอยู่เมืองไทยได้ประมาณ 4 ปี ได้ข่าวจากคนรู้จักในหมู่บ้านที่กลับไปเยี่ยมบ้านแล้วฟังต่อ ๆ กันมาว่าเธอเสียชีวิตแล้ว แม่ให้พ่อรีบกลับมาดูเธอที่บ้านรัฐฉาน ถ้ายังไม่เสียชีวิตให้รับมาอยู่ด้วยที่เมืองไทย เธอกับพี่สาวจึงได้เข้ามาอยู่เมืองไทยตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

ฉากทัศน์ชีวิต นอกประเทศไทย

ชีวิตของเธอในบ้านหลังที่สองเริ่มต้นจากการเดินเท้าข้ามฝั่งเขตชายแดนโป่งป่าแถมทางจังหวัดแม่ฮ่องสอน จนมาถึงอำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ วันนั้นเองที่ทำให้เธอได้รู้จักประเทศไทย “เวลาเราไปซื้อของกลัวคนไทยไม่เข้าใจที่เราพูด ก็จะถามแม่ตลอด” เธอเล่าถึงชีวิตตอนเข้ามาอยู่ใหม่ๆ จากนั้นพอเริ่มฟังบ่อยๆ พูดบ่อยๆ เธอจึงเริ่มฟังและพูดภาษาไทย เข้าใจได้บ้าง แม่ของเธอส่งเธอไปทำงานเป็นแม่บ้าน ที่บ้านหนองยาว อำเภอฝาง ชีวิตแรงงานของเธอจึงเริ่มต้นขึ้นตอนอายุเพียง 10 ปี เธอต้องทำงานบ้านทุกอย่าง ซึ่งเธอก็ทำได้เพราะแม่สอนให้เธอทำงานทุกอย่างเมื่อตอนอยู่รัฐฉาน

คุณแม่สอนเมื่อตอนเริ่มทำงานในเมืองไทย “ต้องทำงานได้ทุกอย่าง ที่สำคัญสิ่งของของคนอื่นไม่ใช่ของเรา ถ้าเราเจอก็เอาไปคืนให้ ถ้าเราไปอยู่บ้านเจ้านายจะพิสูจน์ว่าเราเป็นคนยังไง ลูกคอยคุณนะเขาจะพิสูจน์เรา” แล้วเธอก็เจอการพิสูจน์อย่างที่คุณแม่บอกไว้ หรืออาจเป็นเรื่องบังเอิญก็ไม่มีใครรู้ได้ เจ้านายของเธอมักจะทิ้งเงิน สร้อย แหวน ไว้บนโต๊ะ เธอจำคำสอนของคุณแม่ไว้เสมอ เธอจึงเก็บสิ่งของมีค่าทุกชิ้นของเจ้านายคืนให้เจ้านายทุกครั้ง ซึ่งเธอไม่ได้คิดอะไรมากเพราะคิดว่าเจ้านายคงลืมทิ้งไว้ เธอได้ค่าจ้างเดือนละ 800 บาท ทำงานเป็นแม่บ้านได้ 5 เดือน จึงลาออก เพราะเริ่มเหนื่อย

จากนั้น แม่ได้หางานที่ร้านขายอาหารให้ ชีวิตของเธอเริ่มต้นด้วยการตื่นนอนตอนตี 2 เพื่อไปจ่ายตลาด ได้ค่าจ้างเดือนละ 800 บาท แต่เธอก็ทนกับการตื่นแต่เช้า โดยเฉพาะฤดูหนาวอากาศที่หนาวเย็น ทำให้เด็กอย่างเธอต้องยอมแพ้กับการตื่นตี 2 มาจ่ายตลาด เธอทำงานได้ประมาณ 4-5 เดือน รู้สึกเหนื่อยจึงขอลาออก เมื่อไม่มีงานจึงกลับมาอยู่กับพ่อแม่ ซึ่งตอนนั้นพ่อและแม่ทำงานในสวนลั่นจี่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เธอไปช่วยแม่ทำงานรดน้ำต้นไม้ เจ้านายใจดีก็ให้ค่าขนมเธอครั้งละ 20-30 บาท ช่วงที่ได้อยู่กับพ่อแม่นี้เองที่ทำให้เธอมีโอกาสไปเรียนหนังสือที่โบสถ์ ซึ่งมีครูชาวต่างชาติสอนหนังสือให้ฟรี มีอาหารกลางวันให้ เธอจึงขออนุญาตแม่ไปเรียนหนังสือ เธอไปเรียนหนังสือตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 08.00-16.00 น. ได้เรียนภาษาไทยโดยครูคนไทย เรียนภาษาไทยใหญ่โดยครูคนไทยใหญ่ และเรียนภาษาอังกฤษโดยครูชาวต่างชาติ แต่เธอเลือกเรียนเฉพาะภาษาอังกฤษ เนื่องจากครูชาวไทยไม่ค่อยเข้าสอน และอธิบายด้วยคำที่เข้าใจยาก อีกทั้งเธอเข้าไปเรียนในช่วงกลางทางแล้ว ไม่ได้เรียนตั้งแต่เริ่มต้น ทำให้เธอเรียนไม่ทันเพื่อนเพราะเธอยังอ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ ส่วนภาษาไทยใหญ่เธอไม่เรียนเพราะเธอสามารถพูดสื่อสารได้ ส่วนการอ่านและเขียนนั้น เธอไม่เห็นความสำคัญ “เมื่อก่อนไม่คิดว่าต้องอ่านเขียนภาษาไทยใหญ่ให้เป็น เพราะไม่ค่อยมีใครใช้กัน นอกจากภาษาพูดที่เราใช้กันในครอบครัวอยู่แล้ว ไม่ต้องเรียนก็ได้” ส่วนวันอาทิตย์ที่โบสถ์ มีกิจกรรมร้องเพลง เล่นเกมส์ แจกขนม เธอมีความสุขกับการไปเรียนและทำกิจกรรมที่โบสถ์มาก

หม่านฟ้า ได้เรียนหนังสือที่โบสถ์ได้ประมาณ 4 เดือน พ่อรู้จักครูที่สอนภาษาไทยใหญ่ที่บ้านเวียงห้วย อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ พ่อจึงส่งเธอไปเรียนที่วัดคอยพระธาตุ โดยให้เธอไปพักอาศัยกับครู ทำให้เธอได้เรียนภาษาไทย ภาษาไทยใหญ่ ภาษาอังกฤษ ทุกวิชา สอนโดยคุณครูชาวไทใหญ่ เธอไปเรียนหนังสือตั้งแต่วันจันทร์ถึงวันศุกร์ เวลา 08.00-16.00 น. ขณะนั้นเธอมีอายุ 12 ปี สามารถพูดได้ แต่เขียนยังไม่คล่อง เป็นโรงเรียนที่มีองค์กรสนับสนุนทุนการศึกษา เธอจึงได้เรียนฟรี มีรถบริการรับส่งที่บ้านฟรี รวมทั้งมีการร่วมแข่งกิจกรรม

วิชาการร่วมกับนักเรียนในโรงเรียนอื่นด้วย เธอเรียนถึงประถมศึกษาปีที่ 3 มีเหตุให้เธอต้องหยุดเรียนเพราะต้องย้ายตามพ่อแม่ โดยเธอได้รับประกาศนียบัตรรับรองการศึกษาจากวัดคอยพระธาตุมาด้วย

การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นอีกครั้งกับชีวิตเมื่อพ่อแม่ย้ายไปทำงานในสวนลื่นจีที่บ้านหนองยา อำเภอฝาง เพราะงานที่สวนลื่นจีแห่งเดิมมีคนงานจำนวนมาก ในขณะที่งานลดน้อยลงเนื่องจากไม่มีผลผลิต จึงมีการลดลูกจ้างลง เธอจึงต้องตามไปทำงานเป็นแม่บ้านด้วย ซึ่งเจ้านายเก่าได้บอกต่อเจ้านายใหม่ให้ว่าเธอเป็นคนที่ไม่ไว้ใจได้ เธอต้องทำงานบ้านทุกอย่าง และต้องช่วยดูแลร้านขายของด้วย ทำงานเป็นแม่บ้านได้ 3 ปี เธอรู้สึกเหนื่อยมาก อีกทั้งเธอรู้สึกหวาดกลัวเจ้านายผู้ชายที่มักจะมาเรียกให้เธอตื่นตอนเช้ามีดไปทำงาน เธอจึงบอกเจ้านายผู้หญิงซึ่งพอทราบนิสัยของสามีตนเองบ้าง จึงแก้ปัญหาโดยการเป็นคนมาเรียกเธอในตอนเช้าแทน

เมื่อเธออายุ 14 ปี เจ้านายของแม่รู้จักเจ้านายที่เชียงใหม่จึงติดต่อให้เธอมาทำงานเป็นที่เลี้ยงเด็กที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ ทำงานได้เพียง 3 เดือน จึงขอลาออก เนื่องจากเธอไม่ชอบการเลี้ยงเด็ก อีกทั้งเจอเหตุการณ์เดิม คือ เจ้านายผู้ชายมักเข้ามาลวนลาม โดยแต่ละเนื้อต้องตัวเธอเมื่อมีโอกาส เธอเล่าให้เจ้านายผู้หญิงฟังซึ่งพอจะรู้จักนิสัยของเจ้านายผู้ชายอยู่แล้ว จึงยินยอมให้เธอลาออกแต่โดยดี เธอกลับไปอยู่กับแม่ที่อำเภอฝางได้ประมาณ 2 อาทิตย์ คนขายน้ำเต้าหู้ ซึ่งอยู่บ้านใกล้บ้านเจ้านายคนก่อนที่เธอทำงานด้วย ชวนให้เธอไปขายน้ำเต้าหู้ในโรงพยาบาลสวนดอก เธอจึงตกลงกลับมาทำงานที่เชียงใหม่อีกครั้ง แต่แล้วกลับไม่เป็นอย่างที่ตกลงกัน เธอถูกส่งไปทำงานที่ร้านขายก๋วยเตี๋ยวที่จังหวัดน่าน “ตอนนั้นไม่ได้กลัวอะไร เธออยากไป ออกไปเรื่อยๆ ไม่ได้คิดอะไร ไปก็ไป” เธอกล่าวย้อนถึงความรู้สึกที่เกิดขึ้นในขณะนั้น

เจ้านายคนใหม่ของเธอทำงานเป็นพยาบาล และเปิดร้านขายก๋วยเตี๋ยวด้วย เจ้านายนั่งรถโดยสารไปรับเธอที่จังหวัดเชียงใหม่ด้วยตนเอง เจ้านายใหม่รักและเอ็นดูเธอเหมือนลูกคนหนึ่ง หน้าทีของเธอ คือ ล้างจาน เสิร์ฟน้ำ ทำอาหาร งานที่ทำก็มีความสุขดี แต่เธอก็ทำงานได้เพียง 5 เดือน เพราะเธอคิดถึงพ่อกับแม่อยากกลับไปหาแม่ที่อำเภอฝาง และอีกเหตุผลที่ทำให้เธอไม่อยากจะอยู่ต่อ เนื่องจากสมัยนั้นมีเหตุการณ์น้ำท่วมในเขตอำเภอเมืองน่าน ทำให้เธอรู้สึกกลัว จึงขอลาออก ในขณะนั้น “คิดล่วงหน้าเป็นเดือนว่าจะบอกเจ้านายอย่างไรไม่ให้เจ้านายเสียใจ” ในที่สุดเธอก็ตัดสินใจบอกเจ้านาย วันที่เธอเดินทางกลับ เจ้านายนั่งรถมาส่งเธอจนถึงบ้านที่อำเภอฝาง และเอาเงินค่าจ้างของเธอมามอบให้แม่ของเธอด้วย

พอเธออายุได้ 15 ปี แม่ได้ซื้อที่ดินที่บ้านแม่ฆ่า อำเภอฝาง แล้วเริ่มสร้างบ้าน แม่จึงพาเธอไปเรียนหนังสือที่โรงเรียนบ้านไหล่ฝาง อำเภอฝาง โดยเอาใบประกาศนียบัตร จากวัดคอยพระธาตุไปยื่นสมัครเรียนต่อ เธอเริ่มเรียนตั้งแต่ประถมศึกษาปีที่ 4-6 เธอเรียน หนังสือไม่เก่ง แต่พออ่านออกเขียนได้ เพราะไม่ได้เริ่มเรียนภาษาไทยตามหลักภาษาที่ถูกต้อง คือ พยัญชนะ สระ วรรณยุกต์ แต่เธอก็พยายามเรียน และไม่เคยขาดเรียน “ช่วงแรกครูสึกเหงา เกรี้ยวว่าหนูจะทำไม่ได้ หนูอายุมากกว่าคนอื่นกลัวเรียนไม่ทันเพื่อน” ในห้องเรียนมีเพื่อน ชาวไทใหญ่ มูเซอ และคนไทใหญ่ ส่วนเรื่องการเรียนหากวิชาไหนที่คุณครูเป็นคนดู เธอก็จะไม่ชอบเรียนวิชานั้น ด้วยความที่นางสาว Y อายุมากกว่าเพื่อนในห้อง บุคลิกที่ดู เป็นผู้ใหญ่ ชอบอยู่คนเดียว เพราะในห้องเป็นรุ่นน้องอายุประมาณ 9-10 ปี คุณครูจึงมักเรียกใช้ เธอเป็นประจำ โดยใช้ให้ทำความสะอาดห้องพักครู ล้างแก้ว บีบนวด เป็นต้น เพราะคุณครู เห็นว่าเธอเรียกใช้ได้ง่าย ทำงานเก่ง สะอาดเรียบร้อย ไม่บ่นหรือไม่พอใจเมื่อครูเรียก ในช่วงที่เรียนหนังสือ เธอได้ทุนเรียนฟรีตลอด วันจันทร์ถึงวันศุกร์เธอได้เรียนหนังสือ ส่วนกลางคืนของทุกวัน และวันเสาร์อาทิตย์เธอต้องรับจ้างทำงาน ไม่ได้เที่ยวเหมือน เพื่อนรุ่นเดียวกันคนอื่นๆ ทำให้ชีวิตวัยรุ่นของเธอต่างจากคนอื่น โดยแม่จะรับงานให้

เมื่อเรียนจบประถมศึกษาปีที่ 6 แม่อยาก让她เรียนมัธยมศึกษาตอนต้นต่อ แต่เธออยากทำงานเก็บเงิน “ถ้าเรามีเงินเป็นของตนเอง เวลาอยากได้อะไรก็จะได้ไม่ต้องขอแม่ และอยากมีเงินเดือนส่งมาให้แม่” เธอก้าวถึงความคิดในขณะนั้น เธอจึงบอกแม่ว่าเธอ จะทำงานไปด้วยและเรียนไปด้วย เธอจึงปรึกษาครูที่โรงเรียนว่าเรียนที่ไหนที่จะทำงานได้ แบบที่เธอตั้งใจ ครูแนะนำให้เธอเรียนแบบการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย (กศน.) ที่บ้านแม่สุนหลวง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเพื่อนบางคนก็มาเรียนที่ กศน.เช่นเดียวกัน เธอเรียนได้ไม่ถึงเดือน ก็หยุดเรียนและกลับเข้ามาหางานทำที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ “ทำงานในสวนลั่นจี่ทั้งเหนื่อยและร้อน เลยเริ่มจี้เกียจไปเรียน” เธอบอกเหตุผลที่หยุดเรียน

หม่านฟ้า เป็นเพื่อนกับลูกสาวผู้ใหญ่บ้าน เธอจึงขอให้เขาแนะนำงานให้ที่เชียงใหม่ เธอจึงได้งานเป็นแม่บ้านแถวป่าแดด บ้านเจ้านายเป็นบ้านจัดสรร เจ้านายผู้หญิง มีสามีเป็น ชาวต่างชาติ มีลูก 2 คน สามีเจ้านายอยู่เมืองนอก จึงไม่ค่อยได้กลับประเทศไทย ได้ค่าจ้าง เดือนละ 4,000 บาท ทำได้เพียง 4 เดือน ก็มีเหตุให้ต้องลาออกเพราะต้องเดินทางไปกรุงเทพฯ

อาของเธอเดินทางมาจากภูฏาน และต้องการไปหาญาติที่กรุงเทพฯ จึงอยาก让她 ไปเป็นเพื่อน เธอเคยเห็นกรุงเทพฯ จากโทรทัศน์ เป็นเมืองที่กว้างใหญ่ เธอกลับหลงทาง เพราะมองไปทางไหนก็เหมือนไม่มีที่สิ้นสุด แต่แม่ของเธอไม่อยากให้ไปเพราะกรุงเทพฯ อยู่ไกล “แม่บอกว่าถ้าไม่มีเงินเดินทางกลับมา ไม่ต้องโทรหาแม่” ในที่สุดเธอก็ตัดสินใจ

ยังยืนยันไปกรุงเทพฯ กับเอาไว้ได้ โดยการจ่ายค่านายหน้าให้พาแอบเดินทางโดยรถโดยสาร
ปรับอากาศ โดยแอบอ้างเป็นเมียและลูกของคนขับรถโดยสารปรับอากาศ

เมื่อถึงกรุงเทพฯ ป้าของเธอมารับไปที่พักซึ่งอยู่ในบริเวณโรงงานทำไม้อัดและทำ
เฟอร์นิเจอร์ พักอยู่กับป้าเป็นเวลา 3 วัน มีญาติอีกคนมารับไปทำงาน เพราะอยากหางานทำ
กรุงเทพฯ เธอและอาไปทำงานที่โรงงานทำกุ้งสดตามที่ญาติหาให้ ในโรงงานมีแรงงาน
ชาวพม่าจำนวนมาก เธอจึงไม่กล้าพูด เพราะจากสถานการณ์ความไม่สงบและขัดแย้ง
ภายในประเทศทำให้เกิดความแตกแยกของกลุ่มเชื้อชาติต่างๆ เธอต้องทำงานตั้งแต่เวลา
06.00-18.00 น. อาของเธอทำไม้ไหว่ ทำงานได้ไม่ถึงหนึ่งคืนก็ลาออก ส่วนเธอยังพอทำไม้ไหว่
สุดท้ายต้องลาออกพร้อมกัน แต่เธอยังไม่มีเงินค่ารถกลับเชียงใหม่ ประจวบเหมาะมีคนรู้จัก
ที่อำเภอฝาง โทรมาติดต่อให้ไปทำงานเป็นแม่บ้านแถวจตุจักร เธอจึงตอบตกลงทันที
เพราะอยากทำงานเก็บเงินเดินทางกลับเชียงใหม่ เจ้านายใหม่ของเธอมารับเธอถึงที่พัก บ้าน
ของเจ้านายเป็นบ้านหลังใหญ่ 4 ชั้น มีบริเวณบ้านสนามหญ้ากว้างขวาง “หนูเห็นกำแพงบ้านสูง
แล้วอยากร้องไห้ เหมือนอยู่ในคุก นอนร้องไห้อยู่ครึ่งเดือน” เธอเล่าถึงความรู้สึกในบ้านหลัง
ใหญ่ เธอได้ค่าจ้างเดือนละ 4,000 บาท ทำงานตั้งแต่เวลา 05.00-23.00 น. หน้าที่ของเธอ คือ
ดูแลทุกอย่างในบ้าน ตื่นเช้ามากวาดใบไม้ รดน้ำต้นไม้ ตกแต่งต้นไม้สนามหญ้า กวาดบ้าน
ถูบ้าน ล้างจานชาม ล้างห้องน้ำ เปลี่ยนผ้าปูที่นอน ซักผ้า รีดผ้า เช็ดกระจก และต้องคอยเปิดปิด
ประตูทุกครั้งที่มีคนเข้าออกบ้าน ซึ่งบางครั้งลูกชายเจ้านายกลับจากการไปเที่ยวประมาณ
เวลา 03.00 น. เธอจึงต้องตื่นมาเปิดประตูบ้านให้ทุกครั้ง “อยู่ที่บ้านเจ้านายไม่ได้ไปไหนเลย
งานหนัก หนูเริ่มไม่สนุก และเหนื่อยมาก” เธอจึงตัดสินใจขอลาเจ้านายกลับบ้านไปเยี่ยมแม่
ซึ่งเธอไม่กล้าขอลาออกเพราะเจ้านายไม่ยอมให้เธอลาออกเพราะเธอทำงานเก่ง ทำงานเรียบร้อย
เจ้านายอนุญาตให้เธอกลับไปเยี่ยมแม่ได้โดยพาเธอกลับไปส่งหาป้าของเธอซึ่งอยู่แถวบางกะปิ
พร้อมให้เบอร์โทรศัพท์กับเธอไว้ติดต่อเมื่อเดินทางกลับมาถึงกรุงเทพฯ เธอพักอยู่กับป้า
ประมาณ 3 วัน ป้าจึงซื้อตั๋วรถและพาเธอมาขึ้นรถที่สถานีขนส่งหมอชิต จากนั้นเธอจึงนั่งรถ
โดยสารปรับอากาศเดินทางจากกรุงเทพฯ มาถึงจังหวัดเชียงใหม่ได้ในที่สุด

เมื่อมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ เธอโทรศัพท์หาลูกพี่ลูกน้องขอไปพักอาศัยด้วยชั่วคราว
ซึ่งอยู่แถวถนนแม่โจ้สายเก่า เธอพักกับลูกพี่ลูกน้องได้ 1 อาทิตย์ เธอจึงเดินทางกลับมา
ที่อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ ช่วงแรกที่กลับไปอยู่บ้านเธอได้ไปทำงานที่โรงงานผลไม้
กระป๋อง ซึ่งแม่แนะนำให้เธอไปถามป้าๆ ในหมู่บ้านที่ทำงานที่โรงงานแห่งนั้น “ตอนนั้น
หนูไม่ได้คิดเรื่องเรียนหนังสือเลย คิดแต่เรื่องทำงาน อยากหาเงินเลี้ยงแม่ เพราะสงสารแม่ที่ต้อง
ไปทำงานรับจ้างทำงานทุกวัน” เธอทำงานตั้งแต่ 8 โมงเช้า จนถึง 5 โมงเย็น ให้เวลาทานข้าว

กลางวัน 15 นาที ได้ค่าจ้างวันละ 120 บาท ทำงานได้เพียง 2 เดือน เธอจึงลาออกไปทำงานอยู่ร้านรับทำ พรบ. ซึ่งเป็นร้านของครูที่เคยสอนหนังสือในโรงเรียนบ้านไหล่ฝาง ทำให้เธอได้เริ่มใช้คอมพิวเตอร์เป็น แต่เธอรู้สึกว่าครุมีท่าทีชอบพอเธอ เธอรู้สึกไม่ไว้วางใจ จึงขอลาออกหลังจากทำงานได้เพียง 1 เดือน

ต่อมา หม่านฟ้า เธอได้ทำงานที่โรงงานลำไยอบแห้งที่ฝาง ซึ่งแม่ของเธอทำงานอยู่แล้ว แม้เธอจะอายุน้อย แต่ต้องทำงานเหมือนผู้ใหญ่คนอื่นๆ เช่น ห่อของ ชั่งกิโล คัดลำไย เป็นต้น เธอไม่ชอบงานที่ทำเนื่องจากต้องยืนนิ่งอยู่กับที่เป็นเวลานาน เธอรู้สึกเบื่อและง่วง เธอจึงทำงานได้เพียง 4-5 เดือน จึงขอลาออก จากนั้นเธอได้ทำงานเป็นแม่บ้านกับครูผู้หญิง ทำหน้าที่ดูแลแม่ของครู อยู่ได้ประมาณ 5 เดือน หลานของเธอชวนมากลับเข้าไปทำงานที่อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยทำงานที่ร้านขายนมสดหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เธอทำงานได้เพียง 3 วัน ขอลาออก เพราะเธอไม่ชอบสถานที่ที่มีคนจำนวนมาก อีกทั้งเธอถูกเพื่อนลูกจ้างชาวไทยใหญ่ด้วยกันเอาเปรียบ โดยการใช้งานเธอทุกอย่างในร้าน แล้วตนเองนั่งดูโทรทัศน์ไม่ยอมทำงาน เธอทนไม่ไหวจึงลาออก

งานต่อไปของ หม่านฟ้าคือเป็นลูกจ้างร้านซักผ้าอบรีด เป็นงานที่เธอไม่เคยทำ จึงเป็นการเรียนรู้ใหม่ของเธอ ได้ค่าจ้างเดือนละ 4,000 บาท แต่ทำงานได้เพียง 5 เดือน จึงขอลาออก เนื่องจากมีปัญหาเรื่องสุขภาพ คือปวดขาและเป็นเส้นเลือดคอด เพราะต้องยืนตลอดทั้งวัน ประกอบกับค่าจ้างไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ทั้งค่าหอ ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า เธอจึงหางานเอง ไปสมัครทำงานเป็นแม่ครัวอยู่ร้านขายเหล้า ทำงานตอนกลางคืน ได้ค่าจ้างเท่าที่เดิม คือ 4,000 บาท แม้จะได้ค่าจ้างเท่าร้านซักผ้าอบรีด แต่มีเวลาช่วงกลางตั้งแต่ 09.00-16.00 น. เธอไปรับจ้างรีดผ้าที่ร้านเดิม ได้ค่าจ้างรีดผ้าชิ้นละ 1 บาท จากนั้นจึงมาทำงานที่ร้านขายเหล้าต่อ ในช่วงกลางคืน ทำงานได้ 5 ปี จึงลาออก เพราะรู้สึกเหนื่อย เนื่องจากคนงานลดลง ให้เธอต้องรับภาระหน้าที่ทั้งหมด โดยเธอต้องทำงานตั้งแต่ 06.45 น. จนถึง 01.00 น. ของทุกวัน ดยไม่มีการขึ้นเงินเดือนให้เธอ

การเดินทางไปแสวงหางานทำที่กรุงเทพฯ เป็นครั้งที่ 2 จึงเริ่มต้นอีกครั้ง หม่านฟ้าไปรับคำแนะนำจากเพื่อนของเธอที่ทำงานโรงแรมในกรุงเทพฯ ให้มาทำงานด้วยกันที่โรงแรมมีที่พักและได้เงินเดือนสูงกว่าทำงานอยู่เชียงใหม่ เธอจึงตัดสินใจเดินทางไปกรุงเทพฯ คนเดียว แต่ทุกอย่างกลับไม่เป็นอย่างที่คาดหวัง เมื่อโรงแรมไม่รับพนักงานใหม่เพิ่ม เพื่อนของเธอจึงพาเธอไปสมัครงานเป็นลูกจ้างขายอาหารในตลาดแห่งหนึ่ง เธอยอมทำงานในตลาดโดยได้ค่าจ้างวันละ 160 บาท แต่เธอทำงานได้เพียง 3 วัน จึงตัดสินใจกลับเชียงใหม่ “อยู่กรุงเทพฯ

ไม่ไหว หนุ้อัดอัด เดินทางไปไหนก็กลัว แต่คิดถึงเชียงใหม่ อยู่ที่นั่น ไปไหนมาไหน สะดวกสบายเพราะหนุู้จักที่ทางหมดแล้ว และอากาศดี”

เมื่อเธอกลับมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ หม่านฟ้าได้โทรศัพท์ติดต่อหาพี่สาวซึ่งทำงานอยู่ที่โรงงานลำไยอบแห้งในจังหวัดลำพูน โดยเธอขอไปทำงานที่โรงงานด้วย เนื่องจากตอนเด็กเด็กเธอเคยมาเที่ยวหาพี่สาวบ่อยครั้ง ทำให้เจ้านายรู้จักเธอจึงยินดียินดีรับเธอเข้าทำงาน ต่อมาเจ้านายย้ายโรงงานไปอยู่ที่อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากหมดสัญญาเช่าที่ในจังหวัดลำพูน เธอและครอบครัวของพี่สาว จึงย้ายไปทำงานกับเจ้านายคนเดิม เธอทำงานต่อมาได้ 1 ปี จึงลาออก เนื่องจากเป็นช่วงที่ลำไยหมดฤดูทำให้มีงานทำน้อยลง ประกอบกับเธอรู้สึกเหนื่อย และไม่ชอบการทำงานที่ต้องอยู่กับฝุ่นละอองจำนวนมาก

หม่านฟ้า ตัดสินใจกลับมาอยู่ในเมืองจังหวัดเชียงใหม่ โดยโทรศัพท์หาเพื่อนซึ่งเคยทำงานด้วยกันที่ร้านขายเหล้า เพื่อนจึงชวนเธอมาทำงานที่ห้องปฏิบัติการเพาะกล้ายไม้ อยู่ที่ถนนนิมมานเหมินท์ ซอย 17 ได้ค่าจ้าง เดือนละ 4,200 บาท หน้าที่ของเธอ คือต้องแยกต้นกล้ากล้ายไม้ออกมาเลี้ยงต่อในขวดใหม่ โดยในช่วงที่เป็นการเพาะเลี้ยงจากเมล็ดนั้น เจ้านายจะเป็นคนทำขึ้นตอนนั้นเอง ภายในห้องปฏิบัติการเพาะกล้ายไม้ เป็นห้องที่มีกระจกครอบด้าน เธอต้องก้มหน้าอยู่กับกระจกที่สะท้อนตาทุกวัน หลายครั้งที่เธอเริ่มรู้สึกมีกับแสงสะท้อนของกระจก “งานลักษณะนี้ไม่เคยทำมาก่อน เจ้านายฝึกให้ทั้งหมด ต้องอาศัยความระมัดระวัง และต้องรักษาความสะอาดเป็นพิเศษ เป็นความรู้ใหม่ที่ได้รับ” ข้อดีของการทำงานที่ห้องปฏิบัติการเพาะกล้ายไม้ คือ เจ้านายใจดี ไม่จุกจิก ชอบสอนธรรมะ และไม่เรียกให้ทำงานอื่นที่นอกเหนือจากภาระหน้าที่ของเธอ ทำให้เธอรู้สึกมีอิสระ และเป็นงานที่เธอทำมาจนถึงปัจจุบัน

ในฐานะแรงงาน หม่านฟ้าพยายามหาทางทำเอกสารแสดงตนให้ถูกต้องตามกฎหมาย ช่วงแรกเธอไปทำบัตรอนุญาตแรงงาน ทร.38/1 ต่อมาเธอได้บัตรเขียวขอบแดง คือ บัตรบุคคลไว้สถานะบนพื้นที่สูง ต่ออายุทุก 6 ปี ปัจจุบันเธอมีบัตรประจำตัวเป็นบัตรบุคคลไว้สถานะทางทะเบียน ซึ่งต่ออายุทุก 10 ปี โดยการติดต่อทำบัตรนั้น เธอทราบข่าวจากการฟังวิทยุ ซึ่งมีนักจัดรายการชาวไทยใหญ่ให้ข้อมูลข่าวสารเรื่องการทำบัตรแรงงาน สิทธิแรงงาน เธอฟังข่าวแล้วโทรศัพท์ไปสอบถามคุณครูที่อำเภอฝาง เพื่อตรวจสอบข้อมูลที่ถูกต้อง เนื่องจากข้อมูลที่เธอยื่นขอบัตร เธอยื่นเรื่องไว้กับทางโรงเรียนที่อำเภอฝาง เมื่อตรวจสอบข้อมูลว่าเป็นจริง เธอจึงเดินทางไปทำบัตรที่อำเภอฝาง “หนูโทรศัพท์ถามคุณครูโดยตรง เพราะคุณครูเป็นคนรับเรื่อง แต่จะไม่โทรศัพท์ถามเพื่อนชาวไทยใหญ่ เพราะส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีใครได้บัตรลักษณะนี้ จึงคิดว่าถามเพื่อนก็คงไม่รู้ข้อมูลเพิ่มเติมที่ชัดเจน” เธอดีใจที่มีบัตรบุคคลไว้สถานะ

ทางทะเบียน ซึ่งไม่จำกัดในเรื่องการประกอบอาชีพ แต่หากเป็นพาสปอร์ตยังคงมีการจำกัดในเรื่องอาชีพสำหรับแรงงานข้ามชาติของเธอ

ปัญหาอุปสรรคในช่วงแรกที่เธอเข้ามาทำงานในประเทศไทย หม่านฟ้า ต้องเจอกับภาวะเครียดและน้อยใจ จากการถูกเอาเปรียบจากนายจ้าง “เวลาไปสมัครงาน เขาจะบอกว่าเป็นแรงงานต่างด้าวจะได้เงินเดือนแค่นี้” เธอเล่าถึงอดีตด้วยความน้อยใจ ทั้งที่เธอต้องทำงานหนักกว่าแต่ได้ค่าจ้างไม่เท่าคนไทย เหตุผลเพราะเป็นแรงงานต่างด้าว หน้าซำบวงร้านไม่รับแรงงานไทใหญ่อย่างเธอเข้าทำงาน เธอรู้สึกว้าเหวเพราะเธอไม่มีบัตรประชาชน เธอไม่ใช่คนไทย “เราก็เป็นคน อ่านหนังสือได้ แล่สอนเราก็ทำได้แล้ว” เธอบอก

การไม่ได้รับความเป็นธรรมที่เธอได้รับนอกจากเรื่องการทำงานแล้ว รวมถึงการรักษาพยาบาลด้วย “หนูเคยใช้บัตรทอง 30 บาท ไปรับการรักษา แต่ดูแลไม่ดี ไม่ตรวจด้วย เพราะเราเป็นไทใหญ่” เธอบอกว่าบางอำเภอที่เธอเคยอยู่เกลียดชาวไทใหญ่ เหมือนไปแย่งการรักษาพยาบาลของประเทศไทย นอกจากเจอด้วยตนเองแล้ว ญาติพี่น้องของเธอก็เจอเหตุการณ์เช่นนี้ เมื่อครั้งอาของเธอย่วยเป็น โรคกระเพาะ เจ็บปวดทรมานมาก พอเธอไปเรียกพยาบาลมารักษา กลับไม่ได้รับการดูแล “เขาบอกว่าไม่ต้องสนใจพวกนี้หรือก มาทุกรายก็ไม่ได้ปวดขนาดนั้น ไม่ถึงตายหรือ พวกนี้ โทกทั้งนั้น” เธอถ่ายทอดคำพูดของผู้ให้บริการของรัฐ ด้วยน้ำเสียงไม่พอใจ แต่เธอก็ไม่สามารถทำอะไรได้มากไปกว่าเพียงการคิดอยู่ในใจว่า “ทำไมพุดจาไม่ดี หนูกี้มีเงินจ่าย ไม่เข้าใจพวกเขาเลย”

การใช้ชีวิตในประเทศไทย เธอต้องมีการวางแผนการใช้เงิน เพราะมีค่าใช้จ่ายหลายอย่าง ทั้งต้องดูแลตนเองและส่งให้ทางบ้าน ซึ่งหากใช้เงินเพลินจนไม่ได้วางแผนการเงินที่ดี รายจ่ายก็จะสูงกว่ารายรับ และไม่มีเงินเก็บออม “ต้องคิดว่าเราจะต้องจ่ายอะไรน้อยลงได้บ้าง แต่บางอย่างที่จำเป็นก็เก็บเงินซื้อเอง อย่างรถมอเตอร์ไซด์ ใช้ชื้อญาติเพื่อนชื้อ ชื้อเงินสด เราจำเป็นต้องใช้เดินทางสะดวก ไม่ต้องพึ่งพาใคร”

แม้ต้องทำงานด้วย แต่เธอก็ไม่ละทิ้งการเรียน งานที่เธอทำได้หยุดวันอาทิตย์ 1 วัน เธอจึงอยากเรียนหนังสือ เธอฟังรายการวิทยุของ MAP Radio ทำให้ได้ทราบข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิแรงงานการใช้ชีวิต ทราบว่ามีการเปิดสอน กศน. ที่วัดป่าเป้า วัดช่างเคี่ยน และสถาบันปัญญาอิสระ เธอจึงตัดสินใจไปสมัครเรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่สถาบันปัญญาอิสระ ได้เพียง 1 เทอม และย้ายไปเรียนต่อ ที่กศน.วัดพระสิงห์ เนื่องจากที่เรียนไม่มีความพร้อมเปิดสอนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เพราะเธอมีพื้นฐานการเรียนระดับประถมศึกษามาจากอำเภอฝาง แล้ว เธอชอบเรียนภาษาไทยชอบวิชาสังคม ชอบอ่านธรรมะ ตอนอยู่ที่บ้านรัฐฉาน เธอเป็นตัวแทนของแม่ไปวัดทุกครั้ง โดยต้องตื่นนอนเวลา 02.00 น.

เพื่อนนั่งข่าวไปวัด ซึ่งเธอทำเช่นนี้มาตั้งแต่เด็ก หม่านฟ้า คิดว่าการที่เธอมีพื้นฐานด้าน การศึกษามาตั้งแต่เด็กทั้งทักษะภาษาไทยใหญ่ ภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ วิชาคณิตศาสตร์ และภาษาไทย ทำให้เธอสามารถเรียน กศน. ในระดับมัธยมศึกษา ได้ง่ายกว่า เพื่อนที่กำลังเรียน ภาษาไทย “ถ้าเรียน กศน. มีรายงานจำนวนมาก ถ้าหนูอ่านเขียนภาษาไทยได้ไม่คล่อง หนูจะเรียนได้ยากมาก เพราะการทำใบงานและรายงาน ต้องค้นคว้าในหนังสือเพิ่มเติม และต้องเขียนภาษาไทยทั้งหมด แต่ภาษาไทยบางคำ หนูก็ยังไม่เข้าใจความหมาย ซึ่งหนูยังต้อง ฝึกอีกมาก” อย่างไรก็ตาม แม้เธอจะยังไม่เข้าใจความหมายของภาษาไทยบางคำ แต่ก็ไม่ได้ เป็นอุปสรรคในการดำเนินชีวิตในฐานะแรงงานข้ามชาติ ที่สามารถใช้ชีวิตร่วมกับคนในสังคม อย่างเป็นปกติ และยังคงตั้งใจเรียนและทำงานเพื่อความฝันในการเป็นเจ้าของกิจการของตนเอง ให้ได้ในสักวัน

นิสัยส่วนตัวของ หม่านฟ้า ชอบอยู่เงียบๆ ไม่ชอบไปเที่ยวสังสรรค์ ไม่ชอบเพื่อนฝูง จำนวนมาก เธอจึงไม่ค่อยมีเพื่อนไทใหญ่ ได้มารู้จักเพื่อนชาวไทใหญ่มากขึ้นในช่วงที่มาเรียน หนังสือ ปัจจุบัน หม่านฟ้า กำลังศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ กศน. วัดพระสิงห์ โดยเรียน ทุกวันอาทิตย์ เวลา 09.00-12.00 น. “คุณครูที่สอนไม่ดุ แต่ไม่ค่อยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ ซักถามข้อสงสัย ส่วนวิธีการสอน คุณครูจะอธิบายเนื้อหาเพียงนิดเดียว แล้วก็ให้ใบงาน หนูมีรายงาน 20 กว่าเรื่องที่ต้องทำ” เธอเล่าถึงการเรียนหนังสือ เธอเรียนกับเพื่อนๆ ระดับ มัธยมศึกษาตอนปลาย เนื่องจากเธอได้หยุดงานวันอาทิตย์เพียงวันเดียวซึ่งไม่ตรงกับห้องเรียน ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นซึ่งเรียนในวันเสาร์ ส่วนวันอาทิตย์เป็นห้องเรียนระดับมัธยมศึกษา ตอนปลาย โดยคุณครูอนุญาตให้เธอเรียนได้ โดยเธอรับใบงานของมัธยมศึกษาตอนต้น ไปทำมาส่งคุณครู และบางวิชาก็เป็นารเรียนห้องรวมทั้งระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และตอนปลาย ในช่วงบ่ายเธอและเพื่อนๆ จึงมีเวลาพบปะพูดคุยถึงเรื่องการเรียน เรื่องการทำ รายงาน และเรื่องส่วนตัว ซึ่งส่วนใหญ่จะมารวมตัวกันที่ห้องพักของเธอ

เธอกล่าวถึงชีวิตในอนาคตว่า “ถ้าเขียนได้คล่องกว่านี้ ก็อยากเรียนให้สูงขึ้น อยากคิด เก่ง คิดเป็น วางแผนเป็น อยากกล้าพูดมากกว่านี้ ตอนนี้ขี้อาย อ่านหนังสือหน้าชั้นก็ไม่กล้า” นอกจากนี้เธอยังอยากรู้ภาษาอังกฤษ เพื่อให้รู้ทันทั่วโลก ที่สำคัญถ้าไปสมัครงานเธอคิดว่าเรื่อง บัตรประจำตัว อาจไม่สำคัญเท่าทักษะความรู้ด้านภาษาอังกฤษ นอกจากนี้ หม่านฟ้า ชื่นชอบ การอ่านหนังสือธรรมะ โดยเจ้านายมักจะเปิดซีดีธรรมะให้ฟังในขณะที่ทำงานเป็นประจำ เธอบอกประโยชน์ของการอ่านหนังสือธรรมะว่า “การอ่านหนังสือธรรมะ ช่วยยับยั้งสติได้ พอหนูฟังก็คิดตามว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ เมื่อก่อนพอหนูใจร้อนมักจะพูดจาไม่ได้ออกไป

แต่พอได้อ่านธรรมะทำให้คิดได้ว่าเราไม่ควรถือสาถึงคำพูดของคนอื่น อย่าเครียด ที่สำคัญต้องรู้จักการปล่อยวาง”

ส่วนการเลือกคบเพื่อน หม่านฟ้า มีเพื่อนน้อย เพราะเลือกคบเพื่อนที่นิสัยใกล้เคียงกัน คุยกันเข้าใจ และมีเพียงบางครั้งเท่านั้นที่เธอยอมไปร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายชาวไทยใหญ่ เช่น การแสดงฟ้อนรำ เพราะเธอชื่นชอบการฟ้อนรำมาตั้งแต่เด็ก เป็นต้น ซึ่งจากการไปร่วมกิจกรรมเครือข่ายชาวไทยใหญ่ ทำให้เธอได้รู้จักแฟนคนปัจจุบันของเธอ ซึ่งอายุมากกว่าเธอ 2 ปี เป็นผู้ใหญ่ และรู้จักคนกว้างขวาง โดยประสบการณ์ความผิดหวังจากแฟนคนเก่าทำให้เธอไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก เธอเจอปัญหากับตนเองและเห็นปัญหาของเพื่อนที่มีปัญหาเรื่องแฟน ทำให้เธอคิดว่าสมัยนี้ผู้ชายที่เป็นคนดีนั้นหายาก ผู้ชายที่ดีในความคิดของหม่านฟ้า คือ คนที่มีจิตใจดี ตั้งใจทำงาน ไม่ยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข และต้องดูแลครอบครัวได้ในขณะที่ผู้ชายชาวไทยใหญ่ที่หม่านฟ้า ได้พบเห็นและได้รับฟังจากประสบการณ์ของเพื่อนที่เข้ามาปรึกษาเรื่องส่วนตัวกับเธอ พบว่าผู้ชายส่วนใหญ่มีนิสัยขี้เบื้อ คบใครไม่จริงจัง และไม่รู้จักการวางแผนการเงิน อย่างไรก็ตาม หม่านฟ้า ไม่ได้ปิดกั้นตนเองในเรื่องความรัก เมื่อพบคนที่ถูกใจและนำศึกษาเรียนรู้ เธอจึงเปิดโอกาสให้ตนเองอีกครั้ง “แฟนชวนคุยเรื่องครอบครัว แต่หนูยังไม่อยากคิดเรื่องนี้ หนูคิดว่าปัจจุบันการเลี้ยงลูกนั้นลำบากกว่าเมื่อก่อนมาก ทุกอย่างต้องใช้เงินจำนวนมาก และการใช้ชีวิตอย่างที่เป็นอย่างทุกวันนี้ หนูรู้สึกมีอิสระดี อยากไปไหนก็ได้ไป” เธอยังไม่ได้พาแฟนไปแนะนำให้พ่อกับแม่รู้จัก เนื่องจากเธอกลัวพ่อกับแม่เป็นห่วง ว่าเธอจะประพฤติดัวออกนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง แต่หากถึงวันที่จะตัดสินใจแต่งงาน เธอจึงจะพาแฟนไปพูดคุยกับพ่อแม่ “หนูกลัวพ่อคุณ และแม่จะเป็นห่วง หนูกังวลว่าพ่อแม่จะยอมรับแฟนของหนูหรือไม่ อาจเพราะตอนเด็กพ่อกับแม่จะดูแลหนูเกือบทุกเรื่อง แม่แต่เพื่อนผู้ชายในหมู่บ้านก็ห้ามคบ หนูไม่รู้ว่าเพราะเหตุนี้หรือไม่ ที่ทำให้หนูไม่กล้าปรึกษาเรื่องแฟนกับพ่อแม่” หม่านฟ้า กล่าว

หม่านฟ้า ได้เรียนรู้ชีวิตหลายสิ่งหลายอย่างในประเทศไทย เกิดการเปลี่ยนแปลงกับตัวเธอหลายเรื่อง เรื่องการเรียนเมื่อก่อนเธอชอบเรียน แต่ก็ไม่ถึงกับใฝ่รู้ใฝ่เรียนมากนัก แต่ตอนนี้สนใจเรื่องนี้มาก เพราะเธอเคยโดนคุกเอบาเปรียบมาหลายครั้ง เช่น เมื่อครั้งเป็นพนักงานเสิร์ฟ มีเพื่อนคนงานคุกเอบาว่าชาวไทยใหญ่ม่าอย่างเธออ่านหนังสือไม่เป็น อ่านภาษาอังกฤษไม่เป็น “เราออกไปว่าไม่จำเป็นหรอก เราอยู่กับสิ่งเหล่านี้ทุกวันนี้ก็ต้องเรียนรู้ทุกวันอยู่แล้ว คิดในใจว่าถ้าได้รู้กว่านี้จะกลับไปอ่านให้ฟังใหม่” อีกสิ่งที่เปลี่ยนความคิดของเธอ คือ เมื่อก่อนเธอคิดอยากได้อะไรเหมือนคนอื่น แต่ตอนนี้เธอมีงานทำ มีเงินเก็บ พอถึงเวลาจริงเธอเลือกซื้อในสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น ขณะนี้เธอมีความภาคภูมิใจที่มีเงินส่งให้แม่

ทุกเดือน และภูมิใจในการดำเนินชีวิตในทุกวันนี้ เธอเอาตัวรอดได้ จากคำสอนของพ่อแม่ของครู ที่สอนทั้งเรื่องมารยาท และการใช้ชีวิตอยู่คนเดียว

เรื่องการจัดการเงิน หม่านฟ้า เป็นคนที่มัธยัสถ์อดออม ใช้จ่ายเท่าที่จำเป็น มีการออมเงินและจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายทุกวันซึ่งทำมาเป็นเวลานานแล้วตั้งแต่เข้ามาทำงานในประเทศไทย เนื่องจากต้องอยู่อาศัยกับหลาน จึงต้องมีการจกรายจ่ายที่เกิดขึ้นเพื่อเฉลี่ยค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นร่วมกัน

ก่อนหน้านี้ เธอได้รับเงินเดือน 4,200 บาท และกำลังจะได้รับการขึ้นเงินเดือนเป็นเดือนละ 6,000 บาท เมื่อเดือนมกราคม 2555 จะฝากประจำทุกเดือน เดือนละ 2,000 บาท สำหรับการออมเงินระยะยาว หักค่าเช่าห้อง 1,000 บาท ค่าน้ำอุปโภคบริโภค 200 บาท ค่าอาหารทั้งข้าวสารและผักสำหรับประกอบอาหาร ไม่เกิน 1,500 บาทต่อเดือน “หนูต้องทำอาหารทานเองจึงจะพออยู่ หากต้องซื้อทานทุกวัน เงินจำนวนเท่านี้ไม่พอสำหรับการกินอยู่ตลอดทั้งเดือนแน่นอน” นอกจากนี้ หม่านฟ้า ได้เปิดบัญชีออมทรัพย์ สำหรับการใช้จ่ายในยามฉุกเฉิน

ปัจจุบัน พ่อกับแม่ของเธอ สร้างบ้านอยู่ที่อำเภอฝาง และทำงานรับจ้างรายวัน ส่วนพี่สาวของเธอยังคงทำงานอยู่ที่จังหวัดลำพูน ส่วน หม่านฟ้า ยังมีความสุขกับงานเพาะพันธุ์กล้วยไม้ เธอพยายามเก็บออมเงิน ในอนาคตเธอฝันอยากเปิดร้านขายของชำให้แม่ และซื้อจักรเย็บผ้าให้แม่ เพื่อแม่จะได้ไม่ต้องออกไปทำงานรับจ้าง ส่วนเธอเคยคิดฝันอยากเปิดร้านเสริมสวย แต่ปัจจุบัน หม่านฟ้า เริ่มเปลี่ยนเป้าหมายในการเปิดร้านเสริมสวยเป็นร้านซักอบรีด เธอให้เหตุผลว่า “เรื่องเปิดร้านเสริมสวย หนูคิดว่าต้องใช้เวลาาน เพราะหนูต้องไปเรียนเพิ่มเติม แต่หากเปิดร้านซักผ้าอบรีด หนูเคยทำมาแล้ว หนูทำได้ทุกอย่างโดยไม่ต้องไปหาเรียนเพิ่ม สิ่งสำคัญคือต้องมีเงินทุนก้อนใหญ่สำหรับการลงทุนก่อน” หม่านฟ้า พอใจกับฝันแรกของการมีบ้านของพ่อแม่ที่อำเภอฝาง ส่วนฝันที่จะเป็นเจ้าของกิจการของตนเองนั้น ยังอยู่อีกไกล เพราะต้องมีเงินลงทุน ต้องวางแผน ต้องหาสถานที่ ฯลฯ แต่หม่านฟ้า ยังไม่ท้อถอยที่จะทำตามความฝันให้เป็นจริง “หนูคิดว่าไม่ยาก ถ้าใจเราอยากทำ” เธอบอกอย่างมั่นใจ

บทสรุป

หม่านฟ้า เริ่มค้นการทำงานตั้งแต่อายุยังน้อย นับว่าโชคดีที่หลายครั้งเธอต้องเดินทางไกลเพียงลำพัง แต่ไม่ถูกรวดจับหรือเจอคนไม่ดีนำพาไปในทางที่ผิด ประสบการณ์ชีวิตสอนให้เธอเข้มแข็ง โดยผ่านการเรียนรู้ในหลายเรื่อง ได้แก่

เรื่องทักษะภาษาไทย พ่อแม่ของหม่านฟ้า พยายามสร้างโอกาสในการเรียนให้กับเธอ มาตั้งแต่เด็ก พ่อและแม่เป็นผู้ที่หาโรงเรียนให้เธอเรียน เธอจึงได้มีโอกาสเรียนชั้นอนุบาล ในโรงเรียนพม่า ได้เรียนโรงเรียนวัดคดอยพระธาตุ โดยครูชาวต่างชาติ และโรงเรียน บ้านไหล่ฝาง อำเภอฝาง สอนโดยครูชาวไทยใหญ่ โดยหม่านฟ้า เคยเรียนภาษาไทยใหญ่ จากคุณครูชาวไทยใหญ่ที่สอนหนังสือให้กับเด็กในหมู่บ้านของเธอ ก่อนที่จะเข้าเรียน ชั้นอนุบาลในโรงเรียนพม่า แต่เมื่อเข้ามาอยู่ประเทศไทย นอกจากการเรียนหนังสือในระบบ แล้ว เธอยังไม่มีโอกาสหาสถานที่เรียนหนังสือหรือเรียนวิชาชีพที่เธอสนใจเพิ่มเติม เช่น เรื่องการเสริมสวย ซึ่งเดิมเป็นความฝันที่อยากเปิดร้านเสริมสวย และเธอต้องการที่เรียนการเสริมสวย แต่ความฝันของเธอเปลี่ยนเป็นการเปิดร้านซักผ้าอบรีดแทน ซึ่งเธอมีทักษะความรู้เพียงพอ แล้ว เป็นต้น นอกจากนี้ ปัจจุบัน เธอได้เรียนหนังสือ ที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและตาม อรัยาศัย ศูนย์ กศน.วัดพระสิงห์ ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หม่านฟ้า ให้ความสำคัญกับการศึกษา เธอมีโอกาสดูเรียนหนังสือตั้งแต่เด็ก ทำให้เธอชอบการไปโรงเรียน แม้ว่าในช่วงของการเริ่มต้นเข้าเรียนในโรงเรียนใหม่ เธอต้องใช้เวลาปรับตัวและทำความรู้จักกับเพื่อนใหม่ บ้างก็ตามที่

เรื่องการปรับตัวในสังคม การร่วมกิจกรรมชาวไทยใหญ่ หม่านฟ้า ได้รับการชักชวน แนะนำจากเพื่อนที่เคยเรียนหนังสือที่เดียวกัน แม้เธอจะไม่ชอบงานสังคมที่คนจำนวนมาก แต่หากได้มีโอกาสแสดงการฟ้อนรำ เธอก็ยินดีไปร่วมแสดงในกิจกรรมของเครือข่ายชาวไทยใหญ่เป็นบางครั้ง นอกจากนี้ เธอยังฝึกฝนตนเองให้มีจิตใจปล่อยวาง โดยการอ่าน หนังสือธรรมะ และหนังสือที่มีบทความสร้างแรงบันดาลใจให้กับชีวิต ซึ่งช่วยให้เธอ ได้คิด เตือนสติ เมื่อยามที่เธอท้อแท้ หงุดหงิด หรือหมดกำลังใจในชีวิต

เรื่องการทำงาน หม่านฟ้า ได้เรียนรู้การทำงานตั้งแต่เด็ก จากการสั่งสอนของแม่ ของเธอ ชีวิตที่บ้านเกิดสอนให้เธอทำงานหนักตั้งแต่เด็ก เธอได้เรียนรู้เรื่องการทำงานที่ หลากหลาย ทั้งการเป็นแม่บ้าน ลูกจ้างร้านอาหารตามสั่ง ลูกจ้างร้านขายของชำ ลูกจ้างร้านซักผ้าอบรีด ลูกจ้างร้านขายเหล้า ลูกจ้างในสวนลื่นจี๊ ลูกจ้างในโรงงานลำไยอบแห้ง ลูกจ้างในห้องปฏิบัติการเพาะกล้วยไม้ เป็นความรู้ในการประกอบอาชีพที่เป็นแรงผลักดันให้ เธออยากมีฝันเปิดร้านซักผ้าอบรีด ซึ่งส่วนใหญ่ในการหางานทำเธอได้รับคำแนะนำจากเพื่อน และญาติลูกพี่ลูกน้อง ในการบอกข่าวเรื่องการรับสมัครงานให้

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน หม่านฟ้า เรียนรู้จากการฟังข่าวจากวิทยุและตรวจสอบ ความถูกต้องของข้อมูลที่ได้รับจากคุณครูที่สนิทกัน

สวอิ่ง อายุ 25 ปี

“ตอนมาประเทศไทยใหม่ๆ หนูยังอ่านภาษาไทยไม่ออก มีเพื่อนที่ทำงานเขียนอะไรไม่รู้ใส่กระดาษมาให้ หนูเลยเอาไปให้เพื่อนที่สนิทอ่านให้ฟัง ปรากฏว่าเค้าเขียนค่าเรา..” เหตุการณ์ข้างต้นเป็นเพียงหนึ่งในหลายเหตุการณ์ที่ สวอิ่ง ต้องพบเจอจากการดูถูกของคนรอบข้าง ซึ่งเธอก็ยังหาคำตอบไม่ได้ว่าเป็นเพราะเหตุใด

ฉากทัศน์ชีวิต นอกรัฐไทย

สวอิ่ง เกิดที่เมืองนาย รัฐฉาน ประเทศพม่า ครอบครัวของเธอมีสมาชิกทั้งหมด 7 คน มีพ่อแม่ พี่ชายคนโต พี่สาว พี่ชาย สวอิ่ง และน้องชาย เธอเป็นคนเดียวที่จำหน้าพ่อแม่ไม่ได้ เนื่องจากพ่อแม่เสียชีวิตไปเมื่อตอนเธอมีอายุได้เพียง 1 ขวบ 2 เดือน ฐานะทางบ้านของเธอยากจน สมัยพ่อยังมีชีวิตอยู่พ่อรับจ้างเลี้ยงวัว ไม่ได้ค่าจ้างเป็นเงินแต่ได้เป็นข้าว ส่วนแม่ก็รับจ้างทำสวนทำนา เธอได้อยู่กับพ่อแม่ตั้งแต่เด็ก ส่วนพี่สาวและพี่ชายสองคนอยู่กับป้าซึ่งไม่มีลูก เช่นเดียวกับพี่สาวทั้งสองคนที่อยู่กับน้าเนื่องจากน้าไม่สามารถมีลูกได้ แต่ก็ยังคงอยู่ในหมู่บ้านเดียวกัน แต่พี่สาวคนหนึ่งของเธอต้องเสียชีวิตตั้งแต่เด็ก จากอุบัติเหตุการเล่นกระโดดเชือก ทำให้ศีรษะกระแทกกับพื้นเลือดคั่งในสมอง สมัยก่อนบ้านอยู่ไกลจากโรงพยาบาลในตัวเมืองมาก การเดินทางต้องใช้ล้อเกวียนซึ่งต้องใช้เวลาานาน จึงไม่สามารถรักษาได้ทันทั่วทั้งสาธารณูปโภคในหมู่บ้านยังถือว่าล่าช้ามาก คนในหมู่บ้านยังคงใช้น้ำอุปโภคบริโภคจากน้ำบาดาล หากจะนำมาบริโภคต้องใช้ฝักกรอง ส่วนเสื้อผ้าต้องนำไปซักที่ลำห้วย การทำอาหารใช้ฟืนก่อไฟ ยามค่ำคืนมีเพียงแสงเทียนจากตะเกียงน้ำมันก๊าด

เมื่อลุงผู้เป็นสามีป้ามาเสียชีวิตไปอีกคน ป้าจึงย้ายเข้ามาอยู่ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทยทำให้พี่ชายทั้ง 2 คนได้มาอยู่ประเทศไทยกับป้าด้วย เธอกับแม่จึงย้ายไปอยู่บ้านป้า เพราะบ้านมีสภาพที่ดีกว่ากระท่อมหลังเล็กของเธอ ส่วนที่ดินของบ้านหลังเดิมก็ทิ้งไว้ปลูกผัก เมื่อเธออายุได้ 3 ขวบแม่ได้แต่งงานใหม่ ในขณะที่พี่สาวคนที่ 3 ได้ตามไปอยู่กับป้าและพี่ชายทั้งสองพี่สาวจึงได้เรียนหนังสือที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนจนจบ มัธยมศึกษาปีที่ 6 ชีวิตของเธอยังคงอยู่กับแม่และพ่อเลี้ยงซึ่งรักเธอเหมือนลูกแท้ๆ เธอจึงติดสอยห้อยตามพ่อเลี้ยงกับแม่ไปทำงานทำไร่ปลูกถั่วเหลือง ถั่วดำลิ้ง และงาคำ ทุกครั้ง

ที่เมืองนาย สวอิ่งได้เรียนหนังสือตามระบบการศึกษาของประเทศพม่าจนถึงชั้น 4 (เทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 4 ของประเทศไทย) เป็น โรงเรียนระดับประถมศึกษา ใช้เวลาเดินเท้า ชั่วโมงครึ่ง ได้เรียนภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิชาอื่นๆ เธอไม่ค่อยสนุกกับการเรียนมากนัก เนื่องจากภาษาพม่ากับภาษาไทยมีความแตกต่างกัน อีกทั้งเธอไม่ได้ไปเรียนอย่างต่อเนื่อง “บ้านหนูทำนาเช้า ถ้าวัว ไหนแม่ไปคานาหนูจะไปช่วยแม่ พอเก็บเกี่ยว

ข้าวได้เราก็จะได้ข้าวมาครึ่งหนึ่งของข้าวทั้งหมดที่เราปลูกได้ ไปช่วยแม่ก็สนุกดี ได้เงินด้วย”
เธอบอกเหตุผลที่ขาดเรียนบ่อย

ในระหว่างที่ช่วยแม่ทำงาน เธอจะถูกพร้าสอนอยู่เสมอ แม่ของเธอเป็นคนใจดี แต่หาเธอทำงานที่ได้รับมอบหมายไม่เสร็จแม่ก็จะดุเธอเช่นกัน แม่คอยสอนหลายๆ เรื่องให้กับเธอ เช่น การขโมยของคนอื่นเป็นสิ่งไม่ดี ต้องมีมารยาท ถ้าหากไปบ้านคนอื่นเค้าอาจนมามาให้ทานก็ไม่ต้องทานจนหมดไม่เหลือ ถ้าแม่เห็นเธอจะถูกตีมือ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เธอจำได้ไม่ลืม

ชีวิตที่เมืองนายไม่ได้สงบสุขนัก หมู่บ้านของเธอก็เช่นเดียวกับหมู่บ้านอื่นในรัฐฉาน ที่ชาวบ้านต้องแยกย้ายไปคนละทิศละทางเพราะความไม่สงบทางการเมือง “มีอยู่วันหนึ่ง มีการสู้รบกันบริเวณทุ่งนา แม่จับหนูแต่งตัวใส่เสื้อกันหนาวหลายๆ ชั้น ใส่หมวกให้เหมือนเด็กผู้ชาย เก็บข้าวของใส่กระเป๋า แล้วอุ้มหนูไปฝากคนอื่นในหมู่บ้านที่อยู่ไกลออกไปจากจุดเกิดเหตุ ส่วนแม่กลับไปเฝ้าบ้านหลังเดิม” ความเดือนร้อนในการต้องเสียดิน ต้องเสียดินผลิตทางการเกษตรให้กับกองทัพ เช่น บ้านที่อยากจนต้องให้ข้าวหนึ่งถึงต่อเดือน บ้านที่มีฐานะร่ำรวย ต้องให้ข้าวสองถึงต่อเดือน ไม่รวมพืชอย่างอื่นอีก ทำให้ชาวบ้านที่มีฐานะยากจนอยู่แล้วต้องอยู่อย่างยากลำบากยิ่งขึ้น ส่วนครอบครัวของเธอฐานะทางบ้านเริ่มดีขึ้น เนื่องจากพี่สาวและพี่ชายทั้งหมดเข้ามาทำงานที่ประเทศไทย และส่งเงินให้ทางบ้านอยู่เสมอ แม่จึงเริ่มปรับปรุงบ้านให้อยู่ในสภาพที่พอใช้ได้ ปรากฏว่าช่วงนั้นในหมู่บ้านที่มีลูกหลานเข้ามาทำงานในประเทศไทยเริ่มปรับปรุง สร้างบ้านให้น่าอยู่ขึ้น ทำให้คนในหมู่บ้านเริ่มขยับขยายเข้ามาประเทศไทยเพิ่มมากขึ้น

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

ขณะที่อยู่ที่เมืองนาย สวยอึ้ง เคยมาเยี่ยมพี่สาวที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งหนึ่ง “เคยไปประเทศไทยครั้งหนึ่ง ชอบเพราะบะหมี่กึ่งสำเร็จรูปราคาถูกกว่าที่บ้านรัฐฉานมาก..” เธอเล่าไปยิ้มไปเหมือนเด็กเวลาดีใจได้ของเล่น ประมาณปี พ.ศ.2543 เธอป่วยเป็นโรคไข้เลือดออก แม่ต้องออกไปทำงานจึงฝากเพื่อนบ้านดูแลเธอ พอดีมีเงินในหมู่บ้านจะเดินทางไปประเทศไทย แม่จึงฝากจดหมายไปให้พี่สาวซึ่งแต่งงานมีครอบครัวอยู่ที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ให้กลับมามารับเธอไปอยู่ด้วย

เริ่มต้นการทำงานหาเลี้ยงตนเองเมื่ออายุ 12 ปี ด้วยการไปรับจ้างกับน้ำ (มาอยู่ตั้งแต่เธอยังเด็ก) โดยรับจ้างเกี่ยวข้าวที่บ้านปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ค่าจ้างวันละ 50 บาท “หนูทำงานแบบนี้มาตั้งแต่ตอนเป็นเด็กแล้ว ทำเป็นไม่ว่า สนุกดี” เมื่อหมดช่วงรับจ้าง น้ำก็หางานให้ทำเป็นพี่เลี้ยงเด็ก ต้องพักอาศัยที่บ้านเจ้านาย เธอต้องปรับตัวในการอยู่กับ

นายจ้าง อาหารที่ไม่คุ้นชินจากเดิมอยู่ที่บ้านกินแต่แกงกินแต่ผักแต่พออยู่บ้านนายจ้างต้องกินอาหารถุงที่ซื้อมาจากตลาดไม่อร่อยตั้งใจ อีกทั้งต้องดูแลเด็กเล็กทั้งที่ไม่เคยทำมาก่อน ขณะนั้นทำงานได้ค่าจ้างเดือนละ 600 บาท หลังจากทำได้ประมาณ 4 เดือน เธอจึงย้ายไปทำงานกับนายจ้างของพี่สาวซึ่งพาเธอไปทำงานเป็นลูกจ้างล้างห้องน้ำที่ปั้มน้ำมันในจังหวัดลำปางพักอยู่ในบ้านนายจ้าง โดยนายจ้างพาเธอไปจดทะเบียนแรงงานถูกต้องตามกฎหมาย เธอได้เงินเดือนเดือนละ 800 บาท พอทำงานได้ 2 ปี นายจ้างจึงปรับเงินเดือนให้เป็นเดือนละ 2,000 บาท เนื่องจากมีคนงานไทใหญ่คนหนึ่งลาออก ทำให้เธอต้องรับภาระงานทั้งหมดเจ้านายจึงเพิ่มเงินเดือนให้การปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมงานใหม่ไม่ยากอย่างที่คิดเพราะพนักงานส่วนใหญ่เป็นชาวไทใหญ่ที่มาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอนเช่นเดียวกับเธอ แต่เมื่อพนักงานเริ่มน้อยลงเธอจึงต้องทำงานทุกอย่างซึ่งเธอเริ่มทำไม่ไหว จึงลาออกกลับไปช่วยพี่สาวเลี้ยงหลานที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ช่วงปี พ.ศ.2545 สวยอิ่ง ทำงานเป็นพนักงานทำความสะอาดร้านอุปกรณ์ไฟฟ้าได้ค่าจ้างเดือนละ 1,500 บาท พักอาศัยอยู่ที่บ้านนายจ้าง แต่เธอต้องทำงานยาวนานเกิน 12 ชั่วโมงและต้องทำงานในร้านก๊วยเตี้ยวซึ่งเป็นร้านของนายจ้างเช่นกัน เมื่อไม่ไหวเธอจึงลาออกไปอยู่กับพี่สาวที่บ้านปางหมู จังหวัดแม่ฮ่องสอน เธอทำงานในร้านขายอาหารตามสั่งที่หมู่บ้านหมอก ได้ค่าจ้างเดือนละ 1,500 บาท ทำได้ประมาณ 7 เดือน ด้วยบรรยากาศหมู่บ้านรอบนอกที่ค่อนข้างเงียบ ทำให้เธอรู้สึกเหงาจึงตัดสินใจลาออกมาทำงานเป็นพี่เลี้ยงเด็กที่หมู่บ้านห้วยเตือ ตำบลผาบ่อง อำเภอแม่ละนา หลังจากเด็กไปโรงเรียนแล้วเธอก็ต้องทำงานบ้านให้เสร็จ จากนั้นต้องไปช่วยทำงานที่ร้านขายอาหารในสนามบิน อำเภอเมืองจังหวัดแม่ฮ่องสอน ต้องทำความสะอาดห้องน้ำ และช่วยเตรียมวัตถุดิบในการประกอบอาหาร เธอได้ค่าจ้างเดือนละ 1,500 บาท หลังจากร้านอาหารปิดเวลา 17.00 น. เธอก็ต้องกลับมาเลี้ยงเด็กต่อ ทำงานเช่นนี้ได้ 1 ปี เพราะเจอน้องชายนายจ้างมักจะเข้ามาลวนลามเธอ เธอจึงขอลาออกโดยบอกเหตุผลกับนายจ้างว่าเธอขอลาออกเพราะเธอคิดถึงบ้าน

เธอกลับมาอยู่บ้านปางหมูอีกครั้งกับงานขายของในตลาดสดเมืองแม่ฮ่องสอน พักอาศัยกับนายจ้าง ค่าแรงเดือนละ 1,500 บาท เธอต้องตื่นนอนเวลา 02.30 น. เพื่อเตรียมของหน้าร้าน ตลาดเปิด เวลา 03.00 น. เธอต้องสาละวนกับงานทั้งวันจนปิดร้านเวลา 19.00 น. ช่วงฤดูหนาวเธอทรมาณมากเพราะต้องทำงานตั้งแต่เช้ามืด ทำได้ประมาณ 2 ปี เธอรู้ตัวว่าทำต่อไม่ไหวจึงลาออก

เมื่อปี 2548 ในขณะที่พี่สาวและพี่ชายคนรองทำงานอยู่ที่รีสอร์ทในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เธอจึงเข้ามาทำงานในเมืองเชียงใหม่ โดยพักอาศัยอยู่กับพี่ชายอีกคนซึ่งทำงานอยู่ที่ร้านหมูกระทะ พี่ชายของเธอหางานให้เธอเป็นพนักงานล้างจานในร้านอาหาร Fine Thank เธอทำงานตั้งแต่เวลา 16.00-02.00 น. ได้ค่าจ้างเดือนละ 3,000 บาท มีที่พักและอาหารฟรี เธอทำงานได้ 3 ปี ส่งเงินไปให้แม่ 1,000,000 จ๊าด หรือประมาณ 30,000 บาท แต่ระหว่างที่ทำงานมีปัญหาเรื่องการสื่อสารกับเพื่อนร่วมงานบ้าง ตัวอย่างเช่น บางคำเธอพูดออกเสียงไม่ชัด แต่เธอก็แก้ไขปัญหาคด้วยการนำรูปภาพมาประกอบหรือพยายามอธิบายให้ใกล้เคียงสิ่งที่เธอต้องการสื่อสารออกมา อีกทั้งจะเดินทางออกไปข้างนอกก็ไม่รู้จักเส้นทาง ไม่รู้จะไปไหน จึงให้พี่ชายซื้อโทรศัพท์ให้เธอและสอนเธอใช้โทรศัพท์มือถือเพื่อติดต่อญาติพี่น้อง และเพื่อไว้ในยามฉุกเฉิน

ต่อมาพี่สาวกับพี่ชายคนรองได้ย้ายจากงานที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนมาหางานทำที่จังหวัดเชียงใหม่ ประกอบกับตอนนั้นเธอพยายามขอขึ้นเงินเดือนเพราะทำมาหลายปีแล้ว แต่นายจ้างไม่ยอมขึ้นให้ เธอจึงลาออกแล้วมาเช่าหอพักอยู่กับพี่สาวและพี่ชาย อยู่บริเวณหลังวัดสวนดอก ช่วงนั้นเธอจึงเริ่มออกงานอีกได้เป็นลูกจ้างในร้านส้มตำสวนดอก แต่เจ้าของขายก๋วยเตี๋ยวด้วย เธอจึงต้องเตรียมวัตถุดิบ เตรียมอุปกรณ์ เตรียมสถานที่สำหรับการขายส้มตำและก๋วยเตี๋ยว ค่าจ้างวันละ 150 บาท กับงานที่ค่อนข้างหนัก เธอทำได้ประมาณ 3 เดือนจึงลาออก

สวยอิ่ง ได้งานใหม่เป็นงานดูแลผู้สูงอายุ ซึ่งอยู่บ้านใกล้กับหอพักที่เธอเช่าอยู่กับพี่สาว ในช่วงแรกเธอยังทำงานได้อย่างดี เนื่องจากคุณยายยังพอเดินไหว เธอมีหน้าที่ดูแลทุกอย่าง ทั้งการพาเข้าห้องน้ำ เช็ดตัว ทำความสะอาดบ้าน ทำอาหาร ซักผ้ารีดผ้า ได้เงินเดือนละ 5,000 บาท หลังจากอยู่ดูแลคุณยายได้ 3 ปี เธอเริ่มทำงานไม่ไหวเนื่องจากคุณยายหกล้มกระดูกสะโพกเคลื่อนทำให้เป็นอัมพาต และที่สำคัญวันหยุดของเธอทุกวันอาทิตย์เริ่มไม่ได้หยุดเพราะต้องดูแลคุณยาย ทำให้เธอหยุดเรียนบ่อยครั้ง เธออยากเรียนหนังสือแต่งงานที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียน และเธอเริ่มเหนื่อยกับงานที่ทำอยู่ เธอจึงลาออกเมื่อเดือนมีนาคม 2553 ที่ผ่านมา

ในช่วงที่ว่างงานแต่เธอก็ไม่เคยท้อ เธอไม่เกี่ยงงานหนักแต่เธอจะเลือกไม่ทำบางงานที่แม่เคยสอนอยู่เสมอ “งานที่จะไม่ทำ คือ การขายเนื้อขายหมูขายปลา ขอบขายของแห้ง แต่ไม่อยากจะขายพวกสัตว์ แม่บอกว่าเป็นบาป ถึงเราจะรวยแต่เราก็ฆ่าพวกสัตว์หลายชนิด ชีวิตเราจะไม่มีทางเจริญเพราะเราตัดชีวิตพวกเค้า กลายเป็นเราทำบาปมากกว่าทำบุญ” ประมาณเดือนเมษายน 2554 ญาติของเธอซึ่งเคยทำงานที่ร้านซักอบรีดอยู่แถวหลังมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

จะกลับไปอยู่บ้าน จึงติดต่อเธอให้มาทำงาน “หนูทำงานซักรีดนี้มาได้ปีกว่าแล้วละ เจ้านายใจดี ไม่จุกจิก เงินเดือน 5,500 บาท และได้หยุดทุกวันอาทิตย์ หนูคิดว่ายังพอทำงานที่นี้ได้” ทุกวันนี้ เธอเดินเท้าจากที่พักมาทำงานที่ร้านทุกวัน วันอาทิตย์เธอก็ไปเรียนหนังสือการศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา ที่สถาบันปัญญาอิสระ นอกจากนี้ทุกครั้งที่มียุทธศาสตร์งานประเพณีของชาวไทยใหญ่ เช่น ปอยส่างลองและวันสำคัญทางพุทธศาสนา เธอมักจะไปร่วมเสมอ แต่หากเป็นงานคอนเสิร์ตทั่วไป เธอจะไม่ไปร่วม “พวกงานคอนเสิร์ตตำรวจชอบไปเฝ้าจับชาวไทยใหญ่ หรือบางทีก็มีวัยรุ่นทะเลาะชกต่อยกัน งานแบบนี้หนูไม่ชอบไป” เธอบอกเหตุผล

เนื่องจากเธอต้องทำงานทุกวันเธอมีโอกาสดูได้รับรู้ข่าวสารข้อมูลจากทางสถานีวิทยุ ซึ่งเธอมักจะเปิดฟังเวลาทำงานเสมอ ซึ่งทำให้ได้รู้ข่าวสารของแรงงาน ขั้นตอนการจดทะเบียนแรงงาน หรือบางทีพี่ชายพี่สาวก็จะมาบอกเธอว่าต้องทำอะไรบ้าง แต่ส่วนใหญ่เธอไม่รู้เรื่องสิทธิแรงงานมากนักเนื่องจากไม่ค่อยได้รับข้อมูลข่าวสาร แม้มันกลุ่มองค์กรอิสระของชาวไทยใหญ่หลายกลุ่มเธอก็เพิ่งรู้จัก เมื่อมาเรียนหนังสือแล้ว ได้พบเพื่อนที่ทำงานหลากหลายนั่นเอง

ในส่วนของการบริหารจัดการการเงิน สวยอิง มีการวิเคราะห์รายรับรายจ่ายของเธออยู่ตลอดเวลา เธอบันทึกข้อมูลรายรับรายจ่ายทุกวันและมีการสรุปทุกเดือนเพื่อให้เห็นข้อมูลว่าแต่ละเดือนเธอใช้จ่ายอะไรไปบ้าง และเดือนต่อไปเธอต้องปรับปรุงการใช้จ่ายอย่างไร “กิจกรรมพัฒนาทักษะชีวิตที่ครูจัดให้เป็นประโยชน์มาก ได้รู้ในสิ่งที่ไม่รู้มาก่อน อย่างความรู้เรื่องเพศศึกษา การป้องกันตนเองจากเชื้อเอชไอวี การใช้จ่ายคุมกำเนิด การวางแผนครอบครัว รวมถึงโรคติดต่อที่เกิดขึ้น” แม้วันนี้เธอยังแปล่งสำเนียงภาษาไทยได้ไม่ชัดเจนนักแต่เธอก็กล้าพูดกล้าถาม กล้าเดินทางไปในไหนมาไหนได้เอง เธออ่านหนังสือได้มากขึ้น สามารถอ่านป้ายเดินทางได้เอง กล้าติดต่อสอบถามเจ้าหน้าที่ซึ่งต่างจากเมื่อก่อนที่เธอจะไม่กล้าถามต้องให้เพื่อนถามแทนให้

แม้ว่า สวยอิง จะมีญาติพี่น้องส่วนใหญ่อยู่ในประเทศไทยกับเธอ แต่เธอต้องพบกับปัญหาอุปสรรคในการดำเนินชีวิตหลายอย่าง ได้แก่

เรื่องการจดทะเบียนแรงงานถูกต้องตามกฎหมาย บางครั้งนายจ้างไม่พาไปทำ เธอจึงต้องไปติดต่อเจ้าหน้าที่ทำเรื่องเองทั้งหมด ซึ่งเธอยังมีปัญหาในการสื่อสารและได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมจากเจ้าหน้าที่ของรัฐ “พอเจ้าหน้าที่รู้ว่าหนูเป็นแรงงานต่างด้าวเค้าก็พูดไม่ดีกับหนู ไม่อธิบายอะไรให้ฟังบอกว่าจะคุยกับนายจ้างอย่างเดียว ไม่ยอมคุยกับเรา” เมื่อทำอะไรไม่ได้เธอจึงเอาเอกสารไปให้นายจ้างอ่านซึ่งก็ไม่ได้ให้ความสนใจใดใด เธอจึงต้อง

เสียเงินจ้างนายหน้าให้รับเป็นนายจ้างแทนเพื่อให้เธอสามารถทำบัตรแรงงานได้ ซึ่งวิธีการนี้มีเพื่อนที่เคยทำมาแล้วแนะนำเธอ

ปัญหาเรื่องสิทธิในการรักษาพยาบาล แม้จะเสียค่าบริการด้านสุขภาพประจำปีแล้ว แต่ในทางปฏิบัติเธอพบว่าทางเจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาล ไม่ให้ความสำคัญกับแรงงานอย่างเธอ หลังจากนั้นเธอจึงตัดสินใจเดินเข้าโรงพยาบาลเอกชนที่ให้บริการคุ้มค่างบเงินที่ต้องเสียมากกว่าโรงพยาบาลของรัฐ แต่เธอก็ยอมเพื่อให้ได้รับการรักษาพยาบาล

ปัญหาในการอ่านเขียนภาษาไทย เธอยังมีทักษะอ่านเขียนไม่คล่อง ทำให้ยังเป็นอุปสรรคในการเดินทางหรือเข้าไปติดต่อธุระ “ถ้าเข้าไปในโรงพยาบาล จะมีป้ายจำนวนมาก หนูอ่านไม่ออกเลยต้องใช้การถามอย่างเดียว ถ้าหนูอ่านออกก็คงจะดีมาก” เธอเคยได้รับการดูถูกจากคนรอบข้าง เธอเคยโดนเขียนคำ่ว่าโดยที่เธอไม่รู้ตัวว่าทำอะไรให้คนอื่นไม่พอใจ หรือเมื่อเธอไปติดต่อซื้อที่ดิน มีคนดูถูกว่าอย่างเธอจะมีเงินมาซื้อที่ดินเหล่านั้นได้อย่างไร คำพูดเหล่านี้ทำให้เธอหมดกำลังใจและเจ็บช้ำน้ำใจจากการดูถูกของคนบางคนในสังคม

สวยอึ้ง ค่อยๆ เติบโตขึ้นจากการเรียนรู้แบบครูปักหลักจำ และพยายามหาวิธีการที่จะทำให้เธอเข้าใจหรือเอาตัวรอดได้ “การอ่านภาษาไทยไม่ออกเป็นปัญหามาก ไปไหนอ่านป้ายก็ไม่ออก คนเขียนอะไรให้เราก็อ่านไม่ออก ฉลาดยากก็อ่านไม่ออกหนูก็แก้ไขโดยการถามแล้วทำสัญลักษณ์ไว้ ถ้าขานี้กินก่อนอาหารหนูก็จะเขียนรูปพระอาทิตย์ไว้” สิ่งเหล่านี้ผลักดันให้เธออยากเรียนหนังสือมีเป้าหมายเพื่อให้อ่านเขียนภาษาไทยได้ เธอได้ยื่นประกาศทางสถานีวิทยุว่าที่สถาบันปัญญาอิสระมีเปิดสอนภาษาไทย

เริ่มจึงชวนเพื่อนที่หอพักกับคนที่ทำงานไปด้วยกันเพราะไม่กล้าไปคนเดียว ไม่รู้ว่าต้องติดต่อใครอย่างไร เมื่อเริ่มเรียนเธอก็รู้สึกสนุกกับการเรียนภาษาไทย ทั้งในช่วงเช้าของวันอาทิตย์ และทุกเย็นของวันจันทร์ถึงศุกร์ นอกจากได้เรียนภาษาไทย ได้ทำแบบฝึกหัด และได้พบเพื่อน จากนั้นเธอจึงสมัครเรียนการศึกษานอกระบบ ระดับประถมศึกษา หรือ กศน. “ช่วงที่เรียนภาษาไทยสนุกดี อ่านง่าย ได้ฝึกภาษาไทยมากขึ้น แต่เมื่อเรียน กศน. เรียนยากขึ้นเพราะเราต้องวางแผน ต้องศึกษาหาข้อมูล ต้องออกแบบเอง แต่ภาษาไทยก็ยังไม่คล่องจึงเป็นปัญหาสำหรับการเรียนอยู่เหมือนกัน” เธอบอกว่าอยากเรียนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ การใช้คอมพิวเตอร์ แต่เธอก็ไม่แน่ใจว่าการศึกษาที่เธอพยายามร่ำเรียนนั้นจะทำให้เธอได้งานทำที่ดีกว่าที่เป็นอยู่อย่างไร “เวลาหนูไปสมัครงาน พอเค้ารู้ว่าเป็นไทใหญ่ เค้าจะไม่ถามเรื่องระดับการศึกษาเลย”

สังคมในโรงเรียนทำให้เธอรู้จักคนและมีเพื่อนมากขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงความคิด คือ รู้จักการวางแผนชีวิตในอนาคต “เมื่อก่อนทำงานไปวันๆ ทำงานเก็บเงินส่งไปให้ที่บ้าน

แต่ไม่ได้คิดว่าชีวิตข้างหน้าจะทำอะไร แต่ตอนนี้เริ่มคิดเริ่มมองไกลขึ้น หากจะอยู่ที่นี้ก็ต้องเริ่มมองหาที่ทางเพื่อสร้างบ้านทำไร่ทำสวนเป็นของตนเอง แล้วรับแม่มาอยู่ด้วยกันทางนี้ พอคิดแบบนี้จึงเริ่มวางแผนเก็บเงินเพื่อซื้อที่ดินและสร้างบ้านให้แม่” เธอวางแผนกับพี่ชายในการหาซื้อที่ดินและสร้างบ้านให้แม่ เธอทำได้สำเร็จไปหนึ่งอย่าง คือ การซื้อที่ดินได้ เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 54 ที่หมู่บ้านห้วยเค็ด ตำบลผาบ่อง จังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยให้ญาติพี่น้องที่อยู่ทางนั้นเป็นธุระให้ เป็นที่ดินผืนเล็ก 15 x 15 ตารางเมตร ในราคา 52,000 บาท ซื้อในชื่อพี่สาวซึ่งมีบัตรบุคคลพื้นที่สูง สามารถซื้อที่ดินได้ แต่เธอก็ภูมิใจเพราะเป็นเงินเก็บที่มาจากน้ำพักน้ำแรงของเธอเอง

ปัจจุบัน เธอมีเป้าหมายในการทำเอกสารแสดงตนให้ชัดเจน “หนูอยากทำเรื่องพิสูจน์สัญชาติเพื่อให้ได้พาสปอร์ตให้เรียบร้อย เพราะอยากซื้อรถจักรยานยนต์ จะสอบทำใบขับขี่ให้ได้ และสามารถเดินทางไปต่างจังหวัดได้” สวยอึ้ง วางแผนสิ่งที่จะต้องทำในระยะอันใกล้ ไว้ต่อจากนั้นเธอจะเก็บเงินสร้างรั้วเพื่อเตรียมสร้างบ้าน หากในอนาคตเธอมีเงินทุนเธออยากเปิดร้านซักรีดเป็นของตนเอง แต่งานนี้ต้องใช้ความระมัดระวังสูง เพราะเราต้องดูแลข้าวของของคนอื่น “ตั้งแต่หนูทำร้านซักรีดมาหนูได้เจอคนหลากหลายแบบ บางคนก็ใจดีเข้าใจเรา บางคนก็เอาเปรียบเรา สำหรับบางคนเราต้องใช้ความอดทนค่อนข้างสูง” สถานการณ์ที่เธอพบทำให้เธอพยายามปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น ต้องใช้ความรอบคอบเพิ่มขึ้น ทุกวันนี้เธอมีความสุขกับงานที่ทำอยู่ เธอชอบชีวิตในวันนี้เพราะทำงานจริง ได้เงินจริง “ปลูกข้าวปลูกถั่วต้องรอผลผลิตออกก่อนแล้วเอาไปขายถึงจะได้เงินก็ใช้เวลานานมาก” เธอคิดเช่นนั้น แม้จังหวัดเชียงใหม่จะมีผู้คนหลากหลายที่เข้ามาอยู่อาศัยจำนวนมาก แต่ก็ยังอยู่ง่าย และสามารถทำมาหากินได้มากกว่าบ้านเกิด และมีอิสระที่จะทำในสิ่งที่อยากทำ

บทสรุป

ชีวิตของหญิงสาวชาวไทใหญ่ที่ทำงานช่วยครอบครัวมาตั้งแต่เด็ก จนสามารถเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวได้ในวันนี้ เป็นผลมาจากการเรียนรู้ในหลายเรื่องได้แก่

เรื่องทักษะภาษาไทย สวยอึ้ง ได้เรียนหนังสือตามระบบการศึกษาของประเทศพม่า จนถึงชั้น 4 (เทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 4 ของประเทศไทย) เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา ได้เรียนภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ และวิชาอื่นๆ ต่อมาเธอพยายามเรียนรู้เองเมื่อเริ่มสื่อสารภาษาไทยได้มากขึ้น ซึ่งเกิดจากการฝึกฝนเรียนรู้ด้วยตนเอง ในการอ่านภาษาไทย จากป้ายบอกทาง ป้ายสถานที่ ที่พบเห็นในประจำวัน นอกจากนี้ สวยอึ้ง ได้เรียนหนังสือ การศึกษานอกโรงเรียนระดับประถมศึกษา ที่ศูนย์การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์สถาบันปัญญาอิสระ ทุกวันอาทิตย์ นอกจากทำให้ทักษะภาษาไทยของเธอคล่องขึ้นแล้ว

ยังเป็นการเพิ่มความรู้เกี่ยวกับความรู้รอบตัว เช่น เรื่องเพศศึกษา การป้องกันตนเองจากเชื้อเอชไอวี การใช้ยาคุมกำเนิด การวางแผนครอบครัว รวมถึงโรคติดต่อที่เกิดขึ้น เป็นต้น

เรื่องการปรับตัวในสังคม สวยอึ้ง ได้รับการบ่มเพาะเรื่องมารยาทจากแม่ของของ ทั้งการรับประทานอาหาร การไม่หยิบฉวยของผู้อื่น โดยไม่ได้รับอนุญาต

เรื่องการทำงาน พ่อกับแม่ของเธอสอนให้เธอทำงานเป็นตั้งแต่เด็ก ทั้งการทำนา ทำสวน และเมื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย เธอได้เรียนรู้การทำงานหลากหลายอาชีพ ได้แก่ พี่เลี้ยงเด็ก พนักงานทำความสะอาด ลูกจ้างร้านอาหาร ลูกจ้างขายของในตลาดสด งานดูแลผู้สูงอายุ และลูกจ้างร้านซักรีด โดยเธอให้ความสำคัญเรื่องการจัดการการเงิน เธอเรียนรู้ในการสรุปรายรับรายจ่าย และวิเคราะห์ว่าแต่ละเดือนใช้จ่ายอย่างไรและจะมีการปรับปรุงอย่างไร

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน สวยอึ้ง เรียนรู้เรื่องการทำบัตรอนุญาต จากนายจ้างที่พาไปทำครั้งแรก ทำให้เธอสามารถดำเนินการได้เองในครั้งต่อไป

อ่องคำ อายุ 25 ปี

ชายหนุ่ม จากครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวย เป็นแกนนำกลุ่มที่เพื่อนฝูงให้การยอมรับในความกล้าบ้าบิ่น มีน้ำใจ และรักเพื่อนฝูง ชีวิตพลิกผันให้เข้ามาทำงานในประเทศไทยด้วยความไม่เต็มใจ เขาประทับใจประคับประคองชีวิตที่แปรปรวนตามช่วงวัยด้วยสัญชาติญาณ และประสบการณ์การเรียนรู้ของตัวเอง

ฉากทัศน์ชีวิต นอกประเทศไทย

อ่องคำ เด็กหนุ่มจากเมืองลาล่า รัฐฉาน เขาเกิดและเติบโตในหมู่บ้านขนาดเล็ก ประมาณ 40 ครัวเรือน สภาพหมู่บ้านยังไม่ได้มีการพัฒนาด้านโครงสร้างพื้นฐาน คือไม่มีไฟฟ้า ไม่มีน้ำประปาใช้ โดยชาวบ้านต้องใช้ตะเกียงเพื่อให้แสงสว่างและหาน้ำจากบ่อน้ำของหมู่บ้านเพื่อใช้ในการอุปโภคบริโภค ครอบครัวของ อ่องคำ มีสมาชิกทั้งหมด 11 คน ได้แก่ ปู่ ย่า พ่อ แม่ น้ำชาย น้ำสะไก้ อ่องคำ และน้องชายอีก 4 คน ซึ่งมีอายุห่างจากเขาประมาณ 3-4 ปี โดยน้องชายคนสุดท้องเกิดที่ประเทศไทย ครอบครัวของเขาจัดว่ามีฐานะร่ำรวยถ้าเปรียบเทียบกับคนส่วนใหญ่ในชุมชน สภาพบ้านเรือนเป็นบ้านขนาดใหญ่ 2 ชั้น ชั้นล่างก่อปูนชั้นบนเป็นสร้างด้วยไม้ บ้านของเขาเป็นครอบครัวอันดับต้นๆ ที่มีรถจักรยานและรถจักรยานยนต์ รวมทั้งรถอีแต่นสำหรับขนสินค้าไปขายในเมือง พ่อกับแม่ของเขามีอาชีพค้าขาย โดยพ่อกับแม่จะนำผลผลิตทางการเกษตรไปขายในเมืองลาล่า นอกจากนี้ มีการทำนาปลูกข้าว และมีการเลี้ยง

สัตว์ อาทิ หมู วัว ไก่ ปลา ทำนา การประกอบอาชีพของครอบครัวนั้น มีญาติพี่น้องที่มาช่วยทำงาน และมีลูกจ้างหลายคน นั้นแสดงถึงสถานะทางสังคมของครอบครัวของเขา

แม่ของ อ่องคำเล่าว่า สมัยเมื่อเขายังเยาว์วัย อายุได้เพียง 1 เดือน เขามีอาการป่วยบ่อยครั้ง พ่อกับแม่จึงพาอ่องคำมาอยู่กับตา ยาย น้ำสาว และน้ำเขย ที่บ้านในตัวเมืองลพบุรี ซึ่งเป็นบ้านอีกหลังของครอบครัว เหตุผลที่ครอบครัวของเขามีบ้านหลายหลัง เนื่องจากที่หมู่บ้านมีทหารเข้ามาบูรณการบ่อยครั้ง ชาวบ้านที่มีฐานะปานกลางถึงร่ำรวยจึงสร้างบ้านไว้หลายแห่งเพื่อความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากบ้านแล้วยังมีที่ดินสำหรับทำนา โดยพ่อของเขามาช่วยดูแลเป็นครั้งคราว

เมื่ออ่องคำ อายุได้ 5 ปี แม่ของเขาส่งเข้าเรียนระดับอนุบาลในโรงเรียนของประเทศพม่า และช่วงปิดเทอมเขาต้องเรียนภาษาไทยด้วย ซึ่งแม่ของเขาเป็นผู้จัดการหาสถานที่เรียนทุกอย่างให้ อ่องคำ สะท้อนถึงชีวิตในวัยเยาว์ “ช่วงที่ผมเป็นเด็ก มักถูกคนอื่นรังแก โดยการตบหัวหรือมาต้อย เพราะคนอื่นเห็นผมหน้าหวานเหมือนผู้หญิง” ทุกครั้งที่ถูกเพื่อนรังแก อ่องคำทำได้เพียงร้องไห้ และกลับมาฟ้องน้ำเขยซึ่งน้ำเขยพยายามบอกเขาให้สู้คน อย่ายอมให้ใครมารังแกได้ แต่เขายังคงถูกรังแกเช่นเดิมเรื่อยมา जबจนอายุ 12 ปี เขาก็ยังคงถูกรังแกเช่นเดิม “ถ้าไม่สู้ก็ต้องถูกรังแกเช่นนี้ตลอดไป” น้ำเขยพูดกับเขาด้วยความโมโห เขาจดจำคำพูดนั้นไว้ในใจ ด้วยแรงกดดันในชีวิต จนกระทั่ง อ่องคำ อายุ 13 ปี เขาย้ายมาเรียนของเพื่อนชาวพม่าที่เรียนหนังสือ โรงเรียนเดียวกัน ไปจีรลจักรยานเที่ยวเล่น ปรากฏว่ามีอะไหล่บางส่วนหล่นหาย เพื่อนชาวพม่าไม่พอใจจึงเข้ามาต้อยเขา เขาก็ยังคงทำได้เพียงร้องไห้ และเกิดความรู้สึกไม่อยากเรียนหนังสืออีกต่อไป เพราะไม่อยากพบเพื่อนแล้วถูกรังแกอีก อ่องคำนั่งคิดทบทวนกับตนเองว่าถ้าเขารู้จักสู้คนที่รังแกเขาได้ก็คงไม่มีใครกล้ารังแกเขาอีกต่อไป เขานึกถึงศิลปะป้องกันตัวมวยไทใหญ่ เขาจึงถามเรื่องสถานที่สอนมวยไทใหญ่จากเพื่อนที่โรงเรียน จุดเริ่มต้นของการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมตนเองจึงเริ่มต้นขึ้นด้วยการสมัครเรียนมวยไทใหญ่ เป็นเวลา 10 วัน เสียค่าเล่าเรียนจำนวน 3,000 จ๊าด ความกดดันในชีวิตเริ่มบรรเทาคลายลง จากเหตุการณ์ครั้งสำคัญ เมื่ออ่องคำอายุ 17 ปี ในขณะที่เขากำลังปลุกต้นไม้ในโรงเรียนอยู่นั้น เพื่อนของเขาซึ่งเคยรังแกเขาเมื่อหลายปีก่อน เข้ามาหาเรื่องจะชกต้อยเขาเหมือนที่ผ่านมา เขาพยายามเดินเลี่ยงโดยบอกให้ต่างคนต่างอยู่ แต่ไม่เป็นผลเพื่อนคนนั้นยังเดินหน้าเข้ามาต้อยเขา เขาขบขันใจไม่ได้จึงชกต้อยจนเพื่อนคนนั้นสลบไป จากนั้นเขาก็ไม่เคยถูกเพื่อนคนไหนเข้ามาหาเรื่องรังแกอีกเลย

อ่องคำ เรียนหนังสือใน โรงเรียนของรัฐบาล จนถึงชั้น 10 โดยเรียนภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ และภาษาพม่า การสอนเน้นการท่องจำ หากนักเรียนทำการบ้านหรือ

ทำแบบฝึกหัดไม่ถูกต้องจะได้รับการลงโทษด้วยการตีมืออย่างแรง แต่ อ่องคำ และเพื่อน มักชอบโดดเรียนเพราะจี้เกียจอ่านหนังสือ โดยเฉพาะช่วงที่เรียนอยู่ชั้น 9-10 เป็นช่วงที่เริ่มจีบสาว และชอบเที่ยวกลางคืน หลังจากเลิกเรียนประมาณ 15.30 น. เขาและเพื่อน จะจีรด์จักรยานยนต์ไปเที่ยวตามหมู่บ้านต่างๆ และไปช่วยสาวทำไร่ทำนา

แม้อ่องคำ จะไม่ตั้งใจเรียนหนังสือมากนัก แต่เขาก็มีความสนใจเฉพาะด้าน กระบวนการเรียนรู้ของเขาจึงเริ่มต้นจากความสนใจของเขาในเรื่องนั้นๆ และภาษาจีน เป็นความสนใจส่วนตัวของเขาใน ขณะนั้นเขาเริ่มเรียนภาษาจีน เนื่องจากที่บ้านของเขา มีเชื้อสายจีน ปู่ ย่า และพ่อ พูดภาษาจีนได้ทั้งหมด เมื่อเขาเห็นคนในบ้านพูดภาษาจีนได้ และมีเพื่อนบางคน ไปเรียนภาษาจีน เขาจึงสมัครเรียนภาษาจีน เรียนทุกวันเวลา 06.00-07.00 น. จากนั้น เวลา 08.00-15.00 น. ไปเรียนหนังสือตามปกติ เขาใช้ชีวิตเช่นนี้มาเป็นเวลาประมาณ 4 ปี โดยในบรรดาพี่น้องทั้งหมด อ่องคำ เป็นเพียงคนเดียวที่ได้เรียนหนังสือ ส่วนน้องชาย คนรองไม่ได้เรียนเพราะต้องช่วยพ่อแม่ทำงาน และเลี้ยงน้องชายที่เหลือ เขาจึงชอบใช้ชีวิตที่วุ่นวาย เล่นกับเพื่อนมากกว่า เพราะมีกลุ่มเพื่อนที่โรงเรียน และเขากับน้องชาย มีอายุห่างกัน จึงไม่สามารถเล่นในกลุ่มเดียวกันได้

ครอบครัวของเขาเริ่มมีปัญหาทางการเงิน พ่อแม่ของเขาไม่มีเงินส่งเรียนหนังสือต่อ แต่โชคดีที่ปู่ของเขาเป็นเพื่อนกับครูที่โรงเรียน เขาจึงได้เรียนหนังสือฟรี แม้เขาจะได้เรียนหนังสือต่อ แต่อ่องคำรู้สึกอับอายเพื่อนเพราะมีเขาเพียงคนเดียวที่ยังไม่ได้จ่ายเงินค่าเล่าเรียน เขาจึงตัดสินใจขาดเรียนหนังสือบ่อยครั้ง เพื่อไปค้าขายรถจักรยานยนต์

เมื่อจุดเปลี่ยนเกิดขึ้น ในชีวิตเขาครอบครัวของอ่องคำเริ่มมีปัญหาทางการเงิน โดยมีสาเหตุมาจากการที่ถูกทหารพม่าเข้ามารุกราน โดยการเผาบ้านในเมืองลายคำ โรงเรียนข้าวโรงหมักเหล้า ปล่อยาวจนหมดคอกและฆ่าสัตว์เลี้ยง พ่อกับแม่ของเขาจึงหนีกลับมาอยู่กับปู่ที่บ้านเกิด โดยพ่อเปลี่ยนอาชีพมาค้าขายอัญมณี ฐานะทางการเงินของครอบครัวจึงเริ่มดีขึ้น ในขณะเดียวกัน พ่อของเขาได้เลี้ยงดูผู้หญิงคนอื่นแต่ถูกผู้หญิงหลอกหลวงเสียเงินจำนวนมาก ทำให้พ่อไม่เหลือเงินเก็บ แม่ของเขาทราบเรื่องรู้สึกเสียใจมากและร้องไห้อย่างหนัก พ่อของเขา จึงสำนึกได้ และสัญญากับแม่ว่าจะไม่ทำเช่นนั้นอีก เมื่อคิดเริ่มต้นชีวิตใหม่ พ่อของเขาจึงชวนแม่ ย้ายมาทำงานที่อำเภอฝาง ประเทศไทย โดยมาพักอาศัยอยู่กับญาติที่เข้ามาทำงานก่อนแล้ว ในขณะที่พ่อกับแม่ของเขา เข้ามาตั้งตัวหางานทำในประเทศไทย อ่องคำ ยังคงใช้ชีวิตอยู่กับตาชายที่บ้านหลังใหม่ ในเมืองลายคำ เขายังคงใช้ชีวิตวัยรุ่นอย่างเต็มที่โดยนิยมการเที่ยวกลางคืนที่ร้านคาราโอเกะ ซึ่งอ่องคำมีเพื่อนจำนวนมาก เนื่องจาก เขาเป็นหัวหน้ากลุ่มและเป็นพ่อค้ารถจักรยานยนต์ โดยเป็นอาชีพที่เขาทำมาในช่วงที่ครอบครัวของเขาเริ่มมีปัญหา

ไม่สามารถส่งเขาเรียนหนังสือต่อได้ โดยเขาทราบวิธีการมาจากรุ่นพี่ที่ทำงานด้านนี้ “รุ่นพี่บอกผมว่าอาชีพนี้ผิดกฎหมายก็จริง แต่ว่ากำไรดีมาก เช่น ซื้อรถมาคันละ 300,000 จ๊าด ขายไปคันละ 400,000 จ๊าด ได้กำไรประมาณ 100,000 จ๊าด ทำงานเช่นนี้ ทำด้วยความสนุกสนานเพราะได้เที่ยวต่างๆ และระหว่างทางได้หยอกล้อผู้หญิงในแต่ละหมู่บ้านเป็นที่สนุกสนาน” อ่องคำจึงโกหกพ่อ โดยการขอเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการเรียนหนังสือ แต่แท้จริงแล้วเขาเงินที่ได้มาไปค้าขายรถจักรยานยนต์กับเพื่อน

การค้าขายรถจักรยานยนต์นั้น อ่องคำกับเพื่อนประมาณ 10 คน ต้องนั่งรถโดยสารจากเมืองล่ายคำไปเมืองล่าเสี้ยว จากนั้นซื้อรถจักรยานยนต์คันละ 1 คัน ซึ่งเป็นรถมือ 1 จากประเทศจีน เขาและเพื่อนพากันซื้อรถจักรยานยนต์เข้าไปตามหมู่บ้านต่างๆ โดยมีเพื่อนบางคนซื้อรถจักรยานยนต์เข้าไปดูตลาดเลาก่อนว่ามีใครสนใจซื้อรถจักรยานยนต์หรือไม่ หากใครสนใจซื้อคันไหนก็ขายให้ หากขายจนหมดทุกคัน เขาและเพื่อนก็จะจ้างให้คนที่ซื้อรถจักรยานยนต์ พาเขาและเพื่อนไปส่งที่ท่ารถ เพื่อนั่งรถโดยสารกลับบ้าน เขาและเพื่อนค้าขายรถจักรยานยนต์ด้วยวิธีการเช่นนี้ ประมาณ 5 ครั้ง มีรายได้พอสมควรแต่ไม่มีเงินเก็บ เพราะเขานำเงินไปกินเหล้าเลี้ยงเพื่อน และซื้อเสื้อผ้าแต่งตัวตามสมัยนิยม “ผมคิดว่าคนมีเงินทำอะไรก็ไม่น่าเกลียด ผมใช้เงินไปกับการเที่ยวกลางคืน ดื่มเหล้า และแต่งตัว” จากความคึกคะนองของช่วงวัยรุ่น และการถูกยกยอให้เป็นหัวหน้ากลุ่มจากเพื่อนฝูงจำนวนมาก ทำให้กลุ่มของเขากลายเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปในเรื่องของกลุ่มวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมไปในทางที่ไม่ดี

จนกระทั่ง อ่องคำ อายุ 18 ปี เขาถูกทหารพม่าจับกุมขณะกำลังค้าขายรถจักรยานยนต์ เขาถูกทหารยึดรถจักรยานยนต์ และเงินทั้งหมด ประมาณ 120,000 จ๊าด เขาเสียใจจนร้องไห้ เพราะอยากได้รถจักรยานยนต์คืน อีกทั้ง เขากลับพ่อแม่ ปู่ ย่า เพื่อน และแฟนสาว จะรุมดูว่าเขาคิดกลุ่มใจมากแต่เขาไม่ทราบจะปรึกษาใคร จนหมดสิ้นหนทางได้รถจักรยานยนต์และเงินคืน เขาจึงตัดสินใจบอกความจริงทั้งหมดให้พ่อฟัง “ผมคิดว่าพ่อจะโกรธ แต่พ่อก็ไม่ได้อุดค้ำผมสักคำ บอกเพียงว่าอีก 2-3 เดือนจะกลับมาหา” ผลจากการไม่เข้าเรียน ทำให้เขาสอบวิชาภาษาพม่าไม่ผ่าน พ่อของเขาทราบเรื่องจึงพาเขามาอยู่ประเทศไทย “ช่วงนั้นผมมีแฟนแล้ว ผมไม่อยากมาประเทศไทย ร้องไห้เสียใจมาก แต่พ่อก็บอกว่าเรียนยังไม่ผ่าน จะทำอะไรกิน” ในที่สุด เขาจึงจำยอมตามพ่อมาอยู่ประเทศไทย

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

อ่องคำ กับพ่อของเขา เดินทางโดยนั่งรถโดยสารมาถึงเขตชายแดนหนองอูก อำเภอลำปาง ประเทศไทย โดยพ่อของเขาพามาอยู่ที่หมู่บ้านแห่งหนึ่งซึ่งชาวบ้านเป็นชนเผ่าลีซอ ในอำเภอลำปาง เขาสามารถเข้าใจภาษาท้องถิ่นได้ เพราะมีสำเนียงและคำพูดใกล้เคียงกับ

ที่บ้านเกิด การปรับตัวเรื่องการสื่อสารจึงอาจไม่ยากนักสำหรับเขา จากนั้น พ่อของเขาหางานให้เขาทำ โดยให้รับจ้างทำงานในสวนกล้วย ปลูกข้าว ปลูกแก้วมังกร เขาได้เงินเดือนๆ ละ 2,500 บาท และเจ้านายทำบัตรอนุญาตทำงานให้ แต่เขาทำงานได้เพียง 1 ปี เขาเริ่มทำงานไม่ไหว เพราะไม่เคยทำงานหนักมาก่อน “ทำไมต้องอยู่ในหมู่บ้านเล็กๆ มาประเทศไทยทั้งที ควรเข้าไปอยู่ในเมืองใหญ่ๆ อย่างในเมืองเชียงใหม่” เขาบอกแม่เช่นนั้น แต่แม่ของเขาแย้งว่า ครอบครัวของเรายังไม่มั่นคง และแกร่งพอที่จะอยู่รอดในเมืองใหญ่ในประเทศที่ไม่ใช่บ้านเกิดได้ แต่ อ่องคำ ไม่คิดเช่นนั้น เขาใช้โทรศัพท์ที่พ่อของเขาซื้อให้เมื่อมาอยู่ประเทศไทย โทรศัพท์หาเพื่อนจากหมู่บ้านเดียวกันที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย เพื่อนของเขาจึงชวนเข้ามาทำงานในเมืองเชียงใหม่ เขาคิดหาหนทางที่จะทำให้พ่อกับแม่ของเขาส่งเขามาทำงานในเชียงใหม่ “ผมใส่ร้ายเจ้านายว่าเป็นคนที่พูดใส่ร้ายพ่อของผม เพื่อให้พ่อโกรธเจ้านาย และให้ผมออกจากงาน ผมจะได้มาทำงานที่เชียงใหม่ แต่ก็ไม่สำเร็จ” วิธีการแรกของความพยายามในการเดินทางสู่เชียงใหม่ของเขา

อ่องคำ ยังคงต้องอยู่กับครอบครัวของเขา เมื่อครอบครัวของเขาย้ายไปทำงานที่อำเภอท่าตอน จังหวัดเชียงใหม่ ครอบครัวของเขามาเช่าบ้านอยู่ในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง พ่อของเขาหางานให้เขาได้รับจ้างตัดไม้ ได้ค่าจ้างวันละ 120 บาท เขาเริ่มจ้างเป็นเวลา 5 เดือน รู้สึกถึงความยากลำบาก เพราะเป็นงานที่ต้องทำกลางแจ้ง ท่ามกลางอากาศร้อนแรง “ถ้าครอบครัวของเราทำงานเช่นนี้ไปเรื่อยๆ เราก็คงไม่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่ง หรือสร้างฐานะได้แน่นอน ผมจึงบอกพ่อให้ไปถามเพื่อนๆ ที่รู้จักว่าทำอะไรจึงจะมีชีวิตที่ดีขึ้นได้” อ่องคำบอกกับพ่อ จากนั้นพ่อกับเขาจึงเช่าที่สวนปลูกหอม ปลูกข้าวสาลี ตามคำแนะนำของเพื่อน ครอบครัวของเขาเริ่มมีเงินเก็บ พ่อเริ่มสร้างบ้าน ในขณะเดียวกันแม่ของเขาก็กำลังตั้งครุภักดิ์น้องชายคนสุดท้องของเขา เขาจึงตั้งใจทำงานเพื่อหาเงินให้พ่อกับแม่ โดยมีเพื่อนแนะนำให้ทำงานที่ร้านหมูกระทะในอำเภอแม่เมาะ ได้เงินเดือน เดือนละ 2,000 บาท มีที่พักฟรี พร้อมอาหาร 3 มื้อ รายได้ทั้งหมดเขาส่งให้พ่อกับแม่ เพราะสงสารพ่อแม่ที่ต้องลำบาก อย่างไรก็ตาม เขาทำงานได้เพียง 1 ปี จึงตัดสินใจชวนเพื่อนใหม่ที่รู้จักกันที่ร้านหมูกระทะเข้าไปหางานทำในเมืองเชียงใหม่ แต่เพื่อนของเขาต้องแต่งงาน จึงไม่สามารถมาอยู่เชียงใหม่กับเขาได้ เขาจึงตัดสินใจมาอำเภอเมืองเชียงใหม่ เพียงลำพัง โดยมีเป้าหมายที่ต้องมีงานทำ มีเงินเก็บ เพื่อชีวิตที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่

เมื่อ อ่องคำ อายุ 20 ปี ได้นั่งรถโดยสารประจำทางจากอำเภอแม่เมาะ เข้ามาในเมืองเชียงใหม่ นับว่าโชคคิที่เขาไม่ถูกจับกุมระหว่างทาง เนื่องจาก เขายังไม่ได้ต่ออายุบัตรอนุญาตแรงงาน เพราะเขาไม่มีเงินสำหรับค่าใช้จ่ายในการต่ออายุบัตร และเขาคิดว่าการติดต่อกับ

ทางราชการมีความยุ่งยากทั้งภาษาที่สื่อสาร และขั้นตอน รวมถึงการที่เขาเปลี่ยนที่ทำงานบ่อยครั้ง จึงไม่สะดวกในการทำบัตรหรือต่ออายุบัตร เพราะต้องได้รับการยินยอมจากเจ้านายเก่าและใหม่ทุกครั้ง เมื่อเข้ามาอยู่ในเมืองเชียงใหม่ เขาได้พักอาศัยอยู่กับเพื่อน การใช้ชีวิตในประเทศไทย ทั้งที่ยังอ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ ไม่มีรถสำหรับเดินทาง ทำให้การใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ไม่เป็นไปตามที่เขาคาดฝันไว้ เขาคิดเช่นนั้น จากนั้น เพื่อนของเขาจึงหางานให้ทำ โดย อ่องคำ ได้ทำงานที่ร้านล้างรถในปั้มน้ำมัน Shall ได้เงินเดือน เดือนละ 4,000 บาท มีที่พักฟรี แต่ต้องซื้ออาหารทานเอง ทำงานตั้งแต่เวลา 07.00-19.00 น. เขาทำงานได้ไม่ถึง 1 ปี จึงลาออก เพราะรายได้ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย ซึ่งเขาส่งให้พ่อกับแม่ และใช้จ่ายส่วนตัว

ในช่วงที่อ่องคำว่างงาน เขาจึงกลับไปเยี่ยมพ่อกับแม่ที่อำเภอแม่ฮาด เป็นเวลา 1 เดือน จากนั้น อ่องคำได้โทรศัพท์หาเพื่อนที่ทำงานในเมืองเชียงใหม่ ให้ช่วยหางาน เขาจึงกลับมาทำงานในเมืองเชียงใหม่อีกครั้ง แต่การเดินทางครั้งนี้ไม่ได้ราบรื่นเหมือนครั้งแรก เขาถูกจับกุมและต้องลงรถระหว่างทาง เพราะไม่มีบัตรอนุญาตแรงงาน แม้เขาจะอ้างความจำเป็นเรื่องเหตุด่วนของญาติที่อยู่ในเมืองเชียงใหม่ ตำรวจก็ไม่ปล่อยให้เขาผ่านไป แต่กลับส่งตัวเขาส่งขึ้นรถโดยสารกลับอำเภอ เชียงดาว โดยตำรวจจ่ายเงินค่าโดยสารให้ เมื่อไปถึงอำเภอเชียงดาว เขาลงรถแล้วนั่งรถโดยสารจากอำเภอเชียงดาวกลับเข้าเชียงใหม่อีก เมื่อถึงด่านตรวจ เขาจึงถูกตำรวจจับกุมและส่งตัวกลับเช่นเดิม แต่เขาก็ยังคงมุ่งมั่นขึ้นรถโดยสารกลับเข้าเชียงใหม่อีกครั้ง จนกระทั่งรอบที่ 3 ตำรวจจึงจับกุมตัวเขาและให้เขาอยู่ทำงานที่ด่านตรวจ โดยทำหน้าที่ปลูกหญ้า ตัดแต่งต้นไม้ เมื่อทำงานเสร็จจึงปล่อยตัวเขาเข้าเมืองเชียงใหม่ และกำชับว่าอย่าผ่านมาให้เห็นอีก เพราะจะไม่ปล่อยเหมือนเช่นคราวนี้ และเข้าอาจจะไม่โชคดีเช่นนี้ตลอดไป

เมื่ออ่องคำเดินทางมาถึงขนส่งช้างเผือก เพื่อนของเขามารับ ไปอยู่หอพักที่บริเวณภาคทิพย์เนตร เพื่อนของเขาทำงานส่งน้ำดื่มช่วงที่ยังหางานไม่ได้ เขาจึงไปช่วยเพื่อนทำงานฟรี ไม่คิดค่าจ้าง แต่แลกกับการอาหารฟรี จากนั้นเพื่อนของเขาพาไปสมัครงานที่ร้านลาบติ่มหมี่ที่พักและอาหารฟรี ได้ค่าจ้างเดือนละ 3,000 บาท มีวันหยุดเดือนละ 2 วัน โดยเจ้านายต่อบัตรอนุญาตแรงงานให้ อ่องคำตั้งใจทำงานเพราะอยากเก็บเงินให้พ่อแม่ จนเป็นที่ชื่นชอบของเจ้านายและเพื่อนร่วมงาน เขาจึงได้รับการขึ้นเงินเดือนเป็น เดือนละ 3,500 บาท เขาทำงานเช่นนี้เรื่อยมาเป็นเวลา 1 ปี เริ่มเข้าปีที่ 2 เขาทราบข่าวจากเพื่อนว่าแฟนของเขาที่รัฐฉานแต่งงานแล้ว เขาเสียใจมาก “ผมคิดว่าคนทำดีไม่ได้ดี แล้วจะทำดีไปทำไม” เขาคิดอยากประชดชีวิตจากคนตั้งใจทำงาน กลายเป็นชอบเที่ยวกลางคืน ดื่มสุรา ไม่มีวินัยในการทำงาน เข้าทำงานสาย เจ้านายและเพื่อนเริ่มบ่นด้วยความเป็นห่วง “ผมคบเพื่อนไม่ดี ช่วงสิ้นเดือนหากเงินเดือนออก

เพื่อนก็จะชวนไปดื่มสุรา เทียวกลางคืน โดยเอารถจักรยานยนต์มารับผมทุกครั้ง” อ่องคำยังคงใช้ชีวิตเสเพล ไม่ตั้งใจทำงาน ว่างนอนเวลาทำงาน เจ้านายเริ่มทนไม่ไหวจึงดูค่าเขาโดยพื้นฐาน เขามีนิสัยเอาแต่ใจมาตั้งแต่เด็ก และไม่เคยถูกดูค่าหรือตำหนิ เขาจึงเริ่มไม่มีความสุข ไม่อยากทำงานต่อ เขาจึงลาออก

การเปลี่ยนแปลงของชีวิตจึงเริ่มขึ้นอีกครั้ง จากการดื่มสุราอย่างหนักติดต่อกันทุกวัน ทำให้อ่องคำมีอาการปวดท้องอย่างรุนแรง เขาจึงกลับไปพักฟื้นที่บ้านพร้อมกับแม่ที่อำเภอแม่เมาะ แต่แล้วเมื่อกลับไปบ้าน พ่อดูค่าเขาที่ทำตัวเหลวไหล เขาจึงรู้สึกน้อยใจอยากหนีไปไกลไกลเท่าที่จะทำได้ เขานึกถึงเพื่อนจากหมู่บ้านเดียวกันที่ทำงานอยู่กรุงเทพฯ เขาจึงตัดสินใจไปหาเพื่อนที่กรุงเทพฯ “ผมเคยซื้อตั๋วและนั่งรถโดยสารบ่อยครั้ง ทำให้ผมไม่กลัวเรื่องการเดินทางไปกรุงเทพฯ” ระหว่างการเดินทางเมื่อพอด่านตรวจ เขาจะแกล้งนอนหลับ ทำให้รอดพ้นจากการตรวจมาได้ทุกครั้ง เมื่อรถโดยสารมาถึงจุดหมายปลายทาง คือ พัทยาใต้ จังหวัดชลบุรี เขากลับพบว่าซื้อตั๋วผิดชนิด ช่วงนั้น เขายังพูดภาษาไทยไม่ชัดเจนและไม่เข้าใจความหมาย เขาไม่ทราบว่าจะไปทางไหนต่อ ข้าวก็ยังไม่ได้อ่าน เขาจึงรีบโทรศัพท์หาเพื่อนที่กรุงเทพฯ โชคดีที่เพื่อนของเขาสามารถติดต่อเพื่อนอีกคนที่ทำงานอยู่พัทยาใต้ และฝากให้เข้าทำงานเพื่อนของเขาบอกสถานที่ให้รถตู้ไปส่งอ่องคำที่โรงงานแห่งหนึ่งที่แปรรูปฝือก เขาได้ค่าจ้างเป็นเงินเดือน เดือนละ 5,000 บาท มีที่พักและอาหารฟรี เขาส่งเงินให้แม่โดยฝากเจ้านายโอนเงินผ่านเครื่องฝากเงินอัตโนมัติ เขาทำงานอยู่ประมาณ 6 เดือน มีอยู่วันหนึ่งเขาทะเลาะมีเรื่องชกต่อยกับคนงานในโรงงาน เพราะเห็นหน้าแล้วไม่ถูกชะตา เขาบาดเจ็บถึงขั้นจมูกหัก จึงตัดสินใจลาออก จากนั้นเขาจึงขึ้นรถโดยสารเข้ากรุงเทพฯ ซึ่งเขาคุ่นเคยเส้นทางบ้างแล้ว เมื่อครั้งเข้ามาเที่ยวกรุงเทพฯ โดยขออาศัยขึ้นรถขนของจากโรงงานเข้ามาส่งของที่กรุงเทพฯ ดังนั้น เมื่อมาถึงกรุงเทพฯ เขาจึงโทรศัพท์ให้เพื่อนมารับที่หมอชิต เพื่อนของเขาชวนเขาทำงานเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยที่คอนโดมิเนียมแห่งหนึ่ง ได้เงินเดือน เดือนละ 8,000 บาท โดยเจ้านายทำบัตรอนุญาตแรงงานปลอมให้ใช้ ส่วนที่พักเขาอยู่กับเพื่อน โดยแบ่งค่าเช่าหอกับเพื่อน

อ่องคำ เริ่มรู้จักเพื่อนชาวอีสานที่เป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยเช่นกัน เขาจึงมีโอกาสมานเที่ยวบ้านเพื่อนที่จังหวัดขอนแก่น “ผมชอบลองสิ่งใหม่ๆ อยากเดินทางไปหลายๆ ที่ เพราะคิดว่าได้มาประเทศไทยทั้งที อยากไปเที่ยวหลายๆ แห่ง เมื่อกลับไปบ้านจะได้เล่าให้คนอื่นฟังว่าเคยไปมาหมดแล้ว” อ่องคำทำงานเป็นพนักงานรักษาความปลอดภัยเป็นเวลาประมาณ 8 เดือน จึงมีเรื่องทะเลาะชกต่อยกับตำรวจบ้าน ซึ่งมักเข้ามาพุดจาหาเรื่องเขา ในช่วงที่เขาเข้าเวรช่วงกลางคืน “เขาด่าว่าผมโง่ เพราะอ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ สมควรไป

ทำงานอย่างอื่น ผมทนไม่ไหวจึงมีเรื่องชกต่อยขึ้น” หลังจากเกิดเรื่อง เขาหนีไปอยู่กับเพื่อน ชาวไทใหญ่อีกคนที่ทำงานอยู่แคมป์ก่อสร้าง ช่วงที่ว่างงาน 3 เดือน เขาจึงรับจ้างรายวันทำงาน ก่อสร้างกับเพื่อน “ผมทำงานมาเวลา ไม่ได้จริงจิงอะไร ช่วงที่ยังหางานประจำไม่ได้ ช่วงนั้น ไม่มีเงินเก็บจนถึงกับต้องขอมอดข้าว” แม้เขาจะติดต่อกู้ที่ลูกน้องให้โอนเงินเพื่อช่วยเหลือเขา แต่กลับได้รับการปฏิเสธเพราะคิดว่าเขามีนิสัยเกเร มีเรื่องทะเลาะกับคนอื่นเป็นประจำ เขาจึงพยายามหางานทำโดยการสอบถามจากเพื่อนคนอื่นๆ และคนที่ทำงานที่แคมป์ก่อสร้าง เขาจึงได้ทำงานที่โรงงานพลาสติก แต่ทำงานได้ไม่ถึง 1 เดือน จึงลาออก เพราะทนทำงาน ไม่ไหว “งานที่โรงงานพลาสติกทำให้มือผมร้อนจนทนไม่ไหว อีกทั้งผมเป็นคนที่ไม่ค่อยแข็งแรง เพราะชีวิตไม่เคยทำงานหนักมาก่อน” จากนั้น อ่องคำได้ย้ายไปพักอาศัยอยู่กับเพื่อนและได้ ทำงานที่โรงงานกระดาษดับเบิ้ลเอ ได้ค่าจ้างรายวัน วันละ 200 บาท เขาเริ่มตั้งใจทำงาน ประพฤติตัวดี ทำงานเก็บเงินส่งให้พ่อแม่ แต่ทำได้ประมาณ 5 เดือน จึงมีเหตุให้ต้องออกจากงาน เนื่องจากมีตำรวจ เข้ามาตรวจแรงงานผิดกฎหมายในโรงงาน โชคดีที่เขาไม่ได้ไป ทำงานในวันที่มีการตรวจจับ เขาเกิดความรู้สึกกลัวเพราะเขาใช้บัตรอนุญาตแรงงานปลอม เขาจึงตัดสินใจชวนเพื่อนกลับจังหวัดเชียงใหม่ โดยก่อนกลับเจ้านายเมตตาให้เงินเป็นค่า เดินทางแก่เขา เป็นจำนวน 3,000 บาท โดยบอกว่าถ้ามีโอกาสให้กลับมาเพราะทำงานเก่ง และตั้งใจทำงาน อ่องคำและเพื่อนนั่งรถโดยสารกลับมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ โดยเขาได้บทเรียน จากการเดินทางที่ผิดพลาดในช่วงชีวิตในเมืองหลวงอย่างกรุงเทพฯ ครั้งนี้เขาจึงสอบถาม ช่างขายตั๋วรถโดยสารให้ชัดเจน และสอบถามคนอื่นๆ ในการไปขึ้นรถที่ชานชาลา เพราะเขา กลัวนั่งรถผิดเหมือนที่ผ่านมา เมื่อกลับมาถึงจังหวัดเชียงใหม่ เขาโทรศัพท์หาพ่อกับแม่ ทราบว่า ครอบครัวของเขาย้ายมาอยู่ที่อำเภอฝาง เขาจึงกลับบ้านไปหาพ่อแม่ก่อนจะหางานทำต่อไป

อ่องคำกลับมาทำงานที่เชียงใหม่ จากการแนะนำของเพื่อน โดยได้ทำงานเป็นช่าง ทาสีเฟอร์นิเจอร์บริเวณไนท์บาร์ซ่า ได้ค่าจ้างวันละ 250 บาท มีที่พักฟรี แต่ซื้ออาหารทานเอง เขาทำงานโดยที่ยังไม่ได้ต่ออายุบัตรอนุญาตแรงงาน “ผมรอถูกใจงานที่ทำ หากอยู่แล้วถูกใจคิด อยู่ทำงานที่ไหนนาน ผมก็จะต่ออายุบัตรอนุญาตทำงาน” เขาคิดเช่นนั้น เขาทำงานเป็นช่างทาสี ประมาณ 5 เดือน จึงลาออก เพราะเพื่อนชวนไปทำงานเป็นพนักงานในปั้มน้ำมัน ปตท. ได้ค่าจ้างเดือนละ 4,500 บาท ทำงานประมาณ 1 ปีครึ่ง แต่เขาไม่มีเงินเหลือเก็บ เพราะรายได้ที่ หามาหมดกับรายจ่ายประจำวันของชีวิต อาทิ ค่าเช่าหอ ค่าใช้จ่ายส่วนตัว โดยเฉพาะค่าดื่มสุรา ที่ยวกลางคิน ซึ่งมีเพื่อนฝูงชักชวนเป็นประจำ

จากนั้น ลูกพี่ลูกน้องคนหนึ่งของอ่องคำได้โทรศัพท์มาชักชวนให้เขาไปทำงาน ที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน โดยเขาเริ่มเขียนภาษาไทยได้นิดหน่อยจากการฝึกฝนเอง

แต่ส่วนใหญ่เขาใช้การเขียนภาษาอังกฤษทับศัพท์ชื่ออาหารเมื่อลูกค้าสั่งรายการอาหาร เขาได้เงินเดือน เดือนละ 3,000 บาท โดยได้เงินพิเศษเพิ่มจากลูกค้าเฉลี่ยคืนละ 300 บาท ทำงานได้ไม่ถึงเดือน เขามีเรื่องทะเลาะกับแฟนของลูกค้าที่ลูกน้อง ซึ่งเป็นหัวหน้าคูแสร้านอาหาร ซึ่งพุดจาไม่เป็นที่พอใจของเขา และจุกจิกจู้จี้มากเกินไป เขาจึงตัดสินใจลาออก แล้วย้ายไปทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟที่ผับแห่งหนึ่งในจังหวัดลำพูน โดยมีน้องสาวเจ้าของบิมน้ำมันที่เขาเคยทำงานอยู่ เป็นคนแนะนำงานให้ ได้เงินพิเศษเพิ่มจากลูกค้าเฉลี่ย คืนละ 400 บาท เขากับเพื่อนมักแข่งกันเอาใจลูกค้าเพื่อให้ได้เงินพิเศษมากขึ้น “เวลาลูกค้าชวนดื่ม ผมจะแกล้งบอกว่าเจ้านายไม่ให้ดื่มถ้าดื่มต้องจ่าย 50 บาท เขาก็จะจ่ายเงินให้เรา ก็อาศัยได้จากตรงนี้ บางครั้งก็แกล้งเอาใจลูกค้า หรืออีกวิธี คือ เพิ่มราคาค่าผ้าเย็น” เขาเล่าเทคนิคการหาเงินพิเศษเพิ่ม

เขาทำงานได้ประมาณ 1 ปีครึ่ง สามารถเก็บเงินซื้อรถจักรยานยนต์ได้ เพราะเขาคิดว่ามีจำเป็นในการเดินทางมาทำงาน เขาซื้อรถจักรยานยนต์มือสอง ราคา 10,000 บาท โดยเขามีความรู้เรื่องรถจักรยานยนต์อยู่แล้ว จึงไปเลือกซื้อได้เองโดยไม่ต้องปรึกษาใคร อ่องคำทำงานได้ไม่นาน จึงเริ่มรู้สึกเบื่อกับการทำงาน เนื่องจากเขามีนิสัยชอบการแต่งตัวเลียนแบบในโทรทัศน์ ทั้งเสื้อผ้าและทรงผม แต่เจ้านายไม่อนุญาตให้ทำ เขาจึงตัดสินใจลาออกมาทำงานรับจ้างเก็บลำไยโดยการแนะนำของเพื่อน ได้ค่าจ้างวันละ 150 บาท ได้แต่งตัว ทำทรงผมตามสมัยนิยมอย่างที่ต้องการ แต่งานค่อนข้างหนัก ทำให้เขารู้สึกเหนื่อยประกอบกับเป็นช่วงที่เขามีโอกาสได้เรียนหนังสือที่ในเมืองเชียงใหม่ ทำให้ต้องเดินทางไปกลับระหว่างจังหวัดลำพูนกับจังหวัดเชียงใหม่ เขาจึงตัดสินใจย้ายที่ทำงานอีกครั้ง

ในช่วงที่ อ่องคำ ทำงานรับจ้างเก็บลำไยที่จังหวัดลำพูน เขามีโอกาสได้เรียนหนังสือจากการชักชวนของเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน เขาอยากอ่านเขียนภาษาไทยให้ได้ เพราะจะได้ทำงานและใช้ชีวิตได้อย่างสะดวกขึ้น เขาจึงสมัครเรียนภาษาไทยที่วัดสวนดอก ทุกวันอาทิตย์ “วันแรกที่ไม่ไปเรียน ไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง แต่ครูบอกว่าพยายามเรียนไป สักวันก็จะเก่งขึ้น” เขากังวลจะเรียนไม่ทันเพื่อนคนอื่น เพราะเขาเริ่มมาเรียนในช่วงกลางภาคเรียน เพื่อนจึงแนะนำให้เขาไปเรียนเพิ่มเติมในช่วงเย็นที่ห้องเรียนความคิด บริเวณสันติธรรม โดยได้เรียนภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคอมพิวเตอร์ แม้ว่าเขายังไม่แน่ใจว่าวุฒิกการศึกษาจะสามารถช่วยทำให้เขาได้งานในตำแหน่งที่ดีขึ้น และได้เงินเดือนมากขึ้นหรือไม่ก็ตาม “ผมไปสมัครทำงาน ไม่เคยขอวุฒิกการศึกษา” เขาบอก แต่เขาก็ยังคงพยายามหาที่เรียนหนังสือ เพื่อให้ได้ความรู้ และได้ทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ

จากเหตุผลเรื่องการเรียนหนังสือ ทำให้ อ่องคำ คิดหางานใหม่ที่เชียงใหม่ โดยเพื่อนแนะนำให้ทำงานที่ร้านล้างรถบริเวณหลังห้างบิ๊กซีหางดง เขาได้เงินเดือน เดือนละ 4,500 บาท

ที่พัทพร และได้หยุดวันอาทิตย์ เมื่อเขาเรียนภาษาไทยขั้นพื้นฐานได้แล้ว จึงสมัครเรียน ที่ศูนย์การศึกษานอกกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ กศน. สถาบันปัญญาอิสระ “ผมคิดว่า การเรียนหนังสือเป็นสิ่งจำเป็น การเรียนรู้ทำให้เท่าทันคนอื่น จากที่ผมไม่รู้เรื่องอะไรเลย ทั้งภาษาไทย และความรู้รอบตัว ปัจจุบันผมสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ ใช้คอมพิวเตอร์เป็น หาข้อมูลในอินเทอร์เน็ตได้” โดยปัจจุบัน เขาย้ายมาเรียนต่อระดับประถมศึกษาที่ศูนย์การศึกษานอกกระบบและตามอัธยาศัย ศูนย์การเรียนรู้ กศน. วัดสุพรรณกัลยา บริเวณถนนวิภาวดี นอกจากนี้ ในระหว่างที่เรียนหนังสือ อ่องคำ ได้อาสาสมัครเข้าร่วมทำกิจกรรมเพื่อสืบสาน ศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ ของกลุ่มชมรมการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่จังหวัดเชียงใหม่ ร่วมกับเพื่อนที่โรงเรียน โดยขึ้นขอการแสดงเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว เมื่อเพื่อนชวนไปเพื่อนรำ ได้ออกแสดงงานบ่อย เริ่มได้เรียนรู้เรื่องการเข้าสังคม มารยาท วัฒนธรรมประเพณี การช่วยงานส่วนรวม ได้ช่วยเหลือคนกลุ่มเดียวกัน จากที่เคยใช้เวลาในการเที่ยวเล่นไปเรื่อยๆ เปลี่ยนเป็นการใช้เวลากับการซ้อมการแสดงในช่วงเย็นแทน

นอกจากนี้ อ่องคำ เคยมีโอกาสเข้ารับการอบรมการเป็นนักจัดรายการวิทยุของสถานีวิทยุขององค์กรที่ทำงานด้านแรงงานข้ามชาติ โดยจัดรายการทุกวันเสาร์และอาทิตย์ จัดรายการได้เพียง 3 เดือน แต่เวลาจัดรายการไม่ตรงกับเวลาว่าง เขาจึงไม่ได้จัดรายการต่อ ส่วนความรู้ในเรื่องการจัดรายการวิทยุ นั้น มีทีมงานจัดรายการเพลงและเตรียมข้อมูลข่าวสารให้ เขาให้ความรู้และประชาสัมพันธ์ข่าวสาร และรับโทรศัพท์ผู้ฟังทางบ้าน ที่โทรมาขอเพลง “ผมชอบเป็นนักจัดรายการวิทยุ เพราะ ได้พูดคุยกับคนที่โทรเข้ามาอย่างสนุกสนาน และได้ความรู้เรื่องข่าวสารบ้านเมือง ประชาสัมพันธ์งานของเครือข่ายไทใหญ่ ได้แจ้งข่าวเรื่องสิทธิแรงงาน การทำบัตรอนุญาตแรงงาน และความรู้เรื่องวัฒนธรรมประเพณีของชาวไทใหญ่”

อ่องคำ คิดว่าชีวิตที่ผ่านมาของเขาจากที่เคยมีปัญหาในการดำเนินชีวิต เช่น อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้ ทำให้ไม่กล้าเดินทางในเมืองเชียงใหม่ การกลัวถูกจับกุมเพราะไม่ได้ต่ออายุบัตรอนุญาตแรงงาน เป็นต้น อ่องคำ ได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต และทำให้มีการเปลี่ยนแปลงชีวิตไปในทางที่ดีขึ้น จากเด็กวัยรุ่นชอบเที่ยวเตร่ไปวัน ๆ กลายเป็นคนที่สามารถเลี้ยงดูตนเองได้ เพราะไม่มีพ่อแม่ที่คอยดูแลและให้เงินเหมือนช่วงที่อยู่บ้านเกิด เขาคิดว่าตนเองรู้จักความผิดชอบชั่วดี แยกแยะได้ว่าสิ่งไหนควรทำหรือไม่ควรทำ รวมถึงการเลือกคบเพื่อนที่ได้บทเรียนจากหลายครั้ง เขาจะเลือกคบเพื่อนที่พาไปในทางที่ดีที่เหมาะสม มีปัญหาคอยช่วยเหลือมีน้ำใจต่อกัน ซึ่งเพื่อนสนิทของเขาบางคนได้พบจากการเรียนหนังสือที่เดียวกัน นอกจากนี้ ได้รู้จักเพื่อนแล้ว ยังทำให้เขามีความรอบตัวเพิ่มขึ้น และมีการปรับตัวในเรื่องการแต่งตัว ทรงผม ที่ไม่เป็นจุดสนใจมากนัก มีความมั่นใจในการเดินทางมากขึ้น

เพราะสามารถอ่านภาษาไทยได้ และสามารถเอาตัวรอดได้ ไม่สร้างความเดือนร้อนให้ใคร บทเรียนและประสบการณ์ในช่วงชีวิตที่ผ่านมาของเขา สามารถหล่อหลอม ปรับเปลี่ยนจากความคิดสู่พฤติกรรมใหม่ที่ทำให้เขามีคุณค่ามากยิ่งขึ้นในสังคม

ในอนาคต อ่องคำ มีเป้าหมายอยากทำงานที่เป็นเจ้านายตนเอง “ผมคิดว่าถ้าเรารับจ้างไปเรื่อยๆ เราก็จะต้องเป็นลูกจ้างไปเรื่อยๆ” เขาจึงพยายามหาความรู้ให้มากขึ้นโดยการพยายามตั้งใจเรียนหนังสือเพื่อให้มีความรู้ และทำงานเก็บเงินให้ได้มากๆ เพื่อเป็นโอกาสในการทำธุรกิจของตนเอง ปัจจุบัน เขาทำงานที่โรงพิมพ์เอกสารแห่งหนึ่ง บริเวณหลังห้างบิ๊กซีหางดง ทำงานตั้งแต่เวลา 08.30-17.30 น. มีที่พักให้ฟรี เจ้านายไม่จุกจิก และได้หยุดวันอาทิตย์เพื่อเรียนหนังสือ เขาจึงมีความสุขกับการทำงาน นอกจากนี้ เขาและเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน ได้สมัครเป็นอาสาสมัครให้กับองค์กรอิสระที่ทำงานเกี่ยวกับการให้ความรู้เรื่องสุขภาพ กับแรงงานไทใหญ่ “เมื่อก่อนผมไม่คิดเรื่องเช่นนี้ แต่เมื่อมาอยู่ประเทศไทยพบพี่น้องไทใหญ่จำนวนมาก และนึกย้อนถึงชีวิตตนเองที่เคยถูกระทำ ผมจึงคิดว่าชาวไทใหญ่หนีร้อนมาพึ่งเย็น หากผมสามารถช่วยเหลือพี่น้องชาวไทใหญ่ด้วยกันได้บ้าง ผมก็อยากช่วย”

ปัจจุบัน อ่องคำให้แม่ของเขาช่วยเก็บเงินออมให้เขา โดยเขามีบัญชีเงินฝากแต่ไม่ทำบัตรเอทีเอ็ม เพราะกลัวจะกดเงินออกมาใช้จนหมด เขาจะส่งเงินให้แม่เดือนละ 3,000 บาท ซึ่งพอกับแม่ของเขา ทำงานรับจ้างเล็กๆ น้อยๆ และมีน้องชายอีก 2 ช่วยกันส่งเงินให้พอกับแม่ ส่วนน้องชายคนเล็กยังเรียนหนังสืออยู่ ส่วนเรื่องชีวิตคู่ นั้น เขายังไม่เร่งรีบ “อยู่กับเพื่อนอยู่คนเดียวก็ไปไหนมาไหนสะดวกสบายดี หากมีแฟนอาจไปไหนต้องคอยบอกกล่าว และกลัวว่าถ้าคบกันไปแล้วไม่เข้าใจกันก็อาจเลิกกันได้” เขากล่าวถึงชีวิตในปัจจุบัน

บทสรุป

ปัจจุบัน อ่องคำ สามารถดำเนินชีวิตในสังคมไทยได้อย่างปกติ ทำงานเก็บเงิน และเป็นอาสาสมัครในกิจกรรมที่เขาสนใจ ทั้งการรักษาศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่ และการให้ความรู้เรื่องสุขภาพกับพี่น้องแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ อย่างไรก็ตาม การดำเนินชีวิตของอ่องคำนั้นได้ผ่านการเรียนรู้ในหลายเรื่อง ได้แก่

เรื่องทักษะภาษาไทย เนื่องจากฐานะทางครอบครัวที่มีกำลังทรัพย์ในการส่งเรียนหนังสือ ทำให้ อ่องคำ ได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของรัฐบาล ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงชั้น 10 ทำให้เขามีทักษะภาษาอังกฤษ ภาษาพม่า ความรู้จากวิชาคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ ส่วนการเรียนหนังสือในประเทศไทย อ่องคำ คิดว่าความรู้เรื่องทักษะฟัง พูด อ่าน เขียน ภาษาไทย เป็นสิ่งจำเป็นที่ส่งผลให้ชาวไทใหญ่สามารถดำเนินชีวิตในสังคมไทยได้อย่างปกติ เขาจึงสอบถามจากเพื่อนถึงสถานที่เรียนภาษาไทย ทั้งจากวัดสวนดอก และห้องเรียนความคิด

ซึ่งมีกลุ่มองค์กรอิสระจัดการสอนขึ้น และปัจจุบัน เขากำลังศึกษาที่ศูนย์การศึกษานอกระบบ และตามอัครยาชัย ศูนย์การเรียนรู้ กศน. วัดสุพรรณกัลยา บริเวณถนนวิบูลย์

เรื่องการปรับตัวในสังคม อ่องคำเรียนรู้จากตนเองในการสอบถามเรื่องการซื้อตั๋วรถโดยสาร การสอบถามเส้นทาง และความผิดพลาดที่เคยนั่งรถผิดเส้นทาง ทำให้เขาจดจำ และมีวิธีการสอบถามให้ชัดเจนขึ้นเพื่อให้ผิดพลาดซ้ำ

เรื่องการทำงาน อ่องคำมีการเรียนรู้ในการทำงานหาเงินตั้งแต่วัยรุ่น แม้จะเป็นอาชีพที่ผิดกฎหมายแต่ก็เป็นประสบการณ์ชีวิต ที่ส่งผลต่อจุดพลิกผันในชีวิตของเขา คือ อาชีพค้ารถจักรยานยนต์ ซึ่งเขาสอบถามจากรุ่นพี่ที่รู้จักกัน และจากอาชีพนี้ ทำให้เขามีเพื่อนฝูงจำนวนมาก เป็นกลุ่มวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมและชื่อเสียงในทางที่ไม่เหมาะสม การทำงานในประเทศ อ่องคำได้มีโอกาสเรียนรู้การเป็นนักจัดรายการวิทยุ อ่องคำ โดยการชักชวนของเพื่อนๆ และการเป็นอาสาสมัครกลุ่มชมรมการศึกษาและศิลปวัฒนธรรมไทใหญ่จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเขามีความชื่นชอบเรื่องการแสดงออกอยู่แล้ว

ยอดแดง อายุ 29 ปี

ชายหนุ่มจากหมู่บ้านสันแปง เมืองเชียงตุง รัฐฉาน ประเทศพม่า ทำทางสุภาพ เรียบร้อยและมีน้ำใจ ทั้งยังทำงานให้กับองค์กรอิสระด้านสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาเพื่อพี่น้องแรงงาน ข้ามชาติ ทำให้เขากลายเป็นที่ปรึกษาให้กับเพื่อนๆ ที่มีปัญหาหรืออยากรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิแรงงานได้เป็นอย่างดี

ฉากทัศน์ชีวิต นอกรัฐไทย

หมู่บ้านสันแปง เป็นหมู่บ้านขนาดเล็ก มีครัวเรือนจำนวน 63 ครัวเรือน เป็นหมู่บ้านชนบทที่ยังขาดการพัฒนาในด้านโครงสร้างพื้นฐานต่างๆ สภาพหมู่บ้านเป็นถนนลูกรังเต็มไปด้วยฝุ่นสีน้ำตาลแดง น้ำบริโภคน้ำบาดาล ใช้น้ำบาดาล โดยเป็นการใช้น้ำบ่อร่วมกันของละแวกบ้าน 3-5 หลัง และทุกคำคืนเต็มไปด้วยแสงไฟสลัวจากเทียนไขเล่มเล็กที่ให้แสงสว่างในแต่ละบ้าน สะท้อนให้เห็นความเป็นชุมชนสภาพดั้งเดิมที่ห่างไกลการพัฒนา

เสียงทึมใหญ่ของชายหนุ่มเริ่มย้อนภาพความหลัง “บ้านผมมีสมาชิกทั้งหมด 5 คน มีพ่อ แม่ ผม และน้องสาวอีก 2 คน ที่บ้านทำไร่ทำนาเป็นหลัก แต่ก็มีรับจ้างทำนาให้คนอื่นบ้าง ได้ค่าจ้างประมาณ 1,200-1,300 บาท ต่อวัน (เทียบได้กับเงินบาทไทยประมาณ 35-40 บาท ต่อวัน) การทำมาหากินที่รัฐฉานนั้นยากลำบากมาก ชาวบ้านทำนาได้ข้าวเปลือกมา 10 กระสอบ เขามาเก็บก็ต้องให้ประมาณ 3-4 กระสอบ ถ้าไม่มีข้าวให้ก็จะให้จ่ายเป็นเงินแทน บางบ้านแทบไม่มีเงินซื้อน้ำปลา เกลือ และน้ำมัน” จากสภาพความเป็นอยู่ที่เรียกว่าหาเช้ากิน

คำนั่น ทำให้ นาย N ได้รับการสั่งสอนให้ขยันทำงานตั้งแต่เด็ก ให้สามารถทำงานทุกอย่าง
 เป็นและไม่เกียจงานหนัก โดยพ่อแม่จะพาไปทำงานตั้งแต่เด็ก ทั้งทำไร่ ทำนา ต้อนเป็ดในทุ่งนา
 จำนวนมาก เลี้ยงควาย จำนวน 3 ตัว เพื่อ ใถนา และเลี้ยงม้า จำนวน 2 ตัวเพื่อใช้เป็นพาหนะ
 ขนของไปขายในหมู่บ้านใกล้เคียง นอกจากนี้ ชาวบ้านยังถูกเกณฑ์แรงงานไปทำงานให้กับ
 ทหารพม่า โดยต้องทำงานเป็นลูกหาบ ทำงานล้อมรั้วค่ายทหาร ตัดไม้ทำฟืนและสร้างค่าย
 ถ้าใครไม่ไปต้องเสียเงิน โดยทหารจะทำจดหมายแจ้งมาที่ผู้ใหญ่บ้านว่าจะเอาที่คน ในหมู่บ้าน
 ก็จะมีการจัดการ โดยการหมุนเวียนชาวบ้านไปรอบละ 25-30 คน โดยไปทำงานครั้งละ 2-5 วัน
 ในขณะที่บางคนไม่มีโอกาสได้กลับบ้านอีกเลย จากสถานการณ์ทางการเมืองดังกล่าว ชายหนุ่ม
 ย้อนภาพให้เห็น “หากมีข่าวว่าจะมีคนเกณฑ์ผู้ชายในหมู่บ้าน ไปเป็นแรงงาน ผู้ชายในหมู่บ้าน
 ต้องหาที่หลบซ่อน หรือบางบ้านก็ใช้วิธีจ้างคนอื่นถูกเกณฑ์แรงงานแทน” รวมทั้งชาวบ้าน
 มักถูกเรียกเก็บเงินเพื่อนำไปเป็นค่าใช้จ่ายในการต้อนรับผู้ใหญ่วะระดับสูงจากภาครัฐที่มาเยี่ยม
 เยียนหมู่บ้าน โดยมีคำสั่งมายังผู้ใหญ่บ้านให้มาเก็บเงินจากชาวบ้าน มากน้อยไม่มีจำนวน
 แน่นอน ซึ่งความถี่ในการเรียกเก็บเงินประมาณ 3 เดือนต่อครั้ง โดยผู้ใหญ่บ้านจะคิดหารเฉลี่ย
 เป็นจำนวนเงินที่แต่ละครอบครัวต้องจ่ายซึ่งไม่มีจำนวนที่แน่นอน เช่น เรียกเก็บหมู่บ้านละ
 300,000 จ๊าด หาดด้วย 63 คราวเรือน แต่ละครัวเรือนต้องจ่ายเงินเป็นจำนวนประมาณ 4,700 จ๊าด
 ในด้านการศึกษานั้น พอยอดแดง อายุได้ 7 ปี เขาได้เรียนหนังสือที่โรงเรียน
 ในหมู่บ้าน ซึ่งมีการสอนเพียง 4 ระดับเท่านั้น เมื่อจบแล้วไม่มีวุฒิการศึกษารองรับ
 โดยมีคนในหมู่บ้านที่ได้เรียนหนังสือในระดับสูงเป็นครูผู้สอน เขาเรียนหนังสือตั้งแต่ 08.00-
 16.00 น. เรียนภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ ประวัติศาสตร์พม่า และคณิตศาสตร์ แต่เขาไม่ชอบไป
 เรียนหนังสือ ในหนึ่งอาทิตย์เขาจะเข้าเรียนเพียง 2 วัน ส่วนอีก 3 วัน เขาและเพื่อนมักโดดเรียน
 แล้วไปเที่ยวเล่นยิงนกในป่า “ไม่ชอบไปเรียนหนังสือ แต่ถ้าให้ไปช่วยพ่อแม่ทำงานก็ชอบ
 มากกว่า และชอบไปเที่ยวเล่นกับเพื่อนด้วย” ยอดแดง เรียนหนังสือเพียง 2 ชั้น จึงหยุดเรียน
 เป็นการถาวร เขาให้เหตุผลว่า “ช่วงนั้นช่วยงานพ่อแม่หนักมาก และผมก็ไม่อยากเรียนต่อ
 เพราะไม่รู้ว่าจะเรียนต่อไปแล้วชีวิตจะเป็นอย่างไร ถ้าจะเรียนให้สูงขึ้นก็ต้องไปเรียนโรงเรียน
 ในเมืองซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทางสูง ส่วนพ่อแม่ก็ไม่มีการสนับสนุนหรือมีความเห็น
 เกี่ยวกับเรื่องเรียนหนังสือว่าเรียนแล้วชีวิตจะดีขึ้นอย่างไร” ประกอบกับเพื่อนของเขาไม่เรียน
 ต่อเช่นกัน เขาจึงตัดสินใจเลิกเรียน แล้วออกมาช่วยพ่อแม่ทำงานเพียงอย่างเดียว ชีวิตของยอด
 แแดง จึงทุ่มเทช่วยพ่อแม่ทำงาน และเมื่อว่างเว้นจากการทำงาน จึงได้เที่ยววิ่งเล่นกับเพื่อน
 ในหมู่บ้าน

ในขณะที่ ยอดแดง อายุได้ 10 ปี เขาจึงมีโอกาสดูเรียนหนังสืออีกครั้ง แต่เป็นการบวชเรียนที่วัดในหมู่บ้าน โดยตามประเพณีของชาวไทยใหญ่ ครอบครัวที่มีลูกชาย ต้องเข้าพิธีปอยสา่งลอง หรือการบวชเณรเหมือนประเพณีไทย เพื่อเป็นสิริมงคลแก่บุพการี ยอดแดง ก็เช่นเดียวกับเด็กหนุ่มคนอื่น ที่พ่อแม่ทำงานเก็บเงินเพื่อให้ลูกชายคนเดียวได้เข้าพิธีปอยสา่งลอง ในปีนั้น เขาและเพื่อนรวม 21 คน เข้าพิธีบวชพร้อมกัน ชีวิตในวัดทำให้เขามีโอกาสได้เรียนภาษาไทยใหญ่ การปฏิบัติธรรม การศึกษาธรรมะ และช่วยทำงานทุกอย่างในวัด ยอดแดง บวชเณรได้เพียง 1 ปี จึงตัดสินใจสึกออกมาช่วยพ่อแม่ทำงานที่บ้านตามเดิม “ผมเห็นเพื่อนสึก เลยอยากสึกด้วย คือ คิดเพื่อน อีกอย่างผมคิดว่าผมเป็นลูกชายคนเดียวที่บ้าน น้องสาวก็ทำงานหนักแบบผู้ชายไม่ได้ ผมควรออกไปช่วยพ่อแม่ทำงานดีกว่า”

เมื่อตัดสินใจออกจากสมณะ ยอดแดงกลับมาใช้ชีวิตตามเดิม จนถึงอายุ 15 ปี เริ่มมีความคิดอยากมาทำงานที่ประเทศไทย แรงจูงใจเกิดขึ้นเพราะมีญาติ เพื่อน และรุ่นพี่ ในหมู่บ้านเข้ามาทำงานในประเทศไทย เมื่อกลับมาเยี่ยมเยียนบ้านเกิด ทุกคนมีเงินส่งมาให้พ่อแม่ใช้ และแต่งกายด้วยเสื้อผ้าคูดี ใหม่ และทันสมัย เพื่อนของเขาเล่าถึงชีวิตในประเทศไทย ว่าได้ทำงานที่ดี มีเงินใช้ และชีวิตมีความสุข ประกอบกับในช่วงนั้น ในหมู่บ้านมีโทรทัศน์อยู่จำนวน 1 เครื่อง เป็นของครอบครัวที่มีฐานะร่ำรวยในหมู่บ้าน โดยใช้เครื่องปั่นไฟแทนไฟฟ้าที่ในหมู่บ้านยังไม่มี ทุกเย็นจะมีการเปิดบ้านให้คนในหมู่บ้านมาดูละคร โดยมีการเก็บเงินค่าดูโทรทัศน์ คนละ 10 จี๊ด เป็นละครจากซีดีที่มีการบันทึกไว้และมีเสียงพากย์เป็นภาษาไทยใหญ่ ยอดแดงเป็นคนหนึ่งที่ต้องไปดูละครไทยทุกวัน สิ่งที่เขาเห็นในละครไทย คือเห็นพระเอกนางเอกแต่งตัวสวยงาม ทันสมัย สถานที่สวยงาม เห็นทะเล เห็นบ้านหลังใหญ่ เห็นเมืองที่มีความเจริญ ยิ่งกระตุ้นความอยากไปประเทศไทยมากขึ้น “คิดว่าถ้าผมได้ไปอยู่ประเทศไทย คงมีความสุข ได้ใส่เสื้อผ้าสวยๆ มีเงินให้พ่อแม่ใช้อย่างคนอื่นบ้าง” ความลำบากในการทำมาหากินและความหวังถึงโอกาสในชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ เป็นสิ่งที่ผลักดันให้ ยอดแดงตัดสินใจเดินทางเข้ามาประเทศไทย “ที่บ้านมีความยากลำบากในการทำมาหากิน และความเสี่ยงในชีวิต ต้องอดทนอย่างสูงถึงจะมีชีวิตอยู่ได้ ผมจึงตัดสินใจมาทำงานในประเทศไทย เพียงหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่ดีขึ้น” การเดินทางเข้ามาประเทศไทย กลายเป็นเรื่องธรรมดาของคนในหมู่บ้าน รวมถึงญาติพี่น้องของเขาหลายคนที่ย้ายมาอยู่ในอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ยอดแดง บอกกับพ่อแม่ถึงเรื่องที่จะมาหางานทำในประเทศไทย พ่อกับแม่ของเขาไม่ได้คัดค้านใดใด โดยบอกให้เขาไปหาลุงที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ และกำชับให้ดูแลตัวเองให้ดี

ฉากทัศน์ชีวิต บนแผ่นดินไทย

เมื่อยอดแลง อายุประมาณ 19 ปี จึงได้เดินทางมาประเทศไทย พร้อมกับเพื่อนอีก 3 คน โดยเพื่อนหนึ่งคนเข้ามาทำงานในประเทศไทย แต่กลับไปเยี่ยมเยียนที่บ้าน เขาจึงมาประเทศไทยพร้อมกับเพื่อนที่จะกลับมาทำงาน เพื่อนจึงเป็นผู้ติดต่อเรื่องการเดินทางให้ โดยเขาต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางทั้งหมดประมาณ 300,000 จีบ (ประมาณ 12,000 บาท) บางคนไม่มีก็ต่อหากู้ยืมเงินจากคนที่มีความร่ำรวยซึ่งมีเงินปล่อยให้กู้ยืม โดยเมื่อหางานทำเก็บเงินได้จึงใช้หนี้คืน แต่ถูกเรียกเก็บดอกเบี้ยในราคาสูงเกือบสองเท่าของเงินที่กู้ยืม ยอดแลงจึงเลือกวิธีการยืมเงินจากเพื่อนของเขาที่เดินทางมาด้วยกัน โดยไม่ต้องเสียดอกเบี้ยที่สูงเกินจริง การเดินทางของชีวิตครั้งใหม่จึงเริ่มต้นขึ้น ยอดแลง และเพื่อน เริ่มต้นจากการนั่งรถโดยสารจากหมู่บ้านมายังชายแดนประเทศพม่ากับประเทศไทย โดยจอดให้คนลงรถบริเวณก่อนถึงด่านชายแดน ทุกคนต้องลงเดินเท้าลักลอบข้ามชายแดนเข้าประเทศไทย จากนั้นจะมีรถนายหน้ามารับที่ฝั่งประเทศไทย โดยเสียค่านายหน้าคนละ 30,000 จีบ พอถึงอีก 2 ด่าน ก็ทำวิธีเดียวกัน จนถึงทำขีเหล็กตรงข้ามอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย มีชาวบ้านละแวกนั้นเป็นนายหน้าพาข้ามน้ำมาโดยวิธีการให้นั่งยางรถลลอยข้ามน้ำมา ใช้เวลาประมาณ 15 นาที เสียค่านายหน้าคนละ 300 บาท พอถึงอำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ประเทศไทย มีนายหน้าคนหนึ่งเอารถจักรยานยนต์มารับเขา ซึ่งเป็นนายหน้าที่ลุงของ ยอดแลง ติดต่อไว้ให้มารับเขาไปพักในหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ส่วนเพื่อนของเขาก็มีนายหน้าคนอื่นมารับไป พอรุ่งเช้าจึงมีรถมารับเขาไปส่งหาลุงที่อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ชีวิตในอำเภอเวียงแหง ซึ่งมีชาวไทยอยู่อาศัยอยู่จำนวนมาก ทำให้ ยอดแลง ไม่ต้องปรับตัวมาก ทั้งภาษา อาหาร ชีวิตความเป็นอยู่ มีความคล้ายคลึงกับสภาพชุมชนที่บ้านเกิดของเขาเพียงแต่มีสิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มขึ้นคือ ระบบน้ำประปา และไฟฟ้า ทำให้เขารู้สึกตื่นเต้นกับชีวิตในประเทศไทย

อาชีพแรกในประเทศไทยสำหรับเด็กหนุ่มวัย 19 ปี คือ รับจ้างในไร่กระเทียม ลุงของเขาทำงานที่นี้อยู่ก่อนแล้ว จึงฝากงานให้ ยอดแลง ได้ทำงาน เขาทำงานได้ค่าจ้างวันละ 70-90 บาท ทำได้ไม่ถึงปี จึงเข้ามาทำงานในอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยการชักชวนของเพื่อนที่รู้จักกันที่อำเภอเวียงแหง เขามีความหวังกับงานที่จะได้ค่าตอบแทนสูงกว่าที่ทำอยู่นาย N ตัดสินใจเข้ามาทำงานในอำเภอเมืองเชียงใหม่ ตามที่เพื่อนชักชวน โดยนั่งรถโดยสารประจำทางจากอำเภอเวียงแหงมาถึงอำเภอเมืองเชียงใหม่ เสียค่ารถคนละ 110 บาท เขามาพักอยู่กับเพื่อนซึ่งอยู่บริเวณใกล้กับโลตัส สาขาหางดง “พอมาถึงตัวเมืองเชียงใหม่ ผมรู้สึกงง ไปไม่ถูก ผมคิดว่าถ้าปล่อยให้ผมไปคนเดียว ผมคงหลงทางแน่นอน ไม่เคยเห็นบ้านเมืองที่เจริญเช่นนี้

มาก่อน” ในขณะที่ทักษะด้านภาษาไทยของเขานั้น ทำได้เพียงการฟังออก แต่อ่านเขียนภาษาไทยไม่ได้

จากนั้น เพื่อนจึงพาไปสมัครงานที่เดียวกับที่เพื่อนของเขาทำงานอยู่ คือ โรงแรมเชียงใหม่ภูคำ ยอดแดง ได้เข้าทำงาน โดยมีหน้าที่เป็นพนักงานขนกระเป๋าให้กับแขกที่มาพัก เขาได้เงินเดือน เดือนละ 3,000 บาท และหารายได้เสริมโดยการสมัครเป็นเด็กเสิร์ฟร้านอาหาร ซึ่งเขาได้สอบถามเรื่องการทำงานจากเพื่อนที่ทำงานเดียวกัน เขาได้รายได้เสริมเป็นค่าจ้างวันละ 150 บาท ทำงานตั้งแต่เวลา 15.00-24.00 น. และบางวันเขาก็ไปรับจ้างทำงานก่อสร้าง โดยถามจากคนในหอพักซึ่งทำงานก่อสร้างอยู่แล้ว ชายหนุ่มกล่าวถึงความคิดในขณะนั้นของการใช้ชีวิตในเมืองเชียงใหม่ “ผมยังไม่ค่อยพอใจงานที่ทำสักเท่าไร เพราะทำงานหนักและเหนื่อยมากๆ แต่ได้ค่าน้อยและไม่มีวันหยุด ต้องทำงาน 9-10 ชั่วโมงต่อวัน ถ้าหยุดงานจะโดนหักค่าแรงสองเท่า รายรับไม่พอกับรายจ่าย แต่ละเดือนไม่มีเงินเหลือเลย ต้องไปยืมเพื่อนมาใช้บ้าง ต้องประหยัดมาก บางครั้งต้องอดมื้อกิน 2-3 วันติดกันเลย” ในเรื่องของจัดการรายรับรายจ่าย ยอดแดง ยอมรับว่าเขาไม่มีวิธีการจัดการการเงินที่เป็นระบบนัก โดยเขาแบ่งส่วนที่ต้องใช้จ่ายทุกวันเก็บไว้ในกระเป๋าเงิน อีกส่วนเก็บไว้ใต้ที่นอน หากต้องการเงินก็นำออกมาใช้จ่าย

การใช้ชีวิตในจังหวัดเชียงใหม่ก็ไม่ง่ายนักสำหรับคนที่ลึกลับเข้ามาอย่างเขา ต้องเสียเงินซื้อเสื้อผ้าใหม่ โดยเพื่อนของเขาเป็นคนแนะนำเรื่องการแต่งตัวให้กลมกลืนกับคนไทย เพื่อไม่ให้โดดเด่นเป็นที่ผิดสังเกตซึ่งอาจเสี่ยงต่อการถูกจับกุมของเจ้าหน้าที่ตำรวจได้ นอกจากนี้ การที่ยอดแดงไม่มีบัตรแรงงานหรือใบอนุญาตทำงานนั้นเป็นความยากลำบากในการใช้ชีวิตอย่างมาก เพราะมีนายจ้างน้อยรายที่จะรับคนที่ไม่มีหลักฐานติดตัวเข้าทำงาน เขายังไม่ได้ทำบัตร เนื่องจากช่วงนั้นรัฐบาลยังไม่ประกาศให้มีการทำใบอนุญาตทำงาน “ผมต้องวิ่งหนีเจ้าหน้าที่ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่จากตรวจคนเข้าเมืองอยู่บ่อยๆ เพราะบางครั้งนายจ้างให้ไปทำงานที่ไหนก็ไป เราก็ไม่รู้กฎหมาย ทำงานในสถานที่ที่เขาไม่อนุญาต ผมก็ไม่รู้ก็เลยถูกจับ” เมื่อถูกจับแต่ละครั้ง เขาต้องติดต่อเพื่อนที่ทำงานให้ไปหากู้ยืมเงินมาประกันตัวในวงเงิน 5,000 บาท เพื่อนของเขาไปหาขยืมเงินจากเพื่อนไทใหญ่ที่พักอยู่ที่เดียวกัน จากนั้นเขาถึงได้รับการปล่อยตัวออกมา เขาทำงานประมาณ 3 เดือน จึงสามารถเก็บเงินใช้คืนเพื่อนได้

ชีวิตการทำงานในเมืองเชียงใหม่ ยอดแดง ถูกนายจ้างตำหนิหากทำงานได้ไม่เป็นที่พึงพอใจ และบางครั้งไม่ยอมจ่ายค่าแรงให้ แต่เขาก็ไม่กล้าต่อรองกับนายจ้าง เขาจึงทำได้เพียงยอมออกจากงานเดิมแล้วไปหางานใหม่ โดยการแนะนำของเพื่อน ยอดแดง ทำงานเป็นเด็กเสิร์ฟในร้านอาหารบริเวณสวนหลวง ร.9 ปี ทำงานตั้งแต่เวลา 16.00-00.00 น. ได้ค่าแรง

วันละ 160 บาท โดยเช่าห้องพักอยู่กับเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน แต่ทำงานได้ไม่ถึงเดือนจึงลาออก เพราะต้องการหางานที่สร้างรายได้มากกว่านี้

เมื่อขอดเลง อายุประมาณ 22 ปี มีการบอกเล่าว่าทางราชการประกาศให้แรงงานข้ามชาติไปจดทะเบียนแรงงาน เขาจึงปรึกษาเพื่อนให้ติดต่อหานายหน้าที่รับเป็นนายจ้าง ซึ่งได้ดำเนินการให้เรียบร้อยจนเขาสามารถจดทะเบียนแรงงานได้ถูกต้องตามกฎหมาย สาเหตุที่แรงงานไทใหญ่ต้องจ้างนายหน้าจัดการเรื่องนี้ให้ เพราะนายจ้างจริงที่ทำงานด้วยนั้นไม่สนใจที่จะติดต่อทำเรื่องบัตรแรงงานให้ บางแห่งไม่มีนโยบายจ้างงานระยะยาว มีเพียงการจ้างงานรายวัน จึงไม่คุ้มค่าหากจะลงทุนทำบัตรแรงงานให้กับลูกจ้างทุกคน โดย ขอดเลง ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจ้างนายหน้าปีละ 1,200 บาท และต้องเสียค่าทำบัตรแรงงานเป็นเงินจำนวน 3,800 บาท

แม้จะสามารถทำงานได้อย่างถูกต้องตามกฎหมายรับรอง แต่ในด้านของชีวิตส่วนตัว ในช่วงแรกที่มาอยู่จังหวัดเชียงใหม่ เขาไม่กล้าไปเที่ยวในงานประเพณีชาวไทใหญ่ เพราะมีข่าวเรื่องวัยรุ่นไทใหญ่ทะเลาะชกต่อยกันบ่อยครั้ง เขากลัวตกเป็นเหยื่อ เนื่องจากทางตำรวจก็มีการจับกุมตลอด เขาไม่ชอบไปเที่ยวในสถานที่ที่มีคนจำนวนมากอยู่แล้ว ประกอบกับเพื่อนที่พักด้วยกันก็ไม่ค่อยชวนออกไปเที่ยว เขาจึงใช้ชีวิตอยู่กับงานและการดำเนินชีวิตในแต่ละวันอย่างเรียบง่าย

ชีวิตของขอดเลงนั้นแม้จะไม่ลำบากหรือเจอเรื่องที่เลวร้ายมากนัก แต่เขาก็พบปัญหาในการดำเนินชีวิตหลายอย่าง เช่น ปัญหาการถูกเอารัดเอาเปรียบค่าจ้าง ปัญหาการไม่มีใบขับขี่ ทำให้ถูกตำรวจจับ ปัญหาหารายรับไม่พอกับรายจ่าย และปัญหาเรื่องทักษะภาษาไทย ซึ่งในขณะนั้นเขาฟังภาษาไทยได้เข้าใจ เพราะมีโอกาสได้ดูโทรทัศน์บ่อย การเรียนรู้จึงเริ่มผ่านมาจากสื่อต่างๆ แต่การพูดยังไม่ชัดเจนและบางคำไม่เข้าใจความหมาย ส่วนทักษะการอ่านและเขียนนั้นยังไม่ดีนัก รู้จักเพียงพยัญชนะไทย 44 ตัว เท่านั้น ซึ่งหากอยู่ในที่ทำงานไม่เป็นอุปสรรคในการทำงานมากนัก เนื่องจากนายจ้างพูดภาษาคำเมืองในการทำงาน ซึ่งเป็นภาษาที่มีความใกล้เคียงกับภาษาไทยใหญ่อยู่แล้ว ทำให้เข้าใจและสื่อสารได้สะดวกกว่า แต่หากมีโอกาสไปเที่ยวสถานบันเทิง เขาจะไม่กล้าพูดกับคนอื่น เมื่อมีคนถามก็จะตอบเพียง “ครับ” เพราะกลัวพูดไม่ถูกต้องและกลัวคนรู้ว่าเป็นแรงงานข้ามชาติแล้วจะถูกตำรวจจับ ถึงแม้ว่าเขาจะมีบัตรแรงงานถูกต้อง แต่เป็นการทำผ่านนายหน้าซึ่งข้อมูลที่อยู่ในบัตรกับที่อยู่ทำงานจริงนั้นไม่ตรงกัน ส่วนหากมีปัญหาเรื่องการเงิน โดยเขาจะขอยืมเงินเพื่อนเป็นบางครั้ง ครั้งละ 1,000 บาท แต่เขาจะรีบคืนให้ภายใน 1 เดือน และนั่นเป็นอีกวิธีคิดในการจัดการการเงินของเขา

ในการทำบัตรอนุญาตแรงงาน มีการตรวจสอบสุขภาพ ช่วงแรก ยอดแสง ไม่เข้าใจ การเกี่ยวกับเอกสารต่างๆ เพื่อนชวนไป แต่เพื่อนก็ไม่ค่อยรู้เรื่องเช่นกัน บางครั้งเขาใช้วิธีการ โทรศัพท์ถามลุงที่อำเภอเวียงแหงบ้าง พอปีต่อมา เขาไปติดต่อเอง มักเจอเจ้าหน้าที่พูดจาไม่ดี “มาทำไม เอกสารไม่ครบ ไปพนายจ้างมา พูดอะไรก็ไม่รู้เรื่อง” เขาเก็บความโกรธไว้ในใจ ทำอะไรไม่ได้ นอกจากอดทน พอมีเวลาว่างเขาขอให้เพื่อนสอนภาษาไทย เพื่อให้ อ่านภาษาไทยได้ เมื่อไปติดต่อสอบถามทางราชการสามารถทำได้สะดวกขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2551 ทางรัฐบาลประกาศให้ทำบัตรประจำตัวบุคคลที่ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งให้สิทธิเฉพาะ ลูกหลานคนบนพื้นที่สูง ญาติของเขาที่เวียงแหง จึงช่วยแจ้งชื่อของเขาให้ให้ด้วย โดยเขาต้อง เสียค่าทำบัตรประมาณ จำนวน 2,000 บาท ข้อดี คือ การต่อบัตรใช้ระยะเวลา 10 ปี สามารถเดินทางไปไหนสะดวก ไม่ต้องกลัวถูกจับกุม

การเรียนรู้ไม่มีที่สิ้นสุด เมื่อ ยอดแสง พยายามเรียนภาษาไทย โดยการไปหาซื้อ หนังสือมาอ่านเอง คำใดไม่รู้ก็ถามเพื่อนที่รู้มากกว่า และเริ่มหาที่เรียนหนังสือตามกลุ่ม ที่มีการเปิดสอนฟรี โดยช่วงที่เรียนอยู่ได้รู้จักกับเพื่อนชาวไทยใหญ่ที่ทำงานในองค์กรเอกชน ยอดแสง จึงเข้าไปเป็นอาสาสมัครให้กับองค์กรเอกชนต่างๆ เครือข่ายคนรู้จักชาวไทยใหญ่ ของเขาส่วนใหญ่จึงเป็นกลุ่มญาติพี่น้องที่อำเภอเวียงแหง กลุ่มเพื่อนที่ทำงานตามร้านอาหาร รู้จักจากที่ทำงาน เพื่อนที่รู้จักที่ โรงเรียน SSSNY และกลุ่มเพื่อนที่ทำงาน NGOs โดยได้พบกัน ตามงานประเพณีชาวไทยใหญ่ ส่วนชาวไทยใหญ่คนอื่นๆ ที่รู้จักเป็นกลุ่มที่อยู่ตามแคมป์ก่อสร้าง เพราะมักจะปรึกษาเรื่องสิทธิแรงงานเพราะทราบว่าเขาทำงานเรื่องนี้

จากการขาดโอกาสทางการศึกษาในโรงเรียนตั้งแต่เมื่อครั้งเป็นเด็ก ทำให้เมื่อมีโอกาส และมีอิสระในการเรียนรู้ เขาจึงไม่รีรอที่จะคว้าโอกาสนั้น ประกอบกับเหตุผลเกี่ยวกับ ประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ทำให้ ยอดแสง ซึ่งปัจจุบันมีบัตรบุคคล ไม่มีสถานะทางทะเบียน ซึ่งมีระยะเวลาอยู่ในประเทศไทย 10 ปีแล้วจึงต่ออายุบัตรใหม่ ทำให้เขาคิดถึงการหาสิ่งรับรอง ชีวิต คือ “การศึกษา” โดยทักษะการอ่านภาษาไทยของเขาเริ่มดีขึ้น แต่ยังเขียนไม่คล่อง “ในการสมัครงาน เอกสารเกี่ยวกับบัตรแรงงาน และเอกสารรับรองทางการศึกษาเอกสาร เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ได้รับโอกาสทำงานที่ดี แต่ทักษะภาษาไทยก็จำเป็นเช่นกัน เพราะจะได้ สื่อสารกับลูกค้าหรือคนอื่นๆ ได้คล่อง และผมก็จะกล้าไปสมัครงานที่อื่นๆ และกล้าเข้าไป ติดต่อกับหน่วยงานต่างๆ” อีกทั้งมีเพื่อนชาวไทยใหญ่ชักชวนไปเรียน ยอดแสง จึงหาที่เรียน ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และคอมพิวเตอร์ โดยสอบถามจากเพื่อนที่รู้และเคยไปเรียนมาแล้ว “พออ่านเขียนภาษาไทยได้มากขึ้น การสมัครงานก็ง่ายขึ้น เดินทางไปไหนมาไหนสะดวก ขึ้นมาก”

โรงเรียนแห่งแรกในจังหวัดเชียงใหม่สำหรับ ยอดแลง คือ ห้องเรียนความคิด หรือที่แรงงานชาวไทยใหญ่ ตั้งอยู่บริเวณย่านสันติธรรม โดยการแนะนำของเพื่อนที่ทำงานอยู่ร้านอาหาร “อยากเรียนภาษาไทยเพิ่ม เพราะผมอยู่ร้านอาหารก็ควรอ่านเมนูภาษาไทยได้ ส่วนคอมพิวเตอร์อยากเรียนเพราะเห็นเพื่อนเรียน จึงอยากใช้คอมพิวเตอร์เป็นบ้าง” ตารางเรียนคือทุกเย็น ตั้งแต่ 18.00-20.00 แต่เขาไปเรียนเพียง 2 วันต่ออาทิตย์ ลักษณะบุคลิกที่ติดเพื่อน จึงสะท้อนการเรียนที่ไม่ต่อเนื่องเองอีกครั้ง “ช่วงแรกthatไปเรียนเพราะเห็นเพื่อนไป แต่พอไปอยากไปเที่ยวกับเพื่อนมากกว่า อีกอย่างผมไม่มีรถ เดินทางไปเรียนลำบาก ถ้าวันไหนเพื่อนไม่ไปผมก็ไม่ได้ไป เรียนไม่ค่อยจริงจัง ส่วนใหญ่อ่านเองมากกว่าเพราะชอบอ่านหนังสือ” เขาและเพื่อนใช้เวลาเรียนประมาณ 3 เดือน จึงหยุดเรียน

อย่างไรก็ตาม จากการที่ ยอดแลง ไปเรียนที่ห้องเรียนความคิด เขาได้รู้จักเพื่อนชาวไทยใหญ่ ที่ทำงานองค์กรอิสระ เขาจึงมีโอกาสรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับการอบรมให้ความรู้แก่แรงงาน เช่น การอบรมเรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิแรงงาน การพัฒนาชุมชน ฯลฯ ช่วงแรกไปเพราะเพื่อนชวนไป และยังไม่ค่อยเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องราวเนื้อหาในการอบรม เพียงทราบว่า มีกลุ่มองค์กรอิสระหลายกลุ่มที่ทำงานเพื่อพี่น้องแรงงานชาวไทยใหญ่ เขาเริ่มรู้สึกอยากทำงานเช่นนี้บ้าง เพราะเห็นคนทำงานเหล่านี้มีความสามารถทางด้านภาษาอังกฤษ แล้วโอกาสของเขาก็มาถึง เมื่อเขาพบการประกาศรับสมัครจากบอร์ดประชาสัมพันธ์ของห้องเรียนความคิด โดยเป็นการรับสมัครเข้าเรียนในโรงเรียนเยาวชนแห่งรัฐฉาน หรือที่เรียกว่า SSSNY ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามห้างบิ๊กซีคอนจัน มีเป้าหมายมุ่งผลิตบุคลากรที่ออกมาทำงานเพื่อพี่น้องแรงงานชาวไทยใหญ่ เพื่อนของเขาเอาใบสมัครมาให้ การสมัครสอบปีแรกเขาและเพื่อนสอบไม่ผ่าน เนื่องจากข้อสอบทั้งหมดเป็นภาษาอังกฤษทั้งหมด และเขายังมีทักษะภาษาอังกฤษไม่มากพอ เขารู้สึกน้อยใจ แต่ยังไม่ย่อท้อและไม่ยอมหมดหวัง ช่วงเวลาที่รอเปิดรับสมัครเข้าเรียนครั้งที่ 2 เขาก็กลับมาทำงานตามเดิม

จากการเรียนที่ห้องเรียนความคิดและการเข้าร่วมกิจกรรมอบรมของกลุ่มองค์กรอิสระต่างๆ ทำให้ ยอดแลง เริ่มสนิทกับเพื่อนที่ทำงานในกลุ่มพลังเยาวชนแห่งรัฐฉาน Shan Youth Power เขาจึงเป็นอาสาสมัครเป็นทีมงานจัดอบรมให้แรงงานชาวไทยใหญ่ ซึ่งเป็นการอบรมระยะสั้นเกี่ยวกับภาษาอังกฤษและคอมพิวเตอร์ ทำให้เขาได้ฝึกภาษาอังกฤษเพิ่มขึ้น รวมถึงความพยายามในการสื่อสารด้วยภาษาอังกฤษกับเพื่อน แม้จะพูดผิดถูกบ้างแต่ก็เป็นการฝึกฝนที่ดีของเขา เขาคิดฝันว่าปีต่อไปเขาต้องสอบให้ได้ เพื่อนของเขาให้กำลังใจว่าบางคนใช้เวลาสอบถึงสามครั้งจึงสอบผ่าน จากความมุ่งมั่นของนาย N ทำให้เขาได้เรียน โรงเรียน SSSNY สมความตั้งใจ “พอทราบว่าสอบติดผมดีใจมาก รู้สึกเหมือนจบปริญญา” ชีวิตในโรงเรียน

SSSNY ตลอด 9 เดือนของยอดแสงเป็นช่วงเวลาที่เขามีความสุขมาก เขาได้เรียนภาษาอังกฤษ คอมพิวเตอร์ สิทธิแรงงาน มีการเชิญหน่วยงานมาให้ความรู้ ทำให้เขาเริ่มเข้าใจเรื่องที่เคยอบรม มามากขึ้น และมีเวลาว่างได้เล่นฟุตบอล เกมสัปดาห์กับเพื่อนๆ ส่วนเรื่องค่าใช้จ่ายอื่นๆ ทางโรงเรียน ให้เงินสำหรับใช้จ่ายเดือนละ 1,000 บาท รวมกับเงินที่เขามีติดตัวก่อนเข้าโรงเรียนจำนวน 2,000 บาท การซื้อของใช้ส่วนตัวนักเรียนทุกคนสามารถเขียนรายการซื้อของฝากให้ ทางเจ้าหน้าที่ออกมาซื้อของใช้ส่วนตัวให้เดือนละหนึ่งครั้ง

หลังจากจบจาก SSSNY ศิษย์เก่ามีการทำรายชื่อกลุ่มอีเมล โดยมีการส่งข่าวสารเรื่อง การศึกษา การอบรม และงานที่น่าสนใจ ยอดแสง สนใจประกาศรับสมัครผู้ที่ต้องการศึกษา ด้านการสื่อสาร JOURNALIST ซึ่งเป็นเครือข่ายของ โรงเรียน SSSNY เขาจึงสมัครเข้าเรียนเพราะ สนใจงานข้อมูล งานสื่อสาร เขาได้เรียนเกี่ยวกับการเขียนข่าว การหาข้อมูล การใช้คอมพิวเตอร์ ใช้เวลาเรียน 6 เดือน เมื่อจบออกมา เขายังไม่มีงานทำเป็นหลักแหล่ง จึงเป็นอาสาสมัครให้กับ Shan Youth Power เขาพักอยู่ที่สำนักงาน ได้รับค่าจ้างวันละ 200 บาท ทำหน้าที่เก็บข้อมูล เกี่ยวกับสุขภาพแรงงานไทใหญ่ และเขียนข่าวหรือสรุปย่อจากบทความต่างประเทศ เกี่ยวกับ สถานการณ์แรงงานข้ามชาติ เพื่อเผยแพร่ในนิตยสารของ Shan Youth Power โดยเป็นนิตยสาร ราย 2 เดือน/ฉบับ เขาทำงานเป็นอาสาสมัครได้ประมาณ 1 ปีครึ่ง จึงลาออก เนื่องจากรายรับ ไม่เพียงพอต่อรายจ่าย เขาจึงอยากหางานใหม่ทำ

ยอดแสง ได้ทำงานประจำที่สำนักงานข่าวของไทใหญ่แห่งหนึ่ง ซึ่งเป็นเครือข่ายของ กลุ่มองค์กรอิสระ โดยมีการประสานผ่านทาง Shan Youth Power ว่าต้องการนักข่าวเพื่อเขียน ข่าวของชาวไทใหญ่ และประสานงานกับทางรัฐฉาน เขาจึงสมัครเข้าทำงาน หน้าที่หลัก คือ การเขียนข่าว และต้องศึกษาอ่านข่าวเกี่ยวกับชาวไทใหญ่ โดยเขาต้องหาข้อมูล ทางอินเทอร์เน็ต และหนังสือต่างๆ ทำให้เขารู้เท่าทันสังคม และเข้าใจเรื่องแรงงานมากขึ้น ส่วนค่าตอบแทนเขาได้รับเงินเดือนในช่วงทดลองงาน 3 เดือน ได้รับเดือนละ 3,500 บาท และ พอผ่านช่วงทดลองงาน ได้ค่าจ้างเพิ่มเป็นเดือนละ 6,000 บาท ความคิดเรื่องการจัดการการเงิน จึงเริ่มต้นอีกครั้ง ด้วยการจัดสรรรายจ่ายแบ่งเป็นค่าอาหารกลางวันส่วนกลาง จำนวน 500 บาท ต่อเดือน ค่าเช่าหอ จำนวน 1,200 บาทต่อเดือน ค่าน้ำค่าไฟ จำนวน 200 บาท ค่าน้ำมันรถ จำนวน 300 บาทต่อเดือน ฯลฯ เขาส่งเงินให้แม่ประมาณ 4,500 บาท ต่อปี โดยฝากลุงที่เวียงแหง เอาไปให้แม่ “แม่ผมจะเข้ามาทำงานในประเทศไทยมานานแล้ว และไม่สามารถเก็บเงินจำนวน มากให้พ่อกับแม่ได้ แต่ทุกครั้งที่ส่งไปแม่ ผมก็ตั้งใจที่ทำได้”

หลังจากทำงานที่สำนักงานข่าวได้ประมาณ 3 ปี จึงเห็นประกาศรับสมัครทางอินเทอร์เน็ตของมูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.) จึงไปสมัครทำงานเป็นเจ้าหน้าที่อาสาสมัครภาคสนามให้กับมูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.) หรือ Human Rights and Development Foundation (HRDF) ซึ่งมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำเรื่องกฎหมายแรงงาน สิทธิแรงงานให้กับแรงงานข้ามชาติ ซึ่งเป็นงานที่เขาทำอยู่จนถึงปัจจุบัน นาย N ดูแลโครงการเกี่ยวกับการศึกษาให้ความรู้กับกลุ่มแรงงานชาวไทยใหญ่ เขาชอบงานที่ทำอยู่เพราะได้ช่วยเหลือสังคม มีอิสระมากขึ้น ได้ใช้ความคิดและวางแผนงาน “งานที่ทำอยู่บังคับให้เรา รู้จักคิด ไม่ใช่มีแค่คนสั่งมาให้ทำตาม จะดีไม่ดีเราต้องคิดเองวางแผนเอง” ยอดแลง เล่าถึงลักษณะงานที่ทำอยู่ นอกจากนี้ช่วงเวลาว่าง ยอดแลง เป็นอาสาสมัครสอนศิลปะให้เด็ก ในโครงการขององค์กรแห่งหนึ่ง ซึ่งทำงานด้านสื่อศิลปะกับกลุ่มเด็กผู้ด้อยโอกาส เขาทำได้เพียง 5 เดือน จึงหยุดทำเนื่องจากโครงการไม่มีเงินสนับสนุนในการทำงาน ต่อ“ผมมองอนาคตเด็กลูกหลายแรงงานว่าถ้าไม่มีการศึกษา ไม่มีความรู้ เขาจะเติบโตเป็นปัญหาสังคม ไม่สามารถแบ่งแยกได้ว่าสิ่งไหนถูกหรือผิด จะทำให้ชีวิตดำเนินอยู่ได้ยาก ถ้าเด็กโตเป็นคนดีมีคุณภาพก็จะเป็นการพัฒนาประเทศไทย รวมทั้งชาวไทยใหญ่ด้วย ให้มีเด็กที่มีคุณภาพที่ดีกว่าผมเมื่อตอนเด็ก” ยอดแลง คิดว่าตัวเขาเป็นหนึ่งในพลังที่จะช่วยสอนให้เด็กมีโอกาสได้เปิดโลกให้กว้างขึ้นด้วยการเพิ่มความคิดสร้างสรรค์ให้กับเด็ก โดยเฉพาะเด็กในแคมป์ก่อสร้างที่ไม่มีโอกาสได้เรียนหนังสือ

ในส่วนของค่าตอบแทน เขาได้รับเงินเดือน เดือนละ 8,000 บาท โดยการโอนเงินเข้าบัญชีของเขาทุกเดือน หากต้องการใช้จ่ายเขาใช้วิธีการกดเอทีเอ็ม เขาใช้จ่ายตามความจำเป็น โดยแบ่งเป็นค่าเช่าห้อง 1,700 บาท ค่าอาหารวันละ 100 บาท ค่าน้ำค่าไฟประมาณ 200 บาท ค่าน้ำมัน และค่าโทรศัพท์ ประมาณ 1,000 บาท โดยมีเงินเหลือเฉลี่ยเดือนละ 3,000 บาท ต่อเดือน ซึ่งเขาต้องรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด โดยการไม่เที่ยวเตร่ และซื้อของเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ปัจจุบันเขายังไม่คิดเปลี่ยนงานใหม่ เพราะโดยส่วนตัวเขาไม่ชอบงานก่อสร้างซึ่งเป็นงานหนักเกินไป หากวันไหนไม่ไปทำงานก็ไม่ได้เงินค่าจ้าง ส่วนหากทำงานร้านอาหารมักพบนายจ้างที่มินิสัยขี้บ่นและจู้จี้จุกจิก ทำให้ไม่มีความสุขในการทำงาน แต่การทำงานกับองค์กรอิสระเช่นนี้ทำให้เขาได้ความรู้ ได้ประสบการณ์ชีวิต ได้ทำประโยชน์ ได้มีเวลาว่างมีช่วงเวลาอิสระ มีวันหยุดเสาร์อาทิตย์ทำให้มีโอกาสได้เรียนหนังสือ นอกจากนี้ นาย N ได้ไปร่วมกิจกรรมตามงานประเพณีงานบุญของชาวไทยใหญ่ โดยไปจัดบูธประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิแรงงาน แต่ไม่ได้เป็นการไปเที่ยวเหมือนในช่วงแรกที่มาอยู่ประเทศไทย เขากลัว

เป็นเหยื่อจากการทะเลาะกันของกลุ่มวัยรุ่น เขาจึงไม่ชอบไปร่วมงานของชาวไทยใหญ่ นอกเหนือจากเกี่ยวข้องกับงานของเขา

การใช้ชีวิตในประเทศไทย ทำให้ยอดแดงได้เรียนรู้หลายสิ่งหลายอย่าง ในด้านการทำงานเพื่อนเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่เขาเรียนรู้ว่าเพื่อนเป็นที่ปรึกษา เป็นแหล่งข้อมูล หากช่วงใดที่ต้องการงานทำเขาจะโทรศัพท์ไปถามเรื่องงานกับเพื่อน และมีหลายครั้งที่เขาและเพื่อนไปสมัครทำงานที่เดียวกัน แต่ต้องเลือกคบเพื่อนที่พาชีวิตไปในทางสร้างสรรค์ เขาเลือกคบเพื่อนที่ให้ความจริงใจ เป็นมิตรแท้ คือ เพื่อนที่ร่วมเฉพาะยามสุขแต่ไม่ร่วมทุกข์ ไม่ให้การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน “เพราะเป็นคนพุดน้อยตั้งแต่เด็ก จึงสนิทกับคนอื่นยาก จะมีเพื่อนสนิทที่ทำงานด้วยกันเท่านั้น ไม่ชอบไปกับเพื่อนที่เที่ยวเตร่” เมื่อมีปัญหาเรื่องเงิน เพื่อนก็เป็นคนแรกที่เขานึกถึงและให้ความช่วยเหลือกับเขาได้

การทำงานในองค์กรเอกชนที่มีบทบาทในการช่วยเหลือแรงงานข้ามชาติ ทำให้เขามีมุมมองวิถีดคิดและความรู้ที่เพิ่มพูนขึ้น “ตอนเข้ามาประเทศไทยใหม่ๆ ยังคิดอะไรไม่เป็นที่ แต่ทำตามคำบอกของเพื่อนทุกอย่าง เพื่อนชวนไปไหนทำอะไรก็ไปหมด” ยอดแดง นึกย้อนไปถึงชีวิตที่ผ่านมา แต่ปัจจุบันเขาเข้าใจสภาพสังคมและเรียนรู้ในการอยู่ร่วมกับพี่น้องคนไทย และพร้อมเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือสังคมหรือชุมชน “ผมได้เรียนรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิแรงงาน กฎหมายแรงงาน หรือเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตแรงงาน และต้องทำให้แรงงานคนอื่นๆ มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ เพื่อให้อยู่ในประเทศไทยได้อย่างมีระเบียบและสงบสุข ภายใต้กฎหมายของประเทศไทย” การรับผิดชอบในส่วนของการยุติธรรมเพื่อแรงงานข้ามชาติ ทำให้เค้าต้องเรียนรู้การคิดวิเคราะห์ และวางแผนงานในแต่ละปี เพื่อจัดทำแผนงานและดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร

จากบทบาทผู้ใช้แรงงานมาเป็นผู้นำคำแนะนำกับแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ทำให้ นาย N ได้เรียนรู้สถานการณ์ปัญหาของพี่น้องแรงงานชาวไทยใหญ่ ได้แก่ ในด้านการบังคับใช้กฎหมาย เนื่องจากในทางปฏิบัติจริงไม่เป็นไปตามที่กฎหมายแรงงานระบุไว้ โดยมีเงื่อนไข ทั้งในส่วนของผู้บังคับใช้กฎหมาย และผู้ปฏิบัติตามกฎหมาย เช่น การจ่ายค่าจ้างต่ำกว่าที่กฎหมายแรงงานกำหนดไว้ ลูกจ้างบางรายทำงานติดต่อกันมากกว่า 13 ชั่วโมง ได้รับค่าจ้างเพียง 140 บาท เมื่อถูกเอาเปรียบเรื่องค่าจ้างก็ไม่กล้าไปแจ้งความเพราะกลัวถูกจับกุม อีกทั้งแรงงานไทยส่วนใหญ่ไม่เข้าใจกฎหมายไทย เนื่องจากไม่เข้าใจภาษาไทย โดยเฉพาะภาษาทางราชการ บทบาทขององค์กรอิสระจึงต้องให้ความรู้ด้านการศึกษา ด้านกฎหมายแรงงานแก่แรงงานเหล่านี้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในสิทธิของแรงงาน และมีช่องทางในการปรึกษาขอคำแนะนำเมื่อเกิดปัญหาขึ้น ซึ่งต้องพยายามเรียนซึ่งกันและกันทั้งคนไทยและไทยใหญ่

นอกจากนี้ เขายังมองว่าการจำกัดอาชีพของแรงงานข้ามชาติ เป็นอุปสรรคในการทำงาน อาชีพที่ระบุให้สิทธิแรงงานทำได้มีเพียงกรรมกรและแม่บ้านเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วแรงงานในเชียงใหม่ทำงานทุกอย่างเท่าที่มีคนจ้างให้ทำ แม้แต่การทำงานในองค์กรอิสระก็ไม่สามารถทำได้ แรงงานส่วนใหญ่จึงกลัวถูกจับ เพราะผิดประเภทงานที่สามารถทำได้ และหากถูกจับเสียค่าปรับสูงกว่าคนไทยทั่วไป ในบทบาทของคนให้การช่วยเหลือและให้คำแนะนำ เขาได้รับโทรศัพท์จากแรงงานไทใหญ่ที่สอบถามเพื่อปรึกษาขอคำแนะนำ โดยส่วนใหญ่เป็นปัญหาเรื่องการไม่มีใบขับขี่ ถูก โกงค่าแรง เรื่องการย้ายนายจ้าง นายจ้างเก่าไม่ยอมเซ็นรับรองให้ บางรายถูกนายจ้างยึดบัตร บาดเจ็บในสถานที่ทำงานไม่ได้รับค่าชดเชยคุ้มครอง และปัจจุบันค่าใช้จ่ายในการทำบัตรต่างๆ เช่น การทำพาสปอร์ตการทำบัตรแรงงาน ค่าตรวจสุขภาพ 1900 บาท ค่าทำใบขับขี่ การขอใบรับรองการทำงานจากตรวจคนเข้าเมือง ฯลฯ จากหลายๆ เหตุการณ์ที่เป็นภาพสะท้อนปัญหาของชนไทใหญ่ในประเทศไทยเป็นแรงผลักดันให้เค้าต้องทำงานเพื่อเป็นสื่อกลางในการช่วยให้ความรู้ ความเข้าใจกับเพื่อนไทใหญ่ต่อไป

ในด้านของการศึกษา ยอดแสง มองว่าเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับแรงงานไทใหญ่

โดยเฉพาะคนหนุ่มสาว เพราะการได้เรียนหนังสือ นอกจากจะได้ความรู้จากวิชาที่เรียนแล้ว เช่น ทักษะภาษาไทย ทำให้การใช้ชีวิตในเมืองไทยสะดวกขึ้น เพราะสามารถฟัง พูด อ่าน เขียน ได้ วิชาคณิตศาสตร์ช่วยในการคิดคำนวณได้ ทำให้รู้จักการวางแผนจากการทำโครงการ การหาแหล่งข้อมูล การทำงานกลุ่ม การคิดอย่างรอบคอบ สิ่งสำคัญ คือ ได้รู้จักการเข้าสังคม การทำงานกับผู้อื่น และเกิดความมั่นใจในความรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งสามารถผลักดันให้มีแรงบันดาลใจในการหางานทำที่จะพัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ สำหรับยอดแสง เป้าหมายสำคัญอีกอย่างที่เขา mong เรื่องการศึกษา คือ หากมีวุฒิการศึกษารับรองจากประเทศไทย ในอนาคตเขาจะสามารถขอทุนเรียนต่อต่างประเทศได้ เป็นเหตุผลที่ทำให้เขามุ่งมั่นกับการเรียนในปัจจุบัน ซึ่งเขาเรียนอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของการการศึกษานอกระบบ ศูนย์ กศน. วัดช่างเคี่ยน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ “แต่คนที่รู้ข้อมูลเรื่องการขอทุนเรียนต่อต่างประเทศ จะมีชาวไทใหญ่เฉพาะกลุ่มที่ทำงานองค์กรอิสระเท่านั้น ส่วนแรงงานชาวไทใหญ่ที่ทำงานรับจ้างทั่วไป มักจะไม่ทราบว่ามีช่องทางการศึกษาเช่นนี้”

ยอดแสง กล่าวว่ “ผมยัง ไม่มีการศึกษาสูงหรือมีความรู้มากเหมือนคนอื่นเขา

อีกทั้งชีวิตทุกวันนี้ก็ยังไม่มีความมั่นคงแน่นอน จึงยังไม่ได้มองเป้าหมายในอนาคตไกลๆ ไว้ แต่ก็จะทำงานทุกวันนี้ให้ดีที่สุดและผมจะยังคงหาความรู้รอบตัวและทำงานช่วยเหลือผู้อื่นต่อไป” เงานิ่งไปสักครู่ ก่อนเอ่ยประโยคนี้ออกมา ยอดแสง ยังกล่าวอีกว่ามีความฝันที่อยากมีงานและชีวิตที่มั่นคง มีอาชีพที่ยั่งยืน คือ อยากทำงานที่ได้เป็นเจ้านายตนเอง ไม่ต้องเป็นลูกจ้าง

เพราะอาจโดนไล่ออกได้ทุกเมื่อ อยากมีครอบครัวที่อบอุ่นไม่ต้องอยู่แบบกระจัดกระจายแบบนี้ แม้ว่าตอนนี้ชีวิตครอบครัวของเขจะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พ่อแม่ของเขาหาผักหาของเล็กๆ น้อยๆ ไปขาย แต่พ่อกับแม่ก็อยากให้เขากลับไปอยู่บ้าน “ถ้ากลับไปผมจะทำอะไรกิน ที่บ้านเกิดเราอยู่ได้ด้วยความสุขที่ได้เห็นหน้าคนในครอบครัวกันก็จริง แต่ถ้ามองเรื่องการทำมาหากินอยู่ประเทศไทยก็มีช่องทางมากกว่า แต่อนาคตก็ไม่วิวเหมือนกันว่าจะกลับบ้านหรือไม่” ยอดแลง มองว่าสิ่งที่ทำให้เขาอยู่ในสังคมไทยได้และมีชีวิตอย่างในปัจจุบันนี้เพราะมีวิถีคิด ที่อยากเห็นชีวิตเดินไปในทางที่ถูกที่ควร และต้องรู้จักใจกว้างหาความรู้ให้กับตนเอง เพื่อสร้างโอกาสในการพัฒนาชีวิตให้ดียิ่งขึ้น เป้าหมายชีวิตของชายหนุ่มที่ไม่ได้อยากได้อยากเป็นอะไร มากมายนอกจากการได้ช่วยเหลือพี่น้องแรงงาน ให้ได้รับสิทธิตามกฎหมายกำหนด อยากเห็น ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถดำเนินชีวิตในบ้านเกิดของตนเองได้อย่างสงบสุข เท่านั้นเอง

อยากเรียนต่อระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เพื่อให้มีวุฒิการศึกษารองรับสำหรับการขอทุนเรียนต่อในมหาวิทยาลัยต่อไป ซึ่งจะมืองค์กรระหว่างประเทศสนับสนุน ทุนการศึกษาให้กับกลุ่มคนทำงานองค์กรอิสระ ความสนใจของ ยอดแลงอยากเรียนต่อทางด้าน คอมพิวเตอร์ IT “ถ้าจะอยู่เมืองไทยนาน ต้องมีวุฒิการศึกษาของประเทศไทย จะทำให้หางาน ง่ายขึ้น คือ งานประเภทองค์กรอิสระ ซึ่งจะดูพื้นฐานทางการศึกษาว่าเคยเรียนด้านไหนมาบ้าง และได้ความรู้จากการเรียน เช่น คอมพิวเตอร์ การอยู่ในสังคม” แต่สำหรับกลุ่มแรงงานไทใหญ่ ทั่วไป วุฒิการศึกษาอาจไม่สามารถทำให้มีงานที่ดี เงินเดือนที่มากขึ้นได้ เนื่องจากยังไม่มี ตัวอย่างของผู้ที่สามารถใช้วุฒิการศึกษาขึ้นสมัครงานประเภทที่กฎหมายกำหนดไว้แล้ว สามารถได้รับมอบหมายให้ทำงานในตำแหน่งและเงินเดือนตามวุฒิการศึกษาเช่นเดียวกับ คนไทย

ส่วนในเรื่องของชีวิตคู่ เขายังไม่พร้อมที่จะสร้างครอบครัวกับใคร “ถ้าจะมีครอบครัว ผมต้องมีการงานที่มั่นคง และต้องทำงานที่มีรายได้มากกว่าทุกวันนี้ การเลี้ยงเด็กหนึ่งคน มีค่าใช้จ่ายสูง กว่าเขาจะเติบโต ยืนหยัดได้ด้วยตนเองนั้นยากนัก เขาเฝ้าเรียนรู้จากตัวอย่าง ในข่าว จากชีวิตจริงของเพื่อนที่ทำงาน และเด็กในแคมป์ก่อสร้าง เขามองว่าเด็กต้องออกมา ทำงานตั้งแต่อายุน้อย ทั้งที่ความคิดยังไม่โตพอที่จะอยู่รอดในสังคมได้ หากเจอเพื่อนไม่ดี ก็พาไปในทางที่เสียหายได้” ผู้หญิงที่เขาอยากได้มาเป็นคู่ชีวิตจึงต้องมีความคิด มีความรู้ที่ ใกล้เคียงกับเขา และต้องมีเหตุผลในการพูดคุย เพื่อให้ง่ายต่อการปรับตัวเข้าหากัน เขามองว่า ผู้หญิงไทใหญ่ส่วนใหญ่ไม่ได้รับการศึกษา ไม่เท่าทันคนอื่น แต่เดิมเขาเคยมีแฟนคนหนึ่ง เพราะเห็นเพื่อนมีก็มีบ้าง แต่คบกันสักพักก็มีปัญหาคุยกันไม่รู้เรื่อง สุดท้ายจึงเลิกกันไป

ปัจจุบันก็ศึกษาบ้างแต่ไม่เร่งรีบ เพราะอยากสร้างฐานะให้พร้อมก่อนที่จะดูแลคนอื่น และไม่อยากให้ลูกเกิดมามีชีวิตที่ลำบากเหมือนเขาในอดีต แต่ชีวิตทุกวันนี้ ยอดเลง ก็ยังภูมิใจในตนเองที่ได้ทำงานเพื่อสังคม เพื่อพี่น้องชาวไทยใหญ่ และชีวิตก็ไม่ได้ลำบากเหมือนแรงงานไทใหญ่อีกจำนวนมากในประเทศไทย เขาจึงมุ่งมั่นทำงานเพื่อส่วนรวม โดยไม่เร่งรัดในเรื่องของชีวิตคู่มากนัก

บทสรุป

จากเด็กหนุ่มที่เต็มไปด้วยความหวังในการหางานทำเพื่อเก็บเงินส่งให้พ่อกับแม่ ผู้การเป็นคนทำงานเพื่อช่วยเหลือพี่น้องแรงงานชาวไทยใหญ่ ยอดเลง ได้เรียนรู้ประสบการณ์ชีวิตมากมายจากการใช้ชีวิต การทำงาน และการเรียนหนังสือ ซึ่งล้วนบ่มเพาะให้เขากลายเป็นพลเมืองคนหนึ่งที่ทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

เรื่องทักษะภาษาไทย นาย N ได้เรียนหนังสือที่วัด เมื่อครั้งที่บวชเป็นเณร ได้ศึกษาภาษาไทย การปฏิบัติธรรม การศึกษารธรรมะ และการช่วยเหลือทำความสะอาดวัด เมื่อเข้ามาทำงานในประเทศไทย ยอดเลงได้พยายามหาที่เรียนหนังสือเพื่อให้มีทักษะภาษาไทย ฟังพูดอ่านเขียนคล่องขึ้น เขาจึงสมัครเรียนตามกลุ่มองค์กรอิสระที่มีการเปิดสอนวิชาเกี่ยวกับทักษะภาษาไทยและภาษาอังกฤษ รวมถึงการสอนเกี่ยวกับวิชาเฉพาะ เช่น คอมพิวเตอร์ การสื่อสาร การเขียนข่าว นอกจากนี้เมื่อมีโอกาสเรียนหนังสือในประเทศไทย ยอดเลง ได้สมัครเรียนหนังสือที่ศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ระดับประถมศึกษา ที่ กศน. ศูนย์สถาบัน ปัญญาอิสระ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ที่ กศน. ศูนย์วัดช่างเคี่ยน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ โดยในการฝึกฝนภาษาไทย ยอดเลงได้หาสถานที่เรียนที่มีการสอนภาษาไทยที่เป็นกิจจะลักษณะแล้ว และได้ซื้อหนังสือมาฝึกอ่านเขียนด้วยตนเอง และหากคำใดที่ไม่ทราบก็ถามจากเพื่อนอ่านเขียนภาษาไทยได้คล่องกว่าเขา นอกจากนี้ ยอดเลงยังมีพื้นฐานทักษะภาษาอื่นๆ เนื่องจาก ในวัยเด็ก มีโอกาสได้เรียนหนังสือที่โรงเรียนในหมู่บ้าน ทำให้เขามีพื้นฐานความรู้ภาษาพม่า ภาษาอังกฤษ และคณิตศาสตร์ แต่เรียนถึงชั้น 4 เท่านั้น เพราะข้อจำกัดเรื่องฐานะทางการเงินของครอบครัว

เรื่องการปรับตัวในสังคม ยอดเลงใช้วิธีการทำงานที่เพื่อนแนะนำ หรือเห็นจากที่เพื่อนทำ เนื่องจากในช่วงแรก เขายังมีประสบการณ์ชีวิตในประเทศไทยน้อยกว่าเพื่อนที่เข้ามาอยู่ก่อน หากเขาไม่เข้าใจก็จะสอบถามเพื่อนเป็นหลัก นอกจากนี้ การทำงานในองค์กรอิสระที่ต้องมีการติดต่อสื่อสารและทำงานเชื่อมกับหลายหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน ทำให้เขาได้เรียนรู้การอยู่ในสังคม มารยาทในสังคม และเรียนรู้จากร่องรอยกรณีศึกษาจากแรงงานไทใหญ่คนอื่นๆ ที่เข้ามาปรึกษาที่หน่วยงานในฝ่ายที่เขารับผิดชอบอยู่

เรื่องการทำงาน ยอดแดง มีวิธีการหางานโดยการแนะนำจากเพื่อนเป็นส่วนใหญ่ ทั้งเพื่อนที่ทำงานและเพื่อนที่รู้จักช่วงที่เขาได้เรียนหนังสือ จากการสอบถามคนทำงานบริเวณที่พักอาศัยเดียวกัน จากญาติพี่น้องที่อำเภอเวียงแหง รวมถึงได้รับข่าวสารประชาสัมพันธ์ของกลุ่มผู้ติดต่อทางอีเมล ของกลุ่มรุ่นพี่รุ่นน้องจากโรงเรียน SSSNY อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญที่บ่มเพาะให้ยอดแดงไม่เกียจงานหนัก และตั้งใจทำงาน คือ คำสอนของพ่อแม่ที่ฝึกฝนให้เขาทำงานเป็นตั้งแต่ยังเด็ก

เรื่องการเข้าถึงสิทธิแรงงาน ในช่วงเริ่มต้นชีวิตในประเทศไทย ยอดแดง ได้เรียนรู้การทำบัตรแรงงาน โดยการติดต่อทำบัตรจากเพื่อนของเขา และการโทรศัพท์ปรึกษาลุงของเขาที่อำเภอเวียงแหง การทำบัตรครั้งต่อมาเขาก็สามารถเข้าใจขั้นตอนการติดต่อทำบัตรแรงงานได้เอง ต่อมา ยอดแดง ได้รับความรู้จากการทำงานให้กับองค์กรอิสระด้านสิทธิมนุษยชน และสิทธิแรงงาน ทำให้เขาเป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับสิทธิแรงงาน สิทธิมนุษยชนรวมถึงได้เห็นสภาพความเป็นอยู่ของพี่น้องแรงงานไทใหญ่ที่กระจายอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ กระบวนการวางแผนการทำงานอย่างเป็นระบบ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรที่เขาทำงานอยู่

ทั้งนี้ อาจสรุปได้ว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่นั้น มีการเรียนรู้ในการดำรงชีวิตและพัฒนาตนเองในหลายลักษณะ โดยมีพื้นฐานเรื่องของลักษณะสังคมและวัฒนธรรม ได้แก่ ภูมิหลังชีวิต การอบรมบ่มเพาะจากครอบครัว ลักษณะนิสัย ความสัมพันธ์กับเครือญาติ ฯลฯ เป็นทุนเดิมที่มีผลต่อวิถีคิด และการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จากการศึกษาเรื่องราวชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน พบว่าส่วนใหญ่มีพื้นฐานครอบครัวที่อบอุ่น รับรู้และเข้าใจความเป็นอยู่ของครอบครัว พี่น้องช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้ออาทรแบ่งปัน มีวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติ และศรัทธาในศาสนาเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวจิตใจ ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยจึงมุ่งมั่นตั้งใจทำงาน เก็บเงินส่งให้พ่อกับแม่ ให้มีเงินใช้ ไม่ต้องทำงานหนักอีกต่อไป และยึดมั่นในคำสอนของพ่อ กับแม่ในการดำเนินชีวิตให้เป็นคนดี อดทน และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคม

เหตุผลในการเข้ามาประเทศไทย

จากจำนวนสถิติแรงงานข้ามชาติในจังหวัดเชียงใหม่ ที่มีจำนวนเพิ่มขึ้น และกระจายตัวอยู่ในทั้งภาคอุตสาหกรรม และภาคเกษตรกรรม การทำความเข้าใจถึงเหตุผลในการเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติของชาวไทใหญ่ จะทำให้เกิดความเข้าใจต่อกลุ่มคนที่เป็นพื้นเพที่สำคัญในระบบเศรษฐกิจของจังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ จากกรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน พบเหตุผลสำคัญในการเข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติ ดังนี้

1. การติดตามพ่อกับแม่ เข้ามาทำงาน

จากการสัมภาษณ์กรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 10 คน พบว่ามีแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ จำนวน 4 คน มีเหตุผลในการติดตามพ่อแม่เข้ามาทำงานในประเทศไทย กรณี เช่น พ่อแม่ได้เข้ามาทำงานในประเทศไทยก่อนแล้ว ทราบข่าวจากเพื่อนบ้านว่าลูกป่วย กำลังป่วยด้วยโรคไข้เลือดออก แม่จึงกลับมารับลูกสาวมาอยู่ด้วยที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน ประเทศไทย บางคนเข้ามาประเทศไทยตามแม่ ซึ่งทนแรงกดดันจากการกล่าวหาของคนในหมู่บ้านไม่ไหว บางคนมีความประพฤติออกนอกกลุ่มนอกลทางพ่อแม่ซึ่งเข้ามาทำงานในประเทศไทยจึงรับมาอยู่ด้วยกันที่ประเทศไทย และอีกลักษณะคือ ย้ายหนีจากการรุกรานของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่ทำลายทรัพย์สิน เผาบ้านเรือน โรงสีข้าว และยึดที่ดินทั้งครอบครัวจึงต้องอพยพเข้ามาอยู่ประเทศไทย

2. ความจำเป็นจากสภาพเศรษฐกิจของครอบครัว

ชุมชนส่วนใหญ่ในรัฐฉาน ยังไม่ได้รับการพัฒนาด้าน โครงสร้างพื้นฐาน และคุณภาพชีวิต จากสภาพความเป็นอยู่ที่หาเช้ากินค่ำ การเกษตรส่วนใหญ่เพื่อบริโภคในครัวเรือน และแบ่งขายบ้าง ประกอบกับมีแรงกระตุ้นจากการถูกขูดรีดเงินและผลผลิต จากเจ้าหน้าที่รัฐ รวมทั้ง มีตัวอย่างของคนในหมู่บ้านที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย สามารถทำงานเก็บเงินส่งมาให้พ่อแม่สร้างบ้านใหม่ มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น จึงทำให้ชาวไทใหญ่หลายคนอยากเข้ามาทำงานในประเทศไทย โดยคาดหวังว่าชีวิตความเป็นอยู่จะดีขึ้น มีเงินใช้ มีความสะดวกสบาย และไม่ต้องถูกรุกรานจากเจ้าหน้าที่รัฐ จากกรณีศึกษา พบว่ามีจำนวน 3 คน ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทย ด้วยเหตุผลบีบบังคับจากสภาพเศรษฐกิจที่ย่ำแย่ของครอบครัว ความลำบากในการทำมาหากินและความหวังถึงโอกาสในชีวิตที่ดีกว่าที่เป็นอยู่ เป็นสิ่งที่ผลักดันให้ชาวไทใหญ่หลายคนตัดสินใจเดินทางเข้ามาประเทศไทย “ที่บ้านมีความยากลำบากในการทำมาหากิน และความเลียดในชีวิต ต้องอดทนอย่างสูงถึงจะมีชีวิตอยู่ได้ ผมจึงตัดสินใจมาทำงานในประเทศไทย เพียงหวังให้มีการเปลี่ยนแปลงในชีวิตที่ดีขึ้น” หรือ“ทำงานเลี้ยงควายอยู่แบบนี้ได้ข้าวปีละ 2 ถัง อนาคตข้างหน้าจะไปได้ไกลเพียงใด อยู่ไปแบบนี้ต้องไม่มีกิน ไม่มีใช้แน่นอน” การเดินทางเข้ามาประเทศไทย จึงกลายเป็นเรื่องธรรมดาของคนในหมู่บ้าน

3. เหตุผลอื่นๆ

จากการศึกษา พบกว่า เหตุผลในการเดินทางเข้ามาประเทศไทยของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ นอกเหนือจากเรื่องความจำเป็นในการติดตามเข้ามาอยู่กับพ่อแม่ และความจำเป็นทางด้านสภาพเศรษฐกิจของครอบครัวที่ไม่เอื้ออำนวยต่อการดำเนินชีวิต ยังมีเหตุผลอื่นๆ ที่ทำให้ชาวไทใหญ่ตัดสินใจเข้ามาทำงานในประเทศไทย เช่น บางคนมีแรงจูงใจ

จากการชักชวนของเครือข่ายพี่น้อง ซึ่งได้เข้ามาทำงานในประเทศไทยได้สักพักแล้ว บางคนเข้ามาเพื่อตามหาพี่น้องที่เข้ามาอยู่ประเทศไทยแล้วขาดการติดต่อกับทางบ้านเป็นเวลานาน และบางคนตัดสินใจด้วยตนเองที่อยากเข้ามาทำงานหาเงินเลี้ยงตนเอง เป็นต้น

จากการเดินทางเข้ามาอยู่ในประเทศที่ไม่ใช่บ้านเกิดที่คุ้นเคย ทำให้แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ได้พบประสบการณ์ชีวิตที่สอนให้เติบโต และสามารถอยู่ในสังคมไทยได้อย่างปกติสุข จากกรณีศึกษาแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จำนวน 10 คน พบว่า

การพักอาศัย ในระยะแรกที่เข้ามาอยู่ประเทศไทย ชาวไทใหญ่จะติดต่อกับญาติพี่น้องหรือเพื่อนที่มาจากหมู่บ้านเดียวกัน ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการเป็นที่ปรึกษาในเรื่องการหางานทำ การเดินทาง การติดต่อหน่วยงานราชการ และด้านการศึกษา ในขณะที่บางรายก็ไม่พบญาติพี่น้องหรือเพื่อนตามที่นัดหมายไว้ จึงต้องสอบถามช่องทางที่พักอาศัยจากชาวไทยใหญ่ที่เข้ามาทำงานในประเทศไทยมาก่อน ซึ่งมักได้รับคำแนะนำให้สมัครงานตามสวน เพื่อให้มีงานทำ และมีที่พักอาศัยชั่วคราว ก่อนหาช่องทางขยับขยายไปที่อื่น

การประกอบอาชีพ ชาวไทใหญ่ที่เข้ามาในประเทศไทยพร้อมที่จะทำงาน แม้จะได้ค่าแรงราคาถูก และไม่ได้รับสวัสดิการใดๆ เนื่องจากไม่มีทางเลือกมากนัก ส่วนใหญ่จึงมีอาชีพเป็นแม่บ้าน ลูกจ้างร้านอาหาร รับจ้างรายวัน มีเพียงส่วนน้อยที่ทำงานในองค์กรอิสระ ชาวไทใหญ่มีพื้นฐานประสบการณ์ในการช่วยพ่อแม่ทำงานตั้งแต่เด็ก จึงมีความขยันอดทน และไม่เกียจงานหนัก รวมทั้งยอมรับการทำงานในฐานะของแรงงานไร้ฝีมือ เป้าหมายหลักในการทำงานเพื่อเก็บออมเงินส่งให้ครอบครัว และเลี้ยงตนเองให้ได้

การบริหารจัดการการเงิน แรงงานข้ามชาติได้เรียนรู้ทั้งจากตนเอง และจากผู้ที่มิวุฒิภาวะสูงกว่า ในการวางแผนการบริหารจัดการรายรับรายจ่ายในแต่ละเดือน ในขณะที่แรงงานข้ามชาติบางคนยอมรับว่าไม่มีวิธีการจัดการการเงินที่เป็นระบบ แต่มีการจัดการแบบง่าย คือแบ่งส่วนที่ต้องใช้จ่ายทุกวันเก็บไว้ในกระเป๋าสตางค์เงิน อีกส่วนเก็บไว้ใต้ที่นอน หากต้องการใช้เงินค่อยแบ่งออกมาใช้จ่าย

การเลือกคบเพื่อน เป็นเรื่องที่สำคัญที่แรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่หลายคนต้องเรียนรู้ จากการศึกษาระบบงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ จำนวน 10 คน พบว่าทุกคน มีวิธีการเลือกคบเพื่อนที่เป็นคนดี มีความจริงใจ มีน้ำใจ มีมุมมองที่คล้ายคลึงกัน นำพากันไปในทางที่สร้างสรรค์ คอยให้คำปรึกษา และไม่หนีหายยามที่ต้องการความช่วยเหลือ โดยส่วนใหญ่มีเพื่อนสนิทเป็นเพื่อนที่มาจากเมือง จากหมู่บ้านเดียวกัน มีเพียงส่วนน้อยที่จะมีเพื่อนสนิทเป็นเพื่อนใหม่ที่เพิ่งรู้จักกันในประเทศไทย เนื่องจากแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ มีการเคลื่อนที่

เปลี่ยนงาน เปลี่ยนที่พักอาศัย เปลี่ยนช่องทางการติดต่อสื่อสาร ค่อนข้างบ่อยตามสถานการณ์ของชีวิต

การเดินทางคมนาคม ชาวไทใหญ่ที่ไม่มีรถจักรยาน หรือรถจักรยานยนต์ เป็นของตนเอง จะใช้วิธีการเดินทางโดยการเดินหรือรถโดยสารรอบเมือง แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ส่วนใหญ่เคยถูกรถโดยสารพาออกนอกเส้นทาง เนื่องจากในช่วงแรกยังไม่รู้จักเส้นทางในจังหวัดเชียงใหม่ หรือ บางคนเดินทางไปต่างจังหวัด ซื้อตั๋วรถโดยสารผิดเส้นทาง ปลายทางที่ต้องการไป ทั้งหมดเป็นประสบการณ์ที่สอนให้แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ รวมทั้งการสอบถามจากญาติพี่น้อง หรือเพื่อนที่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่มาก่อน ทำให้สามารถปรับตัวเดินทางไปมาได้เองและไม่ถูกเอาเปรียบอย่างที่ผ่านมา

การศึกษา แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มีโอกาสได้เรียนหนังสือในโรงเรียนของรัฐบาล แต่ส่วนใหญ่เรียนหนังสือได้เพียง 1-3 ปี เท่านั้น เนื่องจากปัญหาด้านเศรษฐกิจของครอบครัว และความยากลำบากในการเดินทาง เนื่องจากโรงเรียนในระดับที่สูงขึ้นนั้น อยู่บริเวณเมืองใหญ่ ซึ่งแรงงานข้ามชาติส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านชนบทที่ห่างไกล ส่วนผู้ชาย มีโอกาสได้เรียนหนังสือในวัด โดยการบวชเรียน อย่างไรก็ตาม แรงงานข้ามชาติบางคนมีความสนใจหาที่เรียนเพื่อพัฒนาตนเอง เช่น การเย็บผ้า การชกมวย การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย การเรียนภาษา การเรียนคอมพิวเตอร์ เป็นต้น ซึ่งช่องทางในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารส่วนใหญ่มาจากการชักชวนของเพื่อนที่ทำงานด้วยกัน

หากพิจารณาจากเส้นทางชีวิตของแรงงานข้ามชาติ จนกระทั่ง เข้ามาเป็นแรงงานข้ามชาติในประเทศไทยนั้น แรงงานข้ามชาติได้เกิดการเรียนรู้ในการดำรงชีวิต และพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยต้องผ่านการเรียนรู้ในหลายเรื่อง ได้แก่ คำสั่งสอนของพ่อกับแม่ที่สอนให้ขยันทำงาน เป็นคนดี ตั้งใจทำงานเก็บเงิน คำแนะนำและชักชวนของเพื่อนในการหางานทำ การติดต่อราชการ และการเรียนหนังสือ คำชักชวนของญาติพี่น้องที่เข้ามาทำงานอยู่ก่อนแล้ว ในเรื่องของการสมัครงาน และการส่งเงินกลับบ้าน

แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ส่วนใหญ่มีความพยายามในการฝึกฝนทักษะภาษาไทย และการปรับตัวในสังคมไทย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสะดวก และรู้เท่าทันกระแสสังคม รวมถึง งานอาสาสมัครเป็นครูสอนหนังสือ ทำให้รู้จักหาช่องทางในการศึกษาหาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทใหญ่ การดำรงชีวิตและการปรับตัวในประเทศไทย การดูแลสุขภาพ สาระความรู้เกี่ยวกับสิทธิแรงงาน การจัดทำบัตรแรงงาน เพื่อนำมาใช้สอนหนังสือชาวไทใหญ่ แรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ มีพฤติกรรม หรือการแสดงออกต่อการเรียนรู้ เช่น ความกระตือรือร้นต่อการเรียนรู้ การแสดงออกทางความคิด พฤติกรรม

การเรียนรู้ ความสามารถในการรับรู้และสื่อสาร การทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่น ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ มีปัจจัยเงื่อนไขในเรื่องของลักษณะพื้นฐานชีวิตในวัยเด็ก การอบรมสั่งสอนจากครอบครัว ความสามารถในการปรับตัว และเรียนรู้การดำเนินชีวิตในสังคมไทย

อย่างไรก็ตาม สำหรับแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ที่สามารถปรับตัวดำรงอยู่ในสังคมไทยได้ ก็สามารถทำให้สามารถใช้ชีวิตได้สะดวกขึ้น มีช่องทางการรับทราบข้อมูล ข่าวสาร และเอาตัวรอดได้ด้วยตนเอง ในขณะที่ แรงงานข้ามชาติที่เริ่มเข้ามาอยู่ในประเทศไทย ยังคงพบปัญหาในการดำเนินชีวิต ทั้งด้านการสื่อสาร การปรับตัวในสังคม ความไม่มั่นใจในตนเอง การเดินทาง ฯลฯ ซึ่งหากมีการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ชีวิต และนำภูมิความรู้เดิมที่มีอยู่ มาเป็นบทเรียนหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตในสังคมได้ ก็จะสามารถช่วยลดทอนปัญหาที่พบในการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ได้

มุมมองของกลุ่มองค์กรอิสระ

กลุ่มพลังเยาวชนแห่งรัฐฉาน (Shan Youth Power) กลุ่มองค์กรอิสระที่ทำงานด้านเยาวชนชาวไทยใหญ่ที่เกิดจากการรวมตัวของกลุ่มเยาวชนไทยใหญ่ โดยเริ่มต้นจากอาสาสมัคร ทำกิจกรรมกับชาวไทยใหญ่ มีการรับแปลภาษาเพื่อหาทุน ต่อมาเริ่มไปสอนภาษาอังกฤษ ที่วัดคู่เต่า สอนคอมพิวเตอร์ที่วัดป่าเป้า ปัจจุบันมีเจ้าหน้าที่ประจำ 22 คน อาสาสมัครประมาณ 40 คน พื้นที่ทำงานอำเภอหางดง อำเภอสันกำแพง อำเภอแมริม อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และเขตชายแดนไทย-พม่า เมืองฝาง และรัฐฉาน การทำงานแบ่งเป็นฝ่ายต่างๆ ได้แก่ ฝ่าย Financial Offices, Media Project Computer Project, Computer & English Project, Education Project, Community development Project และ HIV/AIDS โดยมีการให้ความรู้ชาวไทยใหญ่ตามแคมป์ก่อสร้าง ทำให้เด็กในแคมป์พูดอ่านเขียนภาษาไทยได้ ได้รับข่าวสารเกี่ยวกับสิทธิแรงงาน และเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องโรคเอดส์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้ ในส่วนของเจ้าหน้าที่ได้เรียนรู้เรื่องการบริหารจัดการภายในองค์กร มีความรู้เรื่องสิทธิแรงงาน เรื่อง HIV และมีโอกาสได้ขึ้นเป็น Training of Trainer สามารถการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า เรียนรู้เรื่องการวางแผนการทำงาน และเกิดความเชื่อมั่นในตัวเองมากขึ้น เช่น กล่าวคนนำเสนอด้านหน้าผู้คนจำนวนมาก เป็นต้น

เจ้าหน้าที่ฝ่าย Financial Offices ได้แสดงความคิดเห็นถึงสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้อยู่รอดและเกิดการพัฒนาด้านตนเองของแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ ได้แก่ การพูด อ่าน เขียนภาษาไทย เพื่อให้สามารถสื่อสาร และอ่านป้ายระหว่างเดินทางหรือการติดต่อสถานที่ราชการ ได้ถูกต้อง การทำความเข้าใจลักษณะวัฒนธรรม กฎหมายของประเทศไทย เพื่อให้อยู่ภายใต้

ถูกระเบียบ ต้องมีเครือข่ายชาวไทยใหญ่ เพื่อปรึกษา ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และต้องปรับตัวเพื่อเรียนรู้การอยู่ร่วมกับผู้คนที่หลากหลาย

ทั้งนี้ ได้มีข้อเสนอแนะต่อการแก้ไขปัญหาที่มักเกิดขึ้นกับแรงงานข้ามชาติ โดยมองว่าควรมีการให้ความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแรงงาน เพื่อให้สามารถปฏิบัติและเข้าถึงสิทธิอันพึงมีได้ โดยอาจผ่านการรับรู้จากช่องทางสื่อสารต่างๆ การ Training ฯลฯ และสิ่งที่สำคัญ คือ ต้องสร้างความมั่นใจในตนเองให้กับแรงงานข้ามชาติชาวไทยใหญ่ เพื่อให้กล้าซักถาม และไม่ถูกเอาเปรียบ การสร้างกำลังใจและความสามัคคีในเครือข่าย และควรมีการสอนภาษาพม่า ซึ่งหากกลับไปอยู่บ้านเกิดจะสามารถช่วยสื่อสารแทนพ่อกับแม่ได้

มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (Human Rights and Development Foundation)

ปี 2549 เกิดโครงการยุติธรรมเพื่อแรงงานข้ามชาติ อยู่ภายใต้มูลนิธิเพื่อสิทธิมนุษยชนและการพัฒนา (มสพ.) เพื่อสนับสนุนให้แรงงานข้ามชาติจากประเทศพม่าเข้าถึงสิทธิและได้รับการเยียวยาจากการถูกละเมิดสิทธิอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้ชุมชนแรงงานข้ามชาติได้เรียกร้อง และต่อสู้ต่อการเลือกปฏิบัติในนโยบายระดับชาติ โดยมีกิจกรรมที่ทางโครงการยุติธรรมเพื่อแรงงานข้ามชาติได้ให้การสนับสนุนใน พื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่ และจังหวัดสมุทรสาคร ได้แก่ การทำคดียุทธศาสตร์ที่เป็นกรณีศึกษาของชุมชนแรงงานข้ามชาติ ในฐานะที่เป็น “ผู้ประสบปัญหา” เพื่อกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงอย่างยั่งยืนต่อนโยบายของรัฐที่เลือกปฏิบัติ และปฏิเสธสิทธิแรงงาน สิทธิทางสังคมของแรงงานข้ามชาติอย่างไม่เป็นธรรม ส่งเสริมให้ชุมชนแรงงานข้ามชาติสร้างการเก็บระบบข้อมูลการละเมิดสิทธิ เพื่อเป็นข้อมูลการณรงค์ รวมทั้งส่งเสริมการสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน (NGO) ดำเนินการฝึกอบรมด้านการศึกษาและผู้ช่วยทนายความให้กับอาสาสมัครแรงงานข้ามชาติเพื่อนำไปอบรมให้กับชุมชนของตนเองและสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มแรงงานข้ามชาติในชุมชนให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชนแรงงานข้ามชาติต่อการละเมิดสิทธิด้วยความช่วยเหลือของผู้ช่วยทนายความ

ปัญหาหาที่แรงงานข้ามชาติพบบ่อย คือ การไม่ได้รับค่าแรงงานตามที่กฎหมายกำหนด การทำใบอนุญาตทำงาน และเรื่องการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากอุบัติเหตุในที่ทำงาน โดยเจ้าหน้าที่คนหนึ่งสะท้อนว่า “ในความเป็นจริงกฎหมายคุ้มครองทุกคน แต่แรงงานเราไม่สามารถเรียนรู้และเข้าถึงกฎหมายนั้นได้ ด้วยปัญหาภาษาไม่ค่อยมีสถานที่ให้ความรู้เรื่องนี้ รวมถึงการที่เจ้าหน้าที่ยังไม่สามารถบังคับใช้กฎหมายได้ ยังมีทางเลือกปฏิบัติต่อแรงงาน

และการบริหารจัดการที่ไม่เอื้อต่อการสื่อสารกับแรงงานข้ามชาติ เช่น ในหน่วยงานภาครัฐ ไม่มีล่ามภาษาไทยใหญ่ ทางองค์กรอิสระต้องช่วยติดตามแปลภาษาให้”

สถาบันปัญญาอิสระ เกิดจากกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งที่มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาให้กับผู้ด้อยโอกาสทุกคนที่อยากเรียนหนังสือ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้จากเราไปพัฒนาคุณภาพชีวิตและสามารถนำไปถ่ายทอดต่อได้ โดยปัญญาอิสระเน้นสร้างคนให้เกิดปัญญา (Wisdom) ผ่านกระบวนการคิด แก้ปัญหา แต่ไม่เน้นการสงเคราะห์ โดยเริ่มต้นจากการสอนภาษาไทย จากนั้นมีการเปิดการสอนตามหลักสูตรของการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ซึ่งมีการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตของแรงงานข้ามชาติชาวไทใหญ่ ผู้ทำหน้าที่จัดการศึกษา กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่า “เกิดการปรับพฤติกรรมในทางที่ดีขึ้น โดยมีต้นแบบทางพฤติกรรมและบุคลิกภาพคือคุณครูผู้เปรียบเสมือนประตู่แห่งความหวัง นอกจากนี้ มีการวางเป้าหมายชีวิตเป็นระบบระเบียบมากขึ้น”